زنجیرەی بابەتە هەنوکەییەکان
ئەلقەی یازدەهەم

واقیعی هەرێمی کوردستان

دیدێکی ئیسلامیانە

2008

واقیعی هەرێمی کوردستان:
دیدێکی ئیسلامییانە

www.alibapir.net

مەبەست لە زنجیرەی هزری هاوچەرخی ئیسلامی

- دەوڵەمەندکردنی کتێبخانەی کوردییە بە گرنگترین و کاریگەرترین دەق و کتێبانەی کە مەشخەڵی سەرڕێی هزری هاوچەرخی ئیسلامین .
- ئاشناکردنی خوێنەرولاوی موسڵمانی کوردە بە دەق و کتێبانەی کە سەرچاوەن بۆ ڕۆشنبیری ئیسلامی و سازێنەری ڕابوونی ئیسلامین .
- شارەزاکردنی ڕاستەوخۆی لاوی کورد بەم سەرچاوانە ، ئازادکردنیان لەگشت کۆت و بەندو بۆچوونی تەسکی حزبایەتی و تاکرەوی و ڕەوتگەرایی .
- بناغەیەک بێ بۆ بنیادنانی کەسایەتیەکی ئیسلامی بەهێز بۆ هەرتاکێکی موسڵمانی کورد ، تاتوانای ئەنجامدانی ئەو گۆڕانکاریانەی هەبێ ، کە خوای پەروەردگارپێی سپاردوە .

دەگەڵ ڕێزو تەقدیرمان بۆ بیرو ڕای نوسەرانی ئەم زنجیرەیە ، مەرجیش نیە ئێمە پابەندی هەمو بیرو بۆچونەکانیان بین .

بادەستورێشمان لە وەرگرتن فەرمایشتەکەی خوای پەروەردگاربێت :

ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُۥٓ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَىٰهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمْ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَـٰبِ ﴿١٨﴾ سُورَةُ الزُّمَرِ

التفسير

واقیعی هەرێمی کوردســـتان:
دیدێکی ئیسلامییانە

نووسینی:

عەلــی باپیــر

بۆ بڵاوكردنەوەو راگەیاندن

١٤٢٩ ك –٢٠٠٨ ز

ناوی کتێب: واقیعی هەرێمی کوردستان: دیدێکی ئیسلامیانە ...
نوسەر: عەلی باپیر
بڵاوکردنەوەی: نوسینگەی تەفسیر بۆ بڵاوکردنەوە و ڕاگەیاندن/ هەولێر
خەت: نەوزاد کۆیی
نەخشەشازی ناوەوە: عزالدین محمد عمر
بەرگ: أمین مخلص
نۆرە و ساڵی چاپ: یەکەم ١٤٢٩ك – ٢٠٠٨ز
تیراژ: ١٠٠٠ دانە

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانەکان ژمارەی سپاردنی (   )ی ساڵی ٢٠٠٨ ی دراوەتێ

تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوە و ڕاگەیاندن
هەولێر- شەقامی دادگا - ژێر ئوتێلی شیرین پالاس
ت: ٢٢٢١٦٩٥ - ٢٢٣٠٩٠٨- ٢٥١٨١٣٨
مۆبایل: ٠٧٥٠ ٤٦٠ ٥١ ٢٢ - ٠٧٧٠ ١٣٨ ٧٢ ٩١
tafseeroffice@yahoo.com
tafseeroffice@maktoob.com
altafseer@hotmail.com

www.al-tafseer.com

چاپکردنی پێشووی کتێبەکانم بە نۆبە بە گوێرەی

توانا و هەل و مەرجی ئەو ڕۆژگارە بوو .

وە لە مێژ بوو هیوام وا بوو شێوە چاپکردنێکی

وایان بۆ بڕەخسێ کە مایەی بەهرە لێوەرگرتنی زیاتری

خوێنەران بێ . جا ئێستا سوپاسی خوای بەخشەر

دەکەم لەوەی خووسینگەی تەفسیر بەو کارە هەڵستێ .

خوا بەرەکەتی بخاتە ئیش و کاریانەوە و کۆمەکیان

بێت ، منیش سوپاسیان دەکەم .

علی باپیر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله والصلاة والسلام علی رسول الله محمد وصحبه والاه

بەندە د. عەلی باپیر، بەڕێز مامۆستا مخلص و

نووسینگەی تەفسیرم تەخویل کرد بۆ چاپ و

بڵاوکردنەوەی کتێبەکانم، خوا بەرەکەت و پێز تێبخاتە

ئیشی وەکالەتیانەوە.

وە جگە لەوان هیچ کەسێکی تر مافی چاپ و

بڵاوکردنەوەی کتێبەکانی بەندەی نیە.

ع
عەلی باپیر

١١ ربیع الثانی ١٤٢٦

٢٠٠٥/٥/١٩

هەولێر

﴿...قَدۡ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ نُورٞ وَكِتَٰبٞ مُّبِينٞ ١٥ يَهۡدِي بِهِ ٱللَّهُ مَنِ ٱتَّبَعَ رِضۡوَٰنَهُۥ سُبُلَ ٱلسَّلَٰمِ وَيُخۡرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذۡنِهِۦ وَيَهۡدِيهِمۡ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ١٦﴾ (المائدة)

پێشکەش بێ

بە هەموو ئەوانەی دڵسۆزانە مشووری هەرێمی کوردستان دەخۆن‌و، لێبڕاوانە هەوڵی پارێزگاری لێکردنی دەستکەوتەکان‌و چارەسەرکردنی کێشەو قەیران‌و گرفتەکانی دەدەن.

پێشەکی

خوێنەری بەڕێز!

هیچ گومانی تێدا نیە کە ئێمەی خەڵكو دانیشتوانی هەرێمی کوردستانی عێراق هەر عەقیدەو فیكرەو ڕێبازێكمان هەبێو چ بەهرەمەند (مُستفید) بین چ زەرەرمەند (مُتَضَرِّر)، سەرەنجام چارەنووسو ئایندەمان پێکەوە گرێدراوو پەیوەستەو وەك سواربوونی كەشتییەك واین كە بە دەربازبوونی هەموو لایەكمان دەربازو بە پەككەوتنو شكانیشی هەموو لایەكمان كەمو زۆر زیانبار دەبین.

بۆیە خەم خواردن لە واقیعی ئێستای خەڵكو وڵاتەكەمانو هەوڵدان بۆ پاراستنو گەشەپێدانی دەستكەوتو لایەنە چاكەكانیو، نەهێشتنو چارەسەركردنی كەموكووڕییو كێشەو گیروگرفتەكانی، ئەركی سەرشانی هەموولایەكمانە.

بەندەش وەك هاووڵاتیو تاكێكی كۆمەڵگاكەمو، وەك ئەركێكی سەرشانم بەمەبەستی بەختەوەركردنی میللەتەكەمو سەرفرازكردنی لە دنیاو دوارۆژدا، لە سەرجەم قۆناغەكانی ژیانو گوزەرانیدا بە پێی توانا هەوڵم داوە چی بەڕاستو چاك دەزانم، لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سوننەتو عەقڵو مەنتیقو واقیع بینی دا بیخەمە ڕوو.

ئەم كتێبەی بەردەستیشت بۆ ئەم قۆناغو هەلومەرجەی ئێستامان بەرجەستەكەری دیدو بۆچوونی ئیسلامییانەی بەندەیە بۆ چۆنیەتی خوێندنەوەی واقیعی ئێستامانو پاراستنی دەستكەوتو لایەنە چاكەكانیو چارەسەركردنو بنبڕكردنی كەموكووڕییو لایەنە خراپەكانی.

شایانی باسیشە ئەم كتێبە كۆی سێ وتارە كە لە سێ كـۆڕدا دراون، بـەم شێوەیە، هەڵبەتە دوای پێداچوونەوەو دەستكاریی:

یەكەم: (ئیسلامو چارەسەری كێشەو قەیرانەكانمان)[1] كە لـە (٢٠٠٧/٦/٢٥) لە مزگەوتی (حاجی شێركۆی هەمەوەند) لە شارۆچكەی چەمچەماڵ لـە كۆڕیكدا كە بەهەمان ناوونیشان بەسترابوو، پێشكەش كراوە.

دووەم: (واقیعی هەرێمی كوردستان: گرفتو چارەسەر)[2] كە لـە (٢٠٠٨/٣/٤) لە هۆڵی ڕۆشنبیریی لە شاری هەولێر لە كۆڕێكدا كە بـە هەمان ناوونیشان بەسترابوو، پێشكەش كراوە.

سێیەم: (ڕووەو چاكسازییەكی بنەڕەتی لە واقیعی هەرێمی كوردستان دا)[3] كە لە (٢٠٠٨/٤/١٧) لە هۆڵی ئۆسكار لە شارۆچكەی كۆیە لە كۆڕێكدا كە بە ناوونیشانی: (واقیعی ئێستامانو ئەركی سەرشانمان) بەسترابوو، پێشكەش كراوە.

هیواداریشم توانیبم كە لە دووتوێی ئەم كتێبەدا بەشێوەیەكی واقیعبینانەو ڕاستو دروست پەنجە بخەمە سەر كێشەو قەیرانو گرفتو كەموكوڕییە بنەڕەتییەكانی هەرێمی كوردستانو چۆنیەتی چارەسەركردنیان.

٢٦/ جمادی الثانية ١٤٢٩هـ
٣٠ حوزەیرانی ٢٠٠٨ ز
هەولێر

---

(١) ئەم بابەتە بە (٢) ئاڵقە لە هەفتەنامەی (میدیا)دا بڵاوكراوەتەوە، ژمارەكانی (٢٩٩،٢٩٨).
(٢) ئەم بابەتە بە (٥) ئاڵقە لە هەفتەنامەی (میدیا)دا بڵاوكراوەتەوە، ژمارەكانی (٣٣٦-٣٤٠) سوپاسی سەرنووسەری بەڕێزی هەفتەنامەی (میدیا)و سەرجەم ستافەكەی دەكەم.
(٣) ئەم بابەتە بە (٨) ئاڵقە لە ڕۆژنامەی (ڕۆژنامە)دا لە ژمارەكانی (٢٤٢-٢٤٩) بڵاوكراوەتەوە، سوپاسی سەرنووسەری بەڕێزی ڕۆژنامەی (ڕۆژنامە)و سەرجەم ستافەكەی دەكەم.

بەشی یەکەم

ئیسلام و چارەسەری کێشە و قەیرانەکانمان

تێبینی:

ئەم (وتارە) لەو كۆڕەدا دراوە كە لە ڕۆژی (٢٠٠٧/٦/٢٥) لە مزگەوتی (حاجی شێركۆی هەمەوەند) لەشارۆچكەی چەمچەماڵ بەستراو، وەزارەتی ئەوقاف بە كۆبوونەوەیەكی حیزبیی ناوزەدی كردبووو هەركام لە ڕۆژنامەی (خەبات)و (كوردستانی نوێ)ی ڕۆژی ٢٠٠٧/٧/٤، ئاماژەیان پێدابوو!!

بۆیەش بەپێویستم زانی پاش دەستپێداهێنانێكی كەمو بێ دەستكاریی نێوەڕۆكەكەی، بلاوی بكەینەوە، تاكو هەم نێوەڕۆكەكەی بەخوێنەران بگات، كە پێموایە چەند شتێكی گرنگی تێدایە بۆ ئەم قۆناغو هەلومەرجەمانو، هەم بشزانرێ كە هەم وەزارەتی ئەوقافو هەم هەردووك ڕۆژنامەی (خەبات)و (كوردستانی نوێ)ش خراپ بە هەڵەداچوون، یان بە هەڵەدابراون، كە ئەو كۆڕە جەماوەرییەیان بە كۆبوونەوەی حیزبیی ناوزەد كردبوو، لەحالێكدا كە كەمو زۆر باسی حیزبایەتیی و (كۆمەڵی ئیسلامیی) تێدا نەكرابوو!

هەرچەندە قەدەغەكردنی دەرسو دەورو ئامۆژگاریو وتاری ئیسلامی بە بیانووی سیاسی بوونییەوە، لە مزگەوتەكاندا، شتێكی بێجێو ستەمێكی بێ پاساوەو زوڵمێكە هەم لە ماڵەكانی خواو هەم لە مسوڵمانانیش دەكرێ، چونكە مزگەوت جێگاو كانگای خواپەرستیی و پەروەردەبوونی مسوڵمانانەو، هەم خواپەرستیی و هەم پەروردەش لە ئیسلامدا پێویستە گشتگیرو هەمەلایەنە بن.

بسم الله الرّحمن الرّحیم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله محمد وآله المهتدين بهداه.

جەماوەری مسوڵمانی شاری چەمچەماڵو دەوروبەری! السلام علیکم و رحمة الله، خۆشحاڵم کە بەدیداری ئێوەی بەڕێزو خۆشەویست شاد دەبم.

پێشەکی

بەڕێزان!

ئەو بابەتەی بۆم ئامادە کردوون لەم ئێوارە کۆڕەدا پێشکەشی ئێوەی بەڕێزی بکەم، بابەتێکە پێموایە کە خولیای دڵو دەروونی هەموو لایەکمانە، ئەویش ئەوەیە: کە ئایا ئیسلام دوایین بەرنامەی خواو راستە شەقامی پێغەمبەری سەروەرمان ﷺ چۆن چارەسەر دادەنێ بۆ کێشەو قەیرانەکانی ئێمە، وەك خەڵكو کۆمەڵگای مسوڵمانی کوردستان لەم هەرێمەی کوردستانی عێراقدا ؟!

جارێ لای کەسمان شاراوە نیە کە ئێمە هەم کۆمەڵێك کێشەمان هەنو هەم کۆمەڵێك قەیران، دیارە مەبەستم بە وشەی (کێشە) ئەو شتانەن کە لەنێوان خۆمانو غەیری خۆمان دان، بۆ وێنە: کێشەمان هەیە لەسەر مەسەلەی فیدراڵیی، لەسەر کەرکوكو مادەی ١٤٠ی دەستووری عێراقی فیدراڵ، لەسەر نەوتو داهاتی عێراقو کوردستان، لەسەر چۆنیەتی مامەڵەکردنی دەوڵەتانی ئیقلیمیو دەوروبەر لەگەڵماندا، هەروەها کێشەمان هەیە لەگەڵ ئەو هێزانەی کە ناویان لەخۆیان ناوە هێزی داگیرکار، وەك ئەمریکاو بەریتانیاو هاوپەیمانەکانیان، کە ئەگەر کاتێك بەرژەوەندییان لەوەدابوو عێراق بەجێ

بهێڵن‌و بەجێیان هێشت دەبێ ئێمە چی بكەین؟! ئەوانە كۆمەڵە كێشەیەكن هەمانن‌و لەگەڵیاندا دەستەویەخەین.

هەروەها ئێمە كۆمەڵە (قەیران)ێكیشمان هەن: ئێمە وەك ئەم خەڵك‌و میللەتەی خۆمان لەڕووی عەقیدەیی‌و فیكرییەوە قەیرانمان هەیە، هەروەها لەڕووی ئابوورییەوەو لە ڕووی كۆمەڵایەتیی‌و خێزانیی ئەخلاقیی‌و ژیان‌و گوزەران‌و كلتوورو فەرهەنگ‌و عادەت‌و نەریت‌و، لەو ڕووەوە كە ئایا ئێمە تا چ ئەندازەیەك سوود لە خەڵكی دیكە وەربگرین‌و لە چاكەكانیان بەهرەمەند بین، بێ‌ئەوەی لە خراپەو زیانەكانیان زەرەرمەند بین، وە چۆن لەگەڵ خەڵكی دیكەدا مامەڵەو هەڵسوكەوت بكەین بەشێوەیەك كە بە قازانج بشكێتەوە بۆ خەڵك‌و میللەتمان؟!

جا ئێمە خوا پشتیوان بێ لەبەر تیشكی چەند ئایەتێكی قورئان‌و چەند فەرمایشتێكی پێغەمبەردا ﷺ تیشك دەخەینە سەر ئەو ڕاستییە كە ئیسلام، شەریعەت‌و بەرنامەی خوای دادگەر (سبحانه وتعالى)، بۆ كەسێك‌و كۆمەڵێك كە بەڕاستی هەوڵبدات لێی تێبگات‌و پێیەوە پابەند بێ، چارەسەری تەواوی پێیە هەم بۆ كێشەكان‌و هەم بۆ قەیرانەكان!

بەلام بەرلەوەی بچینە سەر درێژەی بابەتەكەمان بە پێویستی دەزانم ئاماژە بەوە بكەم كە ئەو هەواڵەی دوێنێ (٦/٢٤) هەواڵێكی موژدەبەخش بوو بۆ ئێمەی خەڵكی مسوڵمانی كوردستان، كە بریتی بوو لە حوكم بەسەردادرانی هەندێك لە سەرانی ڕژێم كە دەستیان هەبوو لە بەناو ئەنفالكردنی ژمارەیەكی زۆر لە خەڵك‌و دانیشتووانی كوردستان لە پیاوو ئافرەت‌و پیرو گەنج‌و منداڵ‌و هەموو چین‌و توێژەكان، بەڕاستی ئەوە جێگای دڵخۆشییە كە زۆری نەبرد خوای دادگەر سیفەتی تۆڵەستێنی (منتقم)ی خۆی خستەڕوو بەرامبەر كەسانێك كە زوڵم‌و ستەمێكی زۆریان كرد لە خەڵكی مسوڵمانی كوردستان، كە بێگومان

گەلی کورد ئەوکاتە هەتا بلێی بێکەس‌و چەوساوە بوو، بەڵام سەرەنجام خوای زاڵ‌و خاوەن توانا، وەدەنگ هات‌و سیفەتی تۆڵەستێنی خۆی ئاشکرا کرد: ﴿وَٱللَّهُ عَزِيزٌ ذُو ٱنتِقَامٍ﴾(آل عمران -٤)، واتە: وە خوا زاڵ‌و خاوەن تۆڵەیە.

ئەو کاتە کاتێك بوو ئێمە جگە لە خوا هیچ فریادڕەسێکمان نەبوو، ئەو زلهێزانەش کە ئێستا هاتوون باسی مافی مرۆڤمان بۆ دەکەن، لەبەرچاوی ئەوان‌و مانگە دەستکردەکانیان ڕژێمی بەعسی عەلمانیی گەلی کوردی مسوڵمانی جینۆسایدو بەناو ئەنفال‌و کیمایی باران دەکردو، کەسیش نێوچاوانی گرژ نەدەکرد، بەڵام وەك لە کوردەواری خۆماندا گوتراوە: خوا بە سەبرە بەڵام بە زەبرە، یان وەك لە عەرەبیدا دەڵێ: (إنَّ الله يُمْهِلُ ولا يُهْمِلُ)، واتە: خوا مۆڵەت دەدات، بەڵام فەرامۆش (إهمال) ناکات، ئەوەتا خوای تۆڵەستێن، تۆڵەو غەزەبی خۆی خستەڕوو بۆ هەندێك لە سەرانی ڕژێم وەك: (عەلی حەسەن مەجیدو هاوەڵەکانی) کە ئەوانە ژمارەیەکی زۆر کەمن لەوانەی تاوانی جینۆسایدو قەتڵوعامیان دەرهەق بە میللەتی مسوڵمانی ئێمە ئەنجامداوەو، ئومێد وایە ئەوانیش‌و هەرکەسێکی دیکەش کە زوڵمی لە کوردو تورکمان‌و عەرەب‌و هەرکەسێك کردوە، ئاوا خوای بالادەست لە دنیادا پێی بنوێنێ بۆ ئەوەی ئەو کەسانەی چاویان لە زوڵم‌و مافی خەڵك زەوتدەکەن، پەندو عیبرەتی لێوەربگرن، پێشینانیش گوتوویانە: هەموو پەتێك لە باریکیدا دەپچڕێ، بەڵام پەتی زوڵم لە ئەستووریيدا. ڕژێمی بەعس دوای ئەوەی کە هیچ نەما بیکات زوڵم‌و ستەم‌و خراپەکەی وشکانی‌و دەریای داگرت، ئنجا خوا ئاوا وەزعەکەی لێگۆڕی، بەدەستی خۆی گۆڕی بۆ خۆی هەڵقەند! چونکە ئەگەر ڕژێمی بەعس (کوێت)ی داگیر نەکردبایە، وەك گوتراوە (ئەگەر بزن ئەجەلی هات توێشووی شوانی دەخوات)، بەڵێ ئەگەر ڕژێم ئەو هەڵەیەی نەکردبایە، پێموایە دەیان ساڵی دیکە زوڵمی لە ئێمەی کورد

کردبایەو بیچەوسانبایینەوە، هەروەك شالاوەکانی دیکە دەڕۆیی!

بەڵام کاتێك بەرژەوەندی زلهێزەکان کەوتە مەترسییەوە، ئنجا ئەوانیش کەوتنە جموجووڵ، نەك لەبەر خەڵکی (کوێت)یش -هەروەك هەرگیز لەبەر بەرژەوەندیی خەڵکی وەدەنگ نەهاتوون- بەڵکو لەبەر بەرژەوەندییەکانی خۆیان! جا بەهەرحاڵ هەرچۆنێك بێ ئەوە ڕژێمی بەعس تەختو تاجی تێکچوو لە خوا بەزیاد بێ، ئێستاش وردە وردە دەبینین بە سزای خۆیان دەگەنو ئومێدمان وایە ئەوانی دیکەش کە ماون بە سزای ڕەوای خۆیان بگەن، ئێستاش با بچینە سەر ئەسڵی مەبەست:

یەکەم: کێشەکانمان:

بابزانین کێشەی چیمان هەیە لەگەڵ ئەو نەتەوەو پێکهاتانەی لە عێراقدا لەگەڵمان دەژینو لەگەڵ وڵاتانی دراوسێشمان دا ؟!

هەر بەکورتی دەڵێین:

بەڕاستی بەر لە هەر شتێك كێشەی ئەوەمان هەیە كە ئێمە دەڵێین: وەك چۆن ئێوە هەن با ئێمەش هەبین! وەك چۆن عەرەبو توركو فارسو نەتەوەو گەلانی دیكە كیانو قەوارەو دەوڵەتیان هەیە، با ئێمەش كیانو دەوڵەتێكمان هەبێ، جا هەرچەندە سەركردایەتیی سیاسیی كورد ئێستا باسی دەوڵەتی سەربەخۆ ناكات، كە هەقی خۆشمانە هەمانبێ! بەڵام ئەگەر ئەوەشمان نەبێ، با لانیكەم لە وڵاتی خۆماندا وەك هەرێمێكی فیدراڵ زوڵممان لێ نەكرێو خاوەنی ئیرادەو ئیدارەی خۆمان بین!

ئەوە لای كەمی مافی شەرعیی ئێمەیە لە وڵاتی خۆماندا، كە ئازادو سەربەست بینو نەچەوسێنرێینەوەو مافمان پێشێل نەكرێ، چونكە خوا - سبحانە وتعالی- دنیای بۆ ئەوە دانەناوە ئەو خەڵكە یەكدی بچەوسێنێتەوە، بەڵكو دنیای بۆ ئەوە داناوە بەندەكان تێیدا تاقی بكرێنەوە داخۆ كامیان بەندایەتی بۆ خوا دەكاتو چاكە دەكاتو، كامیشیان لەخوای بەدیهێنەر یاخی دەبێو خەریكی ستەمو خراپەكاریی دەبێ.

بەڵێ ئەو داوایەی میللەتی كوردی مسوڵمان دەیكات شتێكی زۆر ڕەوایە، كەواتە: با بزانین ئیسلام لەوبارەوە چی دەڵێ؟ چونكە هەندێك كەس زۆرجار باسی ئەوە دەكەن كە ئێمە هیچ كێشەی دینییو ئیسلامیی مان نیە، بەڵكو بەس كێشەی سیاسییو نەتەوایەتییمان هەیە! بەڵام لە ڕاستیدا هەق ئەوەیە

كە ئێمە هەم كێشەی ئیسلامییمان هەیەو هەم كێشەی نەتەوایەتییشمان هەیە، چونكە كاتی خۆی كە ستەممان لێكراوە چ لەلایەن ڕژێمی توركەوە چ عەرەبەوە چ فارسەوە، بێگومان لەبەر ئەوەبووە كە ئەو ڕژێمانەی توركو عەرەبو فارس شۆڤێنیو ڕەگەزپەرست بوونە، ئەگەرنا توركو عەرەبو فارسی مسوڵمان، ئیمانو ئیسلامەتییەكەیان ڕێگەیان نادات زوڵم بكەن، بەڵكو ئیمانو ئیسلامەتی پاڵیان پێوەدەنێ كە برایەتی بكەن، وەك چۆن ئێمەش ئیمانو ئیسلام ڕێگامان نادات ڕقمان لە هەموو توركو عارەبو فارسێك ببێتەوە، بەڵكو دەڵێین: چاكیان هەیەو خراپیشیان هەیە، عەرەبێك مسوڵمانو دیندارو خواپەرستو خەڵك دۆست بێ، چاكە، بەڵام ئەوەی زاڵمو ستەمكار بێ خراپە. هەروەها لەنێو هەموو نەتەوەكاندا چاكو خراپ هەیە، هەروەك چۆن لەنێو كوردیشدا چاكو خراپ هەیەو كوردی چاكو پەسندمان هەیەو، كوردی خراپو ناپاكو نارەسەنیشمان هەیە، هیچ میللەتێك نیە كە هەمووی چاك یان هەمووی خراپ بێ!

جا لەڕاستیدا ئێمە كە زوڵممان لێكراوە لەبەر ئەوەبووە كە ناحەزانمان بە ناشەرعیو بێدینیی ڕەفتاریان لەگەڵماندا كردوەو زوڵمیان لێكردووینو، لە ئەنجامی ئەوەدا زوڵممان لێكراوە كە ئەو دەرو دراوسێیانەمان -هەڵبەتە وەك خەڵكو جەماوەرەكەیان نا بەڵكو وەك ڕژێمو دەوڵەتەكان- بە حەقو بە شەرعی خوا لەگەڵ ئێمەدا مامەڵەیان نەكردوە، كەواتە: ئێمە نامسوڵمانێتیمان لەگەڵ كراوەو ناشەرعیو بێدینییمان لەگەڵ كراوە، مادام وابێ كێشە نەتەوایەتییەكەمان لەهەمان كاتدا كێشەیەكی ئیسلامییشە.

شایانی باسیشە كە ئێمەی نەتەوەی كورد وەك میللەتێكی دیندارو مسوڵمان لەنێو ئوممەتی پێغەمبەردا ﷺ میللەتێكی دیارینو گەورەپیاوی زۆرمان لەنێودا هەڵكەوتوون لە هەموو بوارەكاندا، جا زۆر جار بەس نموونە بە

(صلاح الدين)ی ئەییوبی دەهێنرێتەوە ڕەحمەتی خوای لێبێ، بەڵام بێگومان لەپێش‌و لەپاش ئەویش کەسانی زۆر گەورەو دیارمان لێ هەڵکەوتوون لە هەموو بوارەکاندا، لەبواری مێژوونووسییدا پیاوی وەك (إبن الأثير)مان هەیەو، لە بواری شارەزایی لە زمانی عەرەبیدا زانای وەك (إبن الحاجب)مان هەیەو، لەبواری شیعری عەرەبیدا پیاوی وەك (أحمد شوقي) ناسراو بە (أمير شعراء العرب)مان هەیەو، لە بواری زانستە شەرعییەکان‌و فیقهی ئیسلامییدا پێشەوای وەك (إبن تيميه)مان هەیە، کە زۆر لە مێژونووسان بە کوردی دەزانن‌و، لە بواری فەرموودەناسیی‌دا زانای وەك (إبن الصلاح الشهرزوري)مان هەیە، کە بە دامەزرێنەری زانیاری فەرموودەناسیی (علم الحديث) دادەنرێ، کە کورد بووەو خەڵکی شارەزوور بووە، لە بواری تەسەووف‌و عیرفاندا پیاوی وەك (مەولانا خالیدی نەقشبەندیی)مان هەیە کە لەسەر ئاستی جیهانی ئیسلامییدا ناسراوەو، (إبن عابدين) خاوەنی کتێبی (الحاشية) یەکێك بووە لە موریدەکانی، هەروەها (شهاب الدين الآلوسي) خاوەنی تەفسیری (روح المعاني)یش یەکێك بووە لە قوتابی‌و شاگردەکانی ئەو خواناسە بەرزە! جگە لەوەش بە دەیان پیاوی هەڵکەوتووی وەك (کاك ئەحمەدی شێخ)و (سەید عەبدولڕەحیمی مەولەوی)و... هتدمان هەن.

بەڵێ ئێمە نەتەوەیەکی بێ ناوونیشان نین لە نێو ئوممەتی پێغەمبەردا ﷺ، بۆیە ئەوەندەی بکرێ دەبێ ئێمە کێشەکانمان لەگەڵ دەروردراوسێ مسوڵمانەکانماندا بگێڕینەوە بۆ شەرع، چونکە ئەوە هەم دین و عەقیدەمان لەسەرمانی پێویست دەکات‌و، هەم بەرژەوەندییشمانی تێدایە، چونکە پێشینانمان گوتوویانە: (ئەو دەستەی شەرع بیبڕێ خوێنی لێ نایەت)، هەر حەق‌و مافێکی شەرع بتداتێ کەس ناتوانێ بۆڵەبۆڵت لەسەر بکات! وە ئێمە لە ڕووی شەرعییەوە حەقی خۆمانە کیان‌و قەوارەمان هەبێت بە دەوڵەتی

سەربەخۆشەوە، با لەمبارەوە تەماشای ئەم ئایەتەی خوای دادگەر بكەین كـە دەفـەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَـٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَـٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (الحجـــــرات -١٣)، واتە: ئەی خەڵكینە! ئێوەمان لە نێرو مێ (ئادەمو حەوا)یەك خوڵقاندوە پاشان گێڕاومانن بۆ چەند گەلو تیرەیەك تاكو یەكدی بناسن -پێك ئاشنابنو پێكەوە هاوكاریی بكەنو سەرزەوی خوا ئاوەدان بكەنەوە- ئەوەتان لـەلای خـوا ڕێـزی زیاترە كە پارێزكارترە -زیاتر پابەندە بە شەرعی خواوە- بێگومان خوا زانـاو شارەزایە.

لێرەدا خوای بەدیهێنەر ڕوو لە هەموو مرۆڤایەتی دەكات، چونكە ئـایینو بەرنامەكـەی بـۆ هـەموویان نـاردوە بـەبێ جیـاوازیو، ئـەوە یەكێكـە لـە تایبەتمەندییەكانی بەرنامەو شەریعەتی خوا كە بۆ هەموو خەڵكی سەرزەوییە، وەك بەرنامەو بیـردۆزە مرۆڤكردەكان نیە، بۆ وێنە: فیكرەی سۆسیالیزم بـێو چینی پرۆلیتار داینابێ دژی چینی بورژوا، یان فیكـرەی سـەرمایەداریی بـێ چینی بورژوا داینابـێ دژی چـینی پرۆلیتـار، یـان فیكـرەی نەتەوەپەرسـتیی عـەرەبی بێ، دژی كورد! نەخێر، بەڵكو دینی خوا بۆ خـەڵكی خوایـە لەسـەر زەوی بە درێژایی زەمانو بە پانایی زەمین!

كەواتە: لە ڕوانگەی ئەم ئایەتەوە -هەڵبەتە ئایەتو فـەرموودەی دیكـەی زۆریش لەوبارەوە هەن- دەگەینە ئەو ئەنجامە: كە كورد كاتێك دەڵێ: با مافم هەبێو نەچەوسێنرێمەوەو قـەوارەو بـوونم هـەبێ، شـتێك دەڵـێ كـە خـوای بەدیهێنەر بۆی بڕیار داوەو، شتێك دەڵێ، كە زوڵـم نیـەو دادگەرییـە، ئنجـا خواش خۆی دەفەرموێ: ئێوەم گێڕاوە بە چەند گـەلو تیرەیـەك، كەواتـە: وەك چۆن خوا (عز وجل) عەرەبی كردوە بە عــەرەبو فارسـی كـردوە بـە فـارسو

تورکی کردوە بە تورك‌و... وە هەروەها، بەهەمان شێوەش کوردیشی کردوە بە کوردو زمانی تایبەتی خۆی بۆ داناوە، وەك سەرجەم نەتەوەکانی سەرزەوی، کە ئێستا زانایانی شارەزای زمان دەڵێن: نزیکەی (٤٠٠٠) زمان لە دنیادا هەیە، دیارە هەموو ئەو زمانانەو خاوەنی ئەو زمان‌و ئینتیماو نەتەوانە، خوا خوڵقاندوونی‌و خوا (سبحانه وتعالى) ویستی وابووە کە خەڵك زمان‌و ڕەنگی جیاجیای هەبێ، وەك دەفەرموێ: ﴿ وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَـٰفُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَٰنِكُمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّلْعَـٰلِمِينَ ﴾ (الروم – ٢٢)، واتە: لە نیشانەکانی دەسەڵات‌و توانای خوا دروستکرانی ئاسمانەکان‌و زەوی‌و، جیاوازی ڕەنگ‌و زمانەکانتانە، بێگومان لەوەدا نیشانەی زۆر هەن بۆ زانایان.

دەجا ئێمەش لەبەر ڕۆشنایی ئەم ئایەتەدا دەڵێین: ئەگەر کورد بڵێ: با من هەرێمێکی فیدراڵم هەبێ لە عێراقدا، یان لە تورکیاو ئێران‌و سووریادا، یان تەنانەت ئەگەر بڵێ: ئەگەر هەلومەرجی نێودەوڵەتی گونجاوبێ، دەبێ دەوڵەتی سەربەخۆشمان هەبێ، ئەوە بێگومان هیچ شتێکی ناشەرعیی نەگوتوە، بەڵکو شتێکی شەرعیی‌و ڕەوای گوتوەو حەقی خۆی داواکردوەو لەسەر حیسابی کەسیش نیەو حەقی هیچ کەسی دیکەشی پێشێل نەکردوە!

لێرەدا مەبەستم ئەوەیە بڵێم: ئەو کێشانەی کە ئێستا هەمانن وەك مەسەلەی کەرکووك‌و ناوچە دابڕاوەکانی دیکەی کوردستان‌و مەسەلەی نەوت‌و داهات، کە چۆن مامەڵەی لەگەڵدا بکرێ‌و وانەبێ کە زوڵممان لێبکرێ، خۆ ئێمە نامانەوێ بەشی خەڵکی دیکە بۆ خۆمان بێنین، بەڵکو دەمانەوێ بەشی ئێمە بۆ خەڵکی نەچێ، وەك ساڵەهای ساڵە چووە، بەڵکو زۆرجاران هەر بە داهاتی وڵاتی خۆمان‌و بە نەوتی خۆمان وڵاتمان کاولکراوەو خەڵکمان

جینۆساید كراوەو نەتەوەكەمان قڕەبڕ كراوە، كە بەڕاستی ئەوە زوڵمێكی زۆر گەورەیە دەبێ كۆتایی پێ بێ، وەك زۆر جاری دیكەش گوتوومانە: شاری كەركووك و ناوچەكانی دەوروبەریشی بەگوێرەی دیكۆمێنت (وثیقة)و بەڵگەنامە مێژووییەكان، كوردستانن و ئێمە وەك سەركردایەتی سیاسی كورد قەناعەتمان وایە كە (كەركووك) لەنێو جوگرافیای كوردستاندایە، بەڵێ توركمان و عەرەبیشی لێ نیشتەجێن و ئەوانیش بەشیان پێیەوە هەیە.

بەڵێ ئێمە ئەگەر ئەو كێشانەمان بگێڕینەوە بۆ ئیسلام، كەس بۆی نیە بۆڵە بۆڵمان لەسەر بكات و هەق و مافمان لێ زەوت بكات.

هەروەها بە هەمان شێوە بۆ چارەسەركردنی كێشەو گرفتی ئاڵۆزی دەستتێوەردانی دەوڵەتانی دەوروبەرو ئیقلیمی لە كاروباری هەرێمدا، بە گەڕانەوەمان بۆ تەرازووی شەرع و پشت بەستن بە شەریعەت زۆر قازانج دەكەین، چونكە ئێستا كە سوپای تورك بەین بەین هەڕەشەمان لێدەكات، بە مەنتیقی ئیسلامیی دەتوانین پێیان بڵێین: ئێوەی تورك ئەگەر مافی كوردەكانی توركیاش نادەن، لانیكەم لە ئێمە بگەڕێن و وازمان لێ بهێنن! - ڕەنگە زیاتر لە (٢٠) ملیۆن كورد لە توركیا هەبن- تۆ ئەگەر مافی كوردەكەی خۆیشت نادەی لانیكەم لە ئێمە گەڕێ، ئێمە كە دەستمان لە شتێك گیر بووە بۆچی حەسادەتمان پێ دەبەی؟! ئەوە بەرهەمی خەبات و خوێن و خەم و ئارەقەو ئاوارەیی و دەربەدەریی و مەینەتییەكی دەیانساڵەیەو كەس خێری پێ نەكردووین، هەرچەندە ئەم حەق و مافانەمان نەدەبوو هەر خەباتیشیان لەپێناودا بكەین، چونكە حەقی شەرعیی و ڕەوای خۆمانن و ئەگەر خەڵك بە شەرع لەگەڵمان جووڵابایەوە ئێمەی كورد پێویستی بەوە نەبوو بچینە شاخ و بڵێین: زوڵممان لێدەكرێ! بەڵكو دەبوو هەر لەڕێوە زوڵممان لێ نەكرابایە!!

با لێرەدا قوڵە نەنزیلەیەك لەبارەی دادگەریی ئیسلامەوە بگێڕینەوە:

لە وڵاتی میسر لە سەردەمی حوكمڕانیی (عومەری كوڕی خەتتاب)دا خوا لێی ڕازی بێ، (عەمری كوڕی عاس) والی ئەو وڵاتە بوو، كە وەك سەرۆك كۆمارێكی ئێستادا بووە، جا ڕۆژێك پێشبڕكێی ئەسپ دەكرێ، كوڕی پیاوێكی قیبتی نەسرانیی ئەسپەكەی پێش ئەسپی كوڕی عەمری كوڕی عاس دەكەوێتەوە، كوڕی والی پێیدەڵێ: چۆن دەبێ ئەسپی تۆ پێش ئەسپی من بكەوێتەوە؟ ئیدی دەیداتە بەر قامچی‌و لێیدەدات، ئەو كوڕەش یەكسەر دێت بۆلای (عومەری كوڕی خەتتاب) لە شاری مەدینەو بەسەرهاتەكەی بۆ دەگێڕێتەوە، عومەر (خوا لێی ڕازی بێ) نامە دەنێرێ بۆ عەمری كوڕی عاس‌و دەڵێ: خۆت‌و كوڕەكەت‌و ئەو قامچییەی كە پێی لەو كابرا قیبتییە داوە بە زووترین كات دەگەنە لای من! ئەوانیش یەكسەر بەڕێ دەكەون‌و دەگەنە مەدینە، عومەر بە كابرای قیبتی دەڵێ: قەمچییەكەی لێ‌وەربگرەو چۆنی لێداوی ئاوای لێبدەوە، ئەویش لێی وەردەگرێ‌و لێیدەدات -جا كاتێك لە میسرِ كوڕی عەمری كوڕی عاس لێی دابوو پێیگوتبوو: (خذها وأنا ابن الأكرمين) بیگرە من كوڕی دوو ئینسانە بەڕێزەكانم، واتە: باب‌و دایكی من زۆر بەڕێزن‌و تۆ كوڕی خێزانێكی قیبتی‌و سادەی چۆن دەبێ پێش بكەویەوە؟- عومەری كوڕی خەتتاب بە كوڕی كابرای قیبتی دەڵێ: لێیبدە لە كوڕی باب‌و دایكە بەڕێزەكە! زۆر چاكی لێدەدات، ئینجا پێیدەڵێ: قامچییەكەت وەرسووڕێنە بۆ سەری بابیشی، كابرای (قبطي)یش دەڵێ: ئەی گەورەی مسوڵمانان بابی لە منی نەداوە و تۆڵەی خۆشم لە كوڕەكەی كردەوە، دیارە هاوەڵانی بەڕێز لەوێ دەبن تكای بۆ دەكەن عەمر ڕزگاری دەبێ، ئینجا لەو كاتەدا عومەری كوڕی خەتتاب ڕستەیەك دەڵێ كە زۆر باوە لەسەر زمانی خەڵك، بە عەمر دەڵێ: (يا عمر متى استعبدتم الناس وقد ولدتهم أُمَّهاتهم أحراراً ؟!)، واتە: ئەی عەمر لە كەیەوە خەڵكتان كردۆتە كۆیلە، خۆ بە

ئازادیی لە دایك بوون؟!.

وەك دەبینین خەلیفەو کاربەدەستی هەرە بالآی مسولّمانان لەسەر کابرایەکی قیبتی وەدەنگ هاتوە، کە چەند قامچییەکی بە زولّم لیّدراوە، ئنجا ئایا ئەگەر دەسەلاّتی ئیسلامیی لە ئارادا بووایە چی دەکرد لەسەر هەزاران گەنج و لاوو پیرو منداڵی کوردستان کە جینۆسایدو کیمیایی بارانکراون؟! کەواتە: ئێمە وەك میللەتێکی ستەم لیّکراوو خاوەن حەق دەبێ وریابین و کێشەکانمان بگێڕینەوە بۆ شەرع، جا ئێمە گەر مسولّمان بین دەبێ قەناعەتمان وابێ و سەداسەد دلّنیابین کە شەریعەتی خوا دادگەری (عدل)ی تەواوی تێدایەو بە هیچ شێوەیەك حەق و مافی ئێمە مسقاڵێکی نادات بە کەسانێکی دیکە، وەك چۆن مافی خەڵکی دیکەش نادات بە ئێمە، ئەوەش مانای وایە قازانجی ئێمەی بەشخوراوە! بەلاّم وەختێك ئێمە ئەو بنەڕەتە شەرعییە لە کێشەکانمان دادەبڕین، زیانێکی گەورە لەخۆمان دەدەین و ناحەزانیشمان پاساوی گومانی خراپ پێبردنمانیان، دەبێ، هەرچەندە ئەگەر گریمان میللەتی ئێمە یان هەر میللەتێکی دیکە مسولّمانیش نەبێ، مافی ئەوەی هەر هەیە، کە بە ئازادیی بژی و لە ولاّتی خۆیدا سەربەخۆ بێ و نەچەوسێنرێتەوە.

بەلاّم ئێمە وەك میللەتێکی مسولّمان بۆچی شەرع نەکەینە سەنەدو پاڵپشتێکی بەهێز بۆ کێشە ڕەواکانی گەلەکەمان و داوا ڕەواکانمان؟! مادام میللەتەکەمان مسولّمانەو خۆی بە مسولّمان پیشان دەدات، پێویستە هەر بە مەنتیقی ئیسلامییش بەرانبەرەکانمان بدوێنین! من زۆرجار لە بۆنەو کۆڕو کۆبوونەوە سیاسییەکاندا گوتوومە: ئێمە زۆر زەرەر دەکەین کاتێك دێین ئیسلام لە هاوکێشە سیاسی و نەتەوەیی یەکانمان دوور دەخەینەوە، بەپێچەوانەشەوە زۆر قازانج دەکەین کاتێك ئیستیناد دەکەینە سەر ئیسلام،

چونکە هەرکەسێك خۆی بە مسوڵمان بزانێ لە بەرانبەر ئایەتو فەرموودەدا دەوەستێو قسەی نامێنێ، بۆ وێنە فەرمایشتێکی پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: **((من اقتطع أرضاً ظالِماً لقيَ الله وهو عليه َغضْبانُ))** رواه أحمد ومسلم عن إبن عمر، واتە: هەرکەسێك بە ستەم زەوییەك داگیر بکات کاتێك بە دیداری خوا دەگات، بە تووڕەیی دەیبینێ.

کەواتە: کاتێك دەبینین لە سەردەمی حوکمڕانیی خۆیاندا بەعسییەکان لە خوارووی عێراقەوە ماڵی عەرەبیان هێناونە سەر ماڵو حاڵو خانووبەرەی خەڵکی کوردو لە کەرکووكو شوێنانی دیکەدا نیشتەجێیان کردوون، بێگومان ئەوە زوڵمێکی زۆر گەورەیە کراوەو ئەگەر شەرع حاکم بێو دەسەڵاتی شەرعیی لە ئارادابێ شتی وا قبووڵ ناکات.

چارەسەری مەسەلەی کەرکووکیش کە ئێستا خراوەتە نێو ماددەی ١٤٠ی دەستوورەوەو دەستووریش زۆرینەی خەڵکی عێراق (٤/٥)ی (بەڵێ)یان بۆ کردوە، دیارە بەڵگەیەکی باشە بەدەستمانەوەو نابێ دەستی لێ شل بکەین و هەرکاتێك لەسەر بناغەی راپرسیی (إستفتاء)یەکی ڕاستو بێ فێڵ ئیسپات بوو کە زۆرینەی خەڵکی ئەو شارە کوردنو داواشیان کرد کە شارەکەیان لە بازنەی جوگرافیای کوردستان دابێ، هیچ کەس بۆی نیە ئەو مافەمان لێزەوت بکات، بەڵام پێویستە ئاگادار بینو لەیادمان نەچێ، کە ئێمە وەك گەلێکی مسوڵمان پێش ئەو دەستوورەش کە (بەڵێ)مان بۆ کردوە، ئەو دەستوورو شەریعەتەی کە ئیمانمان پێ هێناوە، ئەو مافەمان پێدەداتو ئەگەر گریمان دەستووری زەمینیش پێمان نەدات، هەرکەسێك خۆی بە مسوڵمان بزانێ نابێ لاملیی بکات لە حەقو مافێك، کە شەریعەتو دەستووری خوا پێماندەدات.

دووەم: قەیرانەكانمان:

لەبارەی قەیرانەكانیشمانەوە كە ئایا ئیسلام چۆن قەیرانەكانی نێوخۆمان چارەسەر دەكات؟! دیارە وەك سەرەتا باسمكرد ئێمە كۆمەڵێك قەیرانمان لەنێوخۆماندا هەن:

جارێ لەڕووی ناسنامەی ئایینییەوە ئێمە قەیرانێكی گەورەمان هەیە، چونكە لەلایەكەوە خۆمان بە میللەتێكی مسوڵمان دەزانینو، لەلایەكی دیكەشەوە گەلێك لە هەڵوێستو هەنگاوەكانمان دژو پێچەوانەی ئیسلامن!

پاشان ئێمە لە هەموو بوارەكانی: سیاسیی، ئابووریی، كۆمەڵایەتیی، ئەخلاقییو كلتورییدا، كۆمەڵێك گرفتو قەیرانی جۆراوجۆرمان هەن، كە بەتەواویی پشوویان پێ هەڵچنیوینو ئەگەر بەو شێوەیە بڕوا میللەتەكەمان ڕۆژ بەڕۆژ زیاتر بەرەو گەندەڵییو پووچەڵیی دەچێ، بۆ وێنە: لەڕووی ئابوورییەوە قڕییو پڕییو چینایەتییەكی زۆر بێڕەزا پەیدا بووەو ژمارەیەكی كەمی خەڵك سەروەتو سامانەكانیان زۆر زیادی كردوەو، ژمارەیەكی زۆری خەڵكیش دەرامەتو داهاتیان ڕۆژ بەڕۆژ بەرەو خوار دەچێ، ئەمە لەلایەكەوەو لەلایەكی دیكەشەوە نەبوونی بەنزینو نەوتو كارەباو چۆڵبوونی دێهاتەكانو دارمانی ژێرخانی ئابووریی و... هتد، هەموو ئەوانە گرفتی گەورەن بۆ میللەتێك كە بیەوێ كیانو بوونی خۆی هەبێ! تەماشا دەكەین هەر لە كلێنسو ئاوی خواردنەوەوە تا هەر جۆرە كەلوپەلێكی دیكەی پێویست لە گەورەو بچووك، پێویستمان بە غەیری خۆمانەو هیچی لە وڵاتی خۆماندا بەرهەم نایێت!

دەشزانم كەسانێك كە گوێبیستی ئەم قسانە دەبن، بەسەرسوڕمانەوە پرسیار

دەکەن‌و دەڵێن:

ئیسلام چ پەیوەندییەکی بە سیاسەت، ئابووریی، کۆمەڵایەتیی، کولتوور، فەرهەنگ‌و چارەسەری ئەو قەیرانانەوە هەیە کە پێیانەوە پەیوەستن؟!

لە وەڵامدا دەڵێین: لەڕاستیدا ئیسلام بۆ دابینکردنی بەختەوەریی مرۆڤ هاتوە، چ لە دنیاو، چ لە دوارۆژداو، ئینسانیش کاتێك لەژیانی دنیایدا بەختەوەر دەبێ کە وڵاتی ئاوەدانبێ‌و زوڵم‌و فەسادو گەندەڵیی نەبێ‌و، برایەتی‌و تەبایی بچەسپێ‌و، کۆمەڵگا بە تاك‌و کۆمەڵییەوە بڕازێتەوە بە ڕەوشتە بەرزو جوان‌و پەسندەکان‌و، ئەو نەخۆشییانەی کە وەك گیاکەڵەو بژار وان بۆ کۆمەڵگا ڕیشەکێش بکرێن، دیارە تەنیا کاتێکیش ئەو ئامانجانە دێنەدی، کە مرۆڤەکان هەموویان بەندەی خوا بن‌و پێکەوە برا، یان لانیکەم تەبا بن‌و، دادگەرییش چەسپاوو سەقامگیر بێت، هەر بۆیەش خوای کاربەجێ کە باسی حیکمەتی نێررانی پێغەمبەران (عَلَيْهِم السَّلام) دەکات لە دوو شتاندا کورتی هەڵدێنێ: (بەندایەتی بۆ خوا کردن)و (دادگەریی چەسپاندن)، وەك فەرموویەتی: ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيْهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدُونِ﴾ (الأنبياء -٢٥)، واتە: لە پێش تۆدا هیچ پێغەمبەرێکمان نەناردوە مەگەر پێمان ڕاگەیاندوە، کە جگە لە من هیچ پەرستراو نین دەجا بەس من بپەرستن!

هەروەها فەرموویەتی: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلْقِسْطِ ۖ وَأَنزَلْنَا ٱلْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥ وَرُسُلَهُۥ بِٱلْغَيْبِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾(الحديد -٢٥)، واتە: بێگومان پێغەمبەرانی خۆمانمان بە بەڵگە

ئاشکرایەکانەوە ناردوەو کتێبو تەرازووشمان لەگەڵ ناردوونە خوارێ، تاکو خەڵکی بەدادگەریی بەڕێوە بچن...

بەڵێ پێغەمبەرانی خوا (عَلَيْهِم الصَّلاةُ وَالسَّلام) بۆ دوو شتان هاتوون: یەکەم: خەڵك فێری بەندایەتی بکەن بۆ خوا، دووەم: خەڵك لەنێو خۆیاندا دادگەریی بچەسپێننو نەهێڵن کەس زوڵم لە کەس بکات.

جا ئێمە کاتێك تەماشای ژیانی خۆمان دەکەین لە زۆر ڕووەوە دوور لەخوایيو بێ سەرەو بەرەییەکی زۆر دەبینین:

یەکەم: جارێ لەڕووی کۆمەڵایەتییو ئەخلاقییەوە چەندین عادەتو نەرێتو شتی سەیرو سەمەرەو خراپ دەبینینو، کۆمەڵێك دیاردەی داڕووخانی ڕەوشتو خووی پەسندو تەشەنەکردنی خووو خدەی نزمو قێزەون دەبینین!

بەداخەوە ژمارەیەك لە گەنجەکانمان بە کورو کچەوە کە سەیری ڕواڵەتیان دەکەین لە مسوڵمان نەبێ، لە هەموو شتێك دەچن! جا ئایا ئێمە وەك میللەتێکی مسوڵمان، ئەگەر لەسەر ئەو حاڵەتە بەردەوام بین تا چ ئەندازەیەك دەتوانین بڵێین مسوڵمانین؟! ئایا سەرەنجاممان چی لێدێت؟!

ئێستا سەدان کێشە لە دادگاکان هەیە، خیانەتی هاوسەریی هەیە، ئافرەتان خۆیان دەکوژنو دەسووتێنن، ئنجا زۆرجار خەڵکی نەفامو نەزانیش وادەزانن ئەوە خەتای ئیسلامە! بەڵام نەخێر بەڵکو لەڕاستیدا ئەوە بە پلەی یەکەم سووچو تاوانی ئەو کەناڵانەیە کە فەسادو خراپەو بەدڕەوشتی پەرە پێدەدەنو غەریزەو ئارەزووی گەنجەکانمان بەرەو خراپە دەجووڵێنن!

ئنجا دەسەڵاتو ئیدارەی هەرێمیش هەتا ئێستا بیری لەوە نەکردۆتەوە کە بە شێوەیەکی شەرعییو ڕێکوپێك ژیانی هاوسەرگیریی بۆ گەنجەکان دابین بکاتو، ئەو هەموو پارەو ئیمکانیەتەی سەرف دەکرێ بۆ ئەو بەناو هونەرمەندانەی کە ئارەزووی گەنجەکان بەرەو گوناه و بەرەڵڵادایی

دەجوولێنن‌و خەلات دەكرێن‌و دەعوەتی تایبەتیان بۆ سازدەكرێ لە ئوتێل‌و هۆڵەكاندا! لەجیاتی ئەوەی بێنێ سەرفی بكات بۆ ئاسانكاری پرۆسەی هاوسەرگیریی گەنجەكان، نەك ڕەواجپێدانی ئەو هەموو كلیپ‌و گۆرانی‌و ڕەقس‌و سەمایەی، كە جگە لە پەرەپێدانی ڕەوشت نزمیی‌و بەرهەڵدایی‌و ورووژاندنی غەریزەی جینسی‌و گەندەڵی ئەخلاقیی، هیچ بەرهەمێكی دیكەی نیەو نەك هەركەسێكی ئیسلامیی، بەڵكو عەلمانییەكیش ئەگەر بە ئینسافەوە سەیر بكات، هەروای دەبینێ!.

پاشان دەپرسین؟ ئایا خەڵكی ڕۆژئاواو ئەورووپا بەو شتانە بەرەوپێش چوون؟! ئایا ئەو شارستانیەتە ماددییەی كە دەبێ چاكەكانیان لێوەربگرین، لەسەر رەقس‌و سەماو هەڵپەڕین بنیات نراوە؟ بێگومان نەخێر، بەڵكو وەك لەشوێنی دیكەشدا گوتوومانە: ئەو شارستانێتی‌و بەرەوپێشچوونە ماددییەی ڕۆژئاوا، بەرهەمی كاركردن‌و ڕەنج‌و زەحمەت‌و بیركردنەوەو داهێنان‌و كۆمەڵێك بەهاو ڕەوشتی دیكەی بەرزو جوانە، ئەگەرنا هەرگیز نەبووەو رووینەداوە گەل‌و میللەتێك بە رەقس‌و سەماو گۆرانی‌و ڕەشبەڵەك بەرەو پێش بچێ!!

هەڵبەتە ئێمە دژی هونەری سروودو گۆرانی‌و جۆرەكانی دیكەی هونەریش نین، بەڵام بێگومان هونەری میللەتێكی مسوڵمان، دەبێ گونجاو بێ لەگەڵ عەقیدەو رەوشت‌و كلتوورو فەرهەنگیدا[1].

ئێستاش با سەرنج بدەین داخۆ ئیسلام لەو بوارەدا چیمان پێدەڵێ‌و چۆن ئامۆژگارییمان دەكات‌و لەوبارەوە ڕێنمایی چییە؟

جارێ پێش هەموو شتێك كۆمەڵگای مسوڵمان نابێ غەریزەو

---

١) لە زنجیرە باسی (چەند بابەتێكی هونەریی لەبەر ڕۆشنایی قورئان‌و سوننەتدا)، كە ئێستا بە ئاڵقە لە ڕۆژنامەی (كۆمەڵ)دا بڵاو دەكرێتەوەو پاشان دەكرێتە كتێب، بە درێژی قسەمان لەبارەی هونەرەوە كردوە.

ئارەزووەکانی تێدا بوروژێنرێن، وەك خوای کاربەجێ دەفەرموێ: ﴿قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّواْ مِنْ أَبْصَـٰرِهِمْ وَيَحْفَظُواْ فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾(النــور-٣٠)، واتە: بەپیاوانی ئیماندار بڵێ با لە ڕوانینی چاویان بگرنەوەو داوێنی خۆیان بپارێزن، ئەوە پاکترە بۆ ئەوان، بێگومان خوا دەزانێ چی دەکەن.

ئنجا دەفەرموێ: ﴿وَقُل لِّلْمُؤْمِنَـٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَـٰرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾ (النور -٣١)، واتە: وە بە ئافرەتانی ئیماندار بڵێ با لە ڕوانینی چاوی خۆیان بگرنەوەو -زۆر چاو نەبڕنە پیاوان- و داوێنی خۆیان بپارێزنو، با جوانیی خۆیان دەرنەخەن مەگەر ئەوەی بە ناچاریی دەردەکەوێ -مەبەست پێی دەمو چاوو دەستەکانن تا مەچەك-، هەروەها هەر لەوبارەوە دەفەرموێ: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ ٱلْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَـٰبِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ﴾(الأحــزاب -٥٩) ، واتــە: ئــەی پێغەمبــەر ﷺ بــە هاوســەرەکانتو کچــەکانتو ئافرەتــانی مســوڵمان بڵــێ بــا باڵاپۆشــەکانیان بەخۆیانــەوە بگــرنو دەسماڵــەکانیان بەخۆیانــدا بــدەن، ئــەوە نــزیکترە لــەوەی بناسرێنو ئازار نەدرێن.

واتە: بزانرێ کە ئەو ئافرەتە پۆشــتەیە ئــافرەتێکی بــە حــەیاو حەشمــەتو خاوەن شەرمو شکۆیەو خەڵکی نەفس نزم تەماعی تێنەکاتو چاوی تێنەبڕێو ئازاری نەدات بە قسە پێگوتن، یاخود بەهەر شێوەیەك لەشێوەکانی ڕەفتــاری ناشایستە، ئەوە بۆ مەسەلەی نە وروژاندنی غەریزەکان بەتایبــەت غــەریزەی جینسیو پاکڕاگرتنی کۆمەڵگا.

لەوبارەشەوە کە دەسەڵاتو قەوارەی سیاسی بەرپرسیارە بەرانبەر بە دابینکردنی پێداویستییەکانی پرۆسەی هاوسەرگیریی بۆ ئەو گەنجانەی دەیانەوێ هاوسەرگیریی بکەن، لە هەردووك رەگەزی نێرو مێ، خوای بەبەزەیی فەرموویەتی ﴿وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (النور -٣٢)، واتە: ئەوانەتان کە هاوسەریان نیە -لە ژنو پیاوو کوڕو کچ- هاوسەرگیرییان بۆ بکەن، هەروەها کۆیلەو کەنیزەکە چاکەکانیشتان بەهەمان شێوە، جا ئەگەر هاتو هەژار بوون، ئەوە خوا لە بەخششی خۆی بێنیازیان دەکات، خوا فراوانە -لە دەسەڵاتو بەزەییو بەخشش دا -و زانایە.

کەواتە:

کۆمەڵگاو کیانو قەوارەیەکی مسوڵمان بەرانبەر بە پڕۆسەی هاوسەرگیریی هاووڵاتیان بەرپرسیارەو لەسەری فەرزە هەلومەرجو پێداویستییەکانیان بۆ بڕەخسێنێو ئاسانکارییان بۆ بکات.

دووەم: ئنجا با سەرنج بدەین کە ئایا خەڵكو کۆمەڵگایەکی مسوڵمان، چۆن قەیرانی ئابووریيو ژیانو گوزەرانی تێدا چارەسەر دەکرێو دادگەریی کۆمەڵایەتی تێدا دێتەدی؟!

لەوبارەوە پێویستە ئاماژە بە چەند ڕاستییەك بکەین:

١- لە سۆنگەی ئەوەوە کە غەریزەی شت هەبوون (التملّك) یەکێکە لە غەریزە خواڕسکەکان، ئیسلام وەك سەرجەم غەریزەکانی دیکەی مرۆڤ دانی پێداهێناوەو ڕێوشوێنی تێرکردنیشی بۆ داناوە، وەك خوای کاربەجێ فەرموویەتی: ﴿وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ

﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبُوا۟ ۖ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبْنَ ۚ وَسْـَٔلُوا۟ ٱللَّهَ مِن فَضْلِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ۚ﴾ (النساء -٣٢)، واتە: وە خۆزگە بەوە مەخوازن كە خوا كردوویەتی بە پلەو ئیمتیازی هەندێكتان بەسەر هەندێكتاندا -مەبەست جیاوازییە خوارسكەكانی نێوان پیاوانو ئافرەتانە- پیاوان بەشیان هەیە لە بەرهەمی كردەی دەستیانو ئافرەتانیش بەشیان هەیە لەوەدا كە وەدەستیان هێناوە (لە ماڵو سامان)، وە فەرموویەتی: ﴿...فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَٰلِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾ (البقرة -٢٧٩)، واتە: ئەوە سەرمایەكانتان هی خۆتانن، نە ستەمو بكەنو نە ستەمتان لـێبكرێ.

٢- بەڵام ئیسلام بەپێچەوانەی سیستەمی سەرمایەدارییەوە دەستی تاكی ئاوەڵاڵ نەكردوە لەبواری كارو كاسبیو بازرگانیدا، بەڵكو كۆمەڵێك مەرجو بەند (شرط و قید)ی بۆ داناون كە رێگریی لێبكەن لە زیانگەیاندن بە كۆمەڵگاو بەرژەوەندییە گشتییەكانی، وەك خوای بەرزو مەزن فەرموویەتی: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَـٰطِلِ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَـٰرَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ ۚ وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾(النساء-٢٩)، واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! ماڵو سامانتان بە ناهەق لەنێوانتاندا مەخۆن، مەگەر بازرگانییەك بێ بە رەزامەندیی نێوانتانو، خۆتان مەكوژن بێگومان خوا لەگەڵتان بە بەزەییە!

وەك دەبینین خوای كاربەجێ لێرەدا (ماڵو سامان بە ناهەق خواردن)و

(خەڵك کوشتن)ی پێکەوە باسکردوون!

ئنجا لەو بەند (قید)انەی کە ئیسلام خستوونیە سەر تاك لەبواری ئابوورییدا تاکو زیان بە بەرژەوەندیی گشتی نەگەیەنێ، بریتیە لە قەدەغەکردنی بازرگانیکردن بە شتی پیس و زیانبەخش، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: **((إنّ الله تعالى حرَّم بيع الخمر والميتة والخنزير والأصنام))** رواه البخاريّ ومسلم وأصحاب السنن عن جابر، واتە: بێگومان خوا فرۆشتنی شەراب و مردارو بەرازو بتەکانی قەدەغەکردوە.

هەروەها یەکی دی لەو بەندانە بریتیە لە قەدەغەکردنی پاشەکەوتکردنی شت، لەکاتی پێویستی خەڵکیدا (الإحتكار) وەك پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (لا يحتكر إلاّ خاطيء) رواه مسلم، واتە: هەر کەسێك ئیحتیکار بکات خەتابارە.

٣- هەروەها هەر لەپێناوی پاراستنی بەرژەوەندەی گشتیدا ئیسلام قەدەغەی کردوە کە سەرچاوە سروشتییەکان و هەموو ئەو شتانەی کە خەڵکی بەگشتی پێویستی یان پێیانە، بکرێنە موڵکی تایبەت، وەك: ئاو، ئاگر، پاوان، کانزایەکان... هتد، وە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: **((المسلمون شركاء في ثلاثة: في الكلأ والماء والنّار)** رواه أبو داود، واتە: مسوڵمانان لە سێ شتاندا هاوبەشن: لەوەڕگاو ئاوو ئاگر.

هەروەها (أبوداود) گێڕاویەتەوە کە پیاوێك لە پێغەمبەری پرسیوە:

((يا نبيَّ الله ما الشيء الذي لا يَحِلُّ مَنْعُهُ؟ قال: المِلْحُ))، واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ئەوشتە چیە، کە ڕەوانیە قۆرخ بکرێ؟ فەرمووی: خوێیە.

شایانی باسیشە کە پێغەمبەری خوا ﷺ بۆیە باسی ئەو چوار شتانە (ئاو، ئاگر، لەوەڕگا، خوێ)ی کردوە، چونکە لەو ڕۆژگارەدا ئەو چوار شتە خەڵکی بەگشتی بۆیان ئاتاج بووە، ئەگەرنا هەر شتێکی دیکەش خەڵکی

ئاوا پەکیان لەسەری بکەوێو بۆی ناچار بن هەمان حوکمی هەیە، لەسەر بنەمای (قیاس)، کە یەکێکە لە چوار بنچینە گەورەکانی یاسا دانان لە شەریعەتی ئیسلامییدا.

هەرچەندە وشەی ئاگر (النّار) کە لە فەرمایشتەکەدا هاتوە، هەموو سەرچاوەکانی سووتەمەنیی وەك: نەوتو گازو خەڵووزی بەردو، کارەباو، وزەی نێوکی (الطاقة النووية) دەگرێتەوەو، وشەی خوێ (الملح)یش سەرجەم کانزایەکان (المعادن) دەگرێتەوە بە هەموو جۆرەکانیانەوە.

٤- دەسەڵات بۆی هەیە لەپێناو بەرژەوەندی گشتیدا نرخ لەسەر کەلوپەل دابنێ بۆ ئەوەی بازرگانو سەرمایەدارە بێویژدانەکان بەهۆی زیادکردنی نرخەوە خەڵکی نەچەوسێننەوەو ئیستیغلالیان نەکەن، (إبن تيمية) لەوبارەوە پاش لێکۆڵینەوەیەکی زۆر گوتوویەتی "وجماع الأمر: أن مصلحة الناس إذا لم تتم إلاّ بالتّسعير سعّر عليهم تسعير عدل لا وكس ولا شطط وإذا اندفعت حاجتهم وتمت مصلحتهم بدونه لم يفعل"[(١)]، واتە: کورتەی قسان: هەرکات بەرژەوەندیی خەڵکی پەکی لەسەر (نرخ دانان) کەوت دەسەڵات بەشێوەیەکی دادگەرانەی بێ کەمو زیاد نرخ لەسەر کەلوپەلەکانی بازرگانان دادەنێت، بەڵام ئەگەر پێویستییان پێی نەبوو و بەبێ ئەوە بەرژەوەندی یان دەهاتەدی، نرخ دانانێ.

٥- ئیسلام دیاردەی زێدەڕۆیی (إسراف)و خۆشگوزەرانیی لەڕاددەبەدەر (إتراف) بە نیشانەو هۆکاری ڕووخانو هەرسهێنانی کۆمەڵگا دادەنێت، وەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿وَإِذَآ أَرَدْنَآ أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُواْ فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا ٱلْقَوْلُ فَدَمَّرْنَٰهَا تَدْمِيرًا﴾(الإسراء -١٦)،

---

١) بڕوانە: (الحسبة)ی إبن تيمية.

واتــه: هــەركات ویســتمان ئاوەدانییــەك بفــەوتێنین فــەرمان بــە خۆشگوزەرانەكانی دەكەین -چاكە بكەن- ئەوانیش خراپەكاریی تێدا دەكەنو سەرەنجام بڕیاری (خوای) لەسەر دێتەجێو بەتەواوی كاولی دەكەین.

بۆیە لە كۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامییدا بوار بە ئەهلی فەسادو خراپەكاریی نادرێ، كە وڵات بكەنە مەیدانی تەراتێنی خۆیان، ئنجا گومانیشی تێدا نیە، كە وەك چۆن لەپەنای چیای بەرزو سەركەشدا، شیوو دۆڵی چاڵو قووڵیش هەن، هیچ كاتێكیش خۆشگوزەرانیی لەڕادەبەدەرو زێدەڕۆیی خراپەكاران مەیسەر نابێ، مەگەر لەسەر حیسابی خەڵكی چەوساوەو ڕەشو ڕووت!

وە بەڕاستی زۆر جێگای داخو ئەسەفە كە واقیعی ئێستای میللەتەكەمان لەڕووی ئابووریی و كۆمەڵایەتییەوە لە حاڵەتی (قڕیی و پڕیی)دا دەبینین، بۆ وێنە: ئەوە كەی حاڵەتێكی سروشتیی و ئاساییە كە لەماوەی چوار پێنج ساڵدا كەسێك هێندە دەوڵەمەند ببێ ملیارێك دۆلاری هەبێ، بەڵام خەڵكی دیكە هەر لەپەنای ئەودا هەرچەندە هەوڵبدات خانوویەكی بچووكی پێ دروست نەكرێ؟!

باشە ئەو بەرپرسە سامانداره ئەو ملیار دۆلارەی لە كوێ هێنا ئەگەر بەدزی كردن نەبێ، ئینجا بێگومان وشەی گەندەڵییش هیچ لە نێوەڕۆكی دزیی كردن ناگۆڕێ!

یان بەرپرسی وا هەیە خانووەكەی بە چەند سەد دەفتەر دۆلار كڕیوە، جا ئەگەر خانوو بەوەندە بكڕێ دەبێ بایی چەندەش كۆمپانیاو ڤیللاو سەیارەو... هتدو پارەی دانراوی هەبێ؟! یان دەوڵەمەندی وا هەیە ئەگەر سەروەتو سامانەكەی بەسەر كاتەكانی ژیانیدا دابەش بكەیت، ڕەنگە هەموو ڕۆژێك دەفتەرێك بكەوێ، واتە (١٠,٠٠٠) دە هەزار دۆلار! باشە لە كوێی هێنا؟

ئـەدی بۆچـی خـەڵكی دیكـە دۆش دامـاوە بـۆ دابینكردنـی پێداویسـتییە سەرەتاییەكانی ژیانی؟

بەڕاستی سەركردایەتی سیاسیی كوردستان دەبێ زۆر بە جیددی بـیر لـەوە بكاتەوە كە بۆچی خەڵك هێنـدە بێـزارو نارەحەتـە؟ بێگومـان تـەنیا لەبـەر ئەوەنیە، كە چاوەڕوانی پێشهاتی خراپ دەكات بۆ ئایندەی كوردستان لەلایەن وڵاتانی دراوسـێو لەلایـەنی ئـەمریكاو هاوپەیمانەكانییـەوە كـە ئایـا كـەی هێزەكانیان دەكێشنەوەو پێشینان گوتەنی بە گورگان خواردوومان دەدەن؟!

بەڵكو لەڕووی نێوخۆشمان بێزاریـیو نیگـەرانیی زۆر هەیـەو چارەسـەریش تەنیا لە گەڕانەوەماندایە بۆ ئیسلام، چـونكە هـەرگیز لەسـایەی كۆمـەڵگاو قەوارەیەكی ڕەسەنی ئیسلامییدا ڕێ بەو هەموو قڕیو پڕیـیو نادادگەرییـە نادرێ، ئەوەتا خوای كاربەجێ دەفەرموێ كە نابێ سەروەتو سامان لە دەستی دەوڵەمەندەكاندا كورت هـەڵبێو پەزمەنـدە بـێ: ﴿كَيۡ لَا يَكُونَ دُولَةَۢ بَيۡنَ ٱلۡأَغۡنِيَآءِ مِنكُمۡۚ ...﴾ (الحشـر -٧)، وە خـوای بەدیهێنـەر دەفـەرموێ: ﴿وَٱلۡأَرۡضَ وَضَعَهَا لِلۡأَنَامِ﴾(الرحمن -١٠)، واتە: خوا زەوی بـۆ هـەموو خەڵك داناوەو پێویستە هەموویان لێی بەهرەمەند بن، وە فەرموویەتی: ﴿هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ لَكُم مَّا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا...﴾ (البقرة -٢٩)، واتە: ئـەو خوایەی هەرچی لەسەر زەوییە بۆ هەمووتانی خوڵقاندوە.

كەواتـە: شـتێكی زۆر نـاڕەواو ناشـەرعییە لەكاتێكـدا كەسـانێكی كـەم پانتاییـەكی زۆری زەوی بـۆ كۆشـكو تـەلارو ڤیللاكانیـان قـۆرخ دەكـەنو خەڵكێكی زۆریش بستە خاكێكی چنگ ناكەوێ! ئاخر مادام خـوا (عزوجـل) بژێوی ئەو خەڵكەی خستۆتە ئەم وڵاتو نیشـتیمانە دەبـێ، جێگـەو ڕێگـەی

هەمووانی تێدا ببێتەوەو ماڵ لەماڵ خۆ حەرام نەكرێ!

سێیەم: هەروەها لەڕووی فیكریی و كولتوورییەوە ئەگەر سەیركەین دەبینین گەنج و لاوەكانمان و قوتابیەكانمان هاندەدرێن بۆ لاساییكردنەوەی كوێرانەی خەڵكی ڕۆژئاوا، هەڵبەتە با كەس وا حاڵی نەبێ كە ئێمە دژی هەموو شتەكانی ڕۆژئاواییەكانین، بەڵكو شتی بەسوود لە هەر كەسێكەوەو لە هەر شوێنێكەوە هەبوو وەریدەگرین، خوای كاربەجێ لەوبارەوە دەفەرموێ: ﴿...فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ (الزمر: ١٧-١٨)، واتە: وە موژدە بدە بە بەندەكانم، ئەوانەی كە گوێ لە هەموو قسەیەك دەگرن، بەڵام دوایی كامەی چاكترە بەدوای ئەوە دەكەون، ئەوانە كەسانێكن خوا ڕێنمایی كردوون، وە ئەوانەن خاوەن عەقڵان.

بەڵێ ئێمە با سوود لە ئەزموونی خەڵك ببینین و لە زانیاریی و شارەزایی یان بەهەرەمەند ببین، بەڵام با خۆمان لە شتە خراپەكانیان بپارێزین، ئاخر بۆچی دەبێ بە بیانووی پێشكەوتنەوە لە ڕاگەیاندنماندا خەڵك بۆ لاساییكردنەوە كوێرانەی بیری ڕزیوو عادەت و نەریتی خراپی ئەهلی كوفر هانبدرێ؟ ئایا خەڵكی ئەورووپاو ڕۆژئاوا بەخۆ ڕووتكردنەوەی ئافرەتەكانیان و قوماركردن و شەڕابخۆریی و سەرخۆشیی و بێ هۆشیی بەرەوپێشچوون؟!

یان بەرەوپێشچوونی ئەوان لەئەنجامی ئەوەدایە كە زۆر بایەخ بە كاركردن دەدەن و سوود لەكاتەكانی خۆیان وەردەگرن و، كۆمەڵێك ڕەوشت و بەهای دیكەی باشیان هەن، وەك: ڕاستگۆیی و بیركردنەوەو توێژینەوەی زانستیی و ڕێكوپێكی ئیش و كاروباری ڕۆژانەو دڵسۆزیی بۆ خەڵك و وڵات و... هتد؟!

بەڵام بەداخەوە ئەوەی لە وڵاتی ئێمەدا ڕەواجی پێدەدرێ بەزۆری سەلبیات و

كەموكورتیو ڕەوشتە دزێوەكانی ئەوانە، ئەگەرنا با لە ڕاگەیاندنەكانماندا ڕەواج بدرێ بە زانستو زانیاریو پیشەسازیو گەشەكردنی ئابووریی‌و دەوڵەمەندكردنی بیروهۆشی خەڵك بەگشتی، ئاخر پێشكەوتن لەمێشكی ئینساندایە نەك لە بەرگو پۆشاكیدا! ئەگەر كەسێكی نەزان بێنین -كە وەك دەڵێن (قُل)و (فل) لەیەك جیانەكاتەوە، قاتێكی جوانی لەبەر بكرێتو بۆینباغێك ببەستێو سەرو قژی شانە بكرێ، ئایا هەر بەوەندە دەبێتە كەسێكی خوێندەوارو شارەزاو زانا؟ نەخێر، بەڵام كەسێك با بەرگی (كوردی)شی لەبەربێ، مادام زانیاری پێبێ ئایا ئەو بەرگو پۆشاكە كوردییە بەرەو دواوەی دەبات؟ بێگومان نەخێر!

بەداخەوە تەوژمی عەلمانی ئێستا وایكردوە بەرگی كوردی ببێتە دروشمو نیشانەی خەڵكی دواكەوتووو نەخوێندەوار! واتە: ئێمە لە بەرگو پۆشاكە نەتەوەیی یەكەشمان هەڵگەڕاوینەوە بەناوی كوردایەتییەوە، بگرە زۆرمان هەن ئەگەر بۆیان بكرێ هەر بە كوردییش قسە ناكەن هەتا ئینگلیزییو زمانە بیانییەكان هەبن! جا تۆ ئایینو زمانو بەرگو پۆشاكو ئەخلاقی كوردەوارییت نەمێنێ، ئەدی كوردایەتییەكەت لەكوێ دایە؟!

لەكۆتاییدا دەڵێین:

ئێمە ئەگەر بمانەوێ وەك میللەتێكی مسوڵمان گۆڕانكارییو چاكسازیی لە حاڵو وەزعی خۆماندا بكەین، دەبێ سەرەتا بەربەستێك دابنێین لەبەردەم ئەو داڕووخانو بێزارییو نائومێدییەی كە لەئارادایەو ئەگەری ئەوەی هەیە بەرەو ئاكامێكی خراپتریشمان بەرێ!

دیارە ئێمە بۆیە باسی ئەو واقیعە دژوارەی میللەتەكەمان دەكەین، چونكە ئێمەش خۆمان بە بەرپرسیار دەزانین بەرانبەر بەو كێشەو قەیرانە جۆراوجۆرانەی كە لەگەڵیاندا دەستەو یەخەین، بێگومانیش دەردەكانمان بە

هەموو لایەكمان چارەسەر دەكرێن‌و، وەزعەكە هی ئەوە نیە هیچ كەس ئەو كۆڵە بە تەنیا بە كۆڵدا بدات، بەڵكو دەبێ هەموومان دەستبار بۆ یەكتر بگرین، بەڵام هیچ گومانی تێدا نیە كە هەتاكو جیددیتر بەرەو ئیسلام‌و پێوە پابەند بوونی هەنگاو هەڵێنین، دەرمانەكانمان زووتر دەستگیر دەبن‌و برینەكانمان زووترو ئاسانتر سارێژو چارەسەر دەكرێن‌و، با ئەو پەندە كوردییەشمان بەسەردا نەچەسپێ كە دەڵێ: (ماڵیان پڕ بوو لە ڕازیانە منداڵیشیان بە سك ئێشە دەمرد).

ئێمە ماڵمان كە ماڵی ئیمان‌و ئیسلامە پڕە لەشیفاو، چارەسەری هەموو كێشەو قەیرانەكانمان لە قورئان‌و سوننەتی پێغەمبەردا ﷺ بەدەست دەكەوێ بەمەرجێك باش لێیان تێبگەین‌و چاك پێیانەوە پابەند بین، دیارە ئەگەر واش نەبین ناتوانین باسی مسوڵمانەتیی خۆمان بكەین.

خوای پەروەردگار سەرەنجامی هەموو لایەكمان خێر بكات‌و ئومێدیشمان بەرەحمەتی خوا هەیە، كە ئەو هەڕەشەو مەترسییانەی چاوەڕوانیان دەكەین خوای بالآدەست لێمان وەدوور بخات‌و خوا پشتیوان بێ، كەركووك‌و ناوچەكانی دیكەش ئەمڕۆش نەبێ بەیانی هەر دەگەڕێنەوە حاڵەتی ئاسایی خۆیان، خوای بەرزو توانا وڵات‌و میللەتمان سەربەرزو سەلامەت بكات‌و لە ستەم‌و زۆری دوژمن‌و ناحەزان چەپاڵەی بدات‌و بیپارێزێ‌و، خوا بە لوتفی بێ‌سنووری خۆی یاریدەمان بدات كە لەنێو خۆشماندا دادگەریی‌و برایەتی‌و تەبایی بچەسپێنین، چونكە هەتا لەنێو خۆماندا ریزەكانمان پتەوترو تۆكمەترو مەحكەمتر بن، بێگومان لە تەماع تێكرانی دوژمنانیشمان دوورتر دەبین.

وصلى الله على محمد وعلى آله وصحبه أجمعين، والحمد لله رب العالمين.

بەشــی دووەم

واقیعی هەرێمی کوردستـان: گرفـتو چارەســەر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمدلله رب العالمين والصلاة والسلام على رسول الله محمد و آلـه و المهتـدين بِهداه

بەڕێزان ، خوشـکان ، برایان!

بە گەرمی بەخێرهاتنی هەموو لایەکتان دەکەمو خۆشحالّم کە بە دیدارتان شاد دەبم لەم ئێوارە کۆڕەماندا.

(واقیعی هەرێمی کوردستان: گرفتو چارەسەر) ناوونیشانی ئـەو بابەتەیـە کە ئامادەم کردوە پێشکەشی ئێوەی بـەڕێزی بکـەم، دیـارە ئـەم ناوونیشـانە فراوانەو شتی زۆری تێدا جێ دەبێتەوە، بەلاّم من هەولّم داوە ئـەوەی کـە لـە قەرەی ئەم کاتە کەمەدایە بە پوختییو گوشراویی لە سـێ تەوەرەی سەرەکیدا پێشکەشتانی بکەم، بۆ ڕوونکردنەوەی بۆچوونو هەلّوێسـتی خۆمـان، یـاخود خۆم وەك ئینسانێکی مسـولّمان لـە بەرانبـەر گرفـتو کێشـەکانی هـەرێمی کوردستانداو چارەسەریشیان.

تەوەرەی یەکەم: چەند سەرنج و تێبینی یەك

سەرەتا بە پێویستی دەزانم سەرنجتان بۆ چەند تێبینییەك ڕابکێشم:

یەکەم: ئەم قەوارەو واقیعە سیاسییەی هەرێمی کوردستان زادەی بەرهەمی خەبات و بەرخۆدان و تێکۆشان و قوربانیدان و کوێرەوەیی و دەربەدەریی و شەونخوونی و شەبەیخوونی ساڵانێکی دوورو درێژی گەلەکەمان و خەڵکی کوردستانە، بە هەموو پێکهاتەکانی و بە هەموو چین و توێژەکانییەوە.

بۆیە پێویستە چەندەمان زەحمەت و نارەحەتی کێشاوە لە پێناو هێنانەدییدا، هێندەو زیاتریش زەحمەت وەبەرخۆ بدەین و دڵسۆزیی بنوێنین و خەبات و تێکۆشان بکەین، لە پێناو بەرەوپێشبردنی و پارێزگاریی لێکردنی و چارەسەرکردنی گرفت و کێشەکانیدا.

چونکە بێگومان هەرشتێك ئینسان بە نرخێکی گران بەدەستی هێنابێ، عەقڵ و مەنتیق داوای لێدەکەن و دەخوازن کە نەشهێڵێ بە ئاسانی لە دەستی بچێ و، هەر سروشتی ئینسانیش وایە کە هەر شتێك زەحمەتی پێوە کێشابێ، زیاتر بە تەنگییەوە دەبێ، لەو شتەی کە بە ئاسانی هاتبێتە دەستی.

دووەم: ئێمە هەموو لایەکمان لە بەرانبەر خەڵك و کۆمەڵگای خۆماندا بەرپرسیارین و نابێ هیچ کامێکمان دریغی بکات لە دڵسۆزیی نواندندا.

ديارە ئەوەش هەركەسە بە ئەندازەى تواناى خۆى، گێڕراوەتەوە كە دواى ئەوەى ئيبراهيم پێغەمبەر (عليه الصلاة والسلام) دەخرێتە (مەنجەنيق)ەوەو پێى فڕێدەدرێتە نێو ئەو ئاگرەى بۆى ئامادەكراوە لە سەردەمى (نەمروود)دا، پەڕەسێلكە ياخود باڵندەيەكى ئاوا گچكە بە دەندووكى ئاو دەبات بۆ كوژاندنەوەى ئاگرەكە، لێى دەپرسن: خۆ ئاوەكە هێندە نيە كاريگەريى لەسەر كوژاندنەوەى ئەو ئاگرە هەبێ؟

ئەويش دەڵێ: من هەر ئەوەندەم لە توانادا هەيەو گرنگ ئەوەيە بە ئەندازەى خۆت دڵسۆزيى بنوێنى!

جا بەهەرحاڵ ئێمە هەموو لايەكمان لە بەرانبەر ئەم واقيعەى ئێستاو ئەم كۆمەڵگاو خەڵكەماندا بەرپرسيارين، هەركەسە بە ئەندازەى تواناو بۆكرانى، وە بێگومانيش ئەگەر هەركەسە بە ئەركى سەرشانى خۆى هەڵسێ بۆ چارەسەركردنى گرفتو كێشەكانو نەهێشتنى كەموكووڕييەكان، كاريگەريى خۆى دەبێ، وەك فارس دەڵێن: (قطره قطره دريا ميشود) واتە: لە دڵۆپە دڵۆپەى باران دەريا پێكدێت.

پێغەمبەريش ﷺ لە فەرمايشتێكيدا دەفەرموێ: **((الدِّين النَّصيحة))**، واتە: دينداريىو مسوڵمانەتى دڵسۆزييە.

هاوەڵانى گوتيان ئەى پێغەمبەرى خوا ﷺ دڵسۆزيى بۆ كێ؟

فەرمووى: **((لله ولِكتابهِ ولِرسوله ولأئمة المسلمين وعامتهم))** رواه مسلم، واتە: دڵسۆزيى بۆ خوا، بۆ كتێبى خوا -قورئان-، بۆ پێغەمبەر خوا ﷺ، بۆ كاربەدەستانى مسوڵمانانو پێشەوايانيان، وە بۆ خەڵكى بە گشتى.

هەروەها فەرموویەتی: ((**كلكم راعٍ وكلكم مسؤول عن رعّيته**)) متفق علیە، واتە: هەرکامێك لە ئێوە چاودێرەو بەرپرسە بەرامبەر بە کۆمەڵگایەکەی، کەواتە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە هیچ کەس هەڵنەهاوێردراوەو جیانەکراوەتەوە لەوەدا کە لە بەرانبەر خەڵكو کۆمەڵگای خۆیدا هەست بە بەرپرسیارێتی بکات.

سێیەم: هەبوونی گیروگرفتو کەموکووڕیی هەمیشە لە ژیانی تاكو کۆمەڵدا شتێك چاوەڕوانکراوە، واتە نابێ پێمان سەیر بێو پێمان شتێکی ناسروشتیو نائاسایی بێ کاتێك کە باسی گرفتو کێشەی کۆمەڵگایەك بگرە خێزانێكو بەڵکو تاکێکیش بکەینو، زۆر شتێکی ئاساییو چاوەڕنکراوە، چونکە خوای کاربەجێ ئەم ژیانی دونیایەی واهەڵخستوە کە هەرگیز لە گرفتو کێشە خاڵی نابێ، وە تاقیکردنەوەی ئینسانیش لەوەدا بەرجەستە دەبێ کە چۆن لەگەڵ گرفتو کێشەکاندا ڕووبەڕوو دەبێتەوەو چۆن چارەسەریان دەکات!

کۆمەڵگاو میللەتی ئێمەش وێڕای ئەو حاڵەتە سروشتیو ئاسایی‌یەی کە هیچ کەسێكوهیچ خێزانێكو هیچ کۆمەڵگایەك بێگرفتوکێشە نابێ، سێ هۆکاری دیکەش هەن کە بەهۆیانەوە گرفتو کێشەمان هەر دەبن:

أ/ نەبوونی ئەزموونی حوکمڕانیی: ئێمەی گەلی کورد ئەزموونی حوکمڕانییمان زۆر کەمە، فەرهەنگو کلتووری ئێمە زیاتر فەرهەنگو کلتووری شۆڕشو خەباتو بەگژ ستەمکارو داگیرکەراندا چوونەوەیە، بۆیە ئێمە زۆرباش دەزانین شۆڕش بکەین، بەرەنگار بینەوە، شوێنێك بڕووخێنینو تێکیبدەین، بەڵام ڕەنگە باش نەزانین چاکسازیی بکەین، بینا

بکەین‌و دروست بکەین، چونکە مێژووی میللەتەکەمان‌و ئەزموونی ڕابردوومان لە ڕووی فەرمانڕەوایی‌و حوکمڕانییەوە نەدارە!

ب/ کێشەو شەڕی نێوخۆشمان شوێنەواری زۆر خراپی بەجێهێشتوەو، کۆمەڵێك گرێکوێرەی لەسەر دڵو مێشکی زۆر لە خەڵکمان دروستکردوە.

ج/ هەبوونی خەڵکی ناحەز، بێگومان زۆرن ئەوانەی کە ئەو حەقەی خوا بە هەموو گەل‌و نەتەوەیەکی داوە، پێمان ڕەوا نابینن‌و زوڵم‌و ستەممان لێدەکەن، چ لە دەرو دراوسێ چ لە خەڵکی دیکەش.

چوارەم: هیچ کەس لەوە گەورەتر نیە ڕەخنەی لێبگیرێت‌و هیچ کەسیش لەوە بچووکتر نیە ڕەخنەی بەجێ بگرێ!

وە لە ڕاستیدا کەسێك ڕەخنەی لێدەگیرێ کە لە ئیشدابێ‌و هەبێ‌و بوونی هەبێ، ئەسڵی ڕەخنە لێگیران‌و تێبینی‌و سەرنج لەسەردرانی مانای ئەوەیە ئیشێکی هەیەو کاری بەدەستەوەیەو بوونێکی هەیە، کوردەواریی خۆشمان زۆر جوانیان گوتوە: دۆست ئەو کەسەیە دەتگریەنێ، بەڵام دوژمن‌و ناحەز کەسێکە دەتهێنێتە پێکەنین، چونکە کەسێك دۆستی ئینسان بێ‌و بۆی دڵسۆزو بە پەرۆش بێ، کاتێك عەیب‌و کەم‌وکوڕییەك دەبینێ، ئەگەر بزانێ ئەو کەسە پێشی قەڵس دەبێ‌و لەسەر دڵیشی تاڵ دەبێ، هەر ئاگاداری دەکاتەوە، بۆ ئەوەی ناتەواویی‌و کەم‌وکوڕییەکانی لابەرێ، تاکو کامڵترو چاکتر بێ، بۆیە هیچ کەس نابێ بە ڕەخنە قەڵس بێ، بەڵام وەك گوتم دەبێ ڕەخنەکەش بەجێ‌بێ‌و لە قاڵبی ئەدەب دەرنەچێ!

خوا بەرزو مەزن دوو لەو چوار سیفەتانەی بۆ ئینسانی سەرفرازیان دیاری دەکات، بریتین لە یەکتر ڕاسپاردن بە شوێنکەوتنی حەق، وە یەکتر

ڕاسپاردن بە خۆڕاگریی، وەك دەفەرموێ: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ وَالْعَصْرِ ۝ إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾، واتە بە ناوی خوای بە بەزەیی بەخشندە، بێگومان مرۆڤ لە زیانباریی دایە، بێجگە لەوانەی ئیمانیان هێناوەو کردەوەی باش ئەنجام دەدەن، وە یەکتر ڕادەسپێرن بە حەق وە یەکتر ڕادەسپێرن بە خۆڕاگریی.

عومەری کوڕی خەتتاب (خوا لێی ڕازیبێ) جێنشینی دووەمی پێغەمبەر ﷺ جوانی فەرمووە، کاتێك کە لە دانیشتنێکدا پیاوێك ڕەخنەیەکی لێگرت یاخود پێی گوت: لە خوا بترسەو پارێز لە خوا بکە، کەسێکی ماستاوچی (متملّق) کە لەوێ بوو -دیارە هەمیشە کەسانی ئاوا بە دەوری حوکمڕانو کاربەدەستانەوە زۆرن- گوتی: چۆن ڕەخنە لە براگەورەی مسوڵمانان دەگریو پێی دەڵێی: پارێز لە خوا بکە؟!

عومەر خوا لێی ڕازیبێ لە دەمی کابرای دووەمی دایەوەو، گوتی: وازی لێبهێنە، ئنجا ئەم وتە جوانەی فەرموو: (لا خير فيكم إن لم تقولوها ولا خير فينا إن لم نسمعها)، واتە: ئێوە خێرتان پێوەنیە ئەگەر نەیڵێن، ئێمەش خێرمان پێوەنیە ئەگەر نەیبیستینو وەرینەگرین.

بەڵام بێگومان پێویستە (ڕەخنەگرتن)یش چەند شتێکی تێدا ڕەچاو بگرێن، ئەگەر بویسترێ بەرهەمداربێ:

یەك: لە دڵسۆزیی‌یەوە بێ نەك لە کینەو بوغزو غەرەز، وەك پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: دینداریی دڵسۆزیی‌یە، (الدِّين: النَّصيحة).

دوو: پێویستە بە ئینسافو بەویژدانەوەبێ، واتە: ئەگەر ئینسان خراپەی بینی چاکەکانیش ببینێو هەر لەپشت پەردەی ڕەشەوە سەیر نەکات،

هەربۆیەش فەرمایشتێكی پێغەمبەر ﷺ شێوازی ڕەخنەگرتنمان فێر دەكات كە دەفەرموێ: ((**المؤمنُ مرآة المؤمنِ ..**))[١]، واتە: ئیماندار ئاوێنەی ئیماندارە.

ئاوێنە خۆتت پێشان دەدات وەك خۆت، چاكەكانیشت پێشان دەدات‌و خراپەكانیش، جوانییەكان‌و ناشیرینییەكانیش.

سێ: دەبێ ڕەخنەگرتن بۆ ڕاستكردنەوەبێ نەك بۆ ناوزڕاندن‌و ناشیرینكردن‌و بریندار‌كردن، بۆیە مەرج نیە ڕەخنەگرتن هەموو كاتێك لە ڕاگەیاندنەوە بێ، یاخود لە نێو خەڵك‌و جەماوەردا بێ، جاری وایە پێویستە ڕەخنەگرتن بە نامەیەكی تایبەت، بە قسەیەكی تایبەت بێ، یاخود لە دیدارو دانیشتنێكی تایبەت دابێ ئەگەر مەبەست ڕاستكردنەوەبێ، ئەگەر مەبەستیش ناوزڕاندن بێ ئەوە شتێكی دیكەیە.

چوار: هەروەها دەبێ ڕەخنەگرتن بابەتی (موضوعي)یانە بێ‌و لەسەر بناغەی زانیاری ڕاست‌و دروست بێ، نەك لەسەر بناغەی تۆمەت‌و گومان!

پێنجەم: واقیعی ئێستای هەرێمی كوردستان هەرچەندە گرفت‌و كەم‌وكووڕیی هەن كە هەموو لایەك دان بەوەدا دێنن، بەڵام بێگومان لایەنی چاك‌و شتی باشیشمان هەیە، دیارە وەك پێشتر باسم كرد هەر دروستبوونی ئەم واقیعە كە هەتا ئەندازەیەك هەموومان تێیدا ئازادین‌و ڕێژەیەك (نسبة) ئازادیی بۆ هەموو لایەك هەیە! هەر ئەوە خۆی دەستكەوتە، وە ئێمە كە خاوەنی ئیدارەی خۆمانین، بێگومان ئەوە دەستكەوت‌و نیعمەتێكە نابێ بە كەمی

(١) رواه أبو داود عن أبي رفعة والعسكري عن أبي هريرة والطبراني والبزّار والقُضاعي عن أنس.

بگـرین، وە ئـەوەش كـە ئێمـە ڕەخنـەی لێـدەگرین مانـای وایـە واقیـعو بوونێكمان هەیە، بۆیە بە ڕەخنە لێگرتن دەمانەوێ چاكی بكەین.

مەبەستم ئەوەیە كە ئێمە لەگەڵ گرفتو كەموكوڕیی‌یەكانیشدا لایـەنی چاكەو ئیجابییشمان هەنو، دەستكەوتی باشیشـمان هـەن، لەبەرئـەوە وەك چۆن نابێ بە هۆی لایەنە چـاكو ئیجابییەكانمانـەوە گرفـتو كـەموكوڕیی یەكانمان نادیدە بگرین، بە شێوەیەك كە هەر باسی چاكەكانمان بكەینو بڵێین ئەوەمان كردوەو هەیە، بۆ ئەوەی هەڵەو ناتەواویی‌و كەموكوڕیی‌یەكانی پێ داپۆشین كە ئەوە هەڵەیە، بە هەمان شـێوەش بـە هـۆی گرفـتو كێشـەو كەموكوڕیی‌یەكانیشەوە نابێ لایـەنی چـاكەو ئیجابییـەكانی خۆمـان بـە گشتی‌و هی هەر كەسێكیش بە تایبەتی داپۆشـین، خـوای كاربـەجێ كـە هەموو فەرمایشتەكانی جوانن، چەند جـوان دەفـەرموێ: ﴿وَلَا تَبْخَسُوا۟ ٱلنَّاسَ أَشْيَآءَهُمْ....﴾ (الشعراء-١٨٣) ، واتە: وە شتی خەڵكی بە كـەم مەگرن، ئەگەر شتێكی باشیان هەیە بیلێنو چەند دێنـێ ئەوەنـدە نرخـەی لەسەر دابنێن، ئینسان نابێ بێویژدان بێ، عـەرەب گوتوویانـە: (الإنصـاف خير الأوصاف).

دیارە دەبێ ئەو ڕاستییەش بزانین كە كۆمەڵێك گرفتو كێشەمان هەن لە تواناو ئیرادەی خۆمان بەدەرن، شتێك كە لە توانای خۆمـان بـەدەرە، نابـێ بیكەینە ڕەخنە لەسەر یەكدی، مەگەر هۆكاری ئەو چوونەدەرە لە ئـیرادەی خۆمان تاوانی خۆمان بێو كاردانەوەی هەڵوێسـتی خۆمـان بـێ، ئەوكاتـە دەبێ ئـەو قسـەو هەڵوێسـتانە چارەسـەر بكـرێن، كـە بوونەتـە هۆكـاری چوونەدەری لە ئیرادەو توانای خۆمان!

شەشەم: ئەو گرفتو كێشانەی باسیان دەكەین مەرج نیە هەموویان تەنیا بە دەستەڵاتەوەو بە دامودەزگاكانی حكوومەتەوە پەیوەست بن، بەڵكو زۆربەیان كەمو زۆر پەیوەندییان بە سەرجەم كۆمەڵگاو تاكەكانیشەوە هەیە، وە من بە گشتی خۆمانم وەك گۆشتی سەر چەپەرێ هێناوەتە گۆڕێ، واتە: من باسی حاڵەتەكەم كردوە بە گشتی، بەڵام بێگومان لە چاككردنو چارەسەركردنی گرفتو كێشەكاندا دەستەڵاتو حكوومەتو دامو دەزگاكانی پشكی شێریان بەردەكەوێ، وە هەركەسێك دەستەڵاتی زیاتر بێ زیاتر بەرپرسیارە.

بەڵام دیسان مەرجیش نیە كە سەرجەم پێكهاتەكانی كۆمەڵگاو تاكەكانیشی لەو گرفتو كەموكووڕیی یانەدا وەك یەك بەشدار بن، بەڵكو هەیە بەشی زیاتری بەردەكەوێو هەیە كەمتر، وە ڕەنگە هەشبێ هیچی بەرنەكەوێو ئەم كەموكووڕیی یانەی تێدا نەبن، بەڵام وەك گوتمان من لێرەدا وەك حاڵەتی گشتی قسە دەكەم.

تێبینی **حەوتەمو** كۆتایی: پێویستە هەر لە سەرەتاوە ئەو ڕاستییە بڵێم كە: خستنەڕووی گرفتو كەموكووڕیی یەكانی هەرێمەكەمانو دەستنیشانكردنی چارەسەرەكانیش، بەڕاستی لە قەرەی كۆڕو وتارێك ئاوای ئێمەدا نیە، بەڵام (مالا يُدْرك كلُّهُ لا يُتْرَك بَعْضُهُ)، بۆیە هیوادرم تیشكێكی باش بخەینە سەر گرفتو كەموكووڕیی یەكانمانو خاڵە سەلبییەكانی ئەم واقیعەمان، وە ئەو چارەسەرانەش كە پێویستە بگیرێنەبەر.

هەڵبەتە ئەوەش كە من لێرەدا دەیڵێمو دەیخەمەڕوو تێڕوانینێكی ئیسلامییانەیە بۆ ئەو واقیعەی خۆمان بە كورتیو پوختی، هەم گرفتو كێشەو كەموكووڕیی یەكانو هەم چارەسەرەكەشیان، ناڵێم دەقاودەق ئەوەی

دەڵێم هەموو ڕاوبۆچوونی ئیسلامە، بەڵکو ڕاوبۆچوونی خۆمە وەك تێگەیشتنم بۆ ئیسلام.

تـــەوەرەی دووەم: گـــرفتـــەكان

من گرفت‌و كەم‌وكووڕیی‌یەكانی واقیعی ئەمڕۆی هەرێمی كوردستانم خستۆتە (٦) شەش بوارەوە كە بێگومان دەگونجێ بۆ زۆر بواری دیكەش دابەش بكرێن، وەك سەرەتاش باسم كرد، وە دیارە من هەوڵم داوە بە پوختی‌و گوشراویی بیانخەمەڕوو وە شتی سەرەكی باس بكەم، واتە ئەوەی بەلای منەوە گرنگ بوون، ئەمانەی خوارەوەن كە لە هەر ڕوویێكەوە باسی چەند كێشەو گرفتێكم كردوە، بەم شێوەیە:

١- لە ڕووی فیكرییەوە.
٢- لە ڕووی سیاسییەوە.
٣- لە ڕووی نەتەوەیی‌و نیشتمانییەوە.
٤- لە ڕووی ئابووری‌و ژیان‌و گوزەرانەوە.
٥- لە ڕووی كۆمەڵایەتی‌یەوە.
٦- لە ڕووی ڕاگەیاندنەوە.

هەڵبەتە لێرەدا بە خێرایی بەسەر گرفتەكاندا دەڕۆین بۆ ئەوەی كە بە نەفەسێكی درێژتر باسی چارەسەر بكەین، چونكە گرفتەكان لەبەرچاومانن‌و زۆرجاریش باسكراون، بەڵام بەڕاستی هونەر هەر ئەوە نیە كە ئینسان هەمیشە ڕەخنە بگرێ‌و عەیب بدۆزێتەوە، بەڵكو هونەری گەورە ئەوەیە كە چارەسەر بۆ گرفت‌و نەخۆشییەكان دابنرێ، وە هونەری گەورەتریش ئەوەیە كە گیروگرفت‌و كێشەكان پاش دۆزانەوەی چارەسەریان، بە كردەوە چارەسەر

بكرێن! وەك من زۆرجار گوتوومە: وەرە سەد عەیبم لێبگرەو لێم بدۆزەوە، بەلام یەكێكیانم لەگەڵ چاك بكە!

بەڵێ بەراستی رەخنەگرتن ئاسانەو، چارەسەر دۆزینەوە زەحمەتەو، چارەسەركردن زەحمەتتریشە!

١/ لە ڕووی فیكرییەوە:

١- بزركردنی ناسنامە: كەسێك لە دەرەوەی واقیعی هەرێمی كوردستان تەماشای هەرێمەكەمان بكات لە ئاوێنەی كەناڵەكانی راگەیاندندا، بە زەقی هەست دەكات كە بەشێكی ئەم میللەتە ناسنامە (هویة)ی خۆی بزركردوە، ئایا مسوڵمانە یان نامسوڵمانە؟! وە ئایا هەڵوێستی بەرامبەر بە ئیسلام چیە؟ هەر بەراست وەك ئیددیعا دەكات، ئیسلام بە عەقیدەو بەرنامەی خۆی دەزانێ؟ ئەگەر وایە بۆچی سەدویەك شتی تێدایە كە ئیسلام پێی رازی نیەو وەك هی مسوڵمانان ناچێ؟!

٢- لاساكردنەوەی كوێرانەی ئەملاولا بەتایبەت رۆژئاوا، وە وەرگرتنی شتە خراپەكانیان، یان ئەو شتانە كە تایبەتمەندیی خۆیانە، ئاخر هەندێك تایبەتمەندیی هەیە هی میللەتو كۆمەڵگایەكە بەكەڵكی ئێمە نایەتو بە هیچ جۆرێك لەگەڵماندا ناسازێو لەگەڵ ئاینو مێژووو كلتوورماندا ناگونجێ.

٣- متمانە بەخۆ نەمانو لەبیركردنی: دینو مێژووو كلتوور، وە چەسپینی ئەو وەهمە كە بەبێ دەستبەرداربوونی (دین)مان ناتوانین پێشبكەوین.

٢/ لە ڕووی سیاسییەوە:

١- حیزب کردنە ئامانجو زاڵکردنی بەرژەوەندی تایبەتیو حیزبی بەسەر بەرژەوەندی گشتیدا.

کە ئەوە لە ڕاگەیاندندا، لە بەڕێوەبردندا، لە پەرلەماندا، لە هەموو دامودەزگاکاندا ئەو دیاردەی حیزبگەراییو حیزب کردنە ئامانجە شتێکی بەرجەستەیەو زۆر بە زەقی دەبینرێو بەڵگەنەویستە.

٢- دەربازنەبوون لە گرێوگۆڵی ڕابردووی تاڵ، کە مەبەستم شەڕو کوشتاری نێوخۆیە.

٣- گەرموگوڕیی لە کۆبوونەوەو ڕێککەوتننامەکانداو ساردوسڕیی لە جێبەجێکردنو پێوە پابەندبوونیاندا.

٤- هەبوونی گیانی پاوانخوازیی، بەڵێ کراوەیی‌یەك هەیە، بەڵام بێگومان تا ئێستاش ڕووحی پاوانخوازییو تەنیا خۆ بینینو حیساب بۆ خەڵکی نەکردن هەیە.

٣/ لە ڕووی نەتەوەیی و نیشتمانییەوە:

١- کاڵبوونەوەی ئینتمای نەتەوەیی و نیشتمانی بە قازانجی ئینتمایی حیزبیی و ناوچەیی و ...هتد.

من لەبیرم دێ کاتی خۆی کە لە گەرمەی خەباتی شاخ و خەباتی ڕزگاریخوازییدا بووین کوردایەتی وشەیەك بوو ڕەونەقێکی زۆری هەبوو، وە هەروەها وشەکانی (پێشمەرگە) و (شۆڕش) و (خەبات) و (بەرخۆدان) ڕەونەقێکی زۆریان هەبوو، هەروەها وشەکانی: (نیشتمان پەروەریی) و (نەتەوایەتی) هەروا، بەڵام پێم وایە ئێستا ئەوانە هەموویان تا ڕاددەیەکی زۆر کاڵبوونەتەوە!

٢- کوردایەتیی و نیشتمانپەروەریی کردنە پاساوی زۆر دیاردەی خراپی وەك: حیزبگەرایی، گەندەڵیی، کەم چیکڵدانەیی لە بەرانبەر ڕەخنەو ناڕەزایی خەڵکدا، هەروەها پشتگوێ خستنی چارەسەری زۆر گرفت و نەخۆشیی و، فەرامۆشکردنی چەسپاندنی گەلێك شتی باشی پێویست، بە بیانووی ناسکیی هەلومەرج و بە پاساوی هەستیاریی قۆناغی سیاسیی و نەتەوەییمان.

٤/ لە ڕووی ئابووری‌و ژیان‌و گوزەرانەوە:

١- پەرەسـتاندنی حاڵـەتی سـتەمی كۆمەڵایـەتی‌و ڕۆژ بـۆ ڕۆژ زیـاتر قووڵبوونەوەی دیاردەی چینایەتی‌و قڕیی‌وپڕیی‌و...هتد.

٢- ڕوو بە تەنبەڵیی‌و بەكاربەریی (مستهلك) چوونی كۆمـەڵگا[1] و نـەبوونی ژێرخانی ئابووریی‌و خاوەن نەبوونی هیچ كام لە پێداویسـتییەكانی ژیـانی ڕۆژانە.

٣- پێشبڕكەكردن لە زێدەڕۆیی‌و خۆشـگوزەرانییدا.

٤- پەرەسـتاندنی گیـانی خۆویسـتی (أنانیـة)و كزبـوونی گیـانی بـەزەیی‌و خێرخوازیی‌و بەتەنگ یەكدییەوە بوون.

٥- لە ئەندازە دەرچوونی ڕێژەی مووچەخۆریی لەسەر حیسابی كاروكاسـبی‌و گوندنشینی بەهۆی مونافەسەی حیزبییەوە، كە بێگومان مەبەست لێـرەدا مونافەسەی نێوان هەردوو حیزبی حوكمڕانی (پارتی، یەكێتی)یە، كـە بـە پێی هەندێك سەرژمێر ڕێژەی مووچەخۆران بە هەموو جۆرو شێوەكانیانەوە گەیشتۆتە زیاتر لە ملیۆنێك یاخود ملیۆنێـك سێ‌سـەد هـەزار، كـە بـۆ دانیشتوانێكی چوار ملیۆنی كەمتر یان زیاتر، ئەم ڕێـژەی مووچـەخۆرییە یەكجار زۆرە.

---

١) واتە كۆمەڵگا بەگشتی بە حكوومەت‌و میللەتەوە، بەڵام بێگومان خەڵكی ئیشكەرو گورج‌و گۆڵ‌و ماندووش زۆرەو تەنبەڵكردنی خەڵكیش زیاتر فیتی دەستەڵاتی سیاسی‌یە كە بـەهۆی مونافەسـی حیزبییەوە خەڵكێكی زۆر كراوەتە مووچەخۆرو پشتی لە كاروكاسیی ساردبۆتەوە.

٥/ لە ڕووی كۆمەڵایەتییەوە:

١- داڕووخانی ڕەوشتو پەرەستاندنی چەندان نەخۆشیو دیاردەی ترسناكی كۆمەلایەتی وەك: كوشتنی بەناهەق، دزییو جەردەیی، داوێن پیسیو مەیخۆرییو تلیاك كێشان.

٢- تەشەنەكردنی سەرگەردانیو نائومێدییو لاسایی كردنەوەی كوێرانە لەنێو چینی گەنجو لاودا بە (نێرو مێ)وەو بە پاشەوە چوونەوە لە بواری خوێندنو زانستدا.

٣- سست بوونی پایەكانی خێزانو زۆربوونی ڕێژەی جیابوونەوە (طلاق) بە هۆی ناپاكی هاوسەریی (الخیانة الزوجیة)یەوەو، ساردیی لە پێكەوەنانی خێزان.

٤- خۆكوشتنی ئافرەتان یاخود كوشتنیان.

٦/ لە ڕووی ڕاگەیاندنەوە:

١- بەرجەستەكردنی كلتوورێكی نامۆ بە كۆمەڵگای كوردەواریی لە ڕووی فیكرییو هونەرییو ئەخلاقیو...هتدەوە.

٢- بێهێزیی لە ڕووی زانستییەوە.

٣- جەخت كردنە سەر سەرگەرمكردنی خەڵكو جوولاندنی غەریزەی جینسی لەسەر حیسابی لایەنەكانی دیكەی پێویست بۆ كۆمەڵگای ئەمڕۆمان لە ڕووی ڕاگەیاندنەوە.

تــەوەرەی ســـێــیەم: چارەســـــەر

١/ لە ڕووی فیـکرییـەوە:

من پێم وایە ئەو دەردو گرفتە فیکرییانەی هــەمانن بــە ڕەچـاوکردنی ئــەم خاڵانە زۆریان چارەسەر دەکرێن:

یەك: جەخت کردن لەسەر ناسنامەی ڕاستەقینەمان هی هەموو میللەتی کورد یان زۆربەی هەرەزۆری کۆمەڵگاکەمان کە مسوڵمانەتییە:

چونکە ئەگەر بە پێــی سیســتـەمی دیموکڕاسـیش بــێ –دیــارە مــن وەك ئیسلامییەك ئەگەر ناچاری نەبێ باسی دیموکڕاسی ناکەم، ئەویش لەبەرئەوەنا کە ئیسلام دژو پێچەوانەی دیموکڕاسییە، هەرچەندە بێگومان خــاڵی جیــاوازو تێکگیراویشیان هەنە، بەڵکو لەبەرئەوە کە ئیسلام سەرجەم لایەنە چاکەکانی دیموکڕاسی بە شێوەیەکی چاکتر تێدانو لە لایەنە خراپەکانیشی دوورە، بــەڵام لە کاتی غیــابی سیســتـەمی حــوکمڕانیی ئیســلامدا وەك زۆرجــار گوتومــە: دیموکڕاسی چاکی نێو خراپانــەو، کاتێــك ئیســلام وەك عەقیــدەو پاشــان وەك شەریعەتو سیستەمی حوکمڕانی بەرجەستە نەبێ لە ژیانی خەڵکدا، بێگومان ئەوە دیموکڕاسی لە هەموو سیستەمەکانی دیکە باشترە- حیساب بۆ زۆرینــە دەکرێ، وە دەبێ کەمینە خۆی لەگەڵ زۆرینــەدا بگونجێنــێ، بەبێ‌ئــەوەی کــە مافەکانی بفەوتێن، بەڵێ پێویستە جەخت لەسەر ناســنامەی ڕاســتەقینەمان بکەین کە مەبەستمان مسوڵمانەتییەو، نابێ بە مسوڵمانەتی خۆمانمان شــەرم بێ بەڵکو دەبێ شانازیی پێوەبکەین.

پاشان پێویستە مسوڵمانەتییەکەمان بژار بکەین لە هەڵەوپەڵە! لەو کەموکوورِیی یانەی کە خۆمان تێمانخستوون، بەراستی من زۆر خەفەت دەخۆم وەختێك دەبیستم ئافرەتان خۆیان دەکوژن، یاخود تاوانی کوشتنی ئافرەتان ئەنجام دەدریٚو ئیسلامیشی پێ تۆمەتبار دەکریٚ! یان کە دەبیستم لە لایەن کەسانێکی نەزان یان زۆرزانەوە تاوانی زۆر کێشەو کەموکورِیی کۆمەڵایەتی پاڵدەدرێتە لای ئیسلام، کە ئیسلام لە ئەسڵدا بۆیە هاتوە هەموو ئەو دەردو نەخۆشیو گێروگرفتانە چارەسەر بکات، بەڵێ زۆر جۆرە ستەم لە ئافرەت دەکریٚ کە ئەگەر ئیسلام کاری پێبکریٚو خەڵك پێیەو پابەند بیٚ، هیچ کام لەو ستەمانەی لیٚ ناکرێن.

هەروەها لە زۆر ڕووی دیکەوە، لە ڕووی سیاسییەوە لە ڕووی ئابوورییەوە، لەڕووی ڕەوشتو خووو کۆمەڵایەتییەوە ئێمە وەك میللەتێکی مسوڵمان ئەگەر پابەندبین بە دینەکەمانەوە، ئەو گرفتانە هەر دروست نابن، چ جای تۆ بێنی ئەو تاوانو کەموکوورِیی یانە بگێڕیەوە بۆ ئیسلام!

بۆیە ئێمە هاوکات لەگەڵ جەخت کردنەوەمان لەسەر ناسنامەی مسوڵمانەتی خۆمانو پابەندییمان بە شەریعەتی خوای پەروەردگارەوە، بۆ ئەوەی بەختەوەری دنیاو سەرفرازی دوارۆژ بین، بەراستی دەبیٚ خۆشمان بژار بکەین لەو کەموکورِییو لەو شتە خراپانەی کە هاتوونە نێو مسوڵمانەتیو دینداریمانەوە، لەو بیدعەتو داهێنراوە نابەجیٚیانەی کە بەدەستی خۆمان خزاندوومانەتە نێو دینداریو مسوڵمانەتیمانەوە، کە دەرفەت نیە لێرەدا ئاماژە بەوە بکەم چۆنو لە چ ڕێیەکەوە ئەو شتانە دزەیان کردۆتە نێو ئیسلامەتی.

وە لە ڕاستیدا زۆرجار کەسانی ڕۆشنبیرو نائاشنا بە ئیسلام، یاخود خەڵکانێك کە ڕەنگە لە ئیسلامیش شارەزا بن بەڵام خۆیانی لێ نەزان دەکەن، ئەو کەموکوڕییانەی مسوڵمانان دەکەنە بیانووی ڕەخنەگرتن لە ئیسلام، کە لە ڕاستیدا ئەوە بێویژدانیی و بێئینسافییە، چونکە بێگومان هەر بەرنامەیەك دەبێ بەوە (محاکمة) بکرێ کە بۆخۆی فەرمانی پێکردووەو لە خودی خۆیدا هەیە، بەڵام هەر کاتێك شوێنکەوتووەکانی پێچەوانەی خۆی ڕەفتار بکەن، نابێ گلەیی لە بەرنامەکە بکرێ، بەڵکو عەقڵ و مەنتیق وا دەخوازن کە گلەیی لە شوێنکەوتووانی بکرێ، دیارە ئەوە بۆ ئیسلام و غەیری ئیسلامیش هەر وایە.

بەڵێ ناسنامەی ڕاستەقینەی ئێمە مسوڵمانەتییەو ئەوەش جێگەی ئەوپەڕی شانازییمانەو مایەی سەربەرزیی دنیاو سەرفرازیی دوارۆژمانە، وەك خوای بەرزو مەزن لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿...هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلْمُسْلِمِينَ مِن قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ ٱلرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ ۚ...﴾(الحج- ٧٨)، واتە: خوا (جل شأنه) ناوی لە ئێوە -واتە ئوممەتی ئیسلام- ناوە مسوڵمان، لە پێشداو لەم قورئانەشدا تاکو پێغەمبەر ﷺ چاودێر -و بەڵگەو شایەد- بێ بەسەر ئێوەوە، وە ئێوەش چاودێر- و بەڵگەو شایەد- بن بەسەر خەڵکەوە.

لێرەدا مەبەست ئەوەیە کە پێغەمبەر ﷺ ئیسلامی بەتەواوی لە خۆیدا بەرجەستە کردبوو، واتە پێغەمبەرمان ﷺ یەکسان بوو بە ئیسلام، وەك لە دایکمان (عائیشە) خوا لێی ڕازیبێ گێڕراوەتەوە کە گوتوویەتی: ((كانَ خُلُقُهُ القرآن)) رواه مسلم، واتە: ڕەوشت و هەڵسوکەوتی پێغەمبەر ﷺ قورئان بوو،

بۆیە ئەو بەڵگەبوو بەسەر ئێمەوە کە ئیسلام حەق‌و ڕاستەو بەرنامەی خوایە بۆ بەختەوەریی‌و سەرفرازیی ئینسان لە دنیاو دوارۆژدا، ئێمەش دەبێ وابین‌و ئیسلام وا لە خۆماندا بەرجەستە بکەین کە بەڵگەی ڕاستیی ئیسلام بین بەسەر خەڵکەوەو شایەدی ڕاستیی‌و تەواویی ئیسلام بین بەسەر خەڵك‌و دەوروبەرەوە، وەك چۆن کاتی خۆی کە ئیسلام باش پڕاکتیزە کراوەو مسوڵمانان پێیەوە پابەند بوون بە شێوەیەکی حەق‌و ڕاستەقینە، مسوڵمانان بەڵگەی ڕاستیی ئیسلام بوون بەسەر مرۆڤایەتی یەوەو سەرجەم ئەو گەل‌و نەتەوانەی سەر زەویشیان بەهرەمەند کردوە لە هەمو ئەو خێرو بێرو بەرەکەتەی کە لە ئیسلام‌و ئایینی خوادا هەیە، واتە ئەو گەل‌و نەتەوانەی دەنگیان پێیان گەیشتوە.

دوو: وەرگرتنی شتە باشەکانی خەڵك‌و خۆپاراستن لە لاسایی کردنەوەی کوێرانە:

بەڕێزان!

هەمیشە لاساکردنەوە دەردێکی کوشندەو شتێکی خراپە، بۆ؟ چونکە ئەو کەسە کە تۆ وەك ئەو دەکەی بەبێ ئەوەی کە لە فەلسەفەی بیرکردنەوەو ڕەفتارو هەڵس‌وکەوتەکەی تێبگەی، ئەوە شتێکی زۆر ناپەسندو دزێوە، چونکە ڕەنگە ئەو ڕەفتارەی ئەو دەینوێنێ، یان ئەو قسەیەی ئەو دەیکات‌و، ئەو حاڵەتەی ئەو لە خۆیدا بەرجەستەی دەکات، بۆ ئەو پاساوو بەڵگەیەك هەبێ، بەڵام کە تۆ وەك ئەو دەکەی بێ‌ئەوەی لێی تێبگەی، شتێکی زۆر سەیر دەکەوێ، وە دیارە لە نێوخەڵکیشدا باوە کە مەیموون بە ڕەمزی لاسایی- کردنەوە دادەنرێ! واتە ئینسان چی بکات ئەویش وادەکات.

بەڕاستی لاسایی‌کردنـەوەو شـوێنکەوتنی کوێرانـە دەردێکـی کوشـندەیە، مێژوونووسی بەناوبانگ (إبن خلـدون) لـە سـەرەتای کتێبەکـەی (المقدمـة)دا قسەیەکی جوان دەکات دەڵێ: (المغلوب مُولَعٌ بتقليد غالِبِه)، واتە: کەسێك کە هەست بە تێشکاویی دەکات هەمیشە سەرگەرمی ئەوەیە خۆی وەك ئەوکەسە لێبکات کە تێکیشکاندوەو بەسەریدا زاڵ بووە.

بۆیە بێگومان حاڵەتی لاسایی‌کردنەوە زیاتر لە کەسانێکدا بەرجەستە دەبێ کە لە بەرانبەر ڕۆژئاواو لە بەرانبەر ئەوانەدا کە هەڵگری فیکرو فەلسەفەیەکن کە نەیارە بە ئیسلام، هەست بە تێشکاویی دەکەن‌و هەست بەوە دەکـەن کـە دەست بەتاڵن‌و ڕووت‌و ڕەجاڵن‌و پێیان وایە هیچیان نیـە، بۆیـە ئـەو هەسـت کردن بە تێشکان‌و نەزانیی‌و ئاتاجییە پاڵیان پێوە دەنێ کە وەك ئەوان بکەن، لە بیرکردنەوەو هەڵس‌وکەوت‌و ڕەفتارو تەنانەت بەرگ‌و پۆشاکیشدا!

بەڵێ پێویستە ئێمە شتی سوودبەخش‌و باشی خەڵك وەربگـرین، جـوانیش گوتراوە: (أنظر الى ما قيل ولا تنظر الى من قـال)، واتە: تەماشـا بکـە چـی گوتراوە، تەماشا مەکە کێ گوتوویەتی، وە ئەوە ئایەتی خـوای کاربەجێشـی لەسەرە کـە دەفـەرموێ: ﴿...فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُۥٓ...﴾(الزمر: ١٧-١٨)، واتە: مـژدە بـدە بـە بەنـدەکانم، ئەوانەی گوێ بۆ هەر قسەیەك دەگرن بەڵام دوای چاکترینی دەکەون، واتە: نەك وەك سەبەتە هەموو شتێکی تێبکرێ وەریبگرێ، بەڵکو وەك بێژینگ شتەکە لە بێژینـگ دەدەن‌و ئەوەی بە کەڵك بێ وەریدەگرن‌و ئـەوەش کـە سـەرکوێزرو سەرکۆتەڵیش بێ لایدەدەن‌و فڕێی دەدەن.

خوای کاربەجێ وەك چۆن مەدحی کەسانێك دەکات کە شتی باش لە خەڵك وەردەگرن جا خەڵکەکە هەر کەسێك بن، سەرزەنشتی ئەو کەسـانەش دەکـات کە لاسایی خەڵك دەکەنەوە، با ئەو خەڵکە باب‌و باپیرانیشیان بن، لـە چـەند

شوێنێکی قورئانیدا خوا (سبحانه وتعالی) سەرزەنشتی کافرو هاوبەش بۆ خوا دانەران دەکات بەوەی کە ئەگەرپێیان بگوترێ بڕوا بێنن و وەرنە سەر ڕاستە شەقامی خوا، دەڵێن: ﴿إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾﴾ (الزخرف- ٢٢)، واتە: ئێمە باب و باپیرانمان و پێشینانمان لەسەر ڕێبازێك بینیوە ئێمەش بەدوای ئەوان دەکەوین و ڕچەی ئەوان دەگرین و بەرینادەین، خوای دادگەریش لە وەڵامیاندا فەرموویەتی: ﴿...أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾(المائدة- ١٠٤)، واتە: ئەدی ئەگەر باب و باپیرانیان و پێشینانیان نەیانزانیبێ و ڕێگایان نەدۆزیبێتەوە، دەبێ هەر بەدوایان بکەون؟!

کەواتە لە ئیسلامدا بۆت نیە بەدوای باب و باپیرانیشت بکەوی لە شتی ناحەق و بەتاڵ و پووچدا، چ جای بەدوای بێگانەیەك بکەوی کە بڕوای بە ئایین و بەرنامەی تۆ نیە!

ئنجا هەندێك کەس وادەزانن کە ئێمەی ئیسلامیی حەساسیەتمان هەیە بەرانبەر بە هەر شتێك کە لە لایەن غەیری مسوڵمانانەوە هاتبێ! بەڵام لە ڕاستیدا ئەوە وانیە، بەڵکو پێغەمبەر ﷺ فێری کردووین کە زانیاری و حیکمەت لە هەر کوێیەك و لە هەر کەسێکەوە بێ وەریبگرین وەك فەرموویەتی: **((الحكمة ضالّة المؤمن فيحثما وجدها فهو أحق بها))** رواه الترمذي، واتە: حیکمەت بزربووی ئینسانی بڕوادارە لە هەر شوێنێك بیدۆزێتەوە لە هەموو کەس زیاتر پێی شایستەیە، واتە: وەك چۆن کەسێك شتێکی لێ ون دەبێ و زۆر بە تامەزرۆیی و عەودالّیی بەدوایدا دەگەڕێ، حیکمەت ئاوا لە ئینسانی مسوڵمان بزر بووە، حیکمەتیش واتە زانیاری کردوەو قسەی بەجێ و پڕ کەڵك و سوود.

ئنجا لە شوێنەوار (أثـر)[1]دا هاتوە: (أطلبـوا العلـم ولـو بالصـين)، واتــە: بەدوای زانیاریدا بگەڕێن ئەگەر لە وڵاتی (چین) یش بێ، دیارە ئەو کاتە وڵاتی چین کافرەستان بووە، بەڵام دیارە زانایانی ئیسلام ئیشیان بەم وتەیــە کـردوەو ئاشکرایە مەبەستیش لە زانیاری، زانستە شەرعییەکان نیە، بـەڵکو هـەموو جـۆرە زانســتو زانیارییــەکی بەکەڵکــە وەك: پیشەســازی، پزیشــکی، فەلسەفە،...هتد.

بەڵێ ئیسلام دەڵێ: بێژینگ بەو شتی چاك وەربگـرەو هـی خـراپیش ڕەت بکەوە، وە ئیسلام دەڵێ، وەك هـەنگ (مـێش هەنگوینە)بـە شـیلەی گـوڵان بـمژە، مێشەڕەشە مەبەو بەدوای خاڵی ڕەشو شتی پیسو پۆخڵدا مەگـەڕێ! وە ئیسلام دەڵێ: شتە باشەکانی خەڵك وەربگرەو خۆت لە شـتە خراپـەکانیان بپارێزە، لێیان بەهرەمەندبە، بەڵام لاسایانمەکەوەو لێیان زەرەرەمەند مەبە.

ســێ: باوەڕو متمانە بەخۆبوون:

واتە: ئێمە وەك مسوڵمان پێویستە باوەڕو متمانەی تەواومان بەخۆمان بێ کە ئێمە دەست بەتاڵو ڕووتو ڕەجاڵ نین، وانین کە هیچمان نەبێ، بەڵکو ئێمە خــاوەنی زۆر شــتینو گــەورەترین دەســتمایەمان هەیــە، بــەڵام تــا ئێســتا نەمانتوانیوە کە وەك پێویست لێی بەهرەمەند بین، وەك کـوردەواری خۆمــان دەڵێن:ماڵیان پڕبوو لە ڕازیانە منالیشیان بە زگ ئێشە دەمرد!

ئێمەش خەریکە ئەو پەندەمان بەسەردا بچەسپێ، زۆرکەس خـۆی مانـدوو دەکات لە ڕۆژهەڵاتو ڕۆژئاوا، لە زانکۆکـان بڕوانامەیـەك بەدەسـت دێنــێ،

---

(١) شوێنەوار(أثر) زاراوەیەکە مەبەست پێی ئەو قسەو بیروبۆچوونانەن کـە لـە زانایـانی هـاوەڵانو شوێنکەوتووانو ئەوانەی دوای وان گێرڕاونەوە.

كەچی دەبینین ئەو بابەتە لە گۆشەی ئایەتێكی قورئان یان گۆشەی فەرموودەیەكی پێغەمبەردا ﷺ هەیە! من بۆخۆم ئەوەم بە كردەوە هاتۆتە ڕێ لە كۆبوونەوەو دانیشتنمدا لەگەڵ سەركردایەتی سیاسیو لەگەڵ ئەهلی فیكرو قەڵەمدا!

بەڵێ بەداخەوە زۆر لە خەڵكی ئێمە بەتایبەت لە ئاستی سەركردایەتی سیاسیو فیكرییماندا بێئاگان لە ئیسلامی خۆیانو نازانن لەنێو ماڵی خۆیاندا چی هەیە! بۆیەش وا هەست دەكەن كە هیچیان نیەو بۆ هەموو شتێك پێویستییان بە خەڵكی ئەملاولاو غەیری خۆیانە، باشە ئەوە گوتمان بۆ فڕۆكەو سەیارەو كۆمپیوتەرو تەكنۆلۆژیای سەردەم پێویستیمان بە خەڵكە، بەڵام بۆ دەبێ بۆ ئیمانو عەقیدەو ئەخلاقو ئەدەبیش پێویستیمان پێیان بێ؟! یان بۆ دەبێ بۆ فیكرو فەرهەنگو بۆ لایەنی كۆمەڵایەتیش هەر پێویستیمان پێیان بێ؟! لە حاڵێكدا كە ئەوان لەو ڕووانەوە زۆر دەستەپاچەو هەژارو نەدارن!!

ئنجا بێگومان ڕۆژئاوایی یەكان بە دانپێداهێنانی خەڵكێكی بەویژدانی خۆیان ئەو پێشكەوتنەی ئێستایان چ لە بواری پیشەسازییو تەكنۆلۆژیاو چ لە بواری ئیدارییو سیاسیو دەوڵەتدارییدا، بەرهەمی ئەو هەڵسانەوەو هۆشیارییەیەكە لە ئێمەوە فێری بوونو لە دەوڵەتی ئیسلامیی یەوەو لەسەر دەستی زانایانی مسوڵمان پێیانگەیشت، بەڵام دواتر بۆخۆشیان شتیان خستەسەرو زیاتر گەشەیان پێداو دەوڵەمەندیان كردو گەیاندیانە ئەم قۆناغەی ئێستا[1].

---

١) بۆ زانیاری زیاتر لەبارەی ئەو دانپێداهێنانەوە، سەرنجی ئەم كتێبانە بدە: ١-(حضارة العرب)ی (گوستاف لوبون)، ٢- (بناء الأنسانية)ی (بيرفولت)، ٣- (النزاع بين العلم والدين)ی (درايبر)، ٤- (تأريخ العلم)ی (جورج سارتون)، ٥- (شمس الله تسطع على الغَرب)ی (زيغريد هونكه)، ٦- (أثر العرب والأسلام في النهضة الأوروبية)ی (اليونسكو)، ٧- (تأريخنا المفترى عليه)ی (د. يوسف

ئنجا وەك زانایان دەڵێن: زانیاری موڵکی کەس نیە، چونکە زانیاری بریتیە لە ئەزموونی کەڵەکەبووی بەشەر پشتاوپشتو میللەت بە میللەت، دەستاو دەستی پێدەکرێ، ڕۆژگارێك میسری یەکان خاوەن شارستانی بوونو دوایی گوازراوەتەوە بۆ هیند، بۆ ئیغریقی یەکانو یۆنانییەکان، پاشان ئەوانەی لەسەر ڕووبارەکانی دیجلەو فورات بوون ئەکەدیی یەکانو بابلیی یەکانو ئاشووریی یەکانو ... هتد.

ئیدی هەرجارە وڵاتێكو نەتەوەیەك زیاتر گەشەی بە زانستو زانیاری داوە، بەتایبەت لە بواری پیشەسازیی و تەکنەلۆژیادا، کەواتە ئەمڕۆ کە زیاتر لە دەستی ڕۆژئاوایی یەکان دایە، وەنەبێ کات خۆیشی هەروا بووبێت، بەڵکو ڕۆژگارێك بوو کە لەدەستی خەڵکی دیکەداو لە شوێنێکی دیکەدا بوو.

ئنجا پێویستە ئێمە چەند ڕاستییەك بزانین:

١- ئیسلام دوایین نوسخەی ڕێڕوونیو هیدایەتی خوایە بۆ مرۆڤ، وە دوای ئیسلام شەریعەتێکی دیکە لە خواوە نایەت بۆ ئینسان، وە لە دوای محمد ﷺ پێغەمبەرێکی دیکە نەهاتووەو ناشیەت: ﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ...﴾(الأحزاب – ٤٠)، واتە: محمد ﷺ بابی هیچ کام لە پیاوانتان نیە، بەڵکو ڕەوانەکراوی خواو کۆتایی پێغەمبەرانە (علیهم الصلاة والسلام).

وە لە دوای قورئانیش خوا کتێبێکی دیکە بۆ ئادەمیزاد نانێرێ، بۆچی؟ چونکە ئەگەر لەپێش قورئاندا پارێزگاریی لێکردنی کتێبەکانی خوا بە زانایان سپێررابوو، وەك خوا (عزّ وجلّ) لەبارەی زانایانی جوولەکەوە

القرضاوي، ص١٠٩-١٢٣).

فەرمووی‌ــــــــــەتی: ﴿...بِمَا ٱسْتُحْفِظُوا۟ مِن كِتَـٰبِ ٱللَّهِ وَكَانُوا۟ عَلَيْهِ شُهَدَآءَ...﴾ (المائدة- ٤٤)، واتە: پارێزگاریی لێكردنی كتێبی خوایان پ‌ـێ سـ‌ـپێررا ب‌ـوو وە بەسەریش‌ـیەوە چ‌ـاودێر ب‌ـوون، دی‌ـارە ل‌ـەم مەس‌ـەلەیەدا جوولەكەو نەسرانی‌یەكانو ئەوانەی پێش وانیش یەكسان بوون، بەڵام دوایین كتێبی خوا كە قورئان‌ـە، خ‌ـوا بۆخ‌ـۆی ب‌ـەڵێنی پاراس‌ـتنەكەی داوە، وەك فەرموویەتی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَـٰفِظُونَ﴾ (الحجر- ٩)، واتە: ئێمە خۆمان قورئانمان ناردۆتە خواریو هەر خۆشمان پارێزەرینی.

كەواتە: قورئان دوایین كتێبو دوایین نوسخەی هیدایەتی خوایە ك‌ـە ب‌ـۆ سەرجەم مرۆڤایەتی نێرراوە، پاش‌ـان خ‌ـوا خ‌ـۆی پارێزگ‌ـاریی لێك‌ـردوەو نەگۆڕراوەو ناشگۆڕرێ.

مەبەس‌ـتم ئەوەی‌ـە ئێم‌ـەی مس‌ـوڵمان ش‌ـوێنكەوتووی كۆت‌ـا نوس‌ـخەی هیدای‌ـەتی خ‌ـواین، وە ه‌ـەڵگری دوای‌ـین كتێب‌ـی خ‌ـواین، وە پ‌ـەیڕەوی پێغەمبەری كۆتایین كە (محمد)ە ﷺ، ك‌ـە كتێب‌ـەكانو پێغەمب‌ـەرەكانی خوای‌ـان پ‌ـێ خ‌ـەتمكراونو ل‌ـە ه‌ـەموو ڕووێكیش‌ـەوە س‌ـەلامەت م‌ـاونو پارێزراون، كاتی خ‌ـۆی ل‌ـە زین‌ـدانی ئەمریكیی‌ـەكان زۆرج‌ـار قس‌ـەوباسو موناقەشەمان لەگەڵ ئەمریكیو بەریتانییەكان دەك‌ـرد لەس‌ـەر مەس‌ـەلەی ئاین، دیارە ئەوان هەندێكیان جوولەكەو هەندێكیشیان نەصرانیی بوون، جا پێم دەگوتن: ئێمەی مسوڵمان كێشەمان نیە لەگەڵ پێغەمبەرانی ئێوەدا نە لەگەڵ مووسا نە لەگەڵ عیس‌ـادا (علیهم‌ـا الص‌ـلاة والس‌ـلام) ب‌ـەڵام ئێ‌ـوە كێشەتان هەیە لەگەڵ پێغەمبەری ئێمەدا (محمد)ﷺ.

دەیانگ‌ـــوت: چۆن؟

دەمگوت: قورئانی ئێمە لەسەر زمانی مسوڵمانان دەفەرموێ: ﴿...لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِۦ...﴾ (البقرة- ٢٨٥)، واتە: جیاوازیی ناخەینە نێوان هیچ کام لە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام)و ئیمانمان بە هەموو پێغەمبەرانی خواو هەموو کتێبەکانی خوا هەیە، بەڵام ئێوە کێشەتان لەگەڵ پێغەمبەری خوا (محمد)دا ﷺ هەیەو کێشەشتان لەگەڵ قورئاندا هەیە.

پاشان پێم دەگوتن: ئەگەر ئێوە مسوڵمان ببن چەندان قۆناغ دێنە پێش، بەڵام من ئەگەر ببمە جوولەکە یان نەسرانیی چەندان قۆناغ بەرەو دوا دەگەڕێمەوە، چونکە ئەو کتێبو بەرنامانەی کە خوا بۆ مووساو بۆ عیسا (سەلامی خوایان لێبێ)ی ناردوون، بۆ چەند قۆناغێکی پێشتر لە ژیانی مرۆڤ ناردوونی، بەڵام قورئانی ناردوە بۆ قۆناغی کۆتایی ژیانی مرۆڤ لەسەر زەوی.

٢- مسوڵمانان بە پێچەوانەی خەڵکی ڕۆژئاواوە کاتێك پابەند بوون بە دینەکەیانەوە بەرەو پێشەوە چوون، کاتێکیش دەستیان لێی شل بوو بەرەو دوا گەڕانەوە، ئەوە ڕاستیەکە مێژوو لەسەری شاهیدە.

بۆیەش ئاماژە بەم ڕاستییە مێژووییە دەکەم، چونکە:

هەندێك خەڵکی عەلمانیی بانگەشە دەکەنو دەڵێن: خەڵکی ڕۆژئاوا کاتێك بەرەو پێشەوە چوون لە ڕووی سیاسیو ئیداریيو ڕێکخستنی ژیانیانو لە ڕووی تەکنەلۆژیاوە کە دەستبەرداری دینەکەیان بوون، منیش وەك لە کتێبی (تەوژمی ئیسلامییو عەلمانییو خاڵە هاوبەشو جیاوازەکانیان)[1]دا باسم کردوە، ئەو بۆچوونە تا ئەندازەیەك ڕاستەو ئێمەش

(١) بڕوانە: چاپی یەکەم ساڵی (٢٠٠٨) نووسینگەی تەفسیر.

ئەو ڕاستییە دەیسەلمێنن، بەڵام بێگومان ئەوە بۆیە وابوو، چونکە ئەو دینەی کە خەڵکی ئەورووپاو ڕۆژئاوا ڕەفزیان کرد، ئەو دینە نەبوو کە خوا بۆ عیسا (علیە السلام) ناردبووی، بەڵکو دینێکی شێوێندراو بوو، دینێك بوو وەك کاڵایەك بەدەست چینی ئەکلیرۆسەوە، بەدەست پاپاو قەشەکانەوە بووو بازرگانییان پێوە دەکرد، ئەوانە کە ناویان لە خۆیان نابوو (پیاوانی ئایینی، رجال الدین)، وەك ئەوە کە هەر ئەوان عایدی دین بن‌و هەر ئەوان لە بەرانبەر دیندا بەرپرسیار بن کە بەداخەوە ئێستاکە هەندێك لە مامۆستایانیش (زانایانی ئیسلام) ئەو زاراوەیە بەهەڵە بەکاردێنن، بەڵام ئاشکرایە کە لە ئیسلامدا هەموو پیاوان پیاوی دینن‌و هەموو ئافرەتان ئافرەتانی دینن، جا ئەو دینەی کە لە نێوەڕۆکی خۆی خاڵی کرابۆوەو پڕ کرابوو لە شتی پڕوپووچ‌و ئەفسانە، ئەورووپا وازی لەو دینە هێنا، کە ڕێگر بوو لەبەردەم پێشکەوتن‌و ئازادییداو لەبەردەم زانست‌و زانیاری‌و داهێنان‌و دۆزینەوداو لەبەردەم مافەکانی جەماوەردا، وە بازیچەیەك بوو بەدەستی دەستەڵاتداران‌و پاپاو پادشاو دەرەبەگ‌و خاوەن زەوی‌وزارەکانی ئەو کاتەی ئەورووپاو ڕۆژئاواوەو بۆ هێنانەدی مەرامەکانی خۆیان بەکاریان دێنا!

بەڵام مسوڵمانان هەرگیز کێشەیەکی ئاوایان نەبووە، چونکە دینەکەیان بە هۆی پارێزگاریی کردنی خواوە لە کتێبەکەی، دەستکاریی نەکراوەو نەشێوێنراوە، بۆیە رۆژئاوایی یەکان کە دەستبەرداری ئەو دینە گۆڕاوەی خۆیان بوون، بەرەو پێشەوە چوون، بەڵام ئێمە بە پێچەوانەوەوە تا دەستمان بە ئیسلامەوە بوو لە پێشەوە بووین، کاتێك دەستمان لێی شل بوو هاتینەوە دوا!!، بۆیە ئەگەر بمانەوێ لە ڕووی تەکنەلۆژیاو هەموو لایەنەکانی دیکەی ژیانەوە بەرەو پێشەوە بچین، دەبێ بگەڕێینەوە بۆ دینەکەمان‌و بەڕاستی‌و بەجیددیی دەستی پێوە بگرینەوە.

٣- پێشکەوتن‌و دواکەوتنیش لە ڕووی تەکنۆلۆژیاوە زۆر پەیوەندی بە عەقیدەو بیروبڕواوە نیە! بە بەڵگەی ئەوە کە دەبینین وڵاتانێکی وەك (چین‌و یابان) کە ئێستاش هەر بت پەرستن، یاخود (هیند) کە ئەویش خەریکە بچێتە ڕیزی چین‌و یابانەوە لە ڕووی پیشەسازییەوە، تەماشا دەکەین ئەو وڵاتانە مەگەر چۆن دەنا هەموویان بت پەرست‌و مشك‌و مار پەرست‌و گاوماانگا پەرستن، کەچی بەردەوامیش لە بەرەوپێشچوونی زیاتردان لە ڕووی تەکنەلۆژیاوە.

بەڵێ بەرەوپێشچوون لە ڕووی پیشەسازیی‌و تەکنەلۆژیاوە پەیوەندی بە کۆمەڵێك هۆکاری دیکەوە هەیە، ئنجا ئەگەر گریمان ئایین‌و عەقیدەو بیروبڕواش پەیوەندی هەبێ بە بەرەوپێشچوونەوە لە ڕووی پیشەسازی‌و تەکنەلۆژیاوە، ئەوە بێگومان ئیسلامی بەرجەستە لە عەقیدەی ڕاست‌و دروستی ئیسلامییدا کە عەقیدەی خوا بەیەکگرتن (توحید)ە، وە لە شەریعەتی دادگەرو کاربەجێیانەی ئیسلامییدا، کە هەمووی فەرمانە بە هەرچی خێروچاکەیەو ڕێگرییە لە هەرچی زیان‌و خراپەیەو، هاندانە بۆ بیرکردنەوەو تێوەڕامان‌و سەرنجدانی بوونەوەرو گەڕان بەنێو بوونەوەرداو دۆزینەوە یاساکانی خوای پەروەردگار، بێگومان ئەو ئایین‌و عەقیدەیە هەتا زیاتر لێی حاڵی بین‌و لە مەبەستەکانی تێبگەین‌و دەستی پێوەبگرین، زیاتر بەرەو پێشەوەمان دەبات لە تێکڕای بوارەکانی ژیاندا.

٢/ لە ڕووی سـیاسیەوە:

کێشەو گرفتە سیاسییەکانیشمان پێویستە لەسەر بناغەی ئـەم بنەمایانـە چارەسەر بکەین:

١- پشت بەخوا بەستن‌و لەسەر پێـی خۆ وەستان:

دیارە ئەویش بە بەهێزکردنی پێگەی جەماوەریی، وە بەشداریی پێکردنـی جەماوەر لە بڕیاری سیاسیدا، وە دڵخۆشـکردنیان بـەهۆی زیـاتر چەسـپاندنی دادگەریی کۆمـەڵایەتیی یەوە، وە چارەسەرکردنی ئەو گرفت‌و کێشانەی ڕۆژانە لەگەڵیاندا دەستەویەخەن، وەك: دابینکردنی پێداویستییە سـەرەتاییـەکانی ژیان کە زۆرجار باسـیان کـراوە، وە بـە هیـوای ئەم‌وئـەو نـەبوون بەتایبـەت زلهێزەکان‌و لەپێش هەموویانەوە ئەمریکاو بەریتانیا، کە ئێمە وەك میللـەتی کورد ئەزموونی زۆر تاڵمان لەگەڵ ڕووسیاو بەریتانیاو ئەمریکادا هەیـە، کـە هەر کامێکیان بەلای کەمەوە جارێـك کلاویـان لەسـەری ئێمـە نـاوەو پـردی ئێمەیان بە ئاودا داوە!!

خـوای باڵادەسـت‌و توانـاش فـەرمان بـە بـڕواداران دەکـات‌و دەفـەرموێ: ﴿...وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ﴾ (آل عمران- ١٢٢)، واتە: با ئیمانداران بەس پشت بەخوا ببەستن، هەروەها لـە وەسـفی شـوێنکەوتووانی پێغەمبـەر (محمد)دا ﷺ لە ئایەتی کۆتایی سوورەتی (الفتح) دەفەرموێ: ﴿...فَٱسۡتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِۦ...(٢٩)﴾، واتە: وێنەی شوێنکەوتووانی ڕاستەقینەی محمد ﷺ وەك درەختێك وایە کە لەسەر ڕەگ‌و ڕیشەو قەدی خۆی وەستاوەو دامەزراوە.

ئێمەی گەلی كوردی مسوڵمانیش دەبێ هەوڵبدەین لەسەر پێی خۆمان بوەستین، بەڵێ دەزانین ئەوە بەزەحمەتە، بەلاَم بە تەئكید لەسەر پێی هەركەسێك بوەستی، هەركات پێی لەژێر پێت دەرهێنا پێش هەموو شوێنێك پشتی سەرت بە زەوی دەكەوێ! كوردەواری خۆشمان زۆر جوانیان گوتوە: (ڕووبار بتبا نەك بە پردی نامەرددا بڕۆی)، چونكە ڕووبار كاتێك لێی دەپەڕیەوە، ئەگەر بشتبا ڕەنگە بە پچكێك خۆت بگریەوە، بەلاَم كە پردیان لەژێر دەرهێنای خراپ چاوت بە خۆت دەكەوێ[1]!

٢- حیزب وەسیلەیەو نەكرێتە ئامانج، وە لە كاتێكدا جڵەوی حوكمڕانیی بەدەستەوە دەگرێ، عەقڵییەتی حیزبی واز لێبێنێ‌و عەقڵییەتی حوكمڕانێتی لە خۆیدا بەرجەستە بكات:

بەڵێ خوشك‌و برایانی بەڕێز!

حیزب بەتەنیا بەرانبەر بە ئەندامەكای خۆی بەرپرسیارە، دیارە دەبێ وەسیلە بێ بۆ خزمەتی هەموو خەڵك، بەلاَم پێش هەموو كەس بەرانبەر بە ئەندامەكانی خۆی بەرپرسیارە، بەلاَم وەختێك تۆ جڵەوی حوكمڕانیی‌و بەڕێوەبردنی خەڵك‌و وڵات بەدەستەوە دەگری‌و دەبیە حكوومەت، نابێ بە عەقڵییەتی حیزبایەتی حوكمڕانیی بكەی، بەڵكو دەبێ خۆت بگۆڕی‌و بێگومان عەقڵییەتی دەوڵەتدارییش جیایە لە عەقڵییەتی حیزبایەتی.

چونكە حكوومەت هی هەموو خەڵكە، بەلاَم حیزب تەنیا هی ئەندامەكانی خۆیەتی، كوردەواریی خۆمان دەڵێن: حكوومەت بابی میللەتە، دیارە بابیش هی هەموو منداڵەكانیەتی‌و نابێ فەرق‌و جیاوازییان لە نێواندا بكات.

---

١) ئاشكرایە كە (موداراكردن) لە (پشت پێبەستن) جیایەو هیچ عاقڵێك نكووڵیی لەوە ناكات كە پێویستە مودارامان لەگەڵ هەموو كەسدا هەر هەبێ.

٣- خۆ ڕزگارکردن لە گرێوگۆڵی ڕابردوو:

چونکە بەڕاستی زۆر بە زەقی هەستی پێدەکرێ کە هەرچەندە زۆر کۆبوونەوە دەکرێن و ڕێککەوتننامەی جۆراوجۆر ئیمزا دەکرێن، بەڵام گرێوگۆڵی ڕابردوو ئێستاش هەر کاریگەریی هەیە لەسەر ئیش وکارەکان، بۆ وێنە: یەك نەکەوتنەوەی حکوومەت، ئێستاش ئەوە شتێکی ئاشکرایە دوو حکوومەتی هەر دیارە، لە زۆر لە شتەکانەوە دووانەیی و دوو فلیقانەیی هەر دیارەو بەڵگە نەویستە!

ئنجا پێویستە هەموو لایەکمان ئەو حەقیقەتە زۆر چاك بزانین کە بە هەموومان نەبێ ناتوانین ئەم وڵاتە بپارێزین و ئەم قەوارەو ئەزموونەی کوردستان پتەو بکەین و بە باشی ئیدارەی بکەین، وە هیچ کەسێك نابێ پێی وابێ بەتەنیا دەتوانێ ئەم وڵات و خەڵکە بەڕێوەبەرێ و خەڵکی دیکەی لێ زیادە، بەڵکو بەڕاستی ئەو کەسەی دەستەڵاتی ئیداریی و سیاسی بەدەستە، دەبێ زیاتر لە خەڵکی دەرەوەی بازنەی دەستەڵات خوازیاری ئەوەبێ کە لێی بێنە پێش و دەستباری لەگەڵ بگرن.

لێرەشدا بە پێویستی دەزانم ئاماژە بەوە بکەم کە: ئێمە لەو ماوەیەی پێشوودا وەك چوار لایەنی سیاسی (کۆمەڵی ئیسلامیی، یەکگرتووی ئیسلامیی، سۆشیالیست، زەحمەتکێشان) یادداشتنامەیەکماندا بە سەرۆکایەتی هەرێم، پاشان کردمانە پرۆژەیەك و دیارە گەیاندوومانەتە شوێنی خۆی، جا ئایا لە کاتێکدا ئێمە یان غەیری ئێمە، هەر کەسێك بێ، ڕەخنەیەکی بەجێ دەگرێ، یان تێبینی و سەرنجێك یان پێشنیازو چارەسەرێك دەخاتەڕوو، ئەو کەسە کە دەستەڵاتی بەدەستەو سیاسەت و ئیدارەی وڵات و خەڵکی بەدەستەوەیە، کاتێك کە ئەو تێبینی و پێشنیازو ڕەخنەو چارەسەرە وەردەگرێ و لێی بەهرەمەند دەبێ، ئایا پێش هەموو کەس بۆخۆی قازانج

ناکات؟! بێگومان با، بۆیە پێویستە ئەوکەسەی کە ئەرك‌و بەرپرسیارێتی یەکی پێ سپێرراوە، جا سەرۆك کۆمارە، سەرۆك هەرێمە، سەرۆکی حکوومەتە، سەرۆکی پەرلەمانە، یان وەزیرە، یان هەرچی یەکە، مادام ئەرك‌و ئەمانەتی بەرپرسیارێتی خراوەتە سەرشان، دەبێ زۆر لە خەڵکی دیکە زیاتر پێی خۆش بێ کاروبارەکەی بەرەوپێش بچێ‌و باش بێ‌و کەم‌وکوورییەکانی چارەسەر بکرێن، بۆیە دەبێ زۆر بە پشوو درێژیی‌و سینەفراوانیی هەم ڕەخنەی خەڵك‌و هەم پێشنیازو تێبینی‌و سەرنجی خەڵك، وە ئەو چارەسەرانەی دەیانخەنە ڕوو، وەربگرێ، چونکە پێش هەموو کەس بە بەرەوپێشچوون‌و چاکبوونی کارەکەی خۆی قازانج دەکات‌و سوودمەند دەبێ، وە ئەگەر بە باری خراپەش دابێ پێش هەموو کەس خۆی زەرەرمەندەو شتەکە لە دەستی ئەودا دەشکێ.

وە دەبێ ئێمە لەوەش دڵنیا بین کە هیچ بەدیلیشمان نیە بۆ پێکەوە ژیان‌و تەبایی‌و حیساب بۆ یەکدی کردن، جگە لە شەڕو هەراو دووبەرەکێ، وە هەرکاتێك میللەتێك نەیتوانی لەنێو خۆیدا ڕێز لە یەکدی بگرێ‌و پێکەوە بژی، ئەوە دەبێ بیر لەوە بکەنەوە چۆن دەست بخەنە یەخەی یەکدی‌و، لە یەکدی دەربکەن‌و، پێکەوە شەڕی دەوەن بە ئاش بەرپا بکەن، وەك پێشتر زۆر کراوە! بۆیە بە تایبەت بۆ میللەتێکی وەك ئێمەی کورد کە لە زۆر شتدا جارێ هەر لە نیوەی ڕێگای گەیشتن بە مەنزڵ داین‌و زۆرمان ماوە بگەینە جێ، پێویستە هیچ لایەکمان جگە لە تەبایی‌و پێکەوە ژیان‌و هاوکاریی پێکەوە کردن، یان لانی کەم ڕێز لە یەکدی گرتن‌و یەکدی تەحەممول کردن، بیر لە هیچ شتێکی دیکەی پێچەوانە نەکەینەوەو (عەلی کوڕی ئەبووتالیب)یش (خوا لێی ڕازی بێ) زۆر جوانی گوتوە: (وَمَن ضاقَ بِهِ العَدلُ فَالجَوْرُ عليه أضْيَقُ)، واتە: هەرکەسێك بە دادگەریی سەغڵەت‌و تەنگەتاو بێ، بێگومان بە ستەم‌و بێدادیی تەنگەتاوتر دەبێ.

٣/ لە ڕووی نەتەوایەتی و نیشتمانپەروەریی یەوە:

پێم وایە ڕەچاوکردنی ئەم سێ خاڵە، کێشەو گرفتی زۆرمان لەو بوارەدا لەکۆڵ دەکاتەوەو بۆ چارەسەر دەکات:

١- زاڵکردنی ئینتیمای نەتەوەیی و نیشتمانی بەسەر هی حیزبییداو، بەرژەوەندی گشتی بەسەر هی تاکیی و بنەماڵەیی و حیزبیی دا.

واتە: ئێمە کاتێك بیر دەکەینەوە، کاتێك هەڵسوکەوتێك دەنوێنین با هەموو میللەتەکەمان بێنینە پێش چاوی خۆمانو، هەموو هەرێمی کوردستانمان لەپێش چاوبێ، نەك تەنیا هەر شارێك یا حیزبێك یان دەورووبەری خۆت و بەس، کە بەڕاستی ئەوە هەتا ئێستا زەرەری زۆر کوشندەی لێداوین.

٢- دەرککردنی ئەو ڕاستییە کە هەڵگرتنی دروشمی کوردایەتی و نیشتمانپەروەریی ئەگەر نێوەڕۆکێکی باشی نەبێ تەنیا قاوغ و چوارچێوەیەکی بۆش و عاتیفەو سۆزێکی ئاسایی یە!

مەبەستم ئەوەیە زۆرجار کوردایەتیی و نیشتمانپەروەرێتی دەکرێتە پاساوو بیانووی ئەوە کە بێدەنگت بکەن، دەگوترێ هیچ مەکەن، با هیچ کەس نارەزایی دەرنەبڕێ، بۆچی؟ چونکە وەزعەکەمان ناسکەو بۆ کوردایەتیمان زەرەری تێدایە! دەی باشە کوردایەتی یەك گیرۆدەبووبێ دەستەویەخەبێ لەگەڵ کۆمەڵێك گرفت و کێشەداو چارەسەر نەکرێن، ئەوە چ کوردایەتیی یەکە؟ بێگومان کوردایەتی وا کەس دڵی پێخۆش نابێ، کەواتە بە پێچەوانەوە بۆ ئەوەی خەڵك دڵی بە کوردایەتی و نیشتمانپەروەریی و وڵاتپارێزیی و خاك و ئاوو ئەزموونی خۆی خۆشبێ، پێویستە زۆر بە خێرایی و جیددی گرفت و کێشەکان چارەسەر بکرێن!

٣- ئاڕاستەکردنی وزەو توانایەکان بەرەو هێنانەدی ئامانجە نەتەوەیی و نیشتمانییە باڵایەکان:

واتە: هەموو لایەك، لایەنە سیاسییەکان، نووسەران و ڕۆشنبیران، بیر لەوە بکەینەوە چۆن ئامانجێك بێنینە دی کە بۆ هەمووان بێ، نەك هەر لە بیری حیزبەکەی خۆیدا بێ، چونکە وەختێك نەتەوەو میللەت قازانج دەکات حیزبیش قازانجی کردوە، ئەدی ئەو حیزبە وەسیلەیەك نیە بۆ خزمەتی ئەو میللەت و کۆمەڵگایەو بەشێك نیە لە جەماوەر؟! وەختێك میللەت قازانج دەکات، هەموومان قازانجمان کردوە، وەختێکیش میللەت زەرەر دەکات ئەگەر حیزب قازانجیشی کردبێ هەر زەرەی کردوە!

٤- لە ڕووی ئابووری‌و ژیان‌و گوزەرانەوە:

پێم وایە بۆ چارەسەری ئەو كێشەو گرفتانەی لەوبارەوە هەن پێویستە ئەو خالانە ڕەچاو بكرێن:

١- كاركردنی جیددی بۆ هەرچی زیاتر چەسپاندنی دادگەریی كۆمەڵایەتی، چونكە قڕیی‌و پڕیی‌و چینایەتی بەرهەمە كەی ئاژاوەو بێزاریی‌و كێشەو ململانێیـە:

وە بەڕاستی زۆر لە بێزاریی‌و نائومێدی‌و دڵساردیی خەڵك‌و زۆر لە ڕەخنەگرتنی خەڵك- كە جاروباریش ئەو ڕەخنەگرتنە لە سنووری خۆی دەچێتە دەر- دەگەڕێتەوە بۆ قەیرانی ئابووری‌و بۆ گیروگرفتی ژیان‌و گوزەرانی ناهەمواری خەڵك، خۆتان بیستووتانە هی وا هەبووە كە چەند مانگێك مووچەی وەرنەگرتوە لە ئەنجامدا خۆی كوشتوە، وە هەیە سەری خۆی هەڵدەگرێ بەرەو هەندەران لەبەر بێكاریی‌و، هەیە ژنی بۆ نایەت‌و ژیانی هاوسەرگیریی بۆ پێك نایەت لەبەر بێ‌جێگاو ڕێگایی‌و نازانێ چۆن خۆی بژیەنێ...هتد.

ئنجا ئێمە ئەگەر هەموومان نەدار بین یاخود ئاستی گوزەرانی خەڵك لە هەموو لایەكەوە نزم بێ، ئەوكاتە كەس گلەیی لە كەس ناكات، بەڵام لەكاتێكدا ڕۆژ بۆ ڕۆژ هەژارو نەدار زۆر دەبن‌و، تواناو دەرامەتیشیان كەمتر دەبێتەوەو، بە پێچەوانەوەش بەرپرس‌و دەوڵەمەندانیش ڕۆژ بۆ ڕۆژ ماڵ‌و سامانیان زیاد دەبێ، ئەوە بەڕاستی وەك كوردەواریی خۆمان دەڵێن: كەس بەو دووعایە ناڵێ ئامین!

بۆیە بێگومان مەسەلەی چەسپاندنی دادگەریی کۆمەڵایەتی دەبێ بە جیددیی بیری لێ بکرێتەوە لە هەموو ئاستەکاندا، واتە با هیچ کەس لە بەرپرسانی ساماندارو خۆشگوزەران وا خەیاڵ نەکات کە دەگونجێ بارودۆخێکی نادادگەریی ئاوای کوردستان بەردەوام بێ! نەخێر ناگونجێ، تەماشای هەموو مێژوو بکەن هەرچی گرفتو کێشەی سیاسیو کۆمەڵایەتییو گۆڕانکارییو شەڕو ئاژاوەیە لەنێو کۆمەڵگاو گەلو نەتەوەکاندا بەزۆری پەیوەندی هەبووە بە هەبوونی ستەمو بێدادییو سەرهەڵدانی توێژی کەمینەی چەوسێنەرو زۆرینەی چەوسێنراوەو چینایەتو قڕییو پڕییەوە، بۆیەش خوا (جلّ جلاله) لە ئایەتی ژمارە (٢٥)ی سووڕەتی (الحدید)دا باس لەوە دەکات کە هەموو پێغەمبەران بۆ ئەوە نێرراون تاکو دادگەری بچەسپێنن- هەندێك کەس وادەزانن کە ئیسلام بەس بۆ ئەوە هاتوە فەرمان بکات بە نوێژکردنو ڕۆژوو گرتنو ڕوو لە خوا کردن، بەڵێ بۆ ئەوە هاتوە، بەڵام وێڕای ئەوە زۆریش باسی ئابووریو دادگەرییو ژیانو گوزەرانی خەڵكو بەڕێوەبردنی کۆمەڵگاو سیاسەتو حوکمڕانیی دەکات- وەك دەفەرموێ: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلْقِسْطِ ....﴾، واتە: پێغەمبەرانمان (علیهم الصلاة والسلام) بە بەڵگەی ئاشکراو ڕۆشنەوە ناردوونو کتێبو تەرازوومان پێدا ناردوون، تاکو خەڵك بە دادگەریی بەڕێوەبچن، جا لێرەدا وشەی دادگەریی (قسط) دادگەریی نەتەوەیی، سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتیی، هەمووی دەگرێتەوە.

هەڵبەتە ئێمە بە گشتی لە وتارە سیاسییەکانو ڕاگەیاندنەکانماندا زۆر باسی دادگەرییو یەکسانی خەڵكو باسی خۆشگوزەرانکردنو بەختەوەرکردنی

خەڵكو كۆمەڵگا دەكەین، بەڵام بێگومان دەبێ ئەوە بە كردەوەو هەڵوێستو لە ژیانی ڕۆژانەماندا بەرجەستەبێو ڕەنگ بداتەوە، نەك هەر لە ڕاگەیاندندا باسی بكەین، بەڵێ ئەگەر ڕاستە قەناعەتو بڕوایەكی هەڵقوڵاوی دڵمانە، دەبێ لە هەنگاوو هەڵوێستەكانماندا ڕەنگ بداتەوە!

وە بەڕاستی ئەگەر بەرپرسەكانو دەوڵەمەندەكان لە خۆشگوزەرانیی خۆیانو لەو هەموو پارەو سامانەی كە لەسەر حیسابی خەڵك دێتە دەستیان لێی نەگرنەوە، بێگومان هەژارو نەدارو خەڵكی ڕووتو ڕەجاڵ ڕۆژ بۆ ڕۆژ زیاتر ئێشو ئازاری پێدەگاتو نائومێدو بێزارتر دەبێو بە تەئكیدیش بێدەنگ نابێو هەڵوێست وەردەگرێ!

٢- كاركردن بۆ دروستكردنی ژێرخانی ئابووریو لەو بوارەدا پەند وەرگرتن لە میللەتانی ئازاو بوێرو دلێر:

بەڵێ دەبێ هەوڵبدەین ژێرخانی ئابووری دروست بكەین، چونكە ماقووڵ نیە بۆ هەموو پێداویستییەكانمان وەك بێچووە باڵندە دەم بكەینەوە داخۆ كەی پارووێكمان لە زاری داوێن!

ئاخر بەداخەوە ئێمە ئێستا بۆ شتی زۆر سادەش پێویستیمان بە وڵاتانی دەرو دراوسێو دەرەوە هەیە، جا بەڕاستی بۆ گەلو نەتەوەیەك كە بیەوێ دەستەڵاتێكی سیاسیو كیانو ئەزموونێكی جێگیر بۆخۆی دابمەزرێنێو بیەوێ بوونی خۆی بسەلمێنێ، نابێ ئەوە حاڵی بێ!

بەڵكو دەبێ هەوڵ بدات نەك هەر ئەو پێداویستییە سادانە بۆخۆی بەرهەم بێنێ، بگرە هەوڵبدات لە هەموو ڕووێكەوە لەسەر پێی خۆی بوەستێ، دیارە ئەمەش دەبێ بە جیددی بیری لێبكرێتەوەو، بوودجەی بۆ تەرخان بكرێو

مەجال بە خەڵكی پسپۆڕ بدرێ، جا هەرچەندە ئەو گۆڕانكارییە گرنگەی لەسەر پێی خۆ وەستان زەحمەتو ڕەنجو ماندووبوونی دەوێ، بەڵام ئەستەم نیەو ڕێی هەزار میلیش بە هەنگاوێك دەستپێدەكات.

بۆ نموونە: پێویستە كاتێك كەسێك پێشنیازی دروستكردنی كارگەیەك یان بنیاتنانی پرۆژەیەكی بەرهەمهێنان دەكات، خەڵات بكرێو دەستخۆشی لێبكرێو كارئاسانی بۆ بكرێ، نەك پێی بگوترێ: ئەگەر نەكرێم بە شەریكو هاوبەش ڕێگەت لێدەگرم!

من كابرا هاتوە بۆ لام گوتوویەتی: من چووم بۆ لای فڵان لایەنی بەرپرسو كەسی پەیوەندیدار پێشنیازم كرد كە دەمەوێ كارگەیەك دروست بكەم، گوتیان: باشە بەڵام دەبێ ئێمەش پشكو بەشمان هەبێو شەریك بین!

گوتی: گوتم: ئاخر هیچی وا بۆ خۆم نامێنێتەوە.

گوتیان: دەكاكە وازی لێبێنەوە هەر دایمەنێ!!

بێگومان ئەوە هەڵوێستێكی زۆر خراپە، لەجیاتی ئەوەی تۆ بێنی سوپاسو دەستخۆشی ئاڕاستە بكەیو كاری بۆ ئاسان بكەی، بێی ڕێگەی لێبگری!! دەبێ فەرمووی لێبكەی تا چیدیكە ئەو شتانە لە ئێرانو توركیاو سووریاو كوێوكوێ وە نەهێنینو بەرهەمی خۆماڵی گەشە پێبدەینو لەسەر پێی خۆمان بوەستین، خۆحوكمڕانییو بەڕێوەبردنی خەڵكو كۆمەڵگا هەر بە قسەو دروشم نابێ، دەبێ بە كردەوەو هەنگاوو هەڵوێستی پێویست بیسەلمێنیو خۆت دروست بكەی لە ڕووی بڕیاری سیاسیو لە ڕووی بنیاتنانی ژێرخانی ئابووری یەوەو، كارێك بكەی كە وڵاتەكەت جێگای ئومێدو دڵ پێخۆشبوونی خەڵك بێ، نەك لە كاتێكدا كە سیاسەتت لێ قۆرخو تاپۆكردوون بازرگانیو كەسابەتیشیان لێ زەوت بكەی!!

٣- برەو پێدانو هاندانی خەڵك بۆ کارکردنو بەرهەمهێنانی شتی خۆماڵیی، لە هەموو بوارەکانی کشتوکاڵو پیشەسازیو ئاژەڵدارییو... هتددا:

کە بێگومان کوردستان خێروبێری زۆری تێدایەو دەگونجێ لە زۆر ڕووەوە بێنیاز بین لە خەڵكو کەمتر پێویستیمان بەملاولا بێ.

٤- هاننەدانی خەڵك بۆ زێدەڕۆییو خۆشگوزەرانی کە حەتمەن کەمینەیەك دەیکەنە پیشە لەسەر حیسابی زۆرینەی خەڵك:

واتە خەڵك هان نەدەین بۆ ئەو مەبەستە، من زۆرجار تەماشای ڕیکلامو پڕوپاگەندەو بانگەشەی ڕاگەیاندنەکان دەکەم، دەبینین هەمووی هاندانی خەڵکە بۆ زیاتر سەرقاڵبوونو خەریکبوون بە کەمالیاتو خۆشگوزەرانیو زێدەڕۆیی کردنەوە، کە بێگومان زۆرینەی خەڵك لە مامۆستاو کارمەندو کاسبکارو کرێکارو جوتیارو نەدارو هەژاران، هەر دەبێ زاریان ئاوی پێدابێتو زەقەی چاویان بێتو خەفەتی پێوە بخۆنو ئاخی بۆ هەڵکێشن!

وە پێویستە بزانین کە گەورەترین هۆکاری هەرەسهێنانو ڕووخانی هەر دەوڵەتو دەستەڵاتێکی سیاسی لە مێژووی ڕابردوو و ئێستاشدا، خۆشگوزەرانیی چینو پێڕێکی زێدەڕۆییکەر بووە لەسەر حیسابی زۆرینەی خەڵكو جەماوەر، وەك خوای زاناو توانا لەوبارەوە دەفەرموێ: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ...﴾ (القصص- ٥٨)، واتە: زۆر وڵاتو ئاوەدانییمان فەوتاندن کە زۆر خۆشگوزەرانییان کرد...، چونکە وەك گوتم هەمیشە خۆشگوزەرانیی لەلایەن کەمینەیەکەوە، دەبێ لەسەر حیسابی زۆرینەیەکی چەوسێنراوەو بەشخوراو بێ، وەك گوتراوە: لە هەر شوێنێك چیاو

شاخی زۆر بەرزت بینی دۆڵو شیوی زۆر قووڵیش دەبینی، یان وەك (مصطفی لطفي منفلوطي) دەڵێ: شەوێك بە شوێنێكدا ڕۆیشتم بینیم كابرایەك ناڵەناڵی بوو، لێی چوومە پێش گوتم: كاكە ئەوە چیتە؟ گوتی زگم دێشێ لەبرسان، لەو تێپەڕیم كابرایەكی دیكەش هەر ناڵەناڵی بوو، لەویش چوومە پێشو گوتم: كاكە تۆ چیتە؟ گوتم منیش هەر زگم دێشێ، لەبەرئەوەی زۆرم خواردوە! جا دەڵێ: ئەوەی كە زۆری خواردبوو ئەگەر چەند پاروویەكی لێ گرتبایەوەو بەخشیبای بەوەی كە لەبرسان زگی دێشا، بێگومان ئەوكاتە هیچیان زگیان نەدێشا!!

بەڵێ بەڕاستی هەمیشە تێكچوونی هاوكێشە (توازن) لەنێو چینو توێژەكانی كۆمەڵگادا قڕیی و پڕیی و چینایەتی ئاكامی زۆر خراپو شوومی بەدواوەیە.

٥ - چارەسەركردنی دیاردەی تەنبەڵیی و مووچەخۆریی زۆرو زەوەندە:

دیارە ئەمەش نابێ تەنیا بە باسكردن بێو هیچی دیكە، بەڵكو پێویستە پەلە بكرێ لە چارەسەركردنی بە كردەوە، ئەویش بەوە كە خەڵك هانبدرێو دڵخۆش بكرێ لەسەر چوونەوە بۆ دێهاتو بووژاندنەوەو نوێكردنەوەی باخو ڕەزو كێڵگە كشتوكاڵی یەكان، وە هاندانی ئاژەڵدارەكان لەسەر بەخێوكردنی مەڕومالات، ئەویش بە زۆر شێواز كە یەكیان ڕەواج پێدانی بەرهەمە خۆماڵییەكانە، لە شوێنان جاری وایە كە نرخی بەرهەمی خۆماڵیی جوتیارەكان كەم بووە لە بازاڕەكاندا، حكوومەت هاتوە زەرەری لەخۆی داوەو نرخی بەرهەمەكانی زیادكردوە بۆ ئەوەی جوتیارەكان هانبدات لەسەر كاری خۆیان بەردەوام بن، نەك وەك حاڵی ئێستای جوتیارەكانمان كەس نەبێ لێیان بكڕێو بەسەریاندا بمێنێتەوەو كابرای جوتیاریش بڵێ، كارەكەم بنەتۆوەكەی

خۆی نەكردەوەو قازانج سەری مایەی خوارد!، وە سەرەنجام دڵساردبێ و لەسەر كارو پیشەی خۆیو لە ئەنجامدا میوەجاتو دانەوێڵەو بەرهەمی وڵاتێكی دیكە بهێنرێ بە نرخێكی گرانتر!!

٦- پەرەپێدانی گیانی بەزەیی پێكداهاتنەوەو خێرخوازییو دەستگیرۆیی یەكدیی:

بەڕاستی زۆر سەیرە كە دەبیستین لە فلان شوێنە ماڵێك لە كەلاوەیەك دان، خێزانێك لە فلان جێگا منداڵێكیان لەبەر سەرما ڕەق بۆتەوە، وە هەروەها، بێگومان لەنێو میللەتی مسوڵماندا هەبوونی ئەو حاڵەتانە زۆر شتێكی خراپە، دیارە هەموو لایەكیشمان بەرپرسیارین نەك هەر دامودەزگاكانی حكوومەت، هەرچەند ئەوان پشكی شێریان لە بەرپرسیارێتیدا بەردەكەوێ.

شایانی باسیشە لەوبارەوە ئایەتی قورئانو فەرمایشتی پێغەمبەر ﷺ زۆر زۆرن كە ئێمە لێرەدا تەنیا دوو نموونەیان لێ باس دەكەین:

یەكەم: خوای كاربەجێو بە بەزەیی فەرموویەتی: ﴿إِنَّهُۥ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ﴾ (الحاقة: ٣٣-٣٤)، واتە ئەو -كافرە- بڕوای بە خوای مەزن نەبوو، وە هانی خەڵكی نەدەدا لەسەر خواردن دان بە هەژار (بۆیە دووچاری ئەو ئازارو ئەشكەنجەیە بووە).

كەواتە: بڕوا بە خوا نەهێنانو یارمەتی برسیو نەدارو نەدان، لە دوو تای تەرازوویەكدان.

دووەم: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: **((ما آمن بي من باتَ شبعاناً وجاره جائع الى جنبه وهو يعلم))** رواه الطّبراني والبزّار، واتە: هەرکەسێك بە تێریی شەوگار بەسەر بەرێو دراوسێیەکەشی لە نیزیکیەوە برسی بێو پێشی بزانێ، ئیمانی بەمن نەهێناوە!

٥/ لە ڕووی كۆمەڵایەتییـەوە:

پێم وایە لە ڕووی كۆمـەڵایەتیشەوە دەبێ ئەم چارەسەرانە ڕەچاو بكرێن:

١ - كاركردن لە هەموو ئاستەكاندا لەسەر برەوپێدانی ڕەوشی بەرزو جوانو بنبڕكردنی خووخدەی خراپ، ئەویش بەهۆی بەهێزكردنی دینداریی و لایەنی مەعنەوییو پەیوەستكردنی خەڵكەكەمان بە خواوە، بەتایبەت چینی گەنج:

براو خوشكانی بەڕێز!

ئێمە هەموومان چ ئەوانەمان كە خاوەنی ماڵو خێزانینو كوڕو كچمان هەیە، چ ئەوانەمان كە ماڵمان پێكەوە نەناوە، دەزانین كە لەنێو كۆمەڵگەكەماندا چ باسەو چۆنە گەنجو لاوەكانمان بەرەو ئاقارێكی زۆر خراپ پەلكێش دەكرێن!، دیارە چینی گەنج بە هەردوو ڕەگەزی نێرومێوە ئومێدی دوارۆژی هەر نەتەوەیەكن، بۆیە پارێزگاریی لێكردنی چینی گەنجمان ئەركی سەرشانی هەموو لایەكمانە، بەڵام بەڕاستی بەو شێوەیەی كە ئێستا لەنێو كۆمەڵگای ئێمەدا باوە، وە بەو جۆرە كە ئێستا دەبینین چۆن دامو دەزگاكانی تەوژمی عەلمانیی كاری خراپو سەلبیی لەسەر گەنجەكانمان دەكەنو بەرەو دوور لە خوایيو بێبەندوباریيان دەبەن، بێگومان بەو شێوەیە ئاییندەیان گەشو ڕوون نابینرێو ڕوو بەرەو خێر نیە.

زۆرجار من بە سەرسوڕمانەوە تەماشای هەندێك بەرنامەو كۆڕو سیمینارو هەندێك دیمانەو دانیشتنی كوڕانو كچان پێكەوە لەسەر كەناڵەكان دەكەم، دەبینم فێری دڵداریی یان دەكەن، فێری خۆشەویستی یان دەكەن!

جارێك لە بۆنەیەکدا گوتم: کۆترو کەوو چۆلەکەش دەزانن پێکەوە دڵداریی بکەن! ئایا ئەوە چ جۆرە زانستو هونەرێکی تێدایە کە فێری کوڕانو کچانی ئێمەی دەکەن؟! بێگومان بەرەو یەکدی پەلکێش بوونی نێرو مێ، شتێکی غەریزەیی یەو هیچ علیمو صەنعەتێك نیە، یان (ڤالانتاین) دێتەپێش ڕاگەیاندنەکان خۆی پێوە خەریك دەکەنو هاتوهاواری بۆ دەکەن، کەچی زۆر بۆنەی گەورەو یادو بیرەوەریی نەتەوەییو نیشتمانییو ئیسلامیمان هەن هیچ بایەخیان پێنادرێ!

ئاشکراشە کە گەنجەکان ئەزموونیان نیە لە ژیانی کۆمەڵایەتیداو نازانن لە سۆنگەی بێبەندوبارییەوە ئایندەیان بەرەو ئاقارێکی ترسناك دەچێ، بەتایبەت لە قۆناغی تازە پێگەیشتنو هەرزەکارییدا، بۆ وێنە کوڕێك وادەزانێ کە هەموو ژیانو دونیا هەر ئەوەیە کچێك بناسێو دڵدارییو خۆشەویستی لەگەڵدا بکاتو پێکەوە ڕابوێرن، جا بە حەڵاڵیی یان بە حەرامیی!!

بەڵام ئێمە کە تەمەنو ئەزموونێکمان هەیە دەزانین کە ژیان بەس لایەنێكو دووان نیەو کۆمەڵگا ئاوا بەڕێوە ناچێو، دەزانین کە کەسایەتی ئینسان بەس بریتی نیە لە غەریزەی جینسی، کەواتە زۆر زوڵم لە گەنجەکانمان دەکەین کە لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە کارێك دەکەین بەردەوام غەریزەی جینسییان بورووژێنرێو پێیەوە سەرگەرم بکرێن.

بۆیە پێویستە هەموو لایەکمان خۆمان بە بەرپرسیار بزانین لە بەهێزکردنی لایەنی دینداریيو ڕووحیی و ئەخلاقیی گەنجو لاوەکانمان، بەڵێ پێویستە هەموو لایەکمان هەست بە بەرپرسیارێتی بکەین لە بەرانبەر ئەخلاقو ڕەوشتی کۆمەڵگاکەماندا بەتایبەت گەنجو لاوەکانمان، هەرچەندە مامۆستایانی مزگەوت پێویستە لەو ڕووەوە گەورەترین ڕۆڵ بگێڕن، وەك سوپاس بۆ خوا هەندێکیان تارادەیەك لەوبارەوە بە ئەرکی خۆیان هەڵساونو

هەر لێرەشەوە دەڵێم: ئەو مامۆستاو وتاربێژانەی کە قسەی باش و حەق دەکەن و دەست لەسەر برینەکان دادەنێن، کە ڕەخنەی بەجێ دەگرن لە دامودەزگاکانی حکوومەت بۆ ئەوەی بەخۆیاندا بێنەوەو کەموکوورییەکانیان چاك بکەن، بەڕاستی دەبێ خەڵات بکرێن و دەستخۆشییان لێ‌بکرێ!

بیستوومە مەلا (مصطفى)ی بارزانی خوا لێی خۆشبێ –ئەوەم لە ژمارەیەك لە مامۆستایانی وا بیستوە کە جێگەی متمانەبوون- مامۆستایانێکی خۆشدەویست کە قسەی حەقیان کردبایە، بۆ وێنە مامۆستایەکی ڕاستبێژ بۆی گێڕامەوە گوتی: جارێك لە دانیشتنێکدا لە کۆڕی (مەلا مصطفى)دابووم مەلایەك زۆری پێهەڵاگوت و ماستاوی بۆکرد، مەلا مستەفاش زۆر توند لێی تووڕەبوو و پێی گوت: دەبێ زۆر چاکت سزا بدەم، ئنجا گوتی: (مستۆ) چیە ئەوەندەی (تملّق) بۆ دەکەی منیش وەك تۆ ئینسانێکم؟! بەڵام مامۆستایەك ڕەخنەی لێ گرتباو گوتبای (مەلا مصطفى)! ئەو شتە چۆن وادەبێ؟ یان بۆ واتان کرد..؟! ئەو جۆرە مەلاو مامۆستایانەی لەخۆی نزیك دەخستەوەو خۆشی دەویستن.

هەربۆیەش تەماشا دەکەین (مەلا مصطفى) بۆتە ڕەمزێکی نەتەوەیی بۆ هەموو لایەك، چونکە ڕێزی دینی نەتەوەکەی خۆی دەگرت و خەڵکی ڕاست و حەق بێژی بەلاوە پەسەند بوو، کەواتە با ئێمە وا هەست نەکەین کە کردنەوەی دەرگای مزگەوتەکان و هاندانی خەڵك بۆ دینداریی و ڕەوشت بەرزیی و لەخوا نزیکخستنەوەیان، هەر ئەرکی زانایانی ئیسلام و خەڵکی ئیسلامیی یە، نەخێر بەڵکو ئەوە ئەرکی هەموو لایەکە، ئاشکراشە کە وەك تاك و کۆمەڵ وەختێك لە دین و مزگەوت نزیك دەبین، لە هەموو شتێکی خراپ بەدوور دەبین!

گەنج و لاوەکانمان ئەگەر هۆگری مزگەوت وماڵەکانی خوابن، مسۆگەر لە مەیخۆریی و تلیاك کێشان و داوێن پیسیی دوور دەبن و، لە عادەت و نەریتی

سەیرو خراپو زیانبەخش دوور دەبن‌و، بەكەڵكی خۆیان‌و ماڵ‌و خێزانیان‌و بەكەڵكی نەتەوەو وڵات دێن‌و، كەسایەتییەكی دامەزراوو پوختیان دەبێ‌و، ڕێك‌و ڕاست دەبن‌و، لە ڕۆژی لێقەومانیشدا هەر ئەوانە بەكەڵك گەل‌و نیشتمان دێن‌و لە فریایان دێن.

ئاخر حاشای گەنجانی ڕەوشت بەرزو خاوەن كەسایەتی، گەنجێكی دیسكۆی لاساكەرەوەی بێگانەی بەتاڵ‌و بێ‌نێوەڕۆك‌و خاڵی لە زانست‌و زانیاری‌و لە ئەدەب‌و ڕەوشت‌و شەهامەت‌و جوامێریی، بۆ ڕۆژی لێقەومان دەبێ بەكەڵكی چی بێ؟! لە حاڵێكدا كە ئەسیری ئارەزووەكانی خۆیەتی، دەبێ چۆن وڵات‌و نەتەوەی خۆی پێ بپارێزرێ‌و ڕزگار بكرێ؟!

٢- كاركردن لەسەر چارەسەركردنی گرفت‌و كێشەكانی گەنجان:

دیارە ئەویش بە كردەوە، نەك هەر بێنین سەنتەریان بۆ بكەینەوەو ڕەگەزی نێرو مێ پێكەوە سەرگەرم بكرێن! كە بێگومان ئەوە فێڵ كردنە لە گەنجەكان، بەڵكو بێنین بە جیددیی مشوریان لێ‌بخۆین‌و كێشەو گیروگرفتە ژیانییەكانی كۆمەڵگاكەمان كە پشوویان پێ سواركردوەو ئەوانیش توێژێكی گەورەو گرنگنی، چارەسەر بكەین‌و واز لە حیزب حیزبێنەو شەڕە پەڕۆو گوریس پچڕكێنە بێنین، كە تەواو گەنج‌و لاوەكانمان تووشی تەنگەنەفەسیی‌و بێزاریی كردوەو، چیدی بەهۆی تەنیا ڕەچاوكردنی بەرژەوەندی سیاسیی‌و حزبییەوە تۆوی نائومێدیی لە دڵ‌و مێشكی گەنجەكانماندا نەچێنین!

بەڵكو هەوڵبدەین لە ڕێی دانانی بەرنامەیەكی پەروەردەیی هاوسەنگ‌و گشتگیرەوە چینی گەنج‌و وەچەی تازەمان پێبگەیەنین بەجۆرێك كە هیچ لە لایەنەكانی كەسایەتییان پشتگوێ نەخرێن‌و هەركام لە عەقڵ‌و ڕووح‌و دڵ‌و جەستەیان گەشە بكات‌و پەروەردە ببێ، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ لەوبارەوە

بە یەكێك لە هاوەڵانی بەڕێزی فەرمووە: ((...**فأن لجسدك عليك حقاً، وإنَّ لعينيك عليك حقاً، وإنَّ لزوجك عليك حقاً، وإنَّ لزَوْرِكَ عليك حقاً**)) رواه البخاري، واتە: ...دەجا بزانە كە جەستەت مافی لەسەرتە، وە چاوەكانت مافیان لەسەرتە، وە هاوسەرت مافی لەسەرتە، وە میوانت مافی لەسەرتە.

٣- هاندانو هاوكاریی كردنی گەنجەكان بۆ پێكەوەنانی خێزان:

مەسەلەی هاوسەرگیریی پێویستە چاك بیری لێبكەینەوە كە بۆچی هاوسەرگیریی لەنێو كۆمەڵگای ئێمەدا بەرەو دواوە دەچێ؟

دەبێ ئەوە چارەسەر بكرێ، دەبێ ئەو كچو كوڕانەی دەیانەوێ خێزان پێكەوە بنێن، هان بدرێنو هاوكاری ماددی بكرێن.

ئەوەش ئەركی هەر دەستەڵاتێكە كە دەیەوێ كۆمەڵگا بەڕێوەبەرێ، خوای كاربەجێ دەفەرموێ: ﴿**وَأَنكِحُواْ ٱلۡأَيَٰمَىٰ مِنكُمۡ وَٱلصَّٰلِحِينَ مِنۡ عِبَادِكُمۡ وَإِمَآئِكُمۡۚ**...﴾ (النور- ٣٢)، واتە: وە ئەو پیاوو ئافرەتانە كە هاوسەریان نیە هاوسەریان بۆ پەیدا بكەنو هاوكارییان بن.

٤- چاوپێداگێڕانەوەی بەرنامەی خوێندنو كەناڵەكانی ڕاگەیاندن كە لە خزمەتی تۆكمەكردنی خێزانو پتەوكردنی ڕەوشتی بەرزو پەسندو بەرهەمهێنانی كەسایەتی ڕاستو پاكو هاوسەنگ دابن:

بەڕاستی زۆر جێی تێبینییە، ئێمە هەمیشە دادو فیغانمانە لەدەست ئەوەی كە گەنجو لاوەكانمان لەدەست دەچن، من هیچ ناچێتە عەقڵمەوە هەر بەرپرسێكی ژیرو دڵسۆز خەفەت لەوە نەخوات كە گەنجەكانمان بە ئاقارێكی خراپدا دەڕۆن، كەچی تەماشا دەكەین ڕۆژ بۆ ڕۆژ ماددەی ئایین لە بەرنامەی

خوێندنـدا کـەم دەکرێتـەوە، وە ڕۆژ بـۆ ڕۆژێ تـەوژمی عـەلمانیی، لـە دیـن دوورخستنەوەی گەنجو لاوان زیاتر پەرە پێدەدات!

دەجا بێگومان ئەو بیرکردنەوەو، هەنگاوو هەڵوێستە ئاکامەکەی هەر ئەوە دەبێ کە دەیبینین!

بۆیە پێویستە بەرنامەکانی خوێندنو دامو دەزگاکانمانو ڕاگەیاندنەکانمان لە خزمەت تۆکمەیی خێزانو پەرەپێدانی ڕەوشتی بەرزو جواندابن، نەك بە پێچەوانەوە وەك ئێستا پیادە دەکرێ.

وە وەك پێشتریش گوتمان:

پێویستە پەروەردەمان بۆ گەنجانمان پەروەردەو پێگەیاندێکی هاوسەنگو گشتگیر بێ، واتە: پەروەردەی عەقڵو دڵو ڕووحو جەستەیانو هەموو پێکهاتەکانی کەسایەتییان بێ، نەك بە شێوەیەکی لاتەڵو لاسەنگ، لایەنێك ڕەچاو بکرێو لەسەر حیسابی لاسەنەکانی دیکەی گەورە بکرێو سەرەنجام کەسایەتی ئەو گەنجو لاوانەی بەو پەروەردە لاتەڵو سەقەتە فەراهەم دێ، شێوەیەکی کاریکاتێریانەی هەبێ!

٥ - تەماشاکردنی ئافرەتان بە چاوی مرۆڤو هاوڵاتی خاوەن ئەركو كارو بەرپرسیار بە دینو ژینی خۆیانو کۆمەڵگایەکەیان، نەك وەك وەسیلەی ڕابواردنو شمەكو كەلوپەلی بازرگانیو بەکارهێنانی وێنەی جۆراوجۆری مێینایەتی بەرجەستەکەریان، بۆ ڕەواج پێدانی شمەكو كاڵای بازرگانی!:

بەڵێ پێویستە هەموو ئەوانەی کە خۆیان بە دڵسۆزو بە پەرۆش دەزانـنو هەست بە بەرپرسیارێتی دەکەن لە بەرانبەر کۆمەڵگای کوردستاندا، زۆر بە جیددی قۆڵی هەوڵو هیممەتی لێ هەڵبکەن بۆ بەرگرتن لەو ڕێڕەوە سەقەتو

خراپەی کە تەوژمی عەلمانیی بۆ ئافرەتانی کوردستانی گرتۆتە پێش کە بریتییە لە لاساییکردنەوەیەکی کوێرانەی بێمەعناو نامەنتیقی ئافرەتانی ڕۆژئاوا، کە بێگومان سەرەنجامو ئاکامی ئەو ڕەوتە سەقەتە جگە لە زیانباریی دنیاو شەرمەزاریی و پەشێمانیی دوارۆژ، چیدی نیەو، هەرکەسێکیش دەیەوێ ئەو زیانبارییو گرفتارییە بە بەرجەستەکراویی ببینێ با سەرنجێکی کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوا بدات، بەتایبەت حاڵوباڵی ئافرەتو خێزان کە لە هەندێك لە وڵاتانی ڕۆژئاوادا ڕێژەی منداڵی زۆڵ لە هی حەلاڵ زیاترە!

جا ئایا چ ڕەوای هەقە کە ئێمەی مسوڵمان پاش ئەوەی بەچاو سەر بەری تفتو تاڵو ژاری مار ئاسای ئەو ڕەوتە سەقەتو لارەی کۆمەڵگا ڕۆژئاواییەکانمان بینی، لە جیاتی پەند لێوەرگرتنو تەمبێ بوون، بێین ئەو ئەزموونە فاشیلو شکستخواردوە دووپات بکەینەوە، کە ئێستاکە هەندێك لە وڵاتانی ڕۆژئاوا خەریکن لەژێر فشاری زەرەرو زیانی جۆراوجۆری کۆمەڵایەتیدا، بوێرانە چاو بە زۆر شتی خۆیاندا دەگێڕنەوە، کە یەکیان بریتییە لە جیاکردنەوەی کوڕانو کچان لە قوتابخانەکانو بەجیا خوێندنیان.

لە کۆتایی ئەم باسەشدا ئەو ڕاستییە شەرعییە دووبارە دەکەینەوە کە پیاوانو ئافرەتان پێکەوە دوو شاباڵی کۆمەڵگای مسوڵمانانو لە مرۆڤ بوونو بەندەی خوا بوونو بەرپرسیار بوونیاندا وەك یەكو یەکسانن، بەڵام هەر کامێکیان بە سروشتو پێکهاتەی تایبەتیو خوا پێداوی خۆیەوە، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖ﴾(التوبة -٧١)، واتە: وە پیاوانو ئافرەتانی بڕوادار هەندێکیان دۆستو پشتیوانی هەندێکیانن...

٦- لە ڕووی ڕاگەیاندنەوە:

لەم ڕووەشەوە پێویستە بەم شێوەیە ڕەچاوی چارەسەر بكرێ:

١- پێویستە لە ڕاگەیاندنماندا جیددیەتی زیاتر ڕەچاو بكرێو ئەو ڕاستییە بزانرێ كە كەناڵە ئاسمانییەكانمان هەتا ئێستا سەرنج (إنطباع)ێكی خراپیان لەسەر میللەتە مسوڵمانەكەمان لە لای خەڵكی دیكە دروست كردوەو، وادەزانن كە ئێمەی گەلی كورد بەس گۆرانیو هەڵپەڕكێ دەزانینو هیچ گرفتو كێشەیەكیشمان نیە!!

جاری دیكەش باسم كردوە لە سەفەرمدا بۆ بەریتانیا لە دانیشتنێكدا یەكێك لە برایانمان كە هاوسەرەكەی خەڵكی ئەوێ بوو، گوتی: مامۆستا هاوسەرەكەم پێی گوتووم، تۆ دەڵێی لە وڵاتی ئێمە كێشەو گرفتی زۆرمان هەیە وەك نەبوونی كارەباو نەوتو سووتەمەنیو ئاو...، بەڵام وا پێناچێ هیچ كێشەیەكتان هەبێ، چونكە كەناڵەكانتان دەبینم خەڵكی ئێوە لە كوردستان هەمیشە خەریكو سەرگەرمی گۆرانی گوتنو هەڵپەڕكێو ڕەقصو سەماكردنن، وادیارە زۆر تێروپڕنو هیچ گرفتو كێشەیەكتان نیە!!

٢- دەبێ ڕاگەیاندن كاریگەریی شایستەی خۆی هەبێ لەسەر پەرەپێدانی زانستو ئەدەبو بەرچاو ڕۆشنكردنەوەی خەڵك لە هەموو ڕوویێكەوە:

چونكە ئێمە سەرنج دەدەین كەناڵەكانی ڕاگەیاندنی وڵاتان بە عەرەبو غەیرە عەرەبەوە، زۆر بەرنامەی باشیان هەیە، شتی زانستی جۆراوجۆری چاك هەیە، هەڵبەتە لەوانەی خۆشماندا كەمووزۆر تازە خەریكە هەندێك شتی باش پێشكەش دەكرێ، بەڵام زۆر كەمو دەگمەنە لەچاو ئەو هەموو پانتاییەی كە

تەرخان کراوە بۆ گۆرانی‌و هەڵپەڕکێ‌و سەماکردن، کە بێگومان ئەگەر لێی بگێڕێتەوەو بخرێتە سەر پانتایی بەرنامە زانستی‌یەکان‌و شتی فیکریی‌و ئەدەبی‌و ئەو شتە بەکەڵکانەی کە خەڵکی ئێمە پێویستی پێیانە، زۆر چاکترە بۆ دنیاو دوارِۆژمان.

٣- رِێزگرتن لە ئیسلام‌و رەچاوکردنی بنەماکانی شەریعەت:

راگەیاندنی هەر حیزبێکی سیاسی‌و دام‌و دەزگایەکی حکوومیی‌و ئەهلیی ئەگەر بیەوێ وابێتە بەرچاو کە تەعبیرێکی راستەقینە لە واقیعی کۆمەڵگای کوردستان دەکات‌و، رێز لە هەست‌و نەستی خەڵکی کوردستان دەگرێ‌و، خەڵك‌و میللەت لە دڵسۆزیی‌و مسوڵمانەتیی‌و خەڵك‌و خاك دۆستیی نەکەوێتە گومانەوە، پێویستە:

یەك: بەوپەڕی رێزو حورمەتەوە نەبێ باسی ئیسلام نەکات‌و خۆی لە هەر تانەوتەشەرو توانج‌و پللار تێگرتنێکی بپارێزێ.

دوو: هەوڵبدات لە بەرنامەکانیدا بە هۆی زاناو پسپۆڕانی شەریعەتەوە لە خەزێنەی پڕ گەوهەرو مرواریی ئیسلام بەهرەمەند بێ، بەڵام وریابێ لەوبارەوە پەنا نەباتە بەر کەسانێك کە نە لە نێو ئەهلی عیلمدا جێی متمانەن‌و، نە خەڵکی مسوڵمانیش قسەو فتوایان لێ وەردەگرێ‌و لە سۆنگەی بوونە کادیریانەوە بۆ حیزبێکی عەلمانیی‌و فەتوادانی بێ‌سەروبەرەوە، میسداقیەتی خۆیانیان لەدەست داوە.

پوختـەی چارەســەر

١- تەفاعولكردنی چاكترو زیاتر لە هەموو ئاستەكان لەگەڵ ئیسلامدا، وە دڵنیابوون لەوەی كە تەفاعولكردنی زیاتری ئێمە بە پەرلەمانو حكوومەتەوە، بە دامودەزگاكانی بەڕێوەبردنەوە، بە خەڵكەوەو بە هەموو ئاستەكانی كۆمەڵگاوە، لەگەڵ ئیسلامدا جگە لە خێروخۆشیو بەختەوەریی دنیاو سەرفرازیی دوارۆژ، شتێكی دیكەمان بۆ بەرهەم ناهێنێ، لە هەموو بوارەكانی: سیاسیو ئابووریو نەتەوەییو كۆمەڵایەتیو ئەخلاقیو....هتددا.

٢- بیركردنەوەو دڵسۆزیی نواندن لەسەر ئاستی میللەتو چوونەدەر لە قاوغی تاكییو بنەماڵەییو حیزبیی.

چونكە بەڕاستی ئەو تاكگەراییو بنەماڵەو تیرەچییەتیو حیزبگەرایی یە زیانی زۆری پێگەیاندووین، كە دیارە لێرەدا مەبەستم تەنیا تاكو بنەماڵەو تیرەو حیزبێكو دووان نیەو بە گشتی قسە دەكەم.

٣- بەشداریی پێكردنی خەڵكو جەماوەر بە شێوەیەكی جیددیو كردەیی بەهۆی گوێ بۆ گرتنیانو پرس پێكردنیانو شت بۆ ڕوونكردنەوەیان...

بەڵێ پێویستە بچینە نێو خەڵكو لە ڕازونیازیان تێبگەینو، بیر لەوە بكەینەوە چۆن ڕازییان بكەین، نەك لە ڕۆژانی هەڵبژاردندا بێنین خەڵكی فلان گەڕەك بە لێشاو وەسەر سندووقی تایبەتی گەڕەكێكی دیكە بگێڕین، یان حیزبێك كە نەیاری حیزبی فەرمانڕەوایە دەنگەكانی لێ بسووتێنین!

کە بێگومان ئەو شتانە پێشتر زۆر کراون، واتە مەبەستم گێڕانەوەی (مصداقیة)ی زیاترە بۆ هەڵبژاردنەکان بەهۆی ڕێگرتن لە فرتو فێڵ (تزویر)و هێنانەدەری پارێزگاکانی هەرێم لە لیستی ڕەش کە لەلایەن کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانەوە تێیخراون!

٤- پابەندیی بە یاساوە بە کردەوە نەك هەر بە قسەو، لەسەری سەرەوە هەتا خوارێ، بەبێ هەڵاواردنی هیچ یاسایەك تەنانەت هی هاتوچۆش!!

ئاخر چۆن دەبێ پاسەوانی بەرپرسێکی باڵا لە پۆلیسێکی هاتوچۆ (مرور) بدەنو سەروگوێلاکی بشکێنن، کە بەردەوام لە خزمەت دایەو ڕاوەستاوە بۆ ڕێکخستنی کاروباری هاتوچۆ؟!

جا ئەگەر بمانەوێ یاسا سەروەر بێو ڕێز لە یاسا بگیرێ دەبێ لە یاسای هاتوچۆوە ڕێزی لێبگرین هەتا هەر یاسایەکی دیکە، وەنابێ هیچ کەسیش لە سەرووی یاساوە بێو، نابێ هیچ کەسیش مافی (ڤیتۆ)ی هەبێ لە بەرانبەر هیچ یاسایەکدا، ئەوکاتە یاسا لای خەڵكو جەماوەر خۆشەویست دەبێو ڕێزی دەگیرێ، کە بێگومان جێدار (بدیل)ی یاساش بریتیە لە بێسەرەوبەرەیی...

٥- هەبوونی پاداشتو سزا بۆ چاکەکارانو خراپەکاران جا هەرکەسێك بنو هەر ئاستێکیان هەبێو سەر بە هەر حیزبو لایەنێك بن...

من جارێك لە کۆبوونەوەیك داو لە کاتی قسەو باس لەسەر گەندەڵیو چۆنیەتی چارەسەرکردنیدا پێشنیازێکم کردو گوتم: پێشنیازەکەم زۆر زەحمەت نیە، (٣) کەسی بەرپرس کە پەرێزیان پاك بووەو کاروخزمەتی چاکیان پێشکەش کردوە بێنن لەگەڵ (٣) کەسی گەندەڵو ناپاك کە بە مەلایین دۆلار دزییان کردوە، ئەو چاکانە پاداشت بدەنەوەو خەڵا

بکەنو، خراپو گەندەڵەکانیش سزا بدەنو دووریان بخەنەوە، بەڵام لە ڕاگەیاندنیشدا باسی بکەنو ئاشکرای بکەن، بەو هۆیەوە سەدان کەس واز لە گەندەڵیی دێننو سەدانی دیکەش هەوڵی پاکتر بوونو چاکتربوون دەدەن!!

بەڵام ئێمە هەر باسی بکەینو هیچ هەنگاوی عەمەلیی نەنێین، بێگومان مەحاڵە بە قسەی ڕووت چارەسەری کێشەو گرفتەکان بکەین!

٦- هاندانو هاوکاریکردنی کەسانی زاناو شارەزاو پسپۆڕو دڵسۆز لە هەموو بوارەکان داو، بوار بۆ ڕەخساندنیان بۆ خزمەتکردنی خەڵكو وڵاتیان، بەبێ ڕەچاوکردنی پاشخانی فیکریی‌و ئینتیمای حیزبیی‌و سیاسییانو، دڵنیابوون لەو ڕاستییە کە کەسانی خاوەن کەسایەتی‌و مەعدەن پاكو دڵسۆزو سەنگین، هیچ کات ئامادەی ماستاوکردنو سینگ ڕەپێش کردنن نین، بۆیە هەرکات ئەوەیان لەسەر کرایە مەرج، ئامادەنابن نزیك ببنەوەو سەرەنجام دەستەڵاتی عەودالی (تملّق)و چەپلە لێدان، دەورەی بە کەسانێکی چەپڵە لێدەرو نەشارەزاو بوودەڵە دەتەنرێ!

لە کۆتاییشدا دەڵێم خۆزگە نیوەی ئەو گرنگیی پێدانو بایەخ پێدانە مادديی‌و مەعنەوییەی گۆرانیی بێژو کلیپ چیی‌و...هتدەی، کە لە لایەن ئاستە بەرزە حیزبیی‌و حکوومییەکانەوە پێشوازیی دەکرێنو مووچەو خەڵاتو بەراتی موفتو حاتەمییانەیان بەسەردا دەبەشرێتەوە، بەڵێ خۆزگە نیوەی ئەو بایەخپێدانە بۆ زاناو شارەزایانو پسپۆڕانی دڵسۆزو بوێر ببوایە!! هیواداریشم هیچ کەس بە هەڵە وا لەم قسانەم حاڵی نەبێ کە من دژی هونەرم، هونەرێك کە لە خزمەت گەشەپێدانی عەقڵو عاتیفەو سۆزی بەرزو پاكو ئەدەبو ئاکاری پەسندو چاك دایە، بەڵام من بەوە قەڵسم کە خەڵکی

زاناو پسپۆڕو شارەزا هەر لەبەرئەوەی هونەری ماستاوكردن (فن التملّق) نازانن، پشت گوێ بخرێنو لەسەر حیسابی شارەزاو پسپۆڕانی عاقڵمەند زێدەڕۆیی بكرێ لە هێنانە پێشو خەڵاتكردنی هونەرمەندان داو چ هونەرمەندانێكیش!!

بەڕێزان!

هەرچەندە وەختم زۆر لێگرتن بەڵام ئەوە بۆچوونو تێبینیو سەرنجو پێشنیازی من بوو لەسەر گرفتو كێشەكانو چۆنیەتی چارەسەریان لە پێناو ئایندەو داهاتوویەكی گەشو ڕووندا بۆ خەڵكی مسوڵمانی هەرێمی كوردستان.

لە خوای بەخشندە داواكارم یارمەتیمان بدات ئەو دەستكەوتانەی هاتوونەتە دەستمان پارێزگارییان لێ بكەینو ئەو گرفتو كێشانەی هەشمانن بە هەوڵو كۆششی هەموو لایەك چارەسەریان بكەین.

وصلى الله على محمد وآله وصحبه أجمعين والحمدلله ربّ العالمين

٤/ ٣ / ٢٠٠٨

هەولێر / هۆڵی ڕۆشنبیری

پوختــەی هەندێك لە پرسـیارو وەڵامەكان

پ/١ بۆچی پارتو لایەنە سیاسییەكانی كوردستان هەمیشە بـیر لــە بەرژەوەندی خۆیان دەكەنەوە بە ئیسلامییەكانیشەوە، ئەوەتا ئەندام پەرلەمانێك یان وەزیرێك سەر بە هەر لایەنێكە تەنیا بە بەرژەوەندیو كارو مووچەی خۆیەوە سەرقاڵەو هیچیان بۆ چینو توێژەكانی خەڵك نەكردوەو ناكەن؟

و / هەر حیزبێكی سیاسی كە بیەوێ بەڕاستی خزمەتی گەلو نەتــەوەی خــۆی بكات دەبێ زیاتر بیر لە بەرژەوەندی گشــتی بكاتــەوە، بــەڵام دیــارە نابــێ بەرژەوەندی خۆیشی لەیادبچێ، وەك بەشێك لەو میللــەتو خەڵكــە، واتــە ئەگەر ئاگای لە بەرژەوەندییــە تایبەتییەكانیشــی بێــت خراپــی نــەكردوە، چونكە حیزبیش هەر لە خەڵك پێكهاتوەو خەڵكێكی زۆریش لە چوارچێوەی حیزبدا خۆی دەبنێتەوە، بەڵام گرنگ ئەوەیە حزبگەرایی نــەكات وەك هــەردوو حیزبی دەستەڵاتدارو هەر حیزبێكی دیكەی وەك وانیش.

پ/٢ مامۆستا باسی ئەوەی كرد كە دەبێ گەنجو لاوان هاوسەری ژیان هەڵبژێرنو هاوسەرگیریی ئەنجام بدەن كە كاریگەریی لەسەر كۆمەڵگا دەبێ بە ئیجابیی، بەڵام گەنجانمان چۆن ئەوە بكەن كاتێك هاوكاری نەكرێن لە لایەن بەرپرسانو حكوومەتەوە؟

و/ دەربــارەی خێــزان پێكــەوەنانو هاوســەرگیرییش منــیش پشــتگیریی قسەكانی ئەو برایە دەكەمو پێشتریش لە دەقی وتارەكەمدا منیش هــەروام گوت، بەڵام وادیارە ئەو بەڕێزە باش سەرنجی قسەكانمی نەداوە! بەڵێ دەبــێ

حکوومەت ئاسانکاریی بکات بۆ پرۆسەی هاوسەرگیریی‌و بە پارەو دابینکردنی پێداویستییەکان هاوکاری گەنجەکان بکات‌و بە گوێرەی توانا جێ‌و ڕێی گونجاویان بۆ دابین بکات یان لەوبارەوە دەستباریان لەگەڵ بگرێ.

بابایەکی وەك (عبدالکریم قاسم) پەنجا ساڵ لەمەوبەر بیری کردۆتەوە لە پرۆژەی (١٠٠٠) هەزار خانوویی بۆ خەڵکی هەژارو نەدارو بێ‌نەوای بەغداو دەوروبەری، دەبووایە ئێمەش بەگوێرەی ئیمکانیەتی خۆمان بیر لەو جۆرە پرۆژانە بکەینەوە، بەڵام گرنگ هەر دروستکردنی خانووەکان نیە، بەڵکو لەوە گرنگتر ئەوەیە کە بە دادگەرانەو دوور لە حیزبگەرایی بدرێنە خەڵکی نەدارو شایستە، هەر کێیەك بن!

پ/٣ دەوڵەتانی بەناو ئیسلامیی دەوروبەرو دراوسێ مادام ئیسلامیین بۆچی هەڕەشەمان لێ‌دەکەن‌و هەوڵی تێکدانی ئەم ئەزموونەمان دەدەن...؟

و ٣ / دەربارەی هەڕەشەی دەوڵەتان دیارە ئێمە وەك سەرجەم پارت‌و لایەنە سیاسییەکان ڕوونکردنەوەماندا و هەموومان هاوهەڵوێست بووین، تەنانەت لە لێدوانێکدا بۆ ڕادیۆی (BBC) بەشی عەرەبی لە وەڵامی پرسیارێکدا کە ئایا ئێوە وەك (کۆمەڵی ئیسلامیی) کە حیزبی (دادو گەشەپێدان)یش حکوومەتێکن پاشخانێکی ئیسلامییان هەیە ئەگەر بێنە نێو خاکی هەرێمی کوردستان‌و خەتە سوورەکان ببەزێنن هەڵوێستتان چی دەبێ؟

گوتم: هەڵوێستمان ئەوەیە کە بەرگری دەکەین لە هەرێمی کوردستان‌و ئاسایشی میللەتەکەمان.

گوتی: خۆ تورکیا دەوڵەتێکی ئیسلامیی‌یەو ئێوەش ئیسلامیین؟

گوتم: جارێ ئەوان دەوڵەتێکی ئیسلامیی تەواو عەیار نین‌و خۆشیان وایان نەگوتوە، پاشان لە ئیسلامیشدا ئەگەر خەڵکێکی مسوڵمانیش زوڵمت لێ بکات‌و دەستدرێژییت بکاتە سەر، شەرع نەك هەر ڕێگەت دەدات بەڵکو لەسەرت فەرز دەکات بەرگری لەخۆت بکەی، خوای کاربەجێ دەفەرموێ: ﴿...لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾ (البقرة- ٢٧٩)، واتە: نە ستەم بکەن، نە با ستەمتان لێبکرێ، یان دەفەرموێ: ﴿...فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَٱعْتَدُوا۟ عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ...﴾(البقرة- ١٩٤)، واتە: هەرکەسێك دەستدرێژیی کردە سەرتان وەك خۆی دەستدرێژیی بکەنەوە سەرو بەرپەرچی بدەنەوە، کەواتە ئەگەر ئیسلام حوکمی پێبکرێ نابی خاك‌و نیشتمانی هیچ گەل‌و نەتەوەیەك داگیربکرێ.

پ٤ / لە باسی دیموکراسیدا مامۆستا گوتی: لە غیابی ئیسلامدا ناوی دێنم ئەگەرنا من ئەو وشەیە بەکارناهێنم، دیارە ئەم زاراوەیە لە ئیسلامدا نەهاتوە (حوکمی گەل بۆ گەل) بەڵام ئەو چەمکە زیاتر مەبەست پێی ئازادیی بیروڕواو بەرگری لە مافی گەلانە بە تەواویی، ئەوەتا لە ئیسلامدا لەناو مسوڵمانانیدا هەموو ئایینێك وەك جوولەکەو مەسیحی‌و یەزیدی‌و زۆری دیکە هەر هەبوون‌و مافیان پارێزراوە، کەوابوو بۆچی نابێ وشەی دیموکراسی لە ئیسلامدا بەکاربهێنرێ؟

و/ ئەگەر جێدار (بدیل)ی دیموکراسی دیکتاتۆریی بێ، ئەوە دیموکراسی لەچاو ئەو بە حەوت ئاوان شۆرراوەتەوە، بەڵام ئێمە کە دەڵێین: کاتێك حوکمی ئیسلامیی هەیە پێویست ناکات باسی دیموکراسی بکەین، لەبەرئەوە نیە کە ئیسلام‌و دیموکراسی لە هەموو ڕوویێکەوە دژی یەکن، بەڵکو

لەبەرئەوەیە کە هەرچی لایەنی چاك هەیە لە دیموکراسیدا لە ئیسلامیشدا هەیە زۆر بە شێوەی چاکتر، وە چەند لایەنێکی خراپیش لە دیموکراسیدا هەن لە ئیسلامدا نین، واتە ئیسلام ئیجابییاتی دیموکراسی هەمووی لەخۆیدا کۆکردۆتەوە، وە لە کەموکووڕییو خراپەکانیشی دوورە!

ئنجا ئەوە کە لەژێر سایەی دەوڵەتی ئیسلامییدا کەمایەتییە دینییەکانی وەك جوولەکە، نەسرانیی، یەزیدییو غەیری ئەوانیش توانیویانە بژینو مافیان پێشێل نەکراوە، ئێمەش دەڵێین وایەو مێژووی ئێستاو ڕابردووی مسوڵمانان شاهیدە، دیارە ئەوەش پاڵپشتی قسەکانمە، چونکە ئەوکاتە باسی دیموکراسی لەگۆڕێدا نەبووەو ئەوکاتە ئەورووپا لە تاریکایی سەدەکانی نێوەڕاستدا دەژیاو تەنیا دەوڵەتی تاکییو پادشایەتی (الإستبداد والملكية) هەبوو، کەواتە: ئەوەی کە ئێستا بانگەشەی بۆ دەکرێ بەناوی دیموکراسییەوە لە ئازادیی تاکەکانو ڕێزگرتن لە ئیرادەی جەماوەرو مافی چارەنووسی گەلانو...هتد، لە ئیسلامدا هەبووە پێش دروستبوونی سیستەمە دیموکراسییەکان، هەربۆیەش هەموو خاوەن دینەکان توانیویانە لەنێو دەوڵەتی ئیسلامییدا بژین، نەك هەر بژین بەڵکو کیانو قەوارەی سیاسیو ئیداریی خۆیشیان هەبێ، لەسەر بناغەی پێکەوە ژیانو تەبایی لەگەڵ دەوڵەتی ئیسلامییدا.

پ ٥ / بۆ چارەسەری کێشەو گرفتەکان پێویستیمان بە گۆڕانکاری هەیە، دیارە گۆڕانکاریش لە دوو ڕوانگەوەیە:

یەکەم: گۆڕانێکی شۆڕشگێڕانە لە هەموو دامودەزگاکانی حکوومەتدا بە هەموو بەشەکانییەوە.

دووەم: پەرەسەندنێکی پلە بە پلە، جا ئایا تۆ وەك کەسێکی ڕووناکبیرو ڕۆشنبیری ئیسلام لەگەڵ کام لەو دووجۆرە گۆڕانکارییە دای؟

و/ وەك لە پێناسەی بەڕێزتدا دەردەکەوێ ئەو گۆڕانکارییە ئەگەر گۆڕانکارییەکی شۆڕشگێرانە (ثوري) واتە (ڕادیکاڵیی) بێ دیارە ئەو کاتە لەگەڵ گۆڕانکاریی پلەپلەییدا تێکدەگیرێن، ئەگەرنا گۆڕانکاریی سەرتاپاگیریی و گشتگیر کە هەموو لایەنەکان بگرێتەوە، لەگەڵ گۆڕانکاریی پلەپلەیی (تدّرج)دا ناکۆکی نیە، چونکە تۆ پلەپلەو هێدی هێدی گۆڕانکاریی دەکەی، بەڵام گۆڕانکارییەکە هەموو ئەو لایەنانە دەگرێتەوە کە پێویستە چاکسازیی‌یان تێدا بکرێ و گشتگیربێ.

کەواتە بەو جۆرە تێگەیشتنە ئەو دووانە دژی یەك نین، بەڵام ئەگەر مەبەست گۆڕانکارییەکی شۆڕشگێڕانەبێ کە یەکجاریی سیستەمەکە هەڵگێڕرێتەوەو وەزعێکی دیکە بنیات بنرێتەوە، ئەوە ئیسلام لەگەڵ ئەو جۆرە گۆڕانکارییەدا نیە، چونکە کاتی خۆی کە پێغەمبەر ﷺ هات هەموو شتێکی کۆمەڵگاکەی خۆی لانەبرد، بەڵکو ئەو شتانەی لابرد کە هەڵەو خراپ بوونو بەکەڵك نەدەهاتن، ئەگەرنا شتە باشەکانی لە شوێنی خۆی نەجووڵاند، کە بێگومان هەر ئەوەشە چەمكو مانای فەرمان بە چاکەو ڕێگریی لە خراپە (الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر)، کەواتە هەندێك شت کە لە پێش ئێمەدا هەبووەو ئێستا هەیەو شتی چاكو بەکەڵکە، دەبێ هەوڵبدەین ئەو شتانە زیاتر بچەسپێنین، بەڵام هەوڵبدەین هەنگاو بە هەنگاو شتە خراپو زیانبەخشەکان لابەرینو خۆمانو کۆمەڵگاکەمانی لێ بژار بکەینو شتی باشیان لە شوێن دابنێین.

پ ٦/ کوردستان تا ئەندازەیەك حوکمێکی ئیسلامیی تێدایە جا ئایا حوکمەکەی لە ڕوانگەی ئیسلامەوە چۆن دەبینرێ؟

و/ لە ڕاستیدا کوردستان مسوڵمان نشینەو خەڵکی مسوڵمانی تێدایە، بەڵام سیستەمی حوکمڕانیەکەی زیاتر سیکۆلاریستانەیە، هەرچەندە کەمو زۆر خەڵکی ئیسلامییش هەیە لە پەرلەمانو لە وەزارەتەکانو لە دامودەزگا ئیدارییەکاندا، دیارە ئێمەش وەك ئیسلامییەکان هەوڵدەدەین وەزعەکە هەمووی بەرەو ئیسلام بێنین، چونکە حوکمی ئیسلام نەبێ هیچی دیکە شایستە نیە سایەو سێبەری میللەتێکی مسوڵمان بێ، وە بەختەوەریی دنیاو سەرفرازیی دوارۆژی میللەتەکەشمان هەر لە حوکمێکی ئیسلامییدا دەبینین.

پ ٧/ بۆچی ڕێگەی پۆشینی حیجاب لە ئافرەتان دەگیرێو پەرچیان بۆ دروست دەکرێ لە زانکۆو پەیمانگاو دامو دەزگاکانداو بەشداری ناکرێن لە چالاکییەکاندا؟

و/ دەربارەی خۆداپۆشینی ئافرەتانو باڵاپۆشیی کە هەوڵدەدرێ ڕێگەی لێ بگیرێو پەرچی بخرێتە ڕێ، بەڕاستی شتێکی زۆر بێجێیە کە ڕێگە لە ئافرەتی مسوڵمان بگیرێ کە وەك خوا فەرمانی پێکردوە خۆی داپۆشێ، بەڵام ڕێگەی پێبدرێ کە هەرچەندە خوا قەدەغەی کردوە خۆی ڕووت بکاتەوە!!

وە من پێشم وایە ئەو ڕەفتارە زیاتر شتێکی شەخسیو میزاجییەو دەگەڕێتەوە بۆ میزاجی ئەو کەسەی کە بەڕێوەبەرو بەرپرسی ئەو فەرمانگەو دامودەزگاو شوێنەیە، بەڵام بێگومان دەبێ چارەسەر بکرێو

ئەوەندەی لە توانامانـدا بێ قبوولّی ناکەین‌و بەرپرسانی بـالاش پێویسـتە لێپرسینەوە لەگەڵ ئەوجۆرە کەساندا بکەن‌و گوێیان ڕاکێشن.

دەربارەی بەشداری پێنەکران‌و ڕێگە لێگرتنی ئافرەتـانی پۆشـتەش لـە چالاکییە جۆراو جۆرەکانـدا، بەڕاسـتی ئـەوەش شـتێکی زۆر بێجێیـەو ئەوەش زیاتر وەك گوتم هەر میزاجی هەنـدێك بـەرپرس‌و بەڕێوەبەرەکانـە نـەك ڕێنمـایی‌و بڕیـاری پەرلـەمان‌و ئەنجوومـەنی وەزیـران، مەگـەر تەعلیمات‌و ئاڕاستە (توجیە)ی پـەنهان‌و نایاسـایی هـەبێ‌و ئێمـە پێـی نەزانین! کە لە ڕاستیدا ئەوەش نیشانەی دواکەوتوویی‌یە، لە کاتێکدا کـە سـەدو یـەك کێشـەو گرفـت‌و مەترسـی لەبـەردەم ئـەزموونی هـەرێمی کوردستان دایە، بێین مشت‌وماڕی لابەلاو بێجێ دروست بکەین!

پ ٨/ بۆچی کەمتر ئافرەتان لە شاشـەی تەلـەفزیۆنی ئیسـلامییەکان دەردەکەون، وە ئایا حوکمە شەرعییەکەی چۆنە؟

و / دەرکەوتنی ئافرەتی پۆشتە لە شاشـەی تەلەفزیۆنـدا هـیچ ناشـەرعییەکی تێدا نیە، چونکە وەك بە درێژیی لە کتێبـی (ئـافرەت‌و خێـزان لەسـایەی شەریعەتدا) باسم کردوە، دەم‌وچاوو هەردوو دەستی ئـافرەت تـا مەچـەکی عـەورەت نـین، لەسـەر ڕای زۆربـەی هـەرە زۆری توێـژەرەوان‌و فـەرموودە ناسان‌و شەرعزانان.

خوا پشتیوان بێ کتێبێکیشم بـەم نزیکانـە بڵاودەبێتـەوە سـەرەتا لـە ڕۆژنامـەی (کۆمـەڵ)دا بڵاودەکرێتەوە بەناوی (چـەند بابـەتێکی هونـەریی لەبەر ڕۆشنایی قورئان‌و سوننەتدا) باسی تێکڕای ئەو مەسـەلە هونـەریی یانەی تێدایە کە مشت‌وماڕی زۆریان لەسـەرە، ئـەم مەسـەلەیەش جـوان تیشکی خراوەتەسەر.

پ ٩ / لە ئەنجامی ئەوەدا کە ژیانی ئێمەی گەنج و پێش ئێمەش ترش و تاڵ و پڕ گرفت بووەو هەمیشە ئێمە چەوسێنراوینەوە، متمانەمان بەخۆمان نەماوە ئەوەش دەردێکە گەنجی عەلمانیی و ئیسلامیی گرتۆتەوە، جا ئایا چ پرۆژەیەکتان هەیە کە بە ئامانجێکی دیارەوە لەبەردەست بێ بۆ ئەوەی متمانە بەخۆبوون بگەڕێتەوە...؟

و/ ڕاستە چەوساندنەوە نەخۆشیی و کەم وکووڕیی زۆر لەنێو میللەتاندا پەیدا دەکات، مێژوونووسان دەڵێن زۆربەی عەیب و کەم وکووڕییەکانی (بني إسرائیل) ئەنجامی زوڵم و ستەمی فیرعەون بوو، دیارە کەم وکووڕیی میللەتی ئێمەش زۆربەی دەرەنجامی زوڵم و چەوسێنرانەوە بووە لەلایەن ڕژێمی بەعسی ڕەگەزپەرستەوەو، پێویستە زۆر بە جیددیی خۆمان لەو کەم وکووڕیی یانە بژار بکەین، مادام ئێمە دەرباز بووین و لە چەوسێنرانەوە ڕزگارمان بووە.

دەربارەی پرۆژەشمان بۆ چاکسازیی هەر بە کورتی دەڵێم:

کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامیی پلەپلە دروست دەبێ و کت وپڕ پەیدا نابێ، ئێمەش وەنەبێ هەتا ئیمکانیەتی ئەوەمان بۆ نەڕەخسێ کە قەوارەیەکی ئیسلامیی بنیات بنێین، دەستەوئەژنۆ دابنیشین و لە کەم وکووڕیی و ناتەواویی یەکانی کۆمەڵگاو ئەزموونە سیاسییەکەمانەوە ڕابمێنین و هیچ نەکەین!

بەڵکو بە پێی توانا چیمان لەدەستبێ لە چاکسازیی هەر دەیکەین.

دەربارەی تێڕوانینیشمان بۆ دەوڵەت و کیانی ئیسلامیی لێکۆڵینەوەیەکم لەبەردەستەو لە نامیکەی: (سیاسەتی ئیسلامیی و چەند ڕوونکردنەوەیەك) و لە کتێبی: (تەوژمی ئیسلامیی و عەلمانیی و خاڵە هاوبەش و جیاوازەکانیان)یشدا چەند شتێکم لەبارەی دەوڵەتداریی و حوکمڕانییەوە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە خستۆتەڕوو.

بەشی سێیەم

ڕووەو چاکسازییەکی بنەڕەتیی لە واقیعی هەرێمی کوردستان

پێشەكی

بسم الله الرحمن الرّحیم.

الحمدلله والصلاة والسلام علی رسول الله محمد وآله ومن اهتدی بهداه

بەڕێزان!

بێگومان ئەركی سەرشانی هەر تاكێكی نێو هەر كۆمەڵگایەكە كە بە پێی تواناو بۆلوانی خەم لە كۆمەڵگایەكەی بخوات‌و بە تەنگییەوە بێ‌و هەوڵبدات خراپەو زیانەكانی لێ‌دوور بخاتەوەو چاكەو قازانجەكانی بۆ دابین بكات.

جا منیش وەك تاكێكی كۆمەڵگایەكەم -كۆمەڵگای كوردستان- بە پێویستم زانی كە لەبارەی واقیعی ئێستای خۆمانەوە بدوێم، وەك بەشێك لە ئەركی سەرشانم بەرانبەر بە كۆمەڵگایەكەم، ئاشكراشە كە من وەك كوردێكی مسوڵمان هەوڵدەدەم بە ئەندازەی تێگەیشتنم لە قورئان‌و سوننەت، لەبەر ڕۆشنایی شەریعەتدا بدوێم‌و هەر لە بەراییشەوە دەڵێم:

قەناعەتی سەداسەدم ئەوەیە كە ئێمە وەك خەڵكی مسوڵمانی كوردستان ئەگەر بێت‌و شەریعەتی بەرجەستە لە قورئان‌و سوننەتدا بكەینە سەرچاوەی بیروبۆچوونەكانمان‌و بناغەی هەڵس‌وكەوتەكانمان، هەرچی زیاتر بەسەر گیروگرفت‌و قەیرانەكانماندا زاڵ دەبین‌و، ڕیزەكانمان زیاترو چاكتر پێكەوە جۆش دەدرێن‌و، برایەتییمان لەسەر بنچینەی ئیمان‌و ئیسلام‌و، تەباییمان لەسەر بنچینەی ڕێز لە یەكدی نان‌و پێكەوە ژیان، پتەوترو باشتر دەبێ.

شایانی باسیشە كە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە دوانی ئێمە مانای ئەوەنیە كە

لە گۆشەنیکایەکی تایبەتیو حیزبییەوە دەدوێین، چونکە ئیسلام بە تەنیا مولْکی هیچ کەسو کۆمەڵێك نیەو بۆ کەس قۆرخ نەکراوە، بەڵکو هی هەموانەو ناسنامەی گشتی کۆمەڵگاو نەتەوەکەشمانە.

پێشـدەسـتیی:

ئنجا وەك دەستپێك‌و پێشدەستییەك بەچاكی دەزانم ئاماژەیەكی خێـرا بـە چەند مەسەلەیەك بكەم وەك ڕێخۆشكردن بـۆ چـوونە نێـو بابـەتی بنـەڕەتی كۆڕەكەمانەوە:

یەك: ئەم واقیعەی ئێستای هەرێمی كوردستان وەك لای هەموان ڕوونە، زادەو بەرهەمی خەبات‌و تێكۆشان‌و قوربانیدانێكی درێژخایەنی میللەتەكەمانە بە هەموو پێكهاتەكانییەوە، دیـارە هەیـە زیـاتر دەوری بینیـوەو هەیـە كـەمترو، هەیـە قوربـانی زیـاتری داوەو هەیـە كـەمترو، هەشـبووە بـە پێچەوانەوە لەجیاتی چاكە ڕۆڵی خراپیشی گێـڕاوە، بـەڵام هەرچـۆن بـێ خەڵك‌و میللەتەكەمان بەگشتی دەوری بینیوەو بەشێوەیەك لە شێوەكان لە هێنانەدی ئەم واقیعەدا بەشداربووەو پشكی هـەبووە، واتـە ئـەم واقیعـە بەرهـەمی ڕەنـج‌و خـەبات‌و میحنـەت‌و ئـاوارەیی‌و دەربـەدەریی‌و كـوێرەوەریی‌و قوربانیـدانی میللەتەكەمانـەو هـیچ كـەس خێـری پـێ نەكردووین، بۆیە نابی بێجگە لە خوا (سبحانه وتعالى) پاشان خۆمان، لە هیچكەسێكی دیكەی بزانین‌و قبووڵی منەتكردنی هیچكەس بكەین.

دوو: ئێمە هەموو لایـەكمان لـە بەرانبـەر خـەڵك‌و كۆمەڵگاكەمانـدا بەرپرسیارین‌و، بەرانبەر بەم واقیـع‌و هەلومەرجـەی میللەتەكـەمان كـە هەموومان گلەییمان لێی هەیەو لێی نارازین، پێویستە بە جیددیی لەبیری پاكسازیی‌و چاكسازیی تێداكردنی دابین، هەمووممان پێكـەوەو وێكـڕا بـە وردو درشت‌و نێرو مێوە، بەبێ هەڵاواردن، چونكە خـوای كاربـەجێ لـە وەسف‌و پێناسەی مسوڵمانانـدا فەرموویـەتی: ﴿وَالْمُؤْمِنُـونَ وَالْمُؤْمِنَـاتُ

بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ ...﴾ (التوبة-٧١)، واتە: وە پیاوانی بڕوادارو ئافرەتانی بڕوادار هەندێكیان دۆستو پشتیوانو هاوكاری هەندێكیانن.. پاشان لە درێژەی ئایەتەكەدا بوارەكانی هاوكاری یەكدی تێداكردنی بڕواداڕانی ڕوون كردۆتەوە كە بریتین لە: فەرمان بە چاكەكردنو ڕێ لە خراپە گرتنو نوێژ بەرپاكردنو زەكات دانو فەرمانبەریی كردنی خواو پێغەمبەرەكەی ﷺ: ﴿...**يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللّهَ وَرَسُولَهُ...**﴾(التوبة- ٧١)

ئاشكراشە كە ئەو (معروف)انەی كە نێرو مێی بڕواداران لەسەریان پێویست كراوە كە فەرمانیان پێبكەنو هەوڵی چەسپاندنیان بدەن، هەموو جۆرەكانی چاكە دەگرنەوە چ لە بواری فیكرو عەقیدەدا بن، چ لە بواری خواپەرستییەكاندا، چ لە بواری حوكمو سیاسەتدا، چ لە بواری ئابووریو ژیان و گوزەراندا، چ لە بواری خێزانو كۆمەڵایەتییدا، چ لە بواری ڕەوشتو ئەدەبدا چ لە بواری هونەردا...هتد، هەروەها بە هەمان شێوەش ئەو خراپە (مُنكر)انەی كە تێكڕای بڕواداران بە وردو درشتەوە لەسەریان پێویست كراوە كە لە دژیان بوەستنو هەوڵی ڕیشەكێشكردنیان بدەن، دیسان هەموو جۆرو شێوەكانی خراپە دەگرنەوە لە هەموو بوارو لایەنەكانی ژیانو گوزەرانی تاكو خێزانو كۆمەڵگاو دەوڵەتدا، چونكە بە پێی ڕێزمانی عەرەبی هەردوو وشەی (المعروف)و (المنكر) كە ئەلیفو لامی (تعریف)یان لەسەرە، جینسی چاكەو خراپە دەگرنەوە.

هەروەها پێغەمبەری خواش ﷺ لە یەكێك لە فەرمایشتە شیرینەكانیدا كە (بخاري) و(مسلم) گێڕاویانەتەوە لەوبارەوە فەرموویەتی: **((كلّكم راعٍ وكلُّكم مسؤل عن رَعيَّتِهِ..))**، واتە: هەمووتان چاودێرنو هەمووشتان بەرپرسیارن بەرانبەر بە كۆمەڵگاكەتان...

بەڵێ بەرێتـزان!

لە ئیسلامدا تەنیا ئەو كەسەی كە لـە لووتكـەی هـەرەمی دەسـتەڵات دایەو دەوربەرەكەی، بەرانبەر بەخەڵك‌و كۆمەڵگاكـەیان بەرپرسـیار نـین، بەڵكو ئەركی چاودێریی كردنی كۆمەڵگاو خەم لێخـواردنی‌و بەتەنگـەوە بوونی بەرپرسـیارێتی‌یـەكی گشـتی‌و هەمەلایەنەیـەو هیچكەسـی لـێ هەڵنەوێرراوە، بەڵام بێگومان هەموو ئەرك‌و بەرپرسیارێتی‌یـەك لەقـەدەر تواناو بۆلوانەو، بەوپێ‌یەش بەرپرسانی وردو درشت هەركەسـە بـەگوێرەی بەرپرسیارێتی‌یەكەی ئەركیان لە هی هەمـوولایەك گەورەترو گرانترە.

سـێ: ئێمە لە واقیعی ئێستاماندا كۆمەڵێك لایەنی باش‌و ئیجابیی‌مان هەن‌و كۆمـەڵێك دەستكەوتمان هەن كە نابێ نادیدەیان بگرین‌و بەكـەمیان سـەیر بكەین، بەڵكو پێویستە وەك خۆیان بیانبینین‌و وەك نیعمەت‌و بەهرەیەكی خـوای بەخشـندەو دادگـەر تەماشـایان بكـەین، بـەڵام بێگومـان لـەپاڵ دەستەكەوتەكانماندا كۆمـەڵێك گرفـت‌و كێشـەو قەیرانیشـمان هـەن كـە پێویستە واقیع بینانە ئەوانیش وەك چەند عیب‌و كەم‌وكوڕییەك ببینین‌و ئازایانە دانیان پێدا بێنین.

جا ئازایەتی‌و لێزانیـی ئێمـە لەوەدایـە كـە دەسـتكەوتەكانمان بپـارێزن‌و نەهێڵین لەدەستمان بچن، وە بەردەوامیش لە هەوڵی چارەسـەركردنی گرفـت‌و كێشەكانمان‌و نەهێشتنی عـەیب‌و كەم‌وكوڕی یەكانمان دابین.

دیارە عـاقڵەمەندیش كەسێكە كە بـە هـۆی چـاكەو دەسـتكەوتەكانییەوە لەخۆی بایی نابێ‌و، بەهۆی دیتنی لایەنە چـاكەكانییەوە لایەنـە خراپـەكانی‌و كەم‌وكوڕییەكانی نادیدە ناگرێ‌و ناڵێ هیچ عـەیبم نیەو دنیا شامی شـەریفە،

هەروەها لەولاشەوە بە هۆی کەموکووڕییو گرفتو کێشەکانییەوە دووچاری نائومێدیی نابێ، بەڵکو لە یەك کاتدا واقیع بینانە خێروشەڕی خۆی دەبینێو بەردەوام هەوڵیش دەدات پارێزگاریی لە چاکەو دەستکەوتەکانی بکاتو لێشیان زیاد بکات، وە چارەسەری گرفتو کێشەو کەموکووڕییەکانی بکاتو خۆییان لێبژار بکات، خراپیش نیە ئاماژە بە هەندێك لە لایەنە ئیجابییەکانی ئەم واقیعەمان بکەین وەك چەند دەستکەوتێکی سەرەکی:

چەند لایەنێكی ئیجابیی‌و دەستكەوتێكی سەرەكی:

١/ ئێمە ماوەی حەقدە (١٧) ساڵێكە تاڕاددەیەك خاوەنی ئیدارەو ئیرادەی خۆمانین‌و دەتوانین بڵێین: سایەو سێبەرێكی باشمان بۆ ڕەخساوە، كە بەڕاستی ئەوە دەستكەوت‌و نیعمەتێكی گەورەو بەرچاوە، بەتایبەتیش كە وێڕای كەم‌وكووڕیی‌و كرچ‌وكاڵیی زۆر، قەوارەكەمان هەركام لە دامەزراوەكانی: پەرلەمان‌و حكوومەت‌و دەستەلاّتی دادوەریی، كە سێكوچكەی هەرەگرنگی هەر دەوڵەت‌و كیانێكی سیاسیین، تێدا بنیات نراون، بەو هیوایەی كە كەم‌وكووڕیی‌و كرچ‌و كاڵییەكانیان چارەسەر بكرێن‌و بەتەواویی بكەونە سەر ڕەوڕەوەی خۆیان‌و نێوەڕۆكیشیان وەك (ناو)یانی لێ‌بێ!

٢/ دەستكەوتێكی دیكەی ئەم هەل‌ومەرج‌و واقیعەمان ئەوەیە كە ئێستاكە هەموو لایەكمان هاتووینە سەر قەناعەتی پێكەوە ژیان‌و یەكدی تەحەممولكردن‌و هاوكاری پێكەوەكردن، كە دیارە ئەمەش دەستكەوتێكی گەورەو گرنگە زادەو بەرهەمی ئەزموونگەلی زۆر تفت‌و تاڵ‌و بە ئێش‌و ژانە، هیچ كەسیش ناتوانێ نكوولیی لەوە بكات كە هەمیشە میللەتان بەهۆی تەبایی‌و دەستبار بۆ یەكدی گرتن‌و هاوكاری پێكەوەكردنەوە بەسەر كۆسپ‌و لەمپەرەكانیاندا زاڵ دەبن‌و ئامانجەكانیان وەدی دێنن‌و، لە سۆنگەی گوریس پچڕكێنەو كێشمەكێش‌و دووبەرەكیی‌و پەرتەوازەیشیانەوە دەستكەوتەكانیان لەدەست دەچێ‌و ئاماجەكانیان دەدۆڕێنن‌و، وێڕای هەوڵ‌و خەبات‌و تەقەللاو قوربانیدانی زۆریش دەستی میللەتیان لە بنی هەمبانەی بەتاڵەوە دەردێنن!

٣/ ئەگەر ژیان‌و گوزەرانی خەڵكی خۆمان بەگشتی لەگەڵ هی ساڵانی پێش

ڕاپەڕین (إنتفاضة)دا بەراود بکەین، دەتوانین بڵێین: گەشەکردنو بەرەوپێشچوونێکی باش لە ژیانی ماددیی خەڵکی کوردستاندا هاتۆتە ئاراوە، لە ڕووی خانووبەرەو جێگاو ڕێگاو بەرگو پۆشاكو خواردنو خواردنەوەو کەلوپەلی نێومالّو خۆشگوزەرانییەوە، بە کورتی: ئێستاکە ئاستی ژیانو گوزەرانی خەڵکی کوردستان بەگشتی بەرزترو باشترە لە ڕابردوو.

مەبەستیشم لە ئاماژەکردن بەوچەند لایەنە ئیجابیی و دەستکەوتە سەرەکییەی واقیعی ئێستامان، ئەوەیە کە بەهۆی بینینی کەموکووڕیی و لایەنە سەلبییەکانماوە تووشی نائومێدیی و دڵساردیی نەبین، بەڵام بێگومان نابێ بەوەندەی کە وەدەستمان هێناوە قەناعەت بکەین، بەڵکو دەبێ هەوڵبدەین زیاتر بەرەو پێش بچینو گەشە بکەین، چونکە لە بوونەوەردا هیچ شتێك وەستاو نیەو هەرکەسێك لە بەرەوپێشچوونو گەشەکردندا نەبێ، ئەوە بێگومان لە پاشەکشەو پووکانەوە دایە.

ئامانجی وتارەکەم:

دەتوانم بڵێم: ئامانج‌و مەبەستی سەرەکی وتارەکەم دوو شتە:

یەکەم: پارێزگاریی لێکردنی دەستکەوتەکانمان‌و ڕێگریی لە لەدەستدانیان، بە هۆی زیادبوون‌و بەردەوام بوونی کەم‌وکووڕیی‌و ناتەواوییەکانەوە.

دووەم: دەستەبەرکردن‌و هێنانەدی ئەو مافە ڕەوایانەمان کە بەبێ وان واقیعەکەمان هەر بە ناتەواویی‌و کرچ‌وکاڵیی دەمێنێتەوەو، بگرە ناشتوانێ درێژە بە بوونی خۆی بدات.

شایانی باسیشە کە من لێرەدا بەگشتی قسە لەبارەی واقیعی هەرێمی کوردستانەوە دەکەم‌و مەبەستم لە توێژو کۆمەڵ‌و لایەنێکی تایبەت نیە، وەك، حکوومەت‌و پەرلەمان، یان لایەنە سیاسییەکان، یان توێژی گەنج‌و تازە پێگەیشتوو، یان خەڵکی ڕۆشنبیرو شارەزا...هتد، بەڵکو ڕووی قسەم لە هەموو لایەکمانە بە حکوومەت‌و میللەتەوەو بە هەموو توێژو پێکهاتەکانی کۆمەڵگەکامانەوە، بەبێ هەڵاواردن‌و جیاکردنەوەی هیچکەس‌و لایەنێك، چونکە: شتێکی مشت‌ومڕ هەڵنەگرە کە هەم پارێزگاریی لێکردنی دەستکەوتەکانمان‌و گەشەپێدانی لایەنە ئیجابییەکانی واقیعەکەمان‌و، هەم دابین کردنی ماف‌و پێداویستییە ڕەوایەکانمان، پەکیان لەسەر هەوڵ‌و هیممەتی هەموولایەکمان کەوتوەو بە هاوکاری هەمووولایەك نەبێ ئەو دوو ئامانجە گەورەو گرنگەمان پێ وەدی نایەن.

ئێستاش پاش ئەم ڕێخۆشکردنە کاتی ئەوە هاتوە ڕاستەوخۆ بچینە سەر ئەسڵی مەبەست:

جا ئێمە لە چوار تەوەرەدا بەمەبەستی: ڕووەو وەرچەرخانێکی بنەڕەتی بردنی واقیعی هەرێمی کوردستان، قسە لەسەر (ئەرکی سەرشانمان بەرامبەر بە واقیعی ئێستامان) دەکەین کە ئەمانەن:

١) لە بواری تاکیی دا.

٢) لە بواری خێزانیی دا.

٣) لە بواری کۆمەڵایەتی دا.

٤) لە بواری سیاسەتو دەوڵەتداریی دا.

بۆیەش ئەم چوار تەوەرەیەم ئاوا ڕیز کردوون، چونکە هیچ کۆمەڵگایەك بەبێ تاك (فرد)ی چاك پەروەردەکراو ناتوانێ خێزانێکی تۆکمەو دامەزراوی هەبێو، هەرگیزیش ناگونجێ کۆمەڵگایەکی تونـدوتۆڵو ڕێكوپێکمان هەبێ هەتا خشتەکانی ئەو کۆمەڵگایە -کە خێزانەکانن- پوختو ڕێك نەبنو، ناشگونجێ بەبێ کۆمەڵگایەکی پێکەوە تەباو گونجاوو هاوکارو بۆ یەك بە بەزەییو مشوورخۆر، قەوارەیەکی سیاسی مەحکەمو گەشەسەندوومان هەبێ.

کەواتە:

ئەو چوار لایەنو بوارە وەك چوار دیواری ژوورێك پێکەوە پەیوەستنو هیچ کامیان بەبێ ئەوانی دیکە نایکرێو، هەر چواریان بۆ یەکدی پێویستنو پێکەوە گرێدراوو پەیوەستن، بەڵام لە ڕووی ڕیزبەندیی کاتیی (الترتیب الزَّمني)یەوە دیارە کە تاك پێش خێزان (أُسرة)و خێزان پێش کۆمەڵگا (مجتمع) کۆمەڵگاش پێش دەوڵەتو قەوارەی سیاسی دەکەوێ، چونکە تاکەکانن کە خێزان پێك دێننو، خێزانەکانیشن کە کۆمەڵگا دەڕەخسێننو، قەوارەی سیاسییش هەڵقوڵاوی هەناوی کۆمەڵگایە.

بۆیەش گوتمان ئەو چوارە هەر چواریان پێکەوە پەیوەستو بۆ یەکدی پێویستن، چونکە:

وەك چۆن خێزانی پاكو پوخت، لە تاکە ڕێكو پێكو باش پەروەدەکراوەکان پێك دێ، بە هەمان شێوەش خێزانی ڕێكو پێكو تۆکمە، چاکترین مەڵبەندی تێدا پەروەردەبوونو پێگەیشتنی تاکە، هەروەها وەك چۆن بەبێ هەبوونی خێزانە پوختو ڕێكو دامەزراوەکان، هاتنەدی کۆمەڵگایەکی ساغو سەلیمو بەختەوەر مەحاڵە، بە هەمان شێوەش کۆمەڵگایەکی ساغو سەلیمو پوختو خاوێن، گەورەترین ڕۆڵ دەگێڕێ لە پێگەیاندنو پەروەردەکردنی تاكو خێزانی ڕێكو پێکدا، دیسان وەك چۆن کیانێکی سیاسی مەحکەمو گەشەسەندوو هەڵقولاوی هەناوی کۆمەڵگایەکی ساغو سەلیمو پوختو خاوێنە، لە بەرامبەریش دا کیانو دەوڵەتێکی ڕێكو پێكو دادگەرو بە بەزەیی‌و لێزانیش، چاکترین دەور دەبینێ لە پێگەیاندنو بنیاتنانی هەر کام لە تاکی چاكو پاكو خێزانی پوختو خاوێنو کۆمەڵگای تۆکمەو تەواودا.

ئێستاش با بچینە سەر تەوەرەی یەکەم:

تـەوەرەی یەكـەم

ئەركی یەكـەم: ئەركی سـەرشانمان بەرانبـەر بـە كۆمەڵگاكـەمان لـە بواری تاكـیی دا:

وەك پێشتر باسمان كرد بەبێ تاكی پاك‌و چاك، ناگونجێ هیچ كام لە خێزانی پوخت‌و خاوێن‌و، كۆمەڵگای تۆكمەو تـەواوو، قـەوارەی سیاسـی مـەحكـەم‌و دامـەزراومـان هەبێ، جا ئایا پێویستە چی بكەین‌و چـۆن بكـەین تـاكو تـاك (فَرد)ی چاك‌و پاك‌و رێك‌و پێكمان بۆ بەرهەم بێ؟!

جارێ پێویستە هەمووڵایەكمان لەسـەر ئـەوە یەكـدەنگ‌و یـەكڕابین، كـە ئێمەی خەڵكی كوردستان كەم‌و زۆر لە تاكەكانی كۆمـەڵگاكەمانـدا خەڵـەل‌و كەم‌وكووڕیی هەیە، دیارە ئەوەش كەم‌و زۆر كەوتوەو، لە هەمـوو شـوێنیكیش چاك‌و خراپ هەیە، بەڵام مەبەستم لەم قسەیە ئەوەیە كە پێمان وانەبێ ئـەوە تەنیا كۆمـەڵگاو حكوومـەت‌و دامـەزراوەكاننی كە جێگـای ڕەخنـەو گلـەیین‌و كەم‌وكووڕییان هەیە، بەڵكو ئێمەش وەك تاكەكانی ئـەو كۆمــەڵگاو واقیعـە كەم‌و زۆر عـەیب‌و ناتەواویی‌و كەم‌وكووڕیمان هەن‌و، لەڕاستیدا كـەم‌وكووڕیی‌و هەڵەوپەڵەكانی تاكەكانن، لە خێـزان‌و كۆمــەڵگاو پەرلـەمان‌و حكوومــەت‌و دامـەزراوەكانیشیدا ڕەنگ دەدەنەوە.

كەواتە: ئەگەر بمانەوێ گۆڕانكاریی‌و وەرچەرخان لـەم واقیعـەی خۆمانـدا بكەین‌و پرۆسەی پاكسازیی‌و بژاركردن‌و چاكسازیی‌و باشـكردنی تێـدا ئـەنجام بدەین، پێویستە لە تاكەكانـەوە دەسـت پێبكـەین‌و چـاككردنی تـاك‌و بـاش

پەروەردەکردنی بکەینە هەنگاوی یەکەممانو، دووپاتیشی دەکەینەوە کە هەر کام لە تاكو خێزانو کۆمەڵگاو دەوڵەت پێکەوە پەیوەستنو بۆ یەکدی پێویستن، بەڵام هەنگاوی یەکەمی گۆڕانکارییو وەرچەرخان بریتییە لە چاککردنو گۆڕینی تاکەکان، چونکە هەر تاکە کە خێزان دروست دەکاتو، کۆمەڵگاش هەر لە کۆی تاکەکان پێك دێ، چ لە حاڵەتی خێزانیی دابن، چ سەڵت، وە هەر تاکیشە کە پەرلەمانو دەستەڵاتی دادوەرییو حکوومەتو دامەزراوەکانیشی پێك دێنێ، خوای کاربەجێش لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿...إِنَّ اللهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنْفُسِهِمْ...﴾ (الرَّعد- ١١)، واتە: بێگومان خوا واقیعی هیچ کۆمەڵگایەك ناگۆڕێ هەتا ئەوان واقیعی خودی خۆیان نەگۆڕن...

جا من پێم وایە بۆ گۆڕینو چاککردنی تاکەکانی کۆمەڵگاکەمان فەراهەم هێنانی کەشو هەوایەکی وا کە تاکەکانی کۆمەڵگاکەمان بەشێوەیەکی باش تێدا پەروەردە بکرێن، پێویستە ئەم چوار بنەما سەرەکییە ڕەچاو بکەین:

یەكـەم: هێنانـەدی كەش‌و هەوای ئـازاد:

بناغەی پەروەردەبوونێكی ساغ‌و سـەلیمی تاكـەكان، بریتیـە لـە كـەش‌و هەوایەكی ئازاد كە مرۆڤـ تێیدا سەربەست بێت، وە لە ڕاستیدا بارودۆخی پڕ فشارو سەغڵەتكەر، چەندان جۆرە عـەیب‌و كەم‌وكووڕیی لە مرۆڤەكانـدا تێـدا پەیدا دەكات‌و وەك ڕووەكی بن تاتە بەردی زل‌و بێبـەش لـە تیشـكی خـۆر، خواروخێچ‌و زەردو لاواز دەردەچن.

ئنجا ئەگەر بمانەوێ ئەو ڕاستییەی بەشـێوەیەكی تیـۆریی (نظـري) گـوتم، بەرجەستەكراویی ببینین، دەتوانین لە مێژووی كۆندا بەنی ئیسڕائیل‌و لە هـی نوێدا میللەتی خۆمان، بە نموونە بێنینەوە:

نموونەی یەكـــەم:

بەنی ئیسڕائیل كە وەچەی (یعقوب)ن (علیه السلام)، -چونكە (إسرائیل) نازناوی یەعقووب بووە —پاش ڕزگاربوونی (یوسف) (علیه السلام) لە زیندان‌و كۆچكردنی باب‌و برایەكانی بـۆ میسـرو نیشـتەجێ بوونیـان تێیـداو زاووزێ كردن‌و زۆربوونیان، فیرعـەونەكانی میسر بەتایبەت (خۆفـۆ) دەكەونـە ئـازارو ئەشكەنجەدانیان‌و چەوساندنەوەو سـۆغرەو بێگـار پێكردنیـان، وە سـەربڕینی كوڕەكانیان‌و هێشتنەوەی كچەكانیان، وەك خوای زانـاو پـەنهانبین لـەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلا فِي الأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾ (القصص-٤)، واتە: بێگومـان فیرعـەون سـتەم‌و سەركەشـیی كـرد لـە زەوی — میسـر-داو خەڵكەكـەی بـەش بـەش كـرد، كۆمـەڵێكیانی دەچەوسـاندەوە كوڕەكانیـانی سـەردەبڕی‌و ئافرەتـەكانیانی دەهێشـتەوە، بەڕاسـتی ئـەو لـە

خراپەکاران بوو.

ئیدی وەچەی ئیسرائیل لەم واقیعە تاڵو دژوارەدا دەمێننەوەو بە ناچاری مل بۆ ستەمو زۆری فیرعەونەکانی میسر ڕادەکێشن، هەتا خوای کاربەجێو دادگەر ئیرادەی دێتە سەر ئەوە کە ئەو میللەتە ستەمدیدەیە لە چەنگی فیرعەون (خۆفۆ) قوتار بکات، وەك فەرموویەتی: ﴿وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ۞ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الأَرْضِ...﴾ (القصص: ٥-٦)، واتە: وە دەمانەوێ کە چاکە لەگەڵ ئەوانەدا بکەین کە لە زەویدا چەوسێنراونەوە وە بیانکەینە پێشەواو حوکمڕانو بیانگێڕین بە میراتگر -ی فیرعەون-، وە دەستەڵاتیان پێبدەین لە زەویدا...

ئنجا خوای بەرزو مەزن (مووسا)و (هاڕوون)ی برای (علیهما السلام) دەکاتە هۆکارو ئامرازی جێبەجێبوونی ئەو ویست (إرادة)ەی خۆیو، پاش ئەوەی پەیامی پێغەمبەرایەتییان پێدەبەخشێ، فەرمانیان پێدەکات کە بچن گەلە چەوساوەکەیان لەژێر نیرو چەپۆکی فیرعەون دەربێنن: ﴿فَأْتِيَاهُ فَقُولا إِنَّا رَسُولا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلا تُعَذِّبْهُمْ...﴾ (طه- ٤٧)، واتە: بچنە لای -فیرعەون- و بڵێن: ئێمە ڕەوانەکراوی پەروەرگارتین بۆ لات، جا بەنی ئیسرائیلمان لەگەڵ ڕەوانە بکەو مەیان چەوسێنەوە..

ئیدی سەرەنجام مووساو هاڕوونی برای سەلامی خوایان لێبێ ئامانجەکەیان دەپێکنو گەلە چەوساوەکەیان دەرباز دەکەنو خوای تۆڵەستێن فیرعەونو داروودەستەو سوپایەکەیش کە ڕاوەدووی بەنی ئیسرائیل دەنێن، لە دەریای سووردا دەخنکێنێ، وەك خوا (سبحانە وتعالی) لە سیاقی بیرخستنەوەی جوولەکەکاندا کە چ چاکەیەکی گەورەی لەگەڵ پێشینانیاندا کردوە، فەرموویەتی: ﴿وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ

﴿وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ﴾ (البقرة- ٥٠)، واتە: وەیاد بکەنەوە کاتێك دەریامان بۆتان لەتکرد ئیدی ئێوەمان ڕزگارکردو دراودەستەی فیرعەونیشمان خنکاند لە حاڵێکدا کە ئێوە تێیانەوە ڕامابوون.

بەڵێ گەلی (بني إسرائیل) کە خوای باڵادەست بەهۆی مووساو هاڕوونی برایەوە سەلامی خوایان لێبێ، لەژێر نیری فیرعەونی دەرێنان‌و ڕزگاری کردن، لە سۆنگەی ئەوەوە کە ماوەیەکی زۆر ژیانێکی زەلیلانەو چەوسێنراوانەیان گوزەراندبووو لە نیعمەتی ئازادیی‌و سەربەستیی بێبەش بوو بوون، کۆمەڵێك دەردو نەخۆش دەروونیی‌و کۆمەڵایەتییان تێدا پەیدا بوو بوون، کە بەهۆیانەوە سەرئێشەی زۆریان بۆ مووساو هاڕوونی برای پەیداکرد، کە دەتوانین وەك نموونە ئاماژە بە هەندێکیان بکەین:

١) لاساکردنەوەی کوێرانەی ئەم‌و ئەو:

وەك لەو هەڵوێستەیاندا بەرجەستەیە کە جارێ تازە لە دەریای سوور پەڕیبوونەوەو دەربازیان بوو بوو، کەچی دوای ئەوەی بەلای کۆمەڵێکی بتپەرستدا ڕەتبوون، داوایان لە مووسا کرد کە پەرستراوێکیان بۆ دابنێ وەك چۆن ئەوان هەیانە: ﴿وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآئِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْاْ عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَّهُمْ قَالُواْ يَا مُوسَى اجْعَل لَّنَا إِلَـهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ...﴾(الأعراف- ١٣٨)، واتە: وە بەنی ئیسرائیلمان لە دەریای سوور -پەڕاندەوە، جا بەلای کۆمەڵێکدا ڕەتبوون کە خۆیانیان لەسەر پەرستنی چەند بتێکیان حەپس کردبوو، (بەنی ئیسرائیل) گوتیان: ئەی مووسا! پەرستراوێکمان بۆ پەیدا بکە، وەك چۆن ئەوانە پەرستراویان هەن...

شایانی باسیشە کە هۆکاری سەرەکی هاندەر بۆ لاساکردنەوەی خەڵکی، بریتیە لە متمانەو باوەڕ بەخۆنەبوون‌و خەڵك لەلا زۆر بوون‌و خۆ لەلا بچووك بوون.

٢) بیانوو گرتن‌و منگەمنگ کردنی بەردەوام:

ئەمیش عادەت‌و خووێکی دیکەی خراپی بەنی ئیسرائیل بوو، بۆ نموونە: پاش ئەوەی خوا لە چەنگی فیرعەون دەربازی کردن‌و چوونە دەشت‌و بیابانی سیناوە، دووجۆرە خۆراکی زۆر چاك‌و نایابی لەو بیابانە قاقڕو دێمەکارەدا بۆ ڕەخساندن، کە بریتی بوون لە (مَنّ) و (سَلْوی) کە یەکەمیان (گەزۆ)یەو دووەمیشیان جۆرە باڵندەیەکە وەك کەوو سوێسکە، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿..وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى..﴾(الأعراف- ١٦٠)، واتە: وە هەورمان لەسەریان کردە سێبەرو گەزۆو سەلواشمان بۆ ناردنە خوارێ.

کەچی لەجیاتی سوپاسگوزاریی کردن‌و قەناعەت کردن، بە شێوازێکی ناجۆر کەوتنە بڕوبیانووگرتن لە مووسا (عليه السلام)و لەو دەشت‌و بیابانە قاقڕو بێئاوەدا داوای خواردنی جۆراو جۆریان لێکرد، وەك خوای (عزّ وجل) فەرموویەتی: ﴿وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَن نَّصْبِرَ عَلَىَ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنبِتُ الأَرْضُ مِن بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ...﴾ (البقرة- ٦١)، واتە: وەیاد بکەنەوە کاتێك گوتتان (واتە پێشینانتان) ئەی مووسا: لەسەر یەك جۆرە خواردن خۆڕاناگرین جا داوامان بۆ لە پەروەردگارت بکە کە لەوەی زەوی دەیڕوێنێ لە پاقلەو تڕۆزیو گەنم‌و نیسك‌و پیوازی بۆمان دەرێنێ...

دیارە مووساش سەلامی خوای لێبێ بەم وەڵامە توندو ددان شکێنە بێدەنگیان دەکات: ﴿... قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُواْ مِصْراً فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ ...﴾ (البقرة- ٦١)، واتە: ئایا ئەوەی کە چاکترە بەوەی دەگۆڕنەوە کە خراپترە؟! دەشۆڕبنەوە بۆ هەر شارێك تاکو ئەوەی داوای دەکەن چنگتان بکەوێ.

بەڵێ بەڕێـــزان!

بۆ میللەتی خاوەن عیززەتو عەودالّی ئـازادیی، خـواردنی یـەك جـۆری سادە، سەدجار لە خواردنی جۆراوجۆری ژێر سایەی فیرعەونەكان باشترە، بەڵام بەنی ئیسرائیلی خووگرتوو بە كۆیلایەتیو ژێردەستەیی‌یەوە بـە پێچـەوانەوە بووە.

٣) ســستییو تەنبەڵیی لە جێبەجێ كردنی فەرمانداو زۆرشــت هەڵكۆڵین بێئەوەی پێویست بێ:

ئەم هەڵوێستەشیان بە جوانترین شێوە لەو بەسەرهاتەدا دەردەكەوێ كە بە چیرۆكی مانگا زێڕینە ناسراوەو سووڕەتی (البقرة)یشی بە نـاوەوە كـراوە، لـە ئایەتی (٦٧) تا (٧٣)ی بۆ تەرخان كراوەو، كورتەكەییشی ئەوەیـە كـە دوای ئەوەی پیـاوێكی بـەنی ئیسـرائیلی دەكـوژرێو بكوژەكـەی نـازانرێ، خـوای كاربەجێ فەرمان بە مووسا (علیه السلام) دەكات كە بۆ دۆزینەوەی بكوژەكە بە گەلەكەی بڵێ مانگایەك سەربڕنو ئەندامێكی ئـەو مانگـا سـەربڕاوە لـە تەرمی ئەو كوژراوە بدەن تاكو وەك موعجیزەیەكی دیكەی مووسا، ئـەو بابـا كـوژراوە زینـدوو بێتـەوەو نـاوی بكوژەكـەی خـۆی بـدركێنێ، وەك خـوا فەرموویەتی: ﴿وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْساً فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ ۞ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾(البقرة: ٧٢-٧٣)، واتە: وەیاد بكەنەوە كاتێـك یـەكێكتان كوشـتو تێیدا كەوتنە مشتومڕەوە، بەڵام خوا ئەوەی پەنهانی دەكەن دەیخاتە گـۆڕێ. جا پێمان گوتن ئەندامێكی ئەو مانگا سەربڕاوە لە تەرمی كوژراوەكە بدەن - تاكو زیندوو بێتەوە- ئـاوا بـەو شـێوەیە خـوا مـردووان زینـدوو دەكاتـەوەو نیشانەكانی خۆیتان پیشان دەدات، بەڵكو بفامن.

جا دیارە گەلی مووسا سەلامی خوای لـێبێ سـەرەنجام ئـەو فەرمانـەیان جێبەجێ كردوە، بەڵام دوای چی؟!

دوای ئەوەی بەهۆی پرسـیاركردنی زۆرەوە لـە مووسـا، لـەبارەی تەمـەنو رەنگو جۆرو چۆنیەتی ئـەو مانگایـەوە، كـە پێویسـتە سـەری بـبڕن، هـەم مووسایان زۆر بێزار كـردوەو، هـەم كارەكەشـیان زۆر لەسـەر خۆیـان قـورس كـردوە، وەك خـوای كاربــەجێ فەرموویــەتی: ﴿...فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُواْ يَفْعَلُونَ﴾ (البقرة- ٧١)، واتە: وە سەرەنجام سەریان بڕی هەرچەندە خەریك بـوو نەیكەن...

هەڵبەتە ئەگەر بمانەوێ بەسەرژمێركردنی عەیبو كەموكوڕییەكانی بەنی ئیسرائیلدا بچینە خـوارێ كـە بـە هـۆی ژیـانی ژێردەسـتەییو لەدەسـتدانی ئازادییەوە تێیاندا پەیدابوو بوون، زۆری دەوێ بۆیە بەم چـەند نموونەیـە وازی لـێدێنین.

ئێسـتاش نـۆرەی خۆمانـە وەك گـەلێكی سـتەمدیدەو چەوسـێنراوی درێژخایەنی ژێر نیرو چەكمەی رژێمی بەعسی شۆڤێنی:

نموونـەی دووەم:

ئێمەش وەك خەڵكی كوردستانی عێـراق بـەهۆی زەخـتو فشـارو سـتەمو چەوساندنەوەی چەندان ساڵەی رژێمی بەعسەوە، كاتی خـۆی كۆمـەڵێكی زۆر عـەیبو عـارو ناتـەواویی فیكریـیو رەوشـتیی (سلوكي)و كۆمەڵایـەتیو سیاسیمان -بەگشتی- تێدا پەیدابوو بـوون، كـە هـەتا ئێسـتاش كـەمو زۆر كاریگەرییو رەنگدانەوەیان لە هەڵسوكەوتو رەفتارو هەڵوێستەكانی زۆربەی میللەتەكەماندا بە سەركردایەتی سیاسی و ئەهلی فیكرو قەڵەمیشـەوە، بـە

زەقی هەست پێدەکرێ!

جا دیارە من بە پێویست‌و بگرە پەسندیشی نازانم بچمە نێو درێژەو وردەکاریی ئەو مەسەلەیەوە، کە پێم وانیە هیچکەس لام‌و جیمی تێدا بکات، بۆیە هەروا بە خێرایی‌و بە کورتی ئاماژە بە هەندێك لەو خووو خەسڵەتە خراپانە دەکەم کە پێم وایە هۆکاری سەرەکی سەرهەڵدانیان لەنێو بەشێکی زۆری خەڵکەکەمان دا ستەم‌و زۆرو چەوساندنەوەی ڕژێمی دیکتاتۆری بەعس بووە، لە ڕابردوودا:

١- پاوانخوازیی‌و خۆسەپاندن‌و هەموو شتێك بۆخۆو داروودەستەی خۆ قۆرخ کردن..

٢- خۆ پێ کەمبوون لە بەرانبەر ئەوانی دیکەدا، کە ئەمەش گەورەترین هۆکاری لاسایی کردنەوەو شوێنکەوتنی کوێرانەیە.

٣- کردنی کارێك لە بەرانبەر پارەو تەماع‌و کورسیدا، کە پێچەوانەی قەناعەت‌و بڕوای نێو دڵ‌و دەروونە، کە کاتی خۆی بە زەقترین شێوە لە دیاردەی جاشایەتیی‌و سیخوڕیی کردن بۆ ڕژێم داو، ئێستاش لە گەلێك بواردا و بە زۆر شێواز لە هەڵوێست‌و ڕەفتاری خەڵکێکی زۆردا بەرجەستەیە.

٤- خۆویستی (أنانیة)و بەتەنگ خەڵکەوە نەبوون‌و تەنیا لە بیری خۆو بەرژەوەندی تاکیی خۆدا بوون‌و پەندی هەڵەی: (ئۆخەی ئۆخەی هەر کەس بۆخۆی!) کردنە بەرنامە.

٥- زاڵبوونی گیانی ماددیگەرایی‌و تەنیا لە فیکری تێرکردنی گەدەو داوێن‌و پڕکردنی گیرفان‌و قاسەدا بوون.

٦- هیممەت نزمیی‌و لە هەموو شتێكی چاكدا بە كەمترین ئاست‌و پشك قەناعەت كردن، جگە لە بەرژەوەندییە ماددیی یەكان‌و تێركردنی غەریزە جەستەیی یەكان، كە بە زمانی حاڵ، دۆزەخ ئاسا لەو ڕووەوە هەر دەڵێن: ﴿...هَلْ مِن مَّزِيدٍ ؟!﴾ (ق- ٣٠).

٧- زاڵكردنی ئینتمای حیزبیی‌و تیرەیی‌و ناوچەیی‌و بنەماڵەیی بەسەر ئینتمای نەتەوەیی‌و نیشتیمانییداو، سەرەنجام ماڵماڵۆكێنەو دابڕ دابڕ بوون!

بەڵێ بەڕێزان !

سەرجەم ئەم دەردو نەخۆشی یە دەروونیی‌و فیكریی‌و ڕەوشتییانەو هی دیكەش لەنێو خەڵكێكی زۆری میللەتەكەماندا كەم‌و زۆر هەن‌و تەشەنەیان كردوە، جا ئێستا ئەگەر بمانەوێ تاكی كوردستان، چ منداڵ بێ، چ گەنج‌و، چ پیرو، چ نێرو، چ مێ، لەو دەردو نەخۆشیانە چارەسەر بكەین، یاخود پێشگیریی بكەین لە تەشەنەكردنی زیاتریان‌و پێوە گیرۆدەبوونی ئەوانەی كە پێیانەوە گرفتار نەبوونە، بەتایبەت لە وەچەی نوێمان، پێویستە یەكەمین هەنگاومان بۆ پەروەردەیەكی ڕەسەن‌و ڕاست، بریتی بێ لە فەراهەم هێنانی كەش‌وهەوایەكی ئازاد، كە مرۆڤ تێیدا هەست بە مرۆڤبوونی خۆی بكات‌و هیچ پاڵەپەستۆو فشارێكی ماددیی‌و مەعنەویی‌و سیاسی‌و ئەمنی وای لەسەر نەبێ كە بیپلیشێنێتەوەو كەسایەتی وردوخاش بكات‌و بیكاتە (خوردە)!!

كەواتە:

با بە هەموو لایەكمانەوە كار لەسەر ئەوە بكەین كە ئازادیی‌و سەربەستی ڕاستەقینە بۆ تاكەكانی كۆمەڵگاكەمان مەیسەرو دەستەبەر بكەین‌و، ڕێ نەدەین بە هیچ لایەن‌و دەزگایەك كە بە هیچ بیانوو پاساوێكەوە ئازادیی لە

تاکی کوردستان زەوت بکاتو، لە هیچ کەسێکیش قبوولْ نەکەین کە زەختو گوشاری سیاسی یان ئابووریی یان ئەمنیی بخاتە سەر خەڵکیو لـەو نیعمەتـە هەرە بەرزە خواییی یە، کە بەبێ وی مرۆڤـ لە نێوەڕۆکی خۆی خاڵی دەبێتەوە، بێبەش بکات کە بریتیە لە ئازادیی.

ئنجا با بزانین دووەمین هەنگاوو بنەمای پەروەردەیەکی ڕاستو ڕەسەنی تاك، چیە؟!

دووەم: پەروەردەیەکی گشتگیرو هاوسەنگ:

بەڵێ بەڕێزان!

ئەگەر بمانەوێ گۆڕانکاریی‌و وەرچەرخانێکی ئیجابیی لە کۆمەڵگاکەماندا بکەین، پێویستە بەرنامەیەك بۆ پەروەردەکردنی تاکەکانی ڕەچاو بکەین، کە گشتگیر بێت‌و سەرجەم لایەن‌و پێکهاتەکانی مرۆڤ لە عەقڵ‌و دڵ‌و غەریزەو...هتد، بگرێتەوە، وە هاوسەنگیش بێ‌و هیچ لایەن‌و پێکهاتەیەکی مرۆڤ لەسەر حیسابی لایەن‌و پێکهاتەکانی دیکەی گەورە نەکات‌و، سەرەنجام بەهۆی پەروەردەیەکی لاتەڵ‌و ناهاوسەنگەوە کەسایەتییەکی نارێك‌و لاسەنگ بۆ مرۆڤەکان فەراهەم نەهێنێ.

دیارە کاتێکیش مرۆڤ پەروەردەیەکی گشتگیرو هاوسەنگ دەکرێ، کە سەرەتا عەقڵ‌و هۆشی بە زانیاری‌و شارەزایی ڕاست‌و سوودبەخش ڕۆشن بکرێتەوە، کە بێگومان زانستی لە وەحی خواوە سەرچاوەگرتوو، لەپێش هەر جۆرە زانیارییەکەوەیە، پاشان دڵی بە ئیمان‌و عەقیدە بێدارو ئاوەدان بکرێتەوە، وە لایەنی ڕووحیی بە خواپەرستیی‌و تەقواو تەزکیە تێر بکرێ، وە لایەنی عاتیفی بە هونەری ڕەسەن‌و پاك‌و چاك گەشەی پێبدرێ، هەروەها جەستەی بەهۆی پاکڕاگرتن‌و خواردن‌و خواردنەوەی حەڵاڵ‌و پاك پێدان‌و وەرزشکردنەوە خزمەت بکرێ، وە بە هۆی ڕەوشت‌و ئەدەبە بەرزەکانی ئیسلامەوە لایەنی هەڵس‌وکەوت‌و ڕەفتاری خێزانیی‌و کۆمەڵایەتیی‌و سیاسی تێدا بەهێز بکرێ‌و...هتد، ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەری خواش ﷺ تیشکێکی باشمان بۆ دەخاتە سەر مەسەلەی پەروەردە لە ئیسلامدا:

عەبدوڵڵای کوری عەمری کوڕی عاص -خوا لێیان ڕازی بێ- کە وادیارە شەوانە هەمیشە شەونوێژی کردووەو نەخەوتووەو، ڕۆژانەش هەردەم بەڕۆژوو

بووەو نەیپسانذۆتەوە، دەڵێ پێغەمبەری خوا ﷺ پێی فەرمووم:

((یا عبدالله ألَمْ أُخْبَرْ أنّك تصومُ النّهار وتَقوُم الَّليل؟ فقلت: بَلى یا رسول الله، قال: فَلا تَفْعَلْ، صُمْ وأفْطِر و قُمْ وَنَمْ فأن لجسدك علیك حقاً، وأنَّ لعینك علیك حقاً، وان لزوجك علیك حقاً، وان لزورك علیك حقاً..)) بوخاری بە (١٩٧٥)و موسلیم بە ژمارە (١١٥٩) گێڕاویانەتەوە.

واتە: ئەرێ عەبدوڵلا ڕۆژانە هەر بەڕۆژووی و شەوانەش هەر شەونوێژ دەکەی؟

گوتم: با ئەی پێغەمبەری خوا.

فەرمووی: دەجا وامەکە، ڕۆژووش بگرەو بەڕۆژووش مەبە -واتە هی سوننەت-، وە شەونوێژیش بکەو بشخەوە، چونکە جەستەت هەقی لەسەرتەو، چاوت هەقی لەسەرتەو، هاوسەرت هەقی لەسەرتەو، میوانیشت هەقی لەسەرتە..

بەڵێ پەروەردەی ڕاستو دروستی مرۆڤ لە ڕوانگەی ئیسلامەوە ئەوەیە کە یەك ڕەهەندانە تەماشای مرۆڤ نەکرێو، لە بەرنامەی پەروەردەو پێگەیاندنی دا سەرجەم پێکهاتەکانی سروشتیو، ڕەهەندو لایەنەکانی کەسایەتی لەبەرچاو بگیرێنو حیسابی خۆیانیان بۆ بکرێ، چونکە بێگومان مرۆڤ بە هەموو پێکهاتە ڕواڵەتییو دەروونییەکانیەوە مرۆڤەو، نە عەقڵی ڕووتەو نە جەستەی بە تەنیاو نە رووحی بەتەنێو...هتد.

سێیەم: بناغەی پەروەردەیەکی هاوسەنگ بریتییە لە: سێکوچکەی : ئیمان، خواپەرستی، ڕەوشت:

پەروەردەی مرۆڤ لە ئیسلامدا سێ بنچینەی گەورەو گرنگی هەن، کە وەك سێکوچکەیەك لەسەریان بەندە ئەوانیش بریتین لە:

ئیمان، خواپەرستیی، ڕەوشت.

جا هەرچی ئیمانە کە لەسەر بناغەی بوونناسی (معرفة الوجود) هەڵدەچنرێ‌و، تاکە بوونناسیی ڕاست‌و دروستیش ئەوەیە، کە ئیسلام خستوویەتە ڕوو –وەك لە کتێبی: (تەوژمی ئیسلامیی‌و عەلمانیی‌و خاڵە هاوبەش‌و جیاوازەکانیان)دا بە درێژی قسەم لەبارەوە کردوە-، بەڵێ ئیمان بەرچاوی مرۆڤ ڕۆشن دەکاتەوە دەربارەی خۆی‌و خوا (عزّ وجلّ)و بوونەوەر، وە ئینسان لە سایەی ئیماندا لەخۆی حاڵی دەبێ کە چییەو کێیەو بۆچی دروستکراوەو پێویستە چۆن بژیو چی بکات‌و سەرەنجامی ئەم ژیانە دنیایی یە چۆن دەبێ‌و ڕۆژی دوایی چیەو چی تێدا دەگوزەرێ‌و...هتد؟!

ئنجا پاش لە دڵ‌و عەقڵدا چەسپانی ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی، بەهەر پێنج پایەو بنەڕەتە سەرەکییەکانیەوە کە بڕواهێنانە بە خواو فریشتەکانی‌و کتێبەکانی‌و پێغەمبەرانی‌و ڕۆژی دوایی، وەك ئەنجامێکی سروشتی، مرۆڤی بڕوادار دەکەوێتە خولیاو بیرو تەقەللای پەرستن‌و بەندایەتی کردن بۆ خوای بەرزو بێوێنە (سبحانه وتعالى)، چونکە مەحاڵە کەسێك بەڕاستی خوا بناسێ‌و عەودال‌و شەیدای پەرستن‌و بەندایەتی بۆکردنی نەبێ، هەروەها دوورو مەحاڵە کەسێك بڕواهێنان بە فریشتەکانی خواو کتێبەکانی‌و پێغەمبەرەکانی‌و ڕۆژی دوایی لە دڵدا چەسپابێ‌و، هەوڵ نەدات بە جۆرێك ژیان‌و گوزەرانی

تاکییو خێزانییو کۆمەڵایەتی دنیای ڕێك بخات، کە ببێتە مایەی ڕزگاربوونو سەرفرازیی ئەولایو بەختەوەرییو خێروخۆشی ئەملای.

پاشان وەك زادەو بەرهەمێکی سروشتیو چاوەڕوانکراوی ئیمانو عیبادەت، بابای بڕواداری خواپەرست، بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی بەرەو ڕەوشتو خووی بەرزو جوانو ئەدەبی دڵگیرو پەسند پەلکێش دەبێ، چونکە بێگومان مرۆڤ لە سۆنگەی ئیمانو عەقیدەی ڕاستو خواپەرستیی ساغەوە، لە خوا (سبحانە وتعالى)و فریشتەکانیو پێغەمبەرەکانی (علیهم الصلاة والسلام) نزیك دەبێتەوە، وە لە کتێبی خواو فەرمایشتە بەرزو بێوێنەکانی ورد دەبێتەوەو، وە بۆ خۆسازو ئامادەکردن بۆ بەر داداگای خوا لە ڕۆژی دواییو لێپرسینەوەو پاداشتو سزا، بێدار دەبێتەوە.

ئنجا شتێکی ڕوونو بێچەندو چوونیشە کە هەرکەسێك لە خواو فریشتەکانیو پێغەمبەرەکانی نزیك بێو، لە کتێبو فەرمایشتەکانییەوە ڕامێنێو، لەبیری خۆئامادەکردندا بێ بۆ ڕۆژی دواییو سزاو پاداشت وەرگرتنەوەو، پاشان پەرستنو بەندایەتییەکی ساغو بێخلتە بۆ خوا ئەنجام بدات، حەتمەن حەتمەن لە هەموو ڕەوشتو ئاکارێکی بەرزو پەسند بەهرەمەند دەبێو، لە خووخدەو ڕەفتاری دزێوو ناپەسندیش دوور دەبێ، هەر بۆیەش دەتوانین بە دڵنیاییو ڕاشکاوییەوە بڵێین: (خووو ڕەوشتی بەرزو پەسند سەنگی مەحەکی مسوڵمانەتییە) -نامیلکەیەکم بەو ناونیشانەوە هەیە، هەر بۆیەش دەتوانین بە پشت بەستن بەو ڕاستییەی کە ڕابرد بڵێین:

هەرکەسێك ناتەواویی (خَلَلْ)و کەموکووڕیی لە خواپەرستیی یەکەیدا بینرا، دەبێ بزانرێ کە ناتەواویی لە ئیمانو عەقیدەکەیدا هەیەو، هەمیشە کرچوکاڵییو کەموکووڕیی ڕەوشتو ئاکاری مرۆڤیش، زادەو بەرهەمی

ناتـــەواویی خواپەرســـتییەكەیەتی، ئـــەم دوو ئایەتـــە بـــەپێزەی ســـوورەتی (إبراهیم)یش بە ڕوونیی پێكەوە گرێدران‌و پەیوەستبوونی: بڕواو خواپەرستی‌و خووڕەوشتی پەسند ڕادەگەیەنن:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاء ۞ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا...﴾ (٢٤-٢٥)، واتە: سەرنج نادەی چۆن خوا بۆ وشەیەكی پاك‌و چاك –كە مەبەست وشەی (لا اله الاّ الله) یە- درەختێكی چـاك‌و بـەپێزی بەوێنـە هێناوەتـەوە، كـە ڕەگ‌و ڕیشەكەی لە زەویدا چەسپاوەو لق‌و پۆپەكانیشی بەرز هەڵچوون، هـەردەم بـە فەرمانی پەروەردگاری بەرو میوەی خۆی دەبەخشێ...

وەك دەبینین خوای كاربەجێ (سبحانە وتعالی) وشەی بـەرزو بـەپێزی خـوا بەیەككگرتن (كلمة التوحید)و ئەو شوێنەوارو بەرهەمانەی لێی پەیدا دەبن، لە خواپەرستیی‌و فەرمانبەریی‌و خووو ڕەوشـتی بـەرزو پەسـند، وە درەختێكـی بەرهەمدار دەچوێنێ كە لە سێ بەشان پێكهاتوە:

ڕەگ‌و ڕیشـە، قـەدو لـق‌و پـۆپ‌و گـەڵا، میوەوبـەر، دیـارە لـە پێكـەوە بەراوردكرانی: بیری خوابەیەككگرتن (فكرة التوحید)و درەختـە بەردارەكەشـدا، ئیمان‌و عەقیدە دەكەوێتە بەرانبەر ڕەگ‌و ڕیشەو، قەدو لق‌و پۆپ‌و گەڵاش لە بەرانبەر خواپەرسـتیدا قەرار دەگرن‌و، میوەو بەریش خووو ڕەوشت‌و ئاكـاری پەسندیان دەكەوێتە ڕاست.

كورتەی قســـــان:

لـــە ڕوانگـــەی ئیســـلامەوە سێكوچـــكەی : (ئیمـــان، خواپەرســـتیی، خووڕەوشت) بناغەی لەسەر پەروەردەكرانی مرۆڤـــن و هـــەركاتێك ویســـترا

پەروەردەیەكی گشتگیرو هاوسەنگ ڕەچاو بكرێ، بۆ دارِشتنی كەسایەتییەكی پوختو نەختو تۆكمەو ڕێكی تاكەكانی كۆمەڵگاكەمان، پێویستە لەسەر بناغەی ئەو سێ پایە بنەڕەتییە ئەو پڕۆسەیە جێبەجێ بكرێ.

هیچ گومانیشی تێدا نیە كە خواپەرستیی مرۆڤ لەقەدەر ئیمانو عەقیدەیەكەی دەبێو، ڕەوشتو خووو ئاكاریشی بەپێی ئەندازەو ڕێژەی خواپەرستییەكەی دەبێو، مرۆڤ هەتا خواناسترو بڕوادارتر بێ، خواپەرستترو پارێزكارتر دەبێو، هەتا بەندایەتیو پارێزیشی بۆ خوا چاكتر بێ، خووو ڕەوشتو ئاكارو هەڵسوكەوتیشی لەگەڵ خەڵكو دەوروبەریدا باشتر دەبێ، هەربۆیەش خوای شارەزا (عزّ وجلّ) فەرموویەتی: ﴿...فَاتَّقُواْ اللّهَ وَأَصْلِحُواْ ذَاتَ بِيْنِكُمْ...﴾ (الأنفال- ١)، واتە: دەجا پارێز لە خوا بكەنو نێوانتان چاك بكەن.

كوردەواری خۆشمان بە بەلاش نەیانگوتوە: (لەو كەسە بترسە كە لە خوا ناترسێ)، چونكە بەڕاستی هەركەسێك ترسو سامو هەیبەتو خۆشەویستی خوای لەدڵ دابێ، مەحاڵە بەخۆی ڕەوا ببینێ كە لە پەیوەندییەكانی لەگەڵ خەڵكو هەڵسوكەوتەكانیدا، هێڵە سوورەكان ببەزێنێو، تەماع لە خوێنو نامووسو سامانیان بكاتو مافو كەرامەتیان پێشێل بكات!

چـوارەم: وریـابوون لـە هەنـدێك نەخۆشـی و هەڵـەی بێـڕەزاو كوشـندە:

بەڵێ بەڕێزان!

بۆ ئەوەی بتوانین پەروەردەیەكی ڕێكو ڕاست بۆ تاكەكانی كۆمەڵگاكەمان بەتایبەت چینی گەنجو تازە پێگەیشتوومان بڕەخسێنین، پێویستە وێڕای ئـەو سێ بنەما گەورەو گرنگەی پێشوو، لێوریابوونی چەند نەخۆشـیو هەڵەیـەكی گورچكبڕیش بخەینە بەرنامەی پەروەردەییمانەوە، كە بریتین لە:

١- لاسـایی كردنەوەی كوێرانە:

پێم وانیە هیچكەسی واقیع بینو بە ویژدان هەبێ نكووڵیی لەوە بكات كـە دەردو نەخۆشی لاسایی كردنەوەی ناهۆشیارانەو كوێرانەی ئـەمو ئـەو، لـەنێو بەشێكی زۆری كۆمـەڵگاكەماندا بۆتە دیاردەیەكی زەقو بەرچاو.

شـایانی باسیشـە كـە لاسـایی كردنـەوە (تقلیـد)ی خـەڵكیو شـوێنپێ هـەڵگرتنیان بـەبێ لێوردبوونـەوەو حیسـابو كیتـاب، یەكێكـە لـەو دەردو نەخۆشییە دەروونییو كۆمەڵایەتییانەی كە هەمیشە كۆمـەڵگا داواكـەوتووو تێشكاوەكان پێیەوە گیرۆدە دەبن وەك، كۆمەڵناسی زەبردەست (عبدالرحمن بن خلدون) لە كتێبی ناوداری خۆی (المقدّمة)دا باسـی كـردوە، كـە گوتوویـەتی: (...والمغلوب مُولَعٌ بتقليد غالبِهِ...)، واتە: وە بابای بەزیوو تێشكاو هەمیشە عەوداڵی لاسایی كردنەوەی بەسەردا زاڵبووەكەیەتی...

هەڵبەتە (إبن خلدون) باشی پێكاوە، چونكە ئێمە دەبینین هەمیشە دەرودو نەخۆشی لاسایی كردنەوەو شوێنكەوتنی كوێرانە لـەنێو ئـەو دەسـتەو تـاقمو توێژانەدا بازاڕی گەرمە كە لە ناخیانـدا هەسـت كـردن بـە دواكـەوتوویتیو

بەجێماویی‌و تێشكاویی هەیە، لە بەرانبەر خەڵك‌و لایەنە لاساكراوەكانیاندا!

دیارە لە ڕوانگەی ئیسلامیشەوە حاڵەتی لاسایی كردنـەوەو شـوێنكەوتنی كوێرانە، زۆر خراپەو یەكێكە لە عـادەت‌و نەرێتـە بـەدو خراپـەكانی كـافرو هاوبەش بۆ خوا دانەرەكانیش، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿**بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ**﴾ (الزخرف-٢٢)، واتە: بـەڵكو گوتیان ئێمە باب‌و باپیرانی خۆمانمان لەسەر ڕێیەك بینیوەو ئێمەش هـەر بـە شوێنپێی واندا دەڕۆین!

بەڵام لێرەدا پێویستە ئاگاداربین‌و دوو مەسەلان پێكەوە تێكەڵ نەكەین كە بە ڕواڵەت وێك دەچن، بەڵام لە نێوەڕۆكدا زۆر جیاوازن، ئـەوانیش یەكـەمیان ئەوەیە كە باسمان كرد (لاسـایی كردنـەوە)و دووەمیشـیان بریتیـە لـە بـەهرە وەرگرتن‌و سوودمەندبوون لە شتی بەكەڵك‌و باشی خەڵكی، هەركەسـێك بـێ‌و لە هەر كوێیەك بێ!

چونكە خوای كاربەجێ لە حاڵێكدا كە یەكەمیانی قەدەغە كردوەو ڕێگریی لێكردوە، وە بە عـادەت‌و هەڵوێستێكی هەڵەو پووچـی كـافرانی دانـاوە، وەك پێشتر گوتمان، فەرمانی بەهی دووەمیان كردوەو مەدحی كەسانێكی كردوە كە گوێ بۆ هەموو جـۆرە قسـەو بیروبۆچـوونێك دەگـرن، بـەڵام دوایـی گوڵبـژێر دەكـەن‌و كامـەی چـاكترو پەسـندتر بـوو هەڵیدەبـژێرن، وەك فەرموویـەتی: ﴿**....فَبَشِّرْ عِبَادِ ۞ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُوْلَئِكَ هُمْ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ**﴾ (الزمر: ١٧-١٨)، واتە: دەجا موژدە بدە بەو بەندانەم كە گوێ بۆ هەموو قسەیەك دەگرن، پاشـان شـوێن ئـەوەیان دەكەون كە باشترە، ئەوانە كەسانێكن خوا ڕێنمایی كردوون، وە ئەوانەن خاوەن عـەقڵان.

بەڵێ عاقڵ ئەو کەسەیە عەقڵی خەڵکی بخاتە گەڵ عەقڵی خۆی‌و خۆی پێ دەوڵەمەند بکات، پێغەمبەری خواش ﷺ لەوبارەوە فەرموویەتی: ((الحكمة ضالّة المؤمن فحيثما وَجَدَها فَهوَ أحقُ بِها)) رواه الترمذي وغيره، واتە: حیکمەت شتێکە لە بابای بڕوادار بزر بووە، جا لە هەر کوێیەك بیدۆزێتەوە لە هەموو کەس پێی شایستەترە.

ئنجا ئەگەر تەماشای واقیعی مێژووی مسوڵمانانیش بکەین دەبینین دەوڵەت‌و کۆمەڵگای ئیسلامیی هەرچی بەرهەم‌و کەلەپووری فیکریی‌و فەلسەفیی‌و شارستانیی‌و سیاسی‌و ئیداریی ڕۆم‌و فارس‌و هیندو چین‌و یۆنان بوو بە عەقڵێکی کراوەوە وەریان گرت‌و هەزمیان کردو تەفاعولی ئیجابییان لەگەڵ کردو ئەوەی پێیان سوودبەخش‌و پەسندو لەگەڵ ئایین‌و عەقیدەدا گونجاو بوو، بەهرەیان لێوەرگرت‌و ئەوەی دیکەشیان بە پێی بنچینەی: (خُذ ما صَفا دَعْ ما كَدَر) ئەوەی بێخلتەیە وەریگرەو ئەوەی لێڵە ڕەتی بکەوە، فڕێداو بە زمانی حاڵ گوتیان: ماڵی قەڵب سەر بە ساحێبیەتی!

ئنجا وەنەبێ مسوڵمانانی پێشینمان هەر بەوەندە وازیان هێنابێ کە شتی چاکی خەڵك وەربگرن‌و خۆیانی پێ دەوڵەمەند بکەن‌و، کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامییانی پێ بەهێزو پێز بکەن‌و گەشەیان پێبدەن، بەڵکو ئەو بەرهەم‌و کەلەپوورە فیکریی‌و شارستانیی‌و ئیدارییەی وەریان گرت، گەشەیان پێداو زیادەی خۆشیانیان زۆر خستە سەری، وەك واقیعی مێژوویی شایەدەو، مێژوونووسە ڕۆژئاواییەکانیش گەواهی دەرن.

پوختەی مەبەست:

لاسایی کردنەوەو شوێنکەوتنی ناهۆشیارانەی خەڵکی لە هەر ڕوویەکەوە بێ، دەردو نەخۆشییەکی کوشندەو خراپەو پێویستە لە بەرنامەو پرۆسەی

پەروەردەییماندا چارەسەری بۆ ڕەچاو بکەین، بەتایبەتیش کە لە ڕۆژگاری ئێستامانو لەنێو بەشێکی زۆری کۆمەڵگاکەماندا زۆر تەشەنەی کردوەو، هەموو بوارەکانی فیکرو ڕەوشتو نەریتو پۆشاکو....هتدیشی گرتۆتەوەو، ئەگەر بابایەکی نەشارەزا بە نەتەوەکەمان سەرنجمان بداتێ، وا حاڵی دەبێ کە ئێمە میللەتێکی سەرسواڵکەرو دەستخاڵییو هیچ نەدیتووینو، هیچ شتێك لە دینو مێژووو کلتووری خۆماندا شك نابەین، تەنانەت جلوبەرگو ناوونیشانی دووکانو بازاڕەکانیشمان، بۆیە ناچارین هەموو شتێك لەملاولاڕا بێنین!!

٢- هەمیشە ڕووی ڕەخنەو گلەیی لە خەڵك کردنو دەستی چەور پێسڕینیان:

ئەمیش یەکی دیکەیە لەو عەیبو ناتەواییانەی کە لە خەڵکێکی زۆری کۆمەڵگاکەماندا هەیە، دیارە ئەم خەسڵەتەش زیاتر هی کەسانێکی لەخۆ ڕازیو دان بە هەڵەی خۆدا نەهێنەرە، وەك چۆن پێچەوانەکەی واتە لەجیاتی خەڵکی خەتای خۆ گرتن ڕەخنە لەخۆگرتنو عەیبی خۆ بینین، خەسڵەتی کەسانی واقیع بینو خۆ بەکەمگرەو، پێشینانیش جوانیان گوتوە: ((ئەگەر پووشکەت لە چاوی خەڵکدا بینی چیلکەش لە چاوی خۆتدا ببینە!))، منیش لە مێژساڵە وەك پەندێك گوتوومە: ((سەد هەڵەم تێدا بدۆزەوە، بەڵام یەکیانم لەگەڵ چاك بکە!)).

چونکە کەسانێك هەن هەر لە عەیب دۆزینەوەو ڕەخنەگرتن ئازانو، بۆ چارەسەری گرفتو کێشەکان هیچیان پێنیە.

ئنجا گومانیشی تێدانیە کە ئێمە هەموولایەکمان لە هێنانەدی ئەم واقیعەدا بەخێرو شەڕو چاکەو خراپەیەوە کەمو زۆر خاوەن پشکین، هەرکەسە بەپێی خۆی.

هەڵبەتە ناشمەوێ هیچکەس وا لەم قسانەم تێبگات کە من ڕەخنە لێگرتنی ئەم واقیعەم پێ خراپ و هەڵەیە، بەتایبەت واقیعی حیزبیی و حکوومیی و ئیداریی، کە سەرچاوەی زۆربەی هەرزۆری گرفت و نەخۆشییەکانە، نەخێر مەبەستم ئەوە نیەو بگرە بە پێچەوانەوە ڕەخنەگرتنی بەجێ و بابەتییانەو دەست خستنەسەر برین و نەخۆشییەکان، کارێکی گرنگ و پێویستە، بگرە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە بێدەنگ بوون لە کەموکووڕیی و هەڵەو پەڵەی کۆمەڵگاو دەسەڵات و دەورووبەرو دەستنەگرتنی ستەمکارو خراپەکاران و نەگێڕانەوەیان لە خراپەو ستەم، تاوانێکی یەکجار زلەو مایەی تێداچوونی کۆمەڵگاو دەسەڵات و سەر بەفەتارەت چوونیانە، وەك خوای کاربەجێ لەو بارەوە فەرموویەتی: ﴿وَاتَّقُواْ فِتْنَةً لاَّ تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ (الأنفال- ٢٥)، واتە: وە خۆتان لە بەڵایەك بپارێزن کە تەنیا تووشی ستەمکارەکانتان نابێ، وە بزانن کە خوا سزای توندە.

(ترمذي)یش گێڕاویەتیەوە کە ڕۆژێکیان (أبوبكر) -خوا لێی ڕازی بێ- وتاری دەدا گوتی: (أيها الناس إنَّكم تقرؤن هذه الآية و تؤولونها على خلاف تأويلها: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لاَ يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ...﴾ (المائدة- ١٠٥)، وإني سمعت رسول الله ﷺ يقول: إن النّاس إذا رأوا الظالم فلم يأخذوا على يديه أوشك أن يَعُمَّهم الله بعقاب منه)، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە ئەم ئایەتە دەخوێننەوەو بە هەڵە لێکی دەدەنەوە: (ئەی بڕوادارینە! وریای خۆتان بن، ئەگەر ڕێی ڕاست گرتووبن گومڕابووان زیانتان لێنادەن...)، بەڵام من گوێم لە پێغەمبەری خوا ﷺ بوو دەیفەرموو: هەرکات خەڵکی ستەمکاریان بینی و دەستیان نەگرت، نیزیکە خوا بەگشتی لەلایەن خۆیەوە سزایان بدات.

بەڵام مەبەستم ئەوەیە كە تەنیا لە ڕەخنەگرتن‌و عەیب دۆزینەوە ئازا نەبین‌و پێشنیاری ڕێبازو شێوازی چارەسەركردنیشیان بكەین، وە پێشمان وانەبێ كە خۆمان هیچ عەیب‌و كەم‌وكوورییەكمان نیەو لە كەم‌وكوورییەكانی ئەم واقیعەدا هیچ پشك‌و بەشمان نیە!

٣- تەنبەڵیی‌و خۆبواردن لە ئیش‌وكار:

ئەمیش یەكی دیكەیە لەو دەردو نەخۆشیانەی كە وەك پەتایەك ژمارەیەك لە تاكەكانی كۆمەڵگاكەمانی گرتۆتەوە لەسەر هەموو ئاستەكان، هەر لە سەركردایەتی سیاسی‌و بەرپرسیارێتی یە حیزبیی‌و حكوومیی یەكانەوە بگرە هەتا سەرجەم توێژەكانی كۆمەڵگاكەمان.

واتە: من لێرەدا ڕووی قسەم تەنیا لە میللەت یان توێژێكی دیاریكراوی میللەت نیە، بەڵكو ڕووی قسەم لە تەنبەڵەكانی كۆمەڵگایەكەمان بەگشتی بە حكوومەت‌و حیزب‌و میللەتەوە، چونكە وەك چۆن گەنجێك كە ئامادە نیە لە وڵاتەكەی خۆیدا كاروكاسبییەك بكات، هەرچەندە ئاتاجیشە، وە بەڕێوەبەرانی وڵات ناچار دەبن بۆ ئەنجامدانی ئەو كارە كرێكاری بیانیی بێنن، بە تەنبەڵ دادەنرێ، بە هەمان شێوەش بەرپرسێكی حیزبیی یان ئیداریی‌و حكوومییش كە لەبەر ئیسراحەت تەڵەبیی‌و خۆ ئەزیەت نەدان‌و ئارەق نەكردن، كەمتەرخەمیی لە ئەرك‌و كاری خۆیدا دەكات‌و بە چاكی ئەنجامی نادات، یان دوای دەخات، ئەویش هەر بە تەنبەڵ‌و تەوەزەل دادەنرێ‌و، بگرە بابای بەرپرس‌و پایەزل لە كاتێكدا لە ئەرك‌و كارەكانی خۆی دەبوێرێ‌و تەنبەڵیی دەكات، زەرەرو زیانێكی زۆر بە هەموو لایەك دەگەیەنێ‌و، جاری وایە بەهۆی ساردو سڕیی نواندنی كەسانێكی بەرپرسەوە لە نواندنی هەڵوێستێكی سیاسیدا، یان دەركردنی بڕیارێكی سیاسی بەپەلەی هەنووكەییدا، مەسەلەیەكی گرنگ‌و چارەنووساز لەدەست دەچێ.

جا ئەوەی کە لێرەدا پێویستە جەختی لەسەر بکەینەوە، چەند شتێکە:

یەك: دیاردەی خۆبواردن لە ئیش‌وکارو کەمتەرخەمیی تێداکردنیو تەنبەڵیی یەکێکە لە نەخۆشییە کۆمەڵایەتییەکانو، گەلانی تەنبەڵو خۆبوێر ناتوانن گەشە بکەنو بەرەوپێش بچن.

دوو: کۆمەڵگای ئێمە بەشێکی گیرۆدەی ئەو نەخۆشییە بووە لە هەموو ئاستەکانداو، پێویستە وەك ڕاستییەکی تاڵ دانی پێدا بێنین، چونکە خۆ لێگێل کردنی هیچ لە واقیعی تاڵی ناگۆڕێ، وەك چۆن بەسەر لە لمدا نوقم کردنی وشترمەل ڕاوچی بزر نابێ!

سێ: هۆکارێکی سەرەکی پەیدابوونی ئەو نەخۆشییە وێڕای هۆکارەکانی ڕۆژگاری ڕژێم، بریتییە لە گوریس پچڕکێنەو موونافەسەی نێوان هەردوو حیزبی حوکمڕان (پارتیو یەکیەتی) کە ویستوویانەو دەیانەوێ بە زەبری پارەو تەعین کردنو چیوچی، خەڵکی بێمتمانەو زویرو دڵسارد بەخۆیانەوە گرێ بدەنو، لە دەوری خۆیان کۆوەکەن!

چوار: چارەسەریش لە چەند شتێکدا دەبینم، گرنگترینیان:

أ - چاو بە سیاسەتی خۆدا گێڕانەوەی پارتیو یەکیەتیو زانینی ئەو ڕاستییە کە خەڵکی بە هاندەری پارەو تەماع کۆبووەوە، ناگونجێ پشتی پێ ببەسترێو، حیسابی لەسەر بکرێو سەرەنجام ئەو پەندە کوردیەیان بەسەردا دەچەسپێ کە دەڵێ: (هەتا گندۆر گندۆر بوون خزم زۆربوون، گندۆر هاتنە بڕانێ خزم هاتنە قڕانێ).

ئنجا هیچ گومانیشی تێدا نیە کە ئەو جۆرە هەڵس‌وکەوت کردنە بە ماڵو سامانی خەڵك، شتێکی ناشەرعییو نایاساییو نامەنتیقیشە!

ب- پەروەردەکردنی خەڵك لەسەر بە بەرزو پیرۆز تەماشاکردنی کارکردنو تێگەیاندنیان لەو ڕاستییە کە کارکردنو بژێوی حەڵاڵ پەیداکردن بە ڕەنجی شانو ئارەقەی نێوچاوان، جۆرێکە لە عیبادەتو بەشێکی گرنگە لە دینداریی‌و طاعەت.

ج- کارکردنی جیددیی بۆ پەیداکردنی کارو کەسابەت لە وڵاتدا، بەهۆی بووژاندنەوەی کشتوکاڵو ئاژەڵداریی‌و وەگەڕخستنەوەی کارگە لەکار کەوتووەکانو، بنیاتنانی کارگەو کارخانەی دیکەو، دەربازکردنی کۆمەڵگاکەمان لەم حاڵە نائاسایی‌و ناسروشتی‌یەی کە تێیکەوتوە، کە بریتییە لە: چاو لەدەستی وڵاتانی دیکە بوون بۆ سادەترین پێداویستی ژیانو گوزەرانی ڕۆژانەمان، کە پێم شك نایەت لەو ڕووەوە وڵاتێکی دیکەی وەك هەرێمی کوردستان لە دنیادا هەبێ!

٤- دابەزینی ئاستی خوێندنو وەرگرتنی زانست:

کە دیارە ئەم نەخۆشییە زیاتر تایبەتە بە قوتابیانەوەو، هۆکاری سەرەکی سەرهەڵدانی ئەم دیاردەیەش -بەڕای من- بریتییە لە یەکەم: دەستتێخستنی حیزب -کە مەبەستمان هەردوو حیزبی حوکمڕانە- لە کاروباری خوێندن، وەك دانانی مامۆستای بێتواناو ناشایستە بەهۆی ڕەچاوکردنی بەرژەوەندی تەسکی حیزبییەوە، وە فەرقو جیاوازی خستنە نێوان قوتابییەکانەوە لەبەر هەمان هۆکار، وە سەرقاڵکردنی قوتابیان بە گوریس پچڕکێنەی حیزبییەوەو...هتد.

دووەم: کاریگەریی سەلبیی تەوژمی عەلمانیی چ لە ڕێی هۆیەکانی ڕاگەیاندنەوە، چ لە ڕێی شێوازەکانی دیکەی کاروچالاکی حیزبیی‌و حکوومییانەوە، کە بەردەوام کار لەسەر لەخواو لە ئیسلام دوورخستنەوەی گەنجەکان دەکەنو، هەمیشە خەریکی تێدا وروژاندنی غەریزەی جینسییانو

قەناعەت پێهێنانیانن، کە ژیان لە تێرکردنی گەدەو داوێندا کورت هەڵدێ!

دیارە چارەسەری ئەم نەخۆشییەش بەوە دەکرێ کە دژو پێچەوانەی هۆکارەکانی پەیدابوونی بێنینەدی، واتە: دەستتێوەردانی حیزب لە پرۆسەی خوێندندا ڕابگیرێو نەهێڵرێ، وە تەوژمی عەلمانییش چیدی لە دژی تەوژمی ئیسلامیی، هەوڵی لەخواو ئیسلام دوورخستنەوەی گەنجەکان نەداتو، بەلای کەمەوە وەك سیکۆلاریزمی ڕۆژئاوا ئەگەر لەگەڵ ئایینو عەقیدەی کۆمەڵگایەکەیشیدا نیە دژیشی نەبێ، ئەگەرنا خۆی بە مەرەدی مەلای مەزبووره دەبات کە ئەو لقە درەختەی دەبڕیەوە کە لەسەری وەستابوو، وە پەندی: (نۆ گای خۆی بە گایەکی خەڵکییەوە لە گاگێرەدا خنکاند)ی بەسەردا دەچەسپێ!

٥- بێهیوایی و نائومێدبوون:

ئەمیش یەکێکی دیکەیە لەو دەردو نەخۆشییە پەرەگرتووانەی کە بەشێکی زۆری کۆمەڵگاکەمانیان گرتۆتەوە.

دیارە لە ئاکامی دڵساردیی و نائومێدییش کۆمەڵێك نەخۆشی و گرفتی دیکە سەرهەڵدەدەن کە سەری خۆهەڵگرتنو ڕوو لە هەندەران کردنی گەنجەکان لە هەموویان زەقترە.

پێشم وایە بۆ چارەسەری ئەم گرفتو نەخۆشییەی بێهیوایی و تەمابڕاوبوونە، ڕەچاوکردنی سێشت پێویستە:

أ- بە هەموو لایەکەوەو لە هەموو ئاستەکاندا بەجیددیی هەوڵی چارەسەرکردنی ئەو کەموکووڕیی و گیروگرفتانە بدەین کە خەڵکەکەمانیان دووچاری بێزاریی و نائومێدیی کردوەو، پێمان وانەبێ کە دەگونجێ ئەم

واقیعە بەو هەموو کەموکووڕیی و نەخۆشی و نەهامەتییانەوە، درێژە بە بوونی خۆی بدات، بەکورتی و بەکوردی:

با بەرپرسان و ساماندارانی بەهرەوەرگر لەم واقیعە پڕ ستەم و بێدادیی و کەموکووڕییە، خەیاڵپلاوی وانەکەن کە ئەم هەلومەرجە خراپ و پڕ گەندەڵیی و پۆخەڵییەیان بۆ دەچێتە سەر! بەڵکو بە پێی یاسا (سُنَّة)ی خوا لە مێژووی بەشەردا هەمیشە ئەو جۆرە واقیعانە سەرەنجامیان هەڵگێڕرانەوەیە، وەك خوای دادگەر فەرموویەتی: ﴿...**وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ**﴾ (الشعراء -٢٢٧)، واتە: وە لەمەودوا ئەوانەی ستەمیان کردوە دەزانن چ هەڵگێڕانەوەیەك هەڵدەگێڕرێنەوە!

ب- دەرككردنی ئەو ڕاستییە کە هیچ کۆمەڵگایەك بێگرفت و کێشەو کەموکووڕیی نیەو نابێ، بۆیە نابێ هەبوونی گرفت و کێشەکان چۆکمان پێدابدەن و نائومێدمان بکەن.

ج- بەهێزکردنی لایەنی مەعنەویی و گەشەپێدانی لەنێو کۆمەڵگادا بەگشتی و بەتایبەت چینی تازە پێگەیشتوو و گەنج، چونکە هیچ گومانی تێدانیە کە مرۆڤی بڕوادارو پشت بەخوا قایم و دیندارو پارێزکار، لە خەڵکی دیکە بەهێزترو خۆڕاگرترە لەبەردەم نارەحەتیی و گرفت و ئازارەکاندا و، هەرگیز بابای ئیمان پتەو لە سەختترین هەلومەرجیشدا دووچاری بەزین و تێشکان و نائومێدیی نابێ، وەك خوا (عزّ وجلّ) فەرموویەتی: ﴿...**إِنَّهُ لاَ يَيْأَسُ مِن رَّوْحِ اللهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ**﴾ (یوسف- ٨٧)، واتە: بێگومان تەنیا کۆمەڵی کافران لە بەزەیی و کەرەمی خوا بێهیوا دەبن.

لێرەشدا کۆتای بە تەوەرەی یەکەمی بابەتەکەمان دێنین، کە بەشی زۆری پانتاییەکەی گرتۆتەوەو دەچینە سەر تەوەرەی دووەم:

تــەوەرەی دووەم

ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگاکەمان لە بواری خێزانییــدا:

بەرێـــزان!

بۆ خستنەڕووی ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگەکـەمان لـە بـواری خێزانییدا بە پێویستی دەزانم سەرەتا ئاماژەیەك بکەین بە سروشتو پایەکانی بنیاتنانی خێزان لە ئیسلامدا بۆ ئەوەی هەموولایـەك لـەوبارەوە بەرچـاومان ڕوون بێ، چونکە من دەزانم کە کەسـانێکی لـە ئیسـلام نەشـارەزا زۆرجـاران بەهۆی هەڵسوکەوتو ڕەفتاری هەڵەو نابەجێی هەندێك لە مسوڵمانانەوە لـە بواری خێزانداریدا بەناهەق ئیسلام تۆمەتبارو بگرە تاوانباریش دەکەن.

پاشان دوای خستنەڕووی سروشتی خێزانو پایەکانی، ئامــاژە دەکـەین بـۆ ژمارەیەك لەو گرفتو کەموکوڕییانەی کە لەو بوارەدا لەنێو کۆمەڵگاکەماندا هەنو تیشکێکیش دەخەینە سەر چۆنیەتی چارەسەرکردنیان:

سروشتی خێزان‌و پایەکانی لە ئیسلامدا:

ئیسلامی بەرجەستە لە کتێبی خواو سوننەتی پێغەمبەری پێشەوادا ﷺ، گرنگی‌و بایەخێکی تایبەتی بە خێزان داوە وەك یەکەمین‌و گرنگترین خشتی بنیاتنانی کۆمەڵگا، جا ئەو گرنگی‌و بایەخ پێدانەی ئیسلام بە خێزان لە زۆر شتدا نومایانە، بەڵام گرنگترینیان -بەبڕوای من- ئەوەیە کە ئیسلام بنیاتنانی خێزانی لەلایەن پیاوو ئافرەتەوە خستۆتە سەر بناغەی گرێبەست (عقد)ێکی گەورەو گرنگ کە تەرەفێکی مێردو ئەوی دیکەی ژنەو، هەردووکیان بە شێوەیەکی ئازادانەو ئارەزوومەندانە لەسەر ئەو بناغە موبارەکە بۆ یەکدی حەڵاڵ دەبن‌و، خێزانێکی شەرعیی پێك دێنن.

شایانی باسیشە هەم لە کتێبی خوا (عزّ وجلّ)داو هەم لە سوننەتی پێغەمبەریشدا بە ڕاشکاویی‌و لە چەند شوێنێکدا باسی ئەو گرێبەستە کراوە، بۆ نموونە:

١/ خوا (سبحانه وتعالى) لە سیاقێکدا کە باسی مارەکردنەوەی ژنانی بێوەژن دەکات، پاش بەسەرچوونی ماوەی عیددە (عِدَّة) یان کە چوار مانگ‌و دە شەوە، فەرموویەتی: ﴿...**وَلاَ تَعْزِمُواْ عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىَ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ**...﴾ (البقرة- ٢٣٥)، واتە: وە بڕیاری یەکجارەکی لە بارەی گرێبەستی هاوسەرگیرییەوە مەدەن، هەتا کاتی عیددەکە بەسەردەچێ..

٢/ هەروەها لە سیاقێکدا کە باسی ڕەوانەبوونی وەرگرتنەوەی هیچ شتێك لەو مارەییەی کە پیاو دەیداتە ژنەکەی پاش ئەوەی لەیەك جیادەبنەوە، خوا (سبحانه وتعالى) گرێبەستی هاوسەرێتی بە(**مِّيثَاقًا غَلِيظًا**) ناوبردوە وەك فەرموویەتی: ﴿**وَإِنْ أَرَدتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ**

قِنطَارًا فَلاَ تَأْخُذُواْ مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَاناً وَإِثْماً مُّبِيناً ۞ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا﴾ (النساء: ٢٠-٢١)، واتە: وە هەرکات ویستتان هاوسەرێك بێنن لە جێی هاوسەرێکی دیکە، وە پڕی پێستێك مارەییتان دابووە یەکێکیان هیچی لێوەرمەگرنەوە، ئایا وەك شتێکی بێ‌بنەماو گوناهێکی ئاشکرا وەریدەگرن؟ جا چۆن وەریدەگرن لەحاڵێکدا کە پێشتر چوونەتە لای یەکدیو هاوسەرەکانیشتان پەیمانێکی پتەویان لێتان وەرگرتوە؟!

٣/ پێغەمبەری خواش ﷺ لەوبارەوە فەرموویەتی: **((واتقوا الله في النساء، فأنكم أخذتموهن بأمانة الله و اسْتَحْلَلْتُم فرُوجهن بكلمة الله))** رواه مسلم، واتە: لەبارەی ژنانەوە پارێز لەخوا بکەن! چونکە ئێوە وەك سپاردەی خوا وەرتان گرتوونو، بە وشەی خوا داوێنتانیان بۆ خۆتان حەڵاڵ کردوە.

دیارە بەڵگەش لەسەر ئەوە زۆرن کە گرێبەستی هاوسەرێتی گرێبەستێکی ئازادانەو ئارەزوومەندانەی نێوان ژنو پیاوە، بۆ نموونە:

١- خوا (سبحانە وتعالی) لەبارەی چۆنیەتیو سروشتی پەیوەندی نێوان ژنو مێردەوە، فەرموویەتی: **﴿...هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ...﴾** (البقرة -١٨٧)، واتە: ژنەکانتان پۆشاکن بۆ ئێوەو ئێوەش پۆشاکن بۆ ئەوان. ئنجا دیارە هیچکەسێکیش بە ویستو خواستی ئازادانەی خۆی نەبێ پۆشاك ناپۆشێ.

٢- هەروەها خوا لەبارەی ئەركو مافە بەرانبەرەکانی ژنو مێردانەوە فەرموویەتی: **﴿...وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ...﴾** (البقرة -٢٢٨)، واتە: ...وە بۆ ژنان هەمان ماف هەیە لەسەر پیاوان کە پیاوان لەسەروانیان هەیە، بەڵام پیاوان پلەیەکیان بەسەریانەوە

هەیە..(مەبەستیش لەو پلەیە سەرپەرشتی کردنی خێزانە).

کەواتە: وەك چۆن پیاو بە ویستی خۆی هاوسەرگیریی دەکات، ئافرەتیش بەهەمان شێوەو دیارە بەبێ ئەمەش گرێبەست (عقد) بوونی هاوسەرگیری هیچ مانای نیە.

٣- بوخاریی لەژێر ناونیشانی: (باب لا يُنْكِح الأَبُ و غيرهُ البِكْرَ والثيِّبَ الا برضاها)، واتە: (باسی ئەوە کە نە باب‌و نە کەسی دیکەش کچ‌و بێوەژن بە ڕەزامەندیی خۆی نەبێ مارەنابڕێ)دا ئەم فەرمایشتەی هێناوە: **((لاتُنْكَحْ الأيِّم حتى تُسْتَأمَر، ولا تُنْكحُ البِكر حتى تُسْتأْذَن...))** ژمارە: ٥١٣٦، واتە: بێوەژن مارە ناکرێ هەتا ڕاوێژی پێنەکرێ، وە کچ مارە نابڕێ هەتا ڕەزامەندیی وەرنەگیرێ..

٤- هەروەها بوخاریی لەژێر ناونیشانی (بابُ اذا زوَّجَ ابْنَتَهُ وهي كارهة فَنِكاحُهُ مَرْدُدٌ)، واتە: (باسی ئەوە کە هەرکەسێك کچەکەی مارەبڕی لە یەکێك کە پێی ڕازی نەبوو، ئەوە مارەبڕانەکەی هەڵوەشاوەیە)دا ئەم فەرمایشتەی هێناوە: **((عن خَنْساءَ بنت خِذام الأنصارية أنَّ أباها زوَّجها وهي ثَيِّبٌ فكرِهَتْ ذلك فأتَتْ رسول الله ﷺ فَردَّ نِكاحَهُ))** ژمارە: ٥١٣٨، واتە: خەنسائی کچی خیذامی ئەنصاریی گوتوویەتی: بابی بە بێوەژنی لە کەسێکی مارەی بڕی ئەویش پێی ناخۆش بوو، جا هاتە لای پێغەمبەری خوا ﷺ ئەویش ئەو مارەکردنەی کە بابی پێی هەڵسابوو، هەڵوەشاندنەوە.

ئێستاش با سەرنجی پایەو بنەمایەکانی خێزان بدەین بزانین‌و ئیسلام بڕیاری داوە کە ژن‌و مێرد پێکەوە چۆن ڕەفتار بکەن‌و ماڵ‌وخێزان بەڕێوەبەرن؟!

پایەکــانی خێــزان

یەکەم: یەکسانیی ژنو پیاو لە مرۆڤ بوونو بەندەی خوابوونو ئەرکو مافەکانیاندا:

وەك خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿**يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَاء..**﴾(النساء-١)، واتە: ئەی خەڵکینە! پارێز لەو پەروەردگارەتان بکەن کە لە یەك نەفس دروستی کردوونو هەر لەو جۆرە نەفسەش هاوسەرەکەی دروست کردوە، وە پیاوانو ئافرەتانێکی زۆری لێ پەیداکردوون..

هەروەها فەرموویەتی: ﴿**وَمَن يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتَ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُوْلَـئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلاَ يُظْلَمُونَ نَقِيرًا**﴾ (النساء- ١٢٤)، واتە: وە هەرکەسێك لە نێر یان مێ کردەوە باشەکان بکاتو بڕواداریش بێ، ئەوە ئەوانە دەچنە بەهەشتەوەو هێندەی شوێنکەی سەرپشتی نێوکە خورما ستەمیان لێناکرێ..

دووەم: خۆشەویستیو بەزەیی دووسەرەی ژنومێرد بەرانبەر بە یەك:

پایەیەکی دیکەی گرنگی خێزان لە ئیسلامدا بریتییە لە یەکدی خۆشویستنو ڕێزو بەزەیی نواندنی ژنومێرد بەرانبەر بە یەك، وەك خوا (عزّ وجلّ) فەرموویەتی: ﴿**وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً...**﴾ (الروم- ٢١)، واتە: وە لە نیشانەکانی -پەروەردگاریتی- خوا، ئەوەیە کە لەخۆتان هاوسەرانێکی بۆ وەدیهێناون تاکو

بەهۆیانەوە ئارام بن، وە خۆشەویستیو بەزەیی خستۆتە نێوانتانەوە...

كەواتە: یەكدی خۆشویستنو بەزەیی پێكدا هاتنەوەی ژنومێرد پایەیەكی گەورەو گرنگی خێزانەو، هەر لێرەشەوە دەزانین كە یەكدی هەڵبژاردنی ژنومێرد لەسەر بناغەی یەكدی ناسینو خۆشەویستی شتێكی ئاسایيو سروشتییەو، گرنگ ئەوەیە لە شیرازەی شەرع نەچێتەدەرێو نەكرێتە پاساوو بیانووی گوناهو تاوان.

سێیەم: دابەشكردنی ئەركو كارەكانی خێزان بەگوێرەی پێكهاتەی سروشتی ژنو مێرد:

هەرچەندە ئیسلام ژنو پیاوی لە مرۆڤایەتیو بەندایەتیدا بۆ خواو بەرپرسیار بوون بەرانبەر بە دینو ژینی كۆمەڵگا، وەك یەك داناوە، بەڵام بەگوێرەی جیاوازی سروشتو كەسایەتی هەركام لە ژنومێرد، ئەركو كارەكانیانی دیاری كردوە، واتە: ئەركو كارەكانی ژن وەك ژنو، مێرد وەك مێرد، لە چوارچێوەی بەڕێوەبردنی ماڵو خێزاندا ئەگەرنا، ئافرەتانو پیاوان كۆمەڵێك ئەركو كارو چالاكی هاوبەشیشیان هەن لە چوارچێوەی كۆمەڵگادا كە پێویستە بۆ ڕاپەڕاندنیان هاوكارو دەستبارگری یەكدی بن، وەك ئایەتی ژمارە (٧١)ی (التوبة) خستوویەتە ڕوو: ﴿**وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللّهَ وَرَسُولَهُ...**﴾.

ئنجا ئەگەر بەگشتی سەرنجی ئەركو كارە تایبەتییەكانی هەركام لە ژنو پیاو بدەین، دەبینین ئەركو كارەكانی پیاو جگە لە سەرپەرشتی كردنی خێزان، زیاتر لە دەرەوەی جوغزی ماڵدانو، هی ئافرەتیش بە زۆری لەنێو بازنەی

ماڵدان.

دیارە خوای کاربەجێ لە دابەشکردنی ئەرك‌و کارەکانی ژن‌و مێردیشدا پێکهاتەی سروشتی هەر کامێکیانی ڕەچاو کردوە، بە نەفس‌و جەستەو عەقڵ‌و سۆزو... هتدەوە، بۆ نموونە: ئەرکی بژیوو نشینگە (قوت‌و مسکن) پەیداکردن‌و مەسرەف کێشان، لە ئەستۆی پیاودایە، وەك خوا (عزّ وجلّ) فەرموویەتی: ﴿...وَعلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ...﴾ (البقرة- ٢٣٣)، واتە: وە ئەو پیاوەی کە بابی منداڵەکەیە بژیوو پۆشاکی ئافرەتەکانی لەسەرە بە شێوەیەکی باوو پەسند.

هەروەها فەرموویەتی: ﴿أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ...﴾ (الطلاق- ٦)، واتە: هاوسەرەکانتان بەپێی هەبوونتان لەو شوێنەدا نیشتەجێ بکەن کە خۆتان تێیدا نیشتەجێن.

بەڵام ئەرکی شیر پێدان‌و کۆرپەو بەخێوکردنی (الرِّضاعة والحَضانة)ی بە ژن سپاردوە، وەك فەرموویەتی: ﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلاَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ...﴾ (البقرة-٢٣٣)، واتە: وە دایکان دوو ساڵی تەواو شیر بە منداڵەکانیان دەدەن بۆ هەرکەسێك ویستی ماوەی شیر پێدان تەواو بکات..

دیارە حیکمەتی ئەو جیاکردنەوەیەش لە ئەرك‌و کارەکان دا لەوە ئاشکراترە پێویستی بە ڕوونکردنەوە بێ: ئایا هەموو پیاوانی دنیا توانای شیر پێدانی کۆرپەیەکیان هەیە، یان دەتوانن وەك پێویست بەخێوی بکەن؟!

وە ئایا ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ سەرماو گەرما ئێش‌و ژان‌و سەرئێشەکانی بژێو پەیداکردن‌و، ئەنجامدانی چەندان ئەرك‌و کاری قورسی وەك، ئاسنگەریی‌و

فیتەریی‌و دارتاشی‌و کرێکاریی‌و جوتیاریی‌و...هتد بە ئافرەتان دەکرێ؟!

ئنجا جێی سەرسوڕمان ئەوەیە کە زۆرێك لەوانەی بانگەشەی مافی مرۆڤ‌و ڕێزو حورمەتگرتن لە مرۆڤ دەکەن، بە کەمیی دەزانن کە ئەرکی سەرەکی‌و هەرە گرنگی ئافرەت بریتی بێ لە ڕاگرتنی ماڵ‌و بەخێوکردنی کۆرپەو منداڵ!! بەڵام لەڕاستیدا ئەوجۆرە بیرکردنەوەیە هەڵەو سەقەتە، چونکە نابێ پەروەردەکردن‌و بەخێوکردنی منداڵ لە لایەن ژنەوە، بە کەمتر لە کارو کاسبیی‌و بارزگانیی‌و بژیو پەیداکردنی پیاو، تەماشا بکرێ، لەبەرئەوە کە هەرچی لە بوونەوەر دایە خوا (عزّ وجلّ) بۆ مرۆڤی دروستکردوەو، ماقووڵ نیە دروستکردنی خانووبەرەو کەلوپەل‌و شمەك، لە بەخێوکردن‌و پەروەردەکردنی مرۆڤ، بە گرنگتر دابنرێ‌و، ئەگەر ئاوا بیر بکرێتەوە مانای وایە مرۆڤ بەکەم سەیرکراوەو بێحورمەتیی پێکراوە!

هەڵبەتە هەر ئەو تەرزە بیرکردنەوە ماددییەشە کە وای لە زۆربەی خەڵکی دنیا کردوە لە بواری دروستکردنی کۆشك‌و باڵەخانەو ئامێری جۆراو جۆرو شمەك‌و کەلوپەلی زۆردا زۆر بەرەوپێش بچن، بەڵام لە بواری ڕێزلێگرتنی مرۆڤ پارێزگاریی لێکردنی نێوەڕۆکی مرۆڤانەیدا چەندان فەرسەخ بەرەو پاش بچن!

چوارەم: بەڕێوەبردنی کاروباری ماڵ‌و خێزان بەڕاوێژی ژن‌ومێردە:

هەندێك کەس کاتێك فەرمایشتی خوا: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاء..﴾ (النساء- ٣٤)، واتە: پیاوان سەرپەرشتیاری ژنانن، دەبیستن، وا دێتە زەینیانەوە کە دەبێ پیاو لە ماڵدا کوێخایەتی بکات‌و بە هیچ جۆرێك ژن لە بەرانبەریدا ورتە نەکات! بەڵام لەڕاستیدا ئەوە وانیەو ئیسلام ڕاوێژ پێکەوە

کردن (مشورة)ی ژن‌و پیاوی کردوە بە بناغەی هەڵسووڕاندنی کاروباری ماڵ‌و خێزان، وە لەوبارەوە دەتوانین زۆر بەڵگان بێنینەوە، بۆ نموونە :

أ- خوای بەرزو مەزن ڕاوێژ (شوری) وەك بنەمایەکی گشتی کاروبار بەڕێوەبردنی مسوڵمانان داناوەو فەرموویەتی: ﴿...وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ...﴾ (الشورى- ٣٨).

ب- هەروەها خوا زانا بڕیاری لەشیر بڕینەوەی کۆرپەی بەستۆتەوە بە ڕاوێژ پێکەوەکردنی دایك‌و بابی: ﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلاَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ... فَإِنْ أَرَادَا فِصَالاً عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ...﴾ (البقرة- ٢٣٣)، واتە: وە دایکان دوو ساڵی ڕەبەق شیر بە منداڵەکانیان دەدەن.. جا ئەگەر ژن‌ومێرد ویستیان لەسەر بناغەی ڕازیبوون‌و ڕاوێژیان، لە شیری ببڕنەوە ئەوە گوناهیان ناگات..

کەواتە: سەرپەرشتیکردن‌و چاودێریکردنی ماڵ‌و خێزان لە لایەن پیاوەوە مانای ئەوەنیە کە بە شێوەیەکی دیکتاتۆرانە ئەو کارە دەکات، بەڵکو پێویستە لەسەر بناغەی لێك تێگەیشتن‌و ڕاوێژپێکەوەکردنی ژن‌و مێرد ماڵ‌و خێزان بەڕێوە ببرێ.

ئێستاش کە هەتا ڕاددیەك تیشکمان خستەسەر سروشت‌و پایەکانی خێزان، با سەرنجێکی خێرا لە چەند گرفت‌و نەخۆشییەك بدەین کە لە بواری خێزاندا لەنێو کۆمەڵگاکەماندا کەم‌و زۆر هەن:

چەند گرفت و نەخۆشییەك لە بواری خێزانیی دا

سەرەتا دەڵێم: بێگومان ئەگەر بێت و کۆمەڵگاکەمان لە بواری خێزانییدا پابەندی شەریعەتی ئیسلام بێت و یاساو ئاڕاستەکانی قورئان و سوننەت بکاتە بناغەی هەڵس وکەوتی، زۆربەی هەرەزۆری گرفت و نەخۆشییەکانی کە لەو بوارەدا پێیانەوە گرفتار بووە چارەسەرو بنبڕ دەبن، بە بەڵگەی ئەوە کە ئەو خێزانانەی لەنێو کۆمەڵگاکەماندا پەروەردەیەکی ئیسلامییان هەبووەو پابەندی شەریعەتن، دوورن لە زۆربەی هەرەزۆری ئەو گرفت و کێشەو نەخۆشیانەی کە خەڵکێکی دیکەی دوور لە ئیسلام گیرۆدەیان بووە.

١- کوشتنی ئافرەتان و خۆکوشتنیان:

ئەم گرفت و نەخۆشی یە کە خەریکە دەبێتە دیاردەیەکی بەربڵاوو، هەندێك کەس دەیانەوێ بە ناهەق لە ملی ئیسلامیی بپێچن، هیچ پەیوەندییەکی بە ئیسلامەوە نیە، بەڵکو بە پێچەوانە بە هۆی لادان و دوورکەوتنەوە لە ئیسلامەوە سەری هەڵداوەو تەشەنەی کردوە، چونکە:

أ- جارێ بە نسبەت کوشتنی ئافرەتانەوە بە تۆمەتی داوێن پیسیی، دەتوانم بڵێم زۆربەی هەرەزۆری ئەو ئافرەتانە ئەگەر بە پێی ئیسلام ڕەفتار بکرێ دروست نیە بکوژرێن، چونکە بە پێی بڕیاری شەریعەت بە بێ بەڵگەو ئیسپاتی شەرعیی ڕوون و بێ چەندو چوون، دروست نیە هەر مرۆڤ تۆمەتباریش بکرێ، چ جای سزا بدرێ، بە تۆمەتی داوێن پیسیی، دیارە بەڵگەو ئیسپاتی شەرعییش لەوبارەوە تەنیا دوو شتە:

یەکەم: چوار شایەد کە بە ڕوونی ئەو گوناهەیان بینیبێ و شادیەدیی یەکی

وەك یەكی لەسەر بدەن: ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاء فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً..﴾ (النور- ٤)، واتە: وە ئەوانەی ئافرەتانی داوێنپاك تۆمەتبار دەكەن- بە زینا- پاشان چوار شایەد ناهێنن ئەوە هەشتا قەمچییان لێبدەن..

دووەم: دانپێداهێنانی بابای زیناكەر لەسەر خۆی.

وەك پێغەمبەر ﷺ لەوبارەوە لە بەسەرهاتێكدا فەرموویەتی: ((... **واغدُ يا أُنَيسُ الى امرأة هذا فأن اعترفَتْ فارْجُمْها..**)) بوخاری بە ژمارە: ٦٨٥٩، ومسلم بە ژمارە: ١٦٩٨ گێڕاویانەتەوە، واتە: ئەی ئونەیس بچۆ لای ژنی ئەم پیاوە، جا ئەگەر دانی پێداهێنا بەردبارانی بكە...

ئنجا پێویستە بزانرێ كە كوڕو كچی زیناكەر سزایەكەیان یەكی سەد قەمچی یەو ناكوژرێن، وەك خوای زانا فەرموویەتی: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ...﴾ (النور-٢)، واتە: وە ئافرەتی زیناكەرو پیاوی زیناكەر یەكی سەد قەمچییان لێبدەن...

بەڵكو بەشێك لە زانایان ڕایان وایە ئەو سەد قەمچییە سزای هەموو زیناكەرەكانە، چ كوڕو كچ بن، چ پیاوو ژنی هاوسەرگرتوو، هەڵبەتە منیش ئەو ڕایەم بەلاوە بەهێزترە، چونكە ئایەتەكە بەگشتی باسی زیناكەران دەكاتو، سزای بەردباران كردنیش یان پێش هاتنە خوارەوەی ئایەتی (٢)ی (النور) بووە، یان پێغەمبەری خوا ﷺ وەك تەمبێ كردن (تعزیر)ێكی بازنەی سیاسەتی شەرعیی ئەنجامی داوە.

ئنجا پێویستە بزانرێ كە سزاو تۆڵەی داوێنپیسیی هەرچییەك بێ، پێویستە بەسەر نێرومێدا جێبەجێ بكرێ، نەك تەنیا ئافرەتەكە كە ڕەنگە بەزۆریش دەستدرێژیی كرابێتە سەر، سزا بدرێ، بەڵام كابرای داوێن پیس

وەك بەرزەكی بانان بۆی دەربچێ!

ب- وە خۆكوشتنی ئافرەتانیش لـە حاڵێكـدا، كـە دژو پێچـەوانەی ئایـەتی خوایە، چۆن دەگونجێ خەتاكەی بخرێتە سەر ئیسلام؟! ئەوەتا خـوای بـەرزو مـەزن فەرموویەتی ﴿...وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ...﴾ (النساء- ٢٩)، واتـە: وە خۆتان مەكوژن!

ج- كەواتە: ڕاستو هەق ئەوەیە كە هۆكاری سەرەكی پەیدابوونی ئەو گرفتو كێشەیە، لە ئیسلام دووركەوتنەوەیە، هەم لە ئیسلام دووركەوتنەوەی ئەو خێزانانەی كە كوڕو كچەكانیان لەسەر عەقیدەو فیكرو عیبادەتو ئەخلاقی ئیسلامیی پەروەردە ناكەن!، وە هەم لە ئیسـلام دووركەوتنـەوەی هـەموو ئەو لایەنو دامو دەزگایانەی كە بەردەوام ڕەواج بە داوێن پیسـیی دەدەنو گەنجەكانی بۆ هانـدەدەن!، وە هـەم لـە ئیسـلام دووركەوتنـەوەی هـەموو ئەوانەی كە لەبەر نەشارەزاییی‌یان لە ئیسلام، یان پێوە پابەند نەبوونیانەوە، بە بیانووی بەرگریی كردن لە شـەڕەفو نـاموس، هـەموو سـنوورەكانی شەریعەت دەبەزێننو سواری ئەسپی عـاتیفەو دڵگەرمیی دەبـنو، ئـەوەی كە لە سووری تێیان دۆڕاندوە تەمایانە لەلابا قەرەبووی بكەنەوە!

٢- بەزۆرو بە نابەدڵیی بەشـوودانی ئافرەتان:

هەرچەندە ئەم گرفتە تاڕاددەیەكی باش كەم بۆتـەوە، بـەڵام ئێسـتاش لـە هەندێك شوێنو لەنێو هەندێك كۆمەڵو تیرەدا هەرماوە.

ئاشكراشە كە ئەم ڕەفتارە هیچ بنەمایـەكی شـەرعیی نیـە، چـونكە وەك پێشتر باسمان كرد، بناغەی پێكەوەنانی خێـزان لـە ئیسـلامدا گرێبەسـتێكی ئازادانەو ئارەزوومەندانەی نێوان ژنو مێردە، جا لەبەرئەوەی پێشتر تیشكمان خستە سەر ئەم مەسەلەیە، لێرە بەم ئاماژەیە وازی لـێ‌دێنین.

ئەوەندە دەڵێین کە ڕەوا نیە ئیسلام بە ڕەفتارو هەڵسوکەوتی هەڵەی شوێنکەوتووانی یان تەنانەت فەتواو بڕیاری هەندێك لە زانایانیشی کە لەگەڵ قورئانو سوننەت دا ناکۆکە، تاوانبار بکرێ، چونکە مالّی قەلّب سەر بە ساحێبیەتیو قسەو بیروڕای زانایانیش بە بەڵگە ناهێنرێتەوە بەڵکو پێویستە بەڵگەی لەسەر بهێنرێتەوە. (أقوال العلماء يُستَدلّ لها ولا يستدلّ بها)!

٣- چەند جۆرە ستەمێك کە بەناوی ئیسلامەوە لە ئافرەتان کراونو ئیسلامیش لێیان بەرییە:

پێویستە وەك ڕاستییەکی تاڵ دانی پێدا بێنین کە کۆمەڵگای کوردستانیی ئێمە وەك زۆربەی هەرەزۆری کۆمەڵگاکانی مسوڵمان لە سەرتاسەری جیهانی ئیسلامدا لە ئەنجامی نەشارەزایی لە قورئانو سوننەتو پێوە پابەند نەبوونیانەوە، لە بورای هەڵسوکەوت لەگەڵ ئافرەتدا، تووشی هەڵەو پەڵەو ستەمی زۆر بوون، بۆ نموونە:

أ- بەزۆرو بە نابەدڵیی بەشوودانی، کە وەك پێشتر باسمان کرد پێچەوانەی قورئانو سوننەتە.

ب- بێبەشکردنی لە میرات، کە ئەمیش پێچەوانەی دەقی قورئانە، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿**لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاء نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا**﴾(النساء- ٧)، واتە: پیاوان پشکیان هەیە لەو –میرات-ەدا کە بابو دایكو خزمان بەجێی دەهێڵن، وە ئافرەتانیش پشکیان هەیە لەو– میرات-ەدا کە بابو دایكو خزمان بەجێی دەهێڵن، چ کەم بێ چ زۆر پشکێکی پێویست کراوە.

ج- تۆمەتباركردنىو بەخراپ سەيركردنى هەر لەسەر ئەوە كە هەستى پێكراوە لەگەڵ ئەو كەسەى كە ويستوويەتى بيخوازێ يەكدييان بەدڵبووەو يەكدييان خۆشويستوە، بێئەوەى هيچ ناشەرعييەك ڕوويدابێ! كە بێگومان ئەمە نەفامييە، چونكە پێم وانيە هيچ پياوو ئافرەتێكى عاقڵ ئامادەى هاوسەرگيريى بن لەگەڵ كەسێكدا كە ئاشناى نينو بە لايانەوە پەسندو چاك نيە! هەربۆيەش پێغەمبەرى خوا ﷺ كاتێك يەكێك لەهاوەڵانى هەواڵى پێدا ئافرەتێكى مەدينەيى خواستوە، پێى فەرموو: (أنظرت إليها؟!) ئايا تەماشات كردوە؟ گوتى: نەء، فەرمووى: (إذْهب فانظر اليها..) بچۆ تەماشاى بكە.. وەك (موسليم) لە (ئەبوو هورەيرە)وە هێناويەتى، بڕوانە ژمارە:١٤٢٤.

د- بەكەم سەيركردنو حيساب بۆنەكردنى لە ژيانو گوزەرانى خێزانيىو كۆمەڵايەتىو سياسى دا، لە حاڵێكدا كە خواى كاربەجێ ئافرەتانيشى وەك پياوان بە مشوورخۆرو بەرپرسيارى كۆمەڵگا داناوە، وەك فەرموويەتى: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ...﴾ (التوبة- ٧١)، وە پێغەمبەرى خواو جێنشينە سەرڕاستەكانيشى بەشدارييان بە ئافرەتان كردوە لە هەموو كاروبارو چالاكييەكانى كۆمەڵگادا.

٤- يەكسانى ئافرەتانو پياوانو ڕاستكردنەوەى بيركردنەوەيەكى هەڵەو لار:

مەسەلەيەكى ديكە كە لەم ڕۆژگارەدا وەك كێشەو گرفتێكى گەورەى ئافرەتان تەماشا دەكرێو بە هەقو ناهەق زۆر دەورووژێنرێ و قسەو باسى لەسەر دەكرێ، بريتيە لە يەكسانى ئافرەتانو پياوان، جا من هەوڵدەدەم لە چەند خاڵێكى كورتو گوشراودا هەقو ناهەقو (دان)و (كا)ى ئەو مەسەلەيە

لەیەك جیابکەمەوە:

أ- ئیسلام ئافرەتو پیاوی لەو ڕووەوەکە هەردووکیان مرۆڤـنو خاوەنی یەك جۆرە نەفسو سروشتن، بە یەکسانو وەك یـەك دانـاوە، وەك لـە چـەندان ئایەتی خوای زاناو شارەزادا خراوەتە ڕوو، بۆ نموونە: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا...﴾ (النساء- ١)، کە پێشتر مانامان کردوە.

ب- هەروەها لەو ڕووەوە کە هەردووکیان بەندەی خـوانو پێویسـتە پابەنـدی شـەریعەت بـنو کـردەوەی بـاش بکـەن وەك یـەکی دانـاون، وەك خـوا فەرموویەتی: ﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ﴾(النحل- ٩٧)، واتـە هەرکەسێك لە نێر یان مێ کردەوەی چاك بکاتو بڕواداریش بێ، ئەوە بـە ژیانێکی پـاكو چـاك دەیژیـەنین، وە بـە گـوێرەی چـاکترین کردەوەشـیان پاداشتیان دەدەینەوە.

ج- وە لەو ڕووەوە کە دەبێ مشووری دینو ژینی کۆمەڵگایان بخۆن، دیسـان یەکسـانن، وەك ئایـەتی ژمـارە (٧١)ی (التوبـة) ڕایگەیانـدوەو پێشـتر هێنامانو پێغەمبەری خواش ﷺ فەرموویەتی: ((**ألا كلّكم راعٍ و كلّكم مسؤلٌ عن رعيَّتِهِ..**)) متفق عليه عن ابن عمر، واتە: ئاگاداربن هەمووتان چاودێرنو هەمووشتان بەرپرسیارن بەرانبەر بە کۆمەڵگاکەتان...

د- بەڵام ئایا یەکسان بوونی پیاوو ئافرەت لە مرۆڤبوونو بەنـدەی خوابـوونو بەرانبەر بە کۆمەڵگا بەرپرسیار بووندا، مانای وایە کە لە هەموو شتێکدا وەك یەکنو هیچ جیاوازییەکی سروشتی یان لە نێواندا نیە؟!

دیارە هەركەسێك بە (بەڵێ) وەڵام بداتەوە، پێش شەریعەتی خـوا، عــەقڵ‌و زانست‌و فیطـرەت‌و واقیع، بەدرۆی دەخەنەوەو هیچ خاوەن عــەقڵێكی سـەلیم نیە كە نكوولیی لە یەكدی جیایی نێرو مێ بكـات، چ لــە ڕووی جەســتەیی‌و ڕواڵەتییەوەو، چ لە ڕووی دەروونیی‌و دیوی پەنهانیانەوە.

ئاشكراشە كە هەندێك كەس بۆیە هێندە جەخت لەسەر مەسەلەی یەكسـان بوونی ئافرەت‌و پیاوو لە هەمووشتێكدا وەك یەكبوونیان دەكەنــەوە، چـونكە وادیارە پێیان وایە مێینایەتی (الأنوثة) كەمێتی (نَقیصة)یە، یان پێیان وایــە كە یەكسان بوونی ئـافرەت‌و پیـاو لــە مافەكانیانـدا، مسـۆگەر نابـێ بــەبێ سـەلماندنی وەك یــەكبوونیان لــە هــەموو شـتێك داو، نكـوولیی كـردن لــە جیاوازییەكانیان!!

بەڵام بەڕاستی بەهەڵەدا چوون، چونكە نە نێرایەتی (الـذكورة) لــە خـودی خۆیدا پەسندیی (فضیلة)و نە مێینایــەتی (الأنوثــة)یـش كەمێتیــە، چـونكە ماقووڵ نیە هۆی بــەرزیی‌و نزمیــی مرۆڤــ شـتێك بــێ كــە خــۆی وەدەسـتی نەهێناوە!

ئنجا ڕێزو حورمـەتی مرۆڤەكان‌و دابینكردنی مافەكانیان هیچ پەكی لەسەر ئەوە نەكەوتوە كە لە هەموو شـتێكدا وەك یــەك بــن، بـا بــۆ ڕوونبوونــەوەی مەبەست وێنەیەك بێنینەوە:

ئاشكرایە كە پزیشك و ئەندازیار، كارو پسپۆڕیی یان لەیەك جیـاوازە، جـا ئایا بۆ ئەوەی یەكسان بــن پــەكیان لەســەر ئــەوە كــەوتوە كــە واز لــە كـارو پسپۆڕیی تایبەتی خۆیان بێنن‌و، هەركامیان كاری ئەوی دیكە بكـات، واتــە ئەندازیارەكە كـاری پزیشـكیی بكـات‌و، پزیشـكەكەش كـاری ئەنـدازیاریی

بکات؟! بێگومان نەخێر، دیارە هەر لێرەشەوەیە کە پێشنانمان گوتوویانە: (نان بۆ نانەواو گۆشت بۆ قەساب).

کەواتە:

یەکسانی پیاوو ئافرەتیش لە مرۆڤایەتیو بەندایەتی یان بۆ خواو بەرپرسیارێتی یان دایە بەرانبەر بە دینو ژینی کۆمەڵگاو، بە هیچ جۆرێك ئافرەت بۆ ئەوەی یەکسان بێ لەگەڵ پیاودا پەکی لەسەر ئەوە نەکەوتوە کە نکوولّیی لە سروشتی مێینایەتی خۆیو تایبەتمەندییەکانی بکات، یان واز لە کارو ئەرکی سروشتیی خۆی بێنیو، خۆی لەو ئیشوکارانەوە هەڵقورتێنێ کە هی پیاوانو بە پیاو چاکتر دەکرێن، عەلی کوڕی ئەبووطالیبیش جوانی گوتوە: (**قيمة المرءِ ما يُحْسِنُهُ**)، واتە: نرخو ڕێزی مرۆڤ لەوەدایە کە باشی بکاتو چاکی لێبزانێ، جا ئایا کاتێك ئافرەتان دەست لە ئەرکو کاری سروشتیو بەرزو بەڕێزی خۆیان -کە دایکایەتییە- هەڵدەگرنو دەکەونە ملبەملەو پێشبڕکە لەگەڵ پیاوان لە مەیدانی- بۆنموونە:- کارو کەسابەتو بازرگانییو کرێکارییو جوتیارییو ...هتددا، دەتوانن ئیسپاتی شایستەییو توانای خۆیان بکەنو، ئیسپاتی بکەن کە وەك پیاوانو هیچیان لەوان جیاواز نیە؟!

بە تەئکید ئەگەر ئیشی پیاوان کردنە پیشە، مەرجی ئیسپاتی لێهاتوویی ئافرەتان بێت، زۆر لە پیاوان بەجێ دەمێنن، وەك چۆن ئەگەر ئیشی ئافرەتان کردنیش، بکرێتە بەڵگەی ئیسپاتی لێهاتوویی پیاوان، لە مەیداندا لە ئافرەتان بەجێ دەمێنن!

کەواتە: ڕاست ئەوەیە -وەك شەریعەتی خوا فەرموویەتی- کە پیاوانو ئافرەتان ئەرکو کارە هاوبەشەکانیان پێکەوە بە هاوکاری ئەنجام بدەنو، پاشان هەر کامێکیان بە ئەرك کارە سروشتییەکانی خۆی هەڵسێو پیاوان پیاوەتیی

خۆیانو، ئافرەتانیش ژنایەتیی خۆیان لە بواری پسپۆڕیی خۆیاندا ئیسپات بکەن، ئیدی بەجۆرە هەر کامێکیان ئیسپاتی شایستەییو لێهاتوویی خۆیشی دەکاتو، خزمەتی خێزانو کۆمەڵگایەکەشی دەکات!

٥- مەسەلەی چەند ژنەییو هەراوهۆریایەکی بێپاساو:

مەسەلەی چەند ژنەیی (تعَدُّد الزوجات)و ڕەخنە لێگرتنی یەکێکە لەو مەسەلانەی کە لەم ڕۆژگارە بازاڕی گەرمە، جا دیارە من لێرەدا نامەوێ بچمە نێو وردەکارییەکانی ئەم مەسەلەیەو لە کتێبی: (ئافرەتو خێزان لە سایەی شەریعەت دا)[1] لەبارەیەوە دواوم، بەلام لێرەدا دەمەوێ ئاماژە بە چەند شتێك بکەم.

یەك/ مەسەلەی چەند ژنە یەکێکە لەو مەسەلانەی کە شەریعەت بە ڕوونی بە ڕەوای داناوەو، ناگونجێ کەسێك خۆی بە مسوڵمان بزانێ، یان بیەوێ بە مسوڵمان بزانرێو نکوولیی لێبکاتو ڕەخنەی لێبگرێ، کەسێکیش مسوڵمان نەبێ ئەوە بڕوای بە شتی گەورەتریش نیەو حیسابێکی دیکەی جیاوازی هەیە.

دوو/ شتێکی ناشایستو دزێوە کە مسوڵمانان بەگشتیو بەتایبەت کەسانی زاناو شارەزا، لەژێر گوشاری کەسانێکی نارازیی بە شەریعەتو ڕەخنەگر لە یاساکانی داو، بۆ قایلکردنی چەند کەسێکی سیکۆلاریست، یاسای چەند ژنەیان لێببێتە بارو کۆڵێکی قورسو نەزانن چۆن لە کۆڵی خۆیانی بکەنەوەو، بێنن بەندو مەرج (قید و شرط)ی وای بخەنەسەر کە سەرەنجام لە نێوەڕۆك خاڵی ببێتەوە، بۆ نموونە: مەرجی ڕازی بوونی ژنی یەکەم یان

١) بڕوانە چاپی دووەم/ ٢٠٠٥، نووسینگەی تەفسیر

دووەمو سێیەم، چونكە خوای كاربەجێ، بێجگە لە دادگەریی هیچ مەرجێكی دیكەی بۆ پیاوی چەند ژن هێن (مُعَدِّد) دانەناوە، وەك فەرموویەكی: ﴿...فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تَعْدِلُواْ فَوَاحِدَةً...﴾(النساء– ٣)، واتە: ... دەجا هاوسەرگیریی لەگەڵ ئافرەتانی پێشیاوتاندا بكەن دوو دووو سێ سێو چوار چوار، جا ئەگەر ترسان دادگەریی نەكەن، با یەكێك بێ...

سێ/ بێگومان بە هەڵەو نارێك بەكارهێنانی یاسا شەرعییەكان لە لایەن مسوڵمانانی كرچوكاڵەوە، شتێكی بینراوو زانراوەو كەسانێكی وابوونو هەن كە لە بواری چەند ژنەیی دا تووشی هەڵەو لادان بوون، بەڵام دیارە بە هەڵەو ناڕاست بەكارهێنانی یاسایەكی شەرعیی بەڵگەو پاساوی پەكخستن (تعطیل)ی نیەو پێویستە هەڵەو كەموكوورییەكان چارەسەر بكرێن، نەك یاساكانی شەریعەت پەك بخرێن.

چوار/ ئێستاكە لەم ڕۆژگارەداو لە كۆمەڵگای ئێمەدا مەسەلەی چەند ژنەیی بۆتە شتێكی دەگمەنو ڕەنگە لە سەد كەس یەكێك لە ژنێكی زیاتر هەبێ، بۆیە هێندە وورووژاندنیو زەقكردنەوەی شتێكی سەیرو بێپاساوەو، دەبووایە ئەوانەی بەتەنگ ئافرەتانەوەنو هەمیشە شیوەنیان بۆ دەكەن، لەجیاتی ئەو مەسەلەیە كە ئێستاكە شتێكی لاوەكیی یە، بێن بە جیددیی خەریكی چارەسەری ئەو كێشەو گرفتانەی ئافرەتان بن، بەتایبەت ئافرەتانی دوورو بێبەش لە پەروەردەی ئیسلامیی، كە پشوویان پێ سوار كردوونو خەریكن فزەیان لێ ببڕن، وەك:

١- دیاردەی داوێن پیسیی، كە ئێستا نازانم بۆچی ناوی لێنراوە لەشفرۆشیی؟! چونكە ئەم وەسفە تایبەتە بە ئافرەتی داوێن پیسەوەو

پیاوی داوێن پیس ناگرێتەوە، کە دیارە ئەمەش ستەمێکی دیکەیە لە ئافرەتان، چونکە بێگومان بێناموسییو داوێن پیسییەکە، نێرو مێیەکە تێیدا بەشدارنو بگرە زۆرجاران خەتای نێرە داوێن پیسەکەیە کە مێیەکە هەڵدەخەڵەتێنێ، یان ئیستغلالی دەکات، یان تەعدای لێدەکات!!

٢- دیاردەی ئیستغلالکردنی ئافرەتانو فریودانیان لەلایەن کەسانێکی دەستڕۆیشتووی داوێن پیسو گەندەڵەوە کە ڕەنگە جاروبار شیوەنیش بۆ مافی ئافرەتان بگێڕن!

٣- دیاردەی خیانەتی هاوسەرێتی لەلایەن ژمارەیەك لە پیاوانو ئافرەتانێکی لادەر لە شەریعەتو فیطرەتەوە.

٤- کوشتنی ئافرەتانو خۆ کوشتنیان، کە پێشتریش ئاماژەمان پێکرد.

بەڵێ با دڵسۆزانی ئافرەتان، بەتایبەت ڕێکخراوەکانی ژنانو ئافرەتان، ئەگەر بەڕاستی دەیانەوێ بەرگری لە ئافرەتان بکەنو کێشەو گرفتەکانیان چارەسەر بکەن، با بێن ئەو کێشەو گرفتانەیان بۆ چارەسەر بکەنو چیدی کێشەو گرفتی گچکەو وەهمیی زل نەکەنو، کێشەو گرفتە زلو واقیعییەکانیانی ئافرەتان لەبیر نەکەن، کە لە سەدا نەوەدو پێنجی زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ دووریی لە خواو شەریعەتو بڵاوبوونەوەی فەسادو بێبەندو باریی لەلایەن تەوژمی سیکۆلاریستو ئەو دەستەو تاقمو باندە ئارەزووپەرستانەی بوونەتە دزو بازاڕی ئاڵۆزیان گەرەکە!

__پێنج/__ ئنجا ئایا ئەوانەی دژایەتی یاسای چەند ژنەیی دەکەن بەدیلیان چیە لە حاڵێکدا کە هەموومان دەزانین لە کۆمەڵگاکەماندا بەهۆی سەری خۆ هەڵگرتنی کوڕە گەنجەکانمانەوە بەرەو هەندەران، ڕێژەی ئافرەتان زۆر لە هی پیاوان زیاترە؟!

کۆتایی ئەم تەوەرەی دووەمەش بە دوو قسەی خۆش دێنم:

یەکەم: لە کتێبێکدا خوێندمەوە کە لە یەکێك لەو وڵاتە مسوڵماننشینانەدا کە چەند ژنەیی قەدەغە دەکەن، پیاوێك ژنی دووەم دێنێو کاتێك ئاسایش یان پۆلیس پێدەزانێ، دێنەسەریو دەڵێن: بۆچی ژنی دووەمت هێناوە نازانی قەدەغەیە؟! ئەویش دەڵێ: (إنّها خليلتي وليست حليلتي) واتە: ئەمە دۆستمەو ژنم نیە! ئەوانیش دەڵێن: دەباشە باش وامانزانی هاوسەرتە!

دووەم: لە زیندانی ئەمریکییەکاندا جارجار موناقەشەمان دەبوو، ڕۆژێکیان لێکۆڵەرەوە (مُحَقِّق)یەکیان گوتی: ئەوە بیستوومانە کە تۆ کاتی خۆی دوو هاوسەرت هەبوو؟ گوتم: بەڵێ، جا هیچ ئیشکالی تێدایە؟! گوتی، ئەدی چۆن ئەوە پێچەوانەی مافی ئافرەتە! گوتم: ئێمەی مسوڵمان نەك دوو ژن هەتا چوار ژنیشت هەبن بە حەڵاڵیی بەمەرجێك دادگەر بی قەیناکاتو پێچەوانەی مافی ئافرەت نیە، بەڵام یەك ئافرەتیش بە حەڕامیی دروست نیەو، مافی ئافرەتیش بەوە پێشێل دەکرێ کە بە حەڕامیی لەگەڵی ڕابوێریو، پاشان پوولێکی پێوەبنێو کە منداڵیشی بوو یان لەبەر خۆی بەرێ، یان فڕێی بدات، یان کە گەورە بوو نەزانێ بە کێ بڵێ: بابە!

پاشان گوتم: ئێمەشو ئێوەش چەند ژنەیی مان هەر هەیە، بەڵام ئێمەی مسوڵمان چەند جیاوازییەکمان هەیە، گوتی: چیوچی؟!

گوتم: یەکەم: هی ئێمە بە پێی ئایینەکەمان حەڵاڵە، بەڵام هی ئێوە بەگوێرەی ئایینەکەی خۆشتان زیناو حەڕامە.

دووەم: هی ئێمە دووانو سیانو ئەوپەڕی هەتا چوارەو زیاتر نیە، بەڵام هی ئێوە سنوورێکی نیە لێی بوەستێ!

سێیەم: هی ئێمە منداڵەكانمان باب‌و دایكیان دەناسن، بەڵام هی ئێوە بابیان ئەوە هیچ‌و جاری وای دایكیشیان ناناسن!!

ئیدی ماڵم هەقە كابرا زاری بوو بە تەڵەی تەقیوو هەر هێندەی بۆ مایەوە بڵێ: من تەنیا ژنێكم هەیەو زیناش ناكەم! منیش بە پێكەنینەوە گوتم: ئەگەر ڕاست بكەی دیارە جەنابت پیاوێكی دەگمەنی لە ئەمریكا!!

ئێستاش نۆرەی تەوەرەی سێیەمی بابەتەكەمانە:

تەوەرەی سێیەم:

ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگا لە بواری کۆمەڵایەتیی دا:

وەك پێشتر باسمان کرد، کۆمەڵگایەکی تۆکمەو بەختەوەر، بەبێ خێزانە پوختو نەختەکانو، تاك پاكو چاکەکان نایەتەدی، بەڵام دیارە لە بەرانبەریشدا کۆمەڵگای تۆکمەو باشیش کاریگەریی ئیجابیی لەسەر هەرکام لە خێزانو تاك هەیە.

جا من پێم وایە ئەرکی سەرشانی ئێمە لەم قۆناغو هەلومەرجەدا بەرانبەر بە خەڵكو کۆمەڵگاکەمان لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە ئەوەیە کە بە هەموولایەکمان هەوڵ بدەین پایەو بنەڕەتە گرنگەکانی کۆمەڵگایەکی ساغو سەلیمو بەختەوەر لەنێو کۆمەڵگاکەمان دا بچەسپێنینو، شایانی باسیشە کە من حەوت پایەو بنەڕەتی گرنگو سەرەکییم لەبەر ڕۆشنیایی قورئانو سوننەتدا دەستنیشان کردوون، کە پێویستە کۆمەڵگایەکی مسوڵمانیان لەسەر بنیات بنرێ:

بنەمای یەکەم: کۆمەڵگای بەشەر ڕەگ‌و ڕیشەکەی دەگەڕێتەوە بۆ یـەك خێزان:

خوای بەرزو مەزن لەوبارەوە فەرمووویەتی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (الحجرات- ١٣)، واتە: ئەی خەڵكینە! ئێمە ئێوەمـان لـە نێرو مێیەك وەدیهێناوەو بـۆ پێـك ئاشـنابوون گێڕاومـانن بـە چـەند گـەل‌و تیرەیەك، بێگومان بەڕێزترتان لەلای خوا پارێزكارترتانە، بەڕاستی خوا زانـای شارەزایە.

بەڵێ لە ئیسلامدا مرۆڤایەتی هەمووی هەڵقولاوی یەك چـاوگەو سـەرچەم پیاوان‌و ئافرەتان‌و تێكڕای نێرو مێیەكانی بەشەر ڕۆڵەی یەك خێزان‌و منـداڵی یەك باب‌و دایكن، كە ئـادەم‌و حـەووان سـەلامی خوایـان لـێبێ، كەواتـە: هیچكەس بە هیچ بیانوو پاساوێكەوە بۆی نیە خۆی بەسەر كەسێكی دیكـەدا هەڵكێشێ‌و خۆی پێ لەو بەرزتر بێت، چ لەسەر ئاستی تاكـەكان‌و، چ لەسـەر ئاستی خێزان‌و، بنەماڵـەكان‌و، چ لەسـەر ئاسـتی تـیرەو عەشـیرەت‌و گـەل‌و نەتەوەكان.

كەواتە:

لـە ڕوانگـەی ئیسـلامەوە هەركەسـێك خـۆی بەسـەر یـەكێكی دیكـەدا هەڵكێشـێ بـەهۆی ڕەنـگ‌و زمـانی، یـان پـارەو سـامانی، یـان وەجـاخ‌و ڕەچەڵەكییەوە، ئەوە هەڵوێستێكی نەفامانـەی نوانـدوە، هەربۆیـەش كاتێـك (أبوذر الغفاري) -خوا لێـی ڕازی بـێ- ڕەخنـەی لـە پیاوێـك گـرت بـەهۆی دایكییەوەو پێی گوت (يـا ابـن السـوداء!) ئـەی كـوڕی ئافرەتـە ڕەشـەكە!

پێغەمبەرى خوا ﷺ پێى فەرموو (يا أباذر أعيَّرتَهُ بِأُمِّهِ؟ إنَك امرؤٌ فيك جاهلية...)، واتە: ئايا بەهۆى دايكييەوە عەيبت لێگرت ئەى ئەبووذەر؟

بەڕاستيى تۆ كەسێكى نەفامييت تێدايە..، وەك (بوخاريى) بە ژمارە: (٣٠)و (موسليم) بە ژمارە: (١٦٦١) هێناويانە، هەروەها (طَبراني) گێڕاويەتەوە كە پێغەمبەرى خوا ﷺ لەنێوەڕاستى ڕۆژەكانى (التشريق)دا بە سوارى وشترێك لە مينا وتارى داوەو فەرموويەتى:

((يا أيّها الناس ألا إنَّ ربّكم واحد وانَّ أباكم واحد، ألا لا فَضْلَ لعربي على عَجَميّ ولا لعجمي على عربي ولا لأسود على أحمر ولا لأحمر على أسود، إلا بالتقوى ألا هَلْ بَلَّغتْ؟ قالوا، نعم، قال: فليبُلِّغ الشاهِدُ على الغائِب

واتە: هۆ خەڵكينە! ئاگاداربن بێگومان پەروەردگارتان يەكەو بابيشتان يەكە، بزانن كە عەرەب لە غەيرە عەرەبو، غەيرە عەرەب لە عەرەبو، ڕەش لە سپىو، سپى لە ڕەش، چاكتر نيە مەگەر بە پارێزكاريى، ئايا پێم ڕاگەياندن؟ گوتيان: بەڵێ، فەمووى: دەجا با ئامادەبووان بە ئامادەنەبووانى ڕابگەيەنن.

بنەمای دووەم: مسولمانان هەموویان یەکسانن‌و بەرزیی‌و نزمییان بەگوێرەی پارێزکارییە:

بەڵێ لە کۆمەڵگایەکی مسولماندا هیچ کەس بۆی نیە، بەهۆی ڕەچەڵەك وەجاخی یان ماڵ‌و سامانی، یان ڕەنگ‌و دیمەنی، یان تیرەو حیزبی، یان پلەوپایەی سیاسی‌و ئیداریی‌و کۆمەڵایەتییەوە، خۆی پێ لە هیچکەس زیاترو بەرزتربێ، یان ماف‌و ئیمتیازێکی زیادە بەخۆی ڕەوا ببینێ، چونکە فەرمایشتی خوا: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللهِ أَتْقَاكُمْ﴾ ڕێ لە هەموو ئەو بیروبۆچوونانە دەگرێ، وەك لە کتێبی (سۆزی نەتەوایەتی)[1]دا بەدرێژیی باسم کردوە.

وە پێغەمبەری خوا ﷺ لەوبارەوە فەرمایشتی زۆرن، بۆ نموونە:

* **((إنَّ الله لا ينظر الى صوركم وأموالكم ولكن ينظر الى قلوبكم وأعمالكم))** رواه مسلم، ژمارە: ٢٥٦٤، واتە: بێگومان خوا تەماشای دیمەن‌و سامانەکانتان ناکات، بەڵکو سەرنجی دڵ‌و کردەوەکانتان دەدات.
* **((المسلمون تتكافأ دِماءهم))** رواه أبوداود، واتە: مسولمانان خوێنیان یەکسانە.

دیارە پارێزکاریی (تقوى)یش بۆیە کراوەتە سەنگی مەحەکی حورمەت‌و ڕێزی لای خوا (سبحانه وتعالى)، چونکە هەموو مسولمانان بە وردو درشت‌و نێرو مێ‌و پیرو گەنج‌و دەوڵەمەندو نەدارو... هتدەوە، لە بەرانبەریدا یەکسانن‌و هەموویان دەستیان دەیگاتێ، پوختەی پێناسەی (تقوى)یش بریتیە لە پابەندیی بە شەریعەتی خواوە بە هەردووك دیوی ئەنجامدانی ئەرکەکان‌و خۆ دوورگرتن لە قەدەغەکانەوە.

---

١) بڕوانە: چاپی چوارەم/ ٢٠٠٥، نووسینگەی تەفسیر.

بنەمای سێیەم: كۆمەڵگا بەگشتی سەرچاوەی دەستەڵاتە:

ئەمیش بنەمایەكی دیكەی گرنگو گەورەی كۆمەڵگای ئیسلامییەو، لەنێو خەڵكو كۆمەڵگایەكی مسوڵماندا هیچ كەس بەهۆی ڕەچەڵەكو وەجاخو ماڵو سامانو حیزبو مەزهەبو تایەفەو چیو چی‌یەوە پلەو ئیمتیاز بەسەر خەڵكی دیكەدا پەیدا ناكاتو، ناتوانێ دەستەڵات بۆخۆی قۆرخ بكات، بەڵگەی سەلماندنی ئەم ڕاستییەش زۆرن، زەقترینیان ئەوەیە كە خوای كاربەجێ هەمیشە كۆمەڵگای بڕوادارو مسوڵمانی مەدینەی -كە یەكەمین كۆمەڵگاو كیانی ئیسلامیی بووە- بە ڕستەی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە، دواندوەو تەنانەت یەك جاریش نەیفەرمووە: (يَا أَيُّهَا العُلَماء﴾! یان (يَا أَيُّهَا الساسة﴾!. تاكو هەموولایەك دڵنیا بن كە خەڵكو جەماوەر سەرچاوەی دەستەڵاتنو ئەوانن كە دەتوانن شەرعییەت بە كاربەدەستو بەرپرسان بدەن یان نا، وە شەرعییەتیان لێ بستێننەوە، یان بیانهێڵنەوە.

بنەمای چوارەم: پێکەوە تەباو ڕێك بوونو هاوکاری یەکدی کردن:

بنەمایەکی دیکەی گەورەو گرنگی کۆمەڵگایەکی مسوڵمان بریتییە لە پێکەوە تەبابوونو هاوکاربوونیانو، نابێ بە هیچ بیانووو پاساوێکەوە زەمینەی ناکۆکیو دووبەرەکی خۆش بکەن، وەك خوای بێهاوتا فەرموویەتی: ﴿وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ...﴾(آل عمران-١٠٣)، واتە: وەدەست بە ڕێسمانی خواوە بگرنو پەرتەوازە مەبن.

پێغەمبەری خواش ﷺ کۆمەڵگای مسوڵمان بە دیوارێك دەچوێنێ کە هەندێکی هەندێکی ڕاگیرو مەحکەم دەکات، وەك فەرموویەتی:

((**المؤمن للمؤمن كالبنيان يَشُدُّ بعضه بَعْضاً**)) متفق عليه عن أبي موسى الأشعري.

هەڵبەتە لێرەدا مەبەست ئەوەنیە کە کۆمەڵگای مسوڵمان ڕەخنە لە یەکدی گرتنو بیروڕای جیاوازو موناقەسەی تێدانییە! نەخێر، بەڵام نابێ شەڕو ناکۆکییو شیروتیر لە یەکدی سوینو لاقی یەکدی بڕینەوەو پیلان لە دژی یەك گێڕان هەبێ، وە پێویستە هەموولایەك بە میللەتو حکوومەتەوە دەستبارگری یەکدی بن بۆ هێنانەدیو چەسپاندنی ئامانجە باڵایەکانو بەرژەوەندییە گشتییەکان.

بنەمای پێنجەم: بەزەیی بەیەکدا هاتنەوەو بۆ یەکدی دڵسۆزو بە پەرۆش بوون:

ئەمیش یەکی دیکەیە لە پایەو بنەما گەورەکانی کۆمەڵگایەکی مسوڵمانو، لەوبارەشەوە دەقی قورئانو سوننەت یەکجار زۆرن، بۆ نموونە:

* خوا (عزّ وجلّ) لە پێناسەو وەسفی کۆمەڵو کۆمەڵگای بڕوادار فەرموویەتی: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ ...﴾ (التوبة-٧١)، کە پێشتریش هێنامان، وشەی (ولي)یش کە کۆیەکەی (أَوْلِيَاء)ە مانای نیزیکیو خۆشەویستیو هاوکارییو پشتگیریی کردنو دۆستایەتی، دەگەیەنێ.

* پێغەمبەریش ﷺ فەرموویەتی: ((**الدين النَّصيحهُ**))، واتە: دینداریی دڵسۆزییە، جا کاتێك پرسیاری لێکراوە: دڵسۆزیی بۆ کێ؟! فەرموویەتی ((**لله ولكتابه ولرسوله ولأئمة المسلمين وعامَّتهم**))، واتە: بۆ خواو کتێبەکەیو پێغەمبەرەکەیو بۆ پێشەوایانی مسوڵمانانو بۆ تێکڕایان.(موسلیم) گێڕاویەتەوە بە ژمارە: ٥٥.

* هەروەها فەرموویەتی: ((ما آمن بي مَن بات شَبْعاناً وجارُهُ جائعٌ الى جَنْبِهِ وهو يَعلَمُ)) رواه الطبراني، واتە: ئەوکەسە ئیمانی بەمن نەهێناوە کە بە تێریی شەوگار بەسەر دەبات، بەڵام دراوسێیەکی برسی هەیەو ئاگاشی لێیەتی!

کەواتە:

بابزانین کە مسوڵمانەتیی بەس نوێژکردنو ڕۆژووگرتن نیەو، ئەگەر بەتەنگ

خەڵکی هەژارو برسیو بێدەرەتانی خۆمانەوە نـەبین، نیشـانەیەکی پرسـیاری گـەورە لەسـەر مسـوڵمانەتییەکەمان دروسـت دەکـەین، چـونکە لـەپێش فەرمایشتەکەی پێغەمبەریشدا ﷺ خوای دادگەر کە باسی هۆکـاری چـوونە دۆزەخی بابای دۆزەخیی دەکات، دوو شتی کردوونە هۆکار: یەکـەم: بـڕوا بـە خوای مەزن نەهێنان، دووەم: هانی خەڵکی نەدان بۆ خواردن دان بە نـەداران: ﴿إِنَّهُ كَانَ لا يُؤْمِنُ بِاللهِ الْعَظِيمِ ۞ وَلا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ﴾ (الحاقة: ٣٣-٣٤). واتە: بێگومان ئەو -کافرە- بڕوای بەخوای مەزن نەبوو. وە هانی خەڵکی نەدەدا لەسەر خواردن پێدانی نەدار.

بنەمـای شەشـەم: پاكـيى دڵو دەستو داوێن:

بـەڵێ بنەمايـەكى ديكـەى گرنگـى كۆمـەڵگاى مسـوڵمان ئەوەيـە كـە ئەندامـەكانى دڵو دەمو دەسـتو داوێنيـان پاكـەو ڕێگـا بـە بڵاووبوونـەوەو تەشەنەكردنى پيسو پۆخەڵيىو دزيىو گەنـدەڵيى نـادەن، بـا سـەرنجى ئـەم فەرمايشتەى پێغەمبەر ﷺ بدەين داخۆ چۆن چۆنى كۆمـەڵگاى مسـوڵمانى يەكەمو سەرجەم كۆمەڵگاكانى مسوڵمانانيش ڕێنمايى دەكات:

((لا تَحاسدوا ولا تناجشوا ولا تباغضوا ولا تدابروا ولا يَبِعْ بعضكم على بعضٍ، وكونوا عبادَ الله إخواناً: المسلمُ أخو المسلم لا يَظْلِمُهُ ولا يَخْذُلُهُ و يحقِرُهُ، التقوى ههنا ويشير الى صدره ثلاث مرات، بِحَسْبِ امريءٍ من الشرِّ أنْ يَحقِرَ أخاهُ المسلم. كل المسلم على المسلم حَرامٌ: دَمُهُ و مالُهُ و عِرْضَهُ)) رواه مسلم، ژمارە: ٢٥٦٤.

واتە: ئێرەيى بەيەك مەبەنو لە مامەڵەدا فێڵ لەيەك مەكـەن، وە يەكـدى مەبوغزێننو، پشت لەيەك مەكەن، وە سەودا بەسـەر سـەوداى يەكـدىيـەوە مەكەن، وە ئەى بەندەكانى خوا برابن، مسـوڵمان بـراى مسـوڵمانە، سـتەمى لێناكاتو پشتى بەرنادات و بە كەم تەماشاى ناكات، پارێزكاريى لێرەدايە، وە سێ جاران ئاماژەى بە سينەى كرد، هەركەسە ئەوەندە خراپەيەى بەسـە كـە براى مسوڵمانى بەكەم بگرێ، هـەموو شـتێكى مسـوڵمان لەسـەر مسـوڵمان قەدەغەيە: خوێنىو سامانىو ئابڕووى.

بـەڵێ كۆمـەڵگاى مسـوڵمان كۆمەڵگايـەكى پـاكو خاوێنـەو سـەرجەم هاووڵاتيان هەركام لە (خوێنو ئابڕووو عەقڵو ئاسايشو وەچـەو سـامان)يان سەلامەتەو، هەركەسێك دەستدرێژيى بكاتە سەر هەر كام لەو شەش شـتانەى

هەر هاووڵاتییەك شەریعەت سزاو تۆڵەیەکی پڕ بە پێستی بۆ داناوە، کە لێرەدا مەودای خستنەڕوویانمان نیەو لە چەند کتێبو نامیلکەیەدا باسمان کردوون بۆ وێنە: نامیلکەی (سیاسەتی ئیسلامییو چەند ڕوونکردنەوەیەك)[١].

١) بڕوانە: چاپی یەکەم/٢٠٠٧، نوسینگەی تەفسیر.

بنەمای حەوتەم: تەبایی و پێکەوە ژیان لە نێوان پێکهاتەکانی کۆمەڵگادا:

کۆمەڵگای مسوڵمان کۆمەڵگایەکی کراوەیە بەڕووی سەرجەم مرۆڤەکاندا، بۆیە کۆمەڵگای ئیسلامیی بە سروشت کۆمەڵگایەکی چەند پێکهاتەو جۆراوجۆر (مُتَعدِّد ومُتَنَوِّع)ە وە یەکەمین کۆمەڵگای ئیسلامیی کە پێغەمبەری خوا ﷺ بنیاتی نا، کۆمەڵگەیەکی چەند پێکهاتەیی و جۆراوجۆر بوو.

کەواتە:

هەموو ئەوانەی وادەزانن کە ئیسلام تەحەمولی غەیری خۆی ناکات و کۆمەڵگای مسوڵمان کۆمەڵگایەکی داخراوو دەمارگیرە، با ئەو وەهمە لە مێشکی خۆیان دەربکەن، چونکە وێڕای چەندان دەقی قورئان و سوننەت، دژو پێچەوانەی واقیعی مێژوویی سێزدە سەدەیی دەوڵەت و کۆمەڵگا ئیسلامییەکانیشەو، لەسایەی کۆمەڵگا دەوڵەتی ئیسلامییدا چەندان کەمایەتی فیکریی و دینی وەك: (جوولەکە، نەصرانیی، مەجووسیی، بووذایی، بتپەرست، یەزیدیی...هتد)بە درێژایی چەندان سەدە لەگەڵ مسوڵماناندا ژیاون و مەگەر بەدەگمەن ئەگەرنا هیچ کەس نەك هەر دەستدرێژیی نەکردۆتە سەریان، بگرە سەغڵەتیشی نەکردوون!

جا ئایا ئەگەر تەبایی و پێکەوە ژیان و سەماحەت و سینگ فراوانیی، شتێکی ڕیشەدار نەبووایە لە ئیسلامدا، دەگونجا ئەو کەمایەتییە فیکریی و ئایینی یانە ئێستا ئاسارو پاساریان مابایە؟!

کۆتایی ئەم باسەش بەم ئایەتە بەپێزە دێنین، کە بناغەی هەڵسوکەوتی

کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامیی لەگەڵ نامسوڵمانانی ژێر سایەی دەوڵەتی ئیسلامیی دا دیاری دەکات: ﴿لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ (الممتحنة– ٨)، واتە: خوا لێتان قەدەغە ناکات کە چاکەکارو بەخشەربن لەگەڵ ئەو –نامسوڵمان-انەدا کە جەنگتان لەدژ ناکەنو لە ماڵو حاڵتان وەدەرتان نانێن، وە خوا بەخشەرانی خۆشدەوێن.

شایانی باسیشە کە لە بەشی حەوتەمی کتێبی: (تەوژمی ئیسلامیی‌و عەلمانیی‌و خاڵە هاوبەش‌و جیاوازەکانیان)[١]دا تیشکێکی باشم خستۆتە سەر ئەم بابەتە .

لێرەشدا کۆتایی بەم تەوەرەی سێیەم دێنین‌و دەگوازینەوە بۆ خستنەڕووی تەوەرەی چوارەم‌و کۆتایی بابەتەکەمان.

---

١) بڕوانە: چاپی یەکەم/٢٠٠٨، نووسینگەی تەفسیر.

تـەوەرەی چـوارەم:

ئـەركی سەرشـانمان بەرانبـەر بـە كۆمـەڵگا لـە بـواری سیاسـەتو دەوڵەتداریی دا:

بە بۆچوونی بەندە ئەگەر بمانەوێ ئەركی سەرشـانمان لـەم قۆناغـە گـرنگو هەستیارەدا كـە پێیـدا ڕەت دەبـین، بەرانبـەر بـە خـەڵكو كۆمەڵگاكـەمان جێبەجێ بكەین لە بواری سیاسەتو دەوڵەتدارییدا، پێویسـتە هەموولایـەك ئاگاداری ئەم بنەمایانە بین، كە هیچ قەوارەیەكی سیاسی بەبێ ڕەچـاوكردنیان بەڕێوە ناچێ:

<u>یەكەم</u>: دەوڵەتداریی پێویستی بە عەقڵو دڵێكی فراوانەو بە عـەقڵی حیزبایەتیو تیرەگەرییو بنەماڵەچییەتی وڵات بەڕێوە نابرێ:

بەڵێ بەڕاستی ئەگەر بمانـەوێ لـە ئـەزموونی دەوڵەتـدارییو حكوومـەت بەڕێوەبردنـدا سـەركەوتوو بـین، كـە بەداخـەوە هـەتا ئێسـتا سـەركەوتنمان كەمبووە، پێویستە هەموولایەك بەتایبەت بەرپرسانێك كـە جڵـەوی حـوكمو سیاسەتو ئیدارەی وڵاتیان بەدەسـتەوەیە، واز لـە عـەقڵییـەتی حیزبایـەتیو ناوچەگەرییو تیرەگەرییو بنەماڵەچییەتی بێننو، عەقڵو دڵی خۆیان هێنـدە فراوان بكەن كە جێگای خەم لێخواردنو دڵسۆزییو بەزەییو پەرۆش نواندن بۆ تێكڕای هاووڵاتیـان تێـدا ببێتـەوە بێجیـاوازی خسـتنە نێوانیانـەوەو فـەرق پێكردنیـان، بـەهۆی ئینتمـای فیكریـیو سیاسـیو حیزبیـیو تەنانـەت

ئاینیشیانەوە!

چونکە ئەگەر حیزب تەنیا خەم لە ئەندامەکانی خۆی دەخوات‌و، سەرۆك تیرەو عەشیرەت بەس لە بەرانبەر تیرەو عەشیرەتەکەیدا خۆی بە بەرپرسیار دەزانێ‌و، سەرۆك‌و مشوورخۆری بنەماڵەش تەنیا ئەندامانی بنەماڵەکەی چاوەڕوانییان لێی هەیە، ئەوە سەرۆك‌و بەرپرس‌و مشوورخۆری وڵات‌و دەوڵەت، سەرجەم هاووڵاتیان چاوەڕوانییان لێیەتی‌و لە بەرانبەریشیاندا بەرپرسیارە!

ئنجا پێویستە هەمووولایەکیشمان بزانین کە لە وڵاتێکی وەك عێراق‌و هەرێمی کوردستانیشدا ناگونجێ کەمینەیەکی زۆر خۆشگوزەران‌و بە ئیسراحەت‌و، زۆرینەیەکی بێزارو نارەحەت پێکەوە هەتاسەر بژین، بەڵکو ئەوجۆرە بارودۆخ‌و هەلومەرجە ناهاوسەنگانە ئەگەر لێزانانە چارەسەر نەکرێن، بەشێوەیەکی چاوەڕواننەکراوانە هەرەس دێنن، کە دیارە لە حاڵێکی واشدا هەمووولایەك زیانبار دەبین.

<u>دووەم</u>: پێویستە پێکهاتەکانی قەوارەی سیاسی‌و دامەزراوەکانی بوونی ڕاستەقینەیان هەبێ، ئەگەرنا خودی دەوڵەت‌و قەوارەی سیاسی هەبوون، نیشانەی پرسیاری دەچێتەسەر:

بەڵێ: کاتێك دەڵێین: دەوڵەت‌و حکوومەتمان هەیە، پێویستە بە کردەوەو لەسەر ئەرزی واقیع ئەو دامەزراوە (مؤسسة)و پێکهاتانەمان هەبن کە دەوڵەت‌و حکوومەتیان لێ پێك دێ، وە بە ئەندازەی ئەوەش کە پێکهاتەو دامەزراوەکان بوونی ڕاستەقینەو سەربەخۆیان دەبێ، چەمك‌و واتای قەوارەو حکوومەت هەبوون لە واقیعە سیاسییەکەماندا دێتەدی، ئەگەرنا وەك پێشینان گوتوویانە: (بە حەلوا حەلوا دەم شیرین نابێ!)، جا ئێمە لەسەرەتاو

دەستپێکی ئەم بابەتەدا باسی ئەوەمان کرد کە سوپاس بۆ خوا ئێمە هەر کام لە سێ پێکهێنەرە سەرەکییەکەی حکوومەتمان -بە مانا فراوانەکەی- هەن، کە: (ئەنجوومەنی یاسادانان‌و دەستەڵاتی دادوەریی‌و وەزارەتەکان)ن، بەڵام بێگومان هەر کام لەم سێ دامەزراوەیە کەم‌وکووڕیی زۆریان تێدایەو هیچ کەس ناتوانێ نکووڵیی لەو ڕاستییە بکا کە هەتا ئێستاش حیزب -کە مەبەست هەردووك حیزبی حوکمڕانی پارتی‌و یەکیەتی‌یە- بەسەر هەموو شتێکدا زاڵەو ئەوەی کە هەرکام لەو سێ دامەزراوەیە هەڵدەسووڕێنێ ئیرادەی حیزبییە نەك شتێکی دیکە!

ئنجا بەڕاستی هێشتنەوەی واقیعە سیاسییەکەمان بەو شپرزەیی‌و ناڕێك‌و پێکییە، بە بیانووی ساوایی مان‌و نائاسایی هەل‌ومەرجەکانمان، هیچ کەس ئیقناع ناکات‌و، هەموو کەسیش دەزانێ کە هۆکاری بنەڕەتی‌و سەرەکی مانەوەی حاڵ‌وباڵی سیاسی‌و ئیدارییمان بەوجۆرە، بەرژەوەندییە تایبەتییە حیزبیی‌و بنەماڵەیی‌و تاکیی‌یەکانن‌و (بەری خۆریش بە بێژینگ ناگیرێ)و چاکتر وایە هەموولایەکمان بەگشتی‌و هەردوو حیزبی حوکمڕان‌و هەموو شت بۆخۆ قۆرخکەر بەتایبەت، لەجیاتی ئەو جۆرە پاساوە بێهێزانە، بوێرانە بێینە مەیدانی چاکسازییەوەو گرفتە گورچك بڕەکانمان چارەسەر بکەین، ئەگەر بە دەستبەرداربوون لە ئیمتیازو دەستکەوتەکانیش بێ، کە بە تەئکید زۆربەی هەرەزۆریان دەستکەوتی ناڕەواو ناشەرعیی‌و بگرە نایاساییشن‌و بێگومان بەبێ دەستبەرداربوونیشیان، حکوومەت‌و دامەزراوەکانی ناچەسپێن‌و زیاتر حاڵەتێکی شیعاریی‌یان دەبێ نەك کرداریی!

سێیەم: كار پێسپاردن‌و لەخۆ نیزیك خستنەوەی كەسانی پسپۆڕو بوێر، نەك كەسانی هەر بە چەپڵەلێدان‌و بە بەڵێ قوربان كردن، فێر:

یەكێك لە گرفتەكانی حوكمڕان‌و دەستەڵاتداران ئەوەیە كە هەمیشە كەسانی خۆڕەپێشكەرو مستاوچی خۆیانیان لێ دەبەنە پێش‌و، دەست دەكەن بە مەدح‌و سەناو پێهەڵا گوتنیان‌و، سابوون لە بنی پێدانیان‌و كڵاو لەسەرنانیان! بۆیە ئەگەر بەرپرس‌و حوكمڕانان دڵسۆزو وریا نەبن، هەر هێندە دەزانن دەوریان بەو جۆرە كەسانە تەنراوە كە هەمیشە لەبەر بەرژەوەندی خۆیان ڕەشیان بە سپی‌و سپییان بە ڕەش پێشان دەدەن‌و وایان حاڵی دەكەن كە هیچ عەیبیان نیەو دنیا شامی شەریفەو هەرگیز وەزع لەوە باشتر نابێ!

جا بابای حوكمڕان‌و بەرپرس ئەگەر دڵسۆزو لێزان‌و وریا بێ، لەجیاتی ئەو جۆرە كەسانە، كەسانی مەعدەن پاك‌و بوێرو چاك لە خۆی نزیك دەخاتەوە، واتە لەجیاتی ئەهلی تەمەللوق ئەهلی تەخەصصوص لەخۆی وەنزیك دەخات‌و، پاشان گوێیان بۆ دەگرێ‌و، لە شتی هەق‌و ڕاستدا بەقسەشیان دەكات.

شایانی باسیشە كە زانایانی ئیسلام لەبەر تیشكی فەرمایشتی خوا لەسەر زمانی یەكێك لە دوو كچەكانی پیاوە ساڵحەكەی مەدیەن: ﴿...يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الأَمِينُ﴾ (القصص- ٢٦)، واتە ئەی بابە مووسا بەكرێ بە شوان بگرە، چونكە باشترین كەس كە بە شوانی بیگری، بابایەكی بەهێزی دەستپاكە -و مووساش وایە-، گوتوویانە: پێویستە هەركەسێك كارێكی پێ بسپێررێ، هەم هێز (قوة)ی ڕاپەڕاندنی ئەو كارەو هەم دەستپاكیی (أمانة)یشی هەبێ، چونكە هیچ كارێك بەبێ توانا‌و لێهاتوویی ناكرێ‌و توانا‌و لێهاتووییش بەبێ دەستپاكیی داد نادات‌و، زۆر كەسی بەتوانا هەیە كە بە هۆی تەماع‌و خیانەتەوە كارەكەی زایە دەكات!

پێغەمبەری خواش ﷺ لەوبارەوە کە بابای حوکمڕان‌و بەرپرس پێویستە جگە لە توانایی‌و شایستەیی، هیچ شتێکی دیکەی وەك خزمایەتیی‌و ناوچەگەرێتی لەکار پێسپاردنی بەرپرسانی ژێردەستیدا ڕەچاو نەکات فەرموویەتی:

((مَن وُلِّي من أمرْ المسلمين شيئاً فَوَلَّى رجُلاً وهو يَجِدُ من هو أصْلَحُ للمسلمين منه فقد خانَ اللهَ ورسولَهُ)) رواهُ الحاكم، واتە: هەرکەسێك ئەرکێکی مسوڵمانانی پێ بسپێررێ‌و پیاوێك بکاتە کاربەدەست کە لەو شایستەتری پێ شك بێ بۆ مسوڵمانان، ئەوە خیانەتی بەخواو پێغەمبەرەکەی کردوە.

هەروەها لە فەرموودەیەکی دیکەدا، فەرموویەتی:

((مامِنْ راعٍ يَسْتَرعيه الله يموت يوم يموت وهو غاشٌّ لرعّيتهِ الاّ حرَّم الله عليه الجنَّة)) متفق عليه. واتە: هەر حوکمڕانێك خوا بیکاتە کاربەدەستی کۆمەڵێك‌و لە کاتێکدا بمرێ کە ناپاکیی لەگەڵیان کردوە، خوا بەهەشتی لێ قەدەغە دەکات.

هەڵبەتە هەر لێرەشدا پێویستە ئاماژە بەو ڕاستییەش بکەین کە هەمیشە بابای حوکمڕان‌و کاربەدەست خاوەنی چ جۆرە سروشت‌و مەعدەنێك بێ، هەر خەڵکی لەو جۆرەش لەخۆی کۆدەکاتەوە، چ چاك چ خراپ، عەرەبیش جوانیان گوتوە: (الطُّيور على أشكالِها تَقَع)

شاعیریش لەوبارەوە ڕاستی گوتوە کە دەڵێ:

لا تَسَلْ عن المَرْءِ وسَلْ عن قرينه   فَكُلُّ قرينٍ بالمقارن يقتدي

واتە: لە مرۆڤ مەپرسە کێیە، لەبارەی هاوەڵ‌و دەوروبەرەکەیەوە پرسیار بکە، چونکە هەرکەسە چاو لە هاوەڵ‌و نزیکی خۆی دەکات.

کەواتە:

هەرکات دەوروبەر (بطانـة)یـەکی باشمـان لـە نزیـك کەسـێکی بـەرپرسو حوکمڕانەوە بینی، ئەوە مەگەر چۆن ئەگەرنا با دڵنیابین کە خۆیشی باشەو بە پێچەوانەوەش بە پێچەوانەوە، سەرنج بدە بزانە گوڵو چرۆ جگـە لـە بولبـول هەنگ بەسەریەوە دەنیشن!، هەروەها پیسیی و کەلاکیش جگە لە مێشەڕەشەو داڵو خەرتەلیان بەسەرەوە دەبینی؟!

<u>چوارەم</u>: بەرپرسو کاربەدەستان دەبێ خۆیان بە خزمەتکاری خەڵك بزانن، نەك خۆیانیان لـێبگـوڕێو پێیان وابێ خەڵك کۆیـلەیەو ئەوان کوێخا:

بەڵێ بابای کاربەدەستو حوکمڕان لە هەر ئاستێك دابـێ، پێویستـە ئـەو ڕاستییە باش بزانێ کە ئەو پایەو پلـەو کورسـیو دەسـتەڵاتەی پێیـدراوە لـە ئەسڵدا هی خەڵكو جەماوەرەو، وەك ئەمانەتێك تەسلیمی ویان کردوە، تـاکو بەو هۆیەوە خزمەتیان بکاتو بەرژەوەندییەکانیان بۆ دابین بکا، وە نابێ پێـی وابی هەر چونکە شوێنەکەی لە هی خەڵکی بڵێندترە لـە هـەموویان چـاکترو بەرزترە!.

دیارە خاکێتیو خۆ بەکەمگرتنیش لە هەموو کەس جوانە، بەڵام بەتایبەت بابای حوکمڕانو دەستڕۆیشتوو لێی جوانترە، پێغەمبەریش ﷺ فەرموویەتی: **((... وما تواضع أحدٌ لله الاّ رَفَعَهُ الله))** رواه مسـلم، ژمارە/ ٢٥٨٨، واتە: وە هەرکەسێك لەبەر خوا خۆی بەکەم بگرێ، مسۆگەر خوا بەرزی دەکاتەوە.

ئەگـەر سەرنجیشـتان دابـێ هەمیشـە کەسـانی خـاکییو خۆبەکـەمزان (مُتَواضع) لە دڵـی خەڵکیـدا شـیرینو بـەڕێزنو، بـە پێچـەوانەوە کەسـانی خۆبەزلگرو ڕووح زل، هەمیشە ڕەزاگرانو بێزراون!

پاشان پێویستە هەموو لایەكیشمان ئەو ڕاستییە بزانین كە هەركەسە بە ئەندازەی ئەوە كە لە خودی خۆیدا حورمەتو ڕێزی هەیە، ڕێزو حورمەتی خەڵكی دەگریو، وەك گوتراوە (الهدایا علی قدر مُهْدِیها) دیارییەكان بەگوێرەی خاوەنەكانیانن!

پێنجەم: خەڵك و میللەت لەسەری پێویستە كە هاوكارو دەستبارگری حكوومەتو دامەزراوەو دامو دەزگاكانی بێت:

بەڵێ بەڕێزان!

خەڵكو میللەتیش بەگشتی لەسەری پێویستە كە دڵسۆزو هاوكارو دەستبارگری حكوومەتو دامەزراوەكانیو دامودەزگاكانی بێت، چونكە بێگومان هیچ حكوومەتو قەوارەیەكی سیاسی ناتوانێ بەبێ هاوكاریو دڵسۆزی نواندنی خەڵكو جەماوەر، بە ئەركو كارەكانی هەڵسێ.

هەڵبەتە دڵسۆزیی نواندنی خەڵكو جەماوەر بۆ حكوومەتو دامەزراوەو دامودەزگاكانیو هاوكاری كردنی، پێش دەقەكانی قورئانو سوننەت، عەقڵو مەنتیق دەیخوازن، چونكە عەقڵو مەنتیقو ویژدان دەڵێن: پێویستە حكوومەتێكی دڵسۆزو خزمەتگوزاری خەڵك، سوپاس بكریو دڵسۆزیی بۆ بنوێنریو دەستباری چاكەی بۆ بگیرێ، چونكە بێگومان لە بەرانبەری چاكەدا پێویستە هەر چاكە بكرێ: ﴿هَلْ جَزَاء الإِحْسَانِ إِلاَّ الإِحْسَانُ﴾(الرحمن- ٦٠).

ئنجا دەقی قورئانو سوننەتیش لەوبارەوە كە پێویستە خەڵكو میللەت بەگوێرەی تواناو لە سنووری شەرع دا هاوكارو دەستبارگری حكوومەتو دامودەزگاكانی بێت، زۆرن بۆ نموونە:

* ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ...﴾(النساء- ٥٩)، واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! فەرمانبەریی خوا بكەن، وە فەرمانبەریی پێغەمبەر بكەن، وەهی كاربەدەستانێك كە لەخۆتانن..

* ((على المرء المسلم السّمع والطاعة فيما أحَبَّ و كرِهَ إلاّ أن يُؤْمَرَ بِمَعصيةٍ فأذا أُمِرَ بِمَعصيةٍ فلا سَمْعَ ولا طاعة)) متفق عليه، واتە: مرۆڤی مسوڵمان بیستنو فەرمانبەریی -بۆ بەرپرسانی خۆی- لەسەر پێویستە، لەوەدا كە حەزی لێدەكاتو لەوەشدا كە حەزی لێناكات، مەگەر فەرمانی بە سەرپێچی كردنی پێبكرێ، جا هەركات فەرمانی پێكرا سەرپێچی بكات، ئەوە نە گوێڕایەڵیی و نە فەرمانبەریی دروست نیە.

بەڵام پێویستە ئەوەش بزانرێ كە ڕەخنەگرتنی بیناكەرو دڵسۆزانەو قسەی هەقو ڕاست كردن لە ڕووی كاربەدەستاندا و هەوڵدان بۆ ڕاستكردنەوەیان، هیچ ناكۆكییەكی لەگەڵ ڕێزلێگرتنو فەرمانبەریی بۆكردنی حوكمڕانو كاربەدەستاندا نیە، بەڵكو ئەوەش بەشێكە لە دڵسۆزییو هاوكاریو پشتگیریی، وە لەڕاستیدا هەر كۆمەڵگایەك وایان لێهات نەتوانن‌و جورئەت نەكەن دەستی بابای ستەمكار بگرنو لە سنووری خۆیدا بیوەستێنن، ئەوە بە كۆمەڵگایەكی بێخێرو مردوو دادەنرێن، وەك پێشتریش باسمان كرد، وە پێغەمبەری خواش ﷺ فەرموویەتی:

((إذا رأيت أمَّتي تَهابُ الظالِمَ أن تقول لَهُ إنّك أنت الظالِمُ فقد تُوَدِّع منهم)) رواه أحمد، واتە: هەركات ئۆممەتمت بینی نەوێرا بە ستەمكار بڵێ: تۆی ستەمكار! ئەوە حیسابیان ڕۆیشتوەو خێریان پێوە نەماوە.

دیارە هەر لێرەشەوەیە كە حیكمەتى ئەوەمان بۆ دەردەكەوێ، بۆچى پێغەمبەرى خوا ﷺ قسەى هەق گوتنى لەلاى حوكمڕانێكى ستەمكار، بە مەزنترین جهاد لەقەڵەم داوە: ((**إنَّ من أعظم الجهاد كلمة عَدْلٍ عندَ سُلطانٍ جائرٍ**)) رواه الترمذي.

كۆتایى ئەم تەوەرەى چوارەمو كۆتاییەش بەم فەرمایشتەى پێغەمبەرى خوا ﷺ دێنین كە پێناسەى هەركام لە حوكمڕانو كاربەدەستانى پەسندو چاكو، حوكمڕانو كاربەدەستانى ناپەسندو خراپمان، بۆ دەكات:
((**خيار أئمتكم الّذين تحبّونهم و يحبّونكم، و تُصلّون عليهم ويُصلّون عليكم، و شِرارُ أئمتِكم الّذين تُبْغِضونهم ويُبغِضونكم، وتلعنونهم ويلعنونكم..**)) رواه مسلم، ژمارە: ١٨٥٥، واتە: چاكترین پێشەوایانتان (مەبەست حوكمڕانو كاربەدەستانە) ئەو كەسانەن كە خۆشتان دەوێنو خۆشیان دەوێنو، بۆیان لەخوا دەپاڕێنەوەو بۆتان لەخوا دەپاڕێنەوە، وە خراپترین پێشەوایانتان ئەوانەن كە ڕقتان لێیانەو ڕقیان لێتانەو، نەفرینیان لێدەكەنو نەفرینتان لێدەكەن.

كەواتە:

سەنگى مەحەكو تەرازووى چاكیىو خراپیى، حوكمڕانو كاربەدەستان لە ئیسلامدا ڕازیبوونو ڕازینەبوونى خەڵكو كۆمەڵگایە.

سا خوا بە كەرەمى بێسنوورى خۆى میللەتو حكوومەتى ئێمە والێبكات كە لەیەكدى ڕازى بنو، خۆشىو بەختەوەرى یەكدى بەئاوات بخوازن، نەك بە پێچەوانەوە.

كە دیارە دەستپێشخەرییش پێویستە لە كاربەدەستو حوكمڕانانەوە بێ، چونكە بێگومان ئەگەر ئەوان دڵسۆزو دادگەرو چاكەكار بنو، خزمەتى خەڵكو كۆمەڵگایان بكەن، حەتمەن خەڵكیش ڕازىو سوپاسگوزارو هاوكار دەبێو،

هەرچۆنیش بێ چەپڵە بە دەستێك لێنادرێ‌و، پێویستە هەموولایەك تەواوكەری یەكدی بین.

لێرەشدا كۆتایی بەم بابەتەمان دێنین‌و هیوادارم كە بە هەوڵ‌و هیممەتی هەموولایەك بتوانین ئەو دەستكەوتانەی هەمانن بیانپارێزین‌و چاكترو زیاتریان بكەین، وە قۆڵی مەردایەتیشی لێ هەڵبەكەین بۆ پاكسازیی‌و چاكسازیی كردن لە هەرچوار بواری تاكیی‌و خێزانیی‌و كۆمەڵایەتیی‌و حوكمڕانیی داو، سەرەنجام بە هۆی خۆگۆڕین‌و خۆ چاككردنمانەوە، ئەم واقیع‌و هەلومەرجەشمان بۆ بگوڕێ، بە واقیع‌و هەلومەرجێك كە لە هەموو ڕوویێكەوە شایستەی خەڵكێكی مسوڵمان بێت‌و خوای پەروەردگارو پێغەمبەری سەروەرمان ﷺ‌و خۆشمان بە هەموولایەكەوە لێی ڕازی بین.

والسلام علیكم ورحمة الله وبركاته

١٩ جمادى الأولى ١٤٢٩ ك

٢٥/ مایسی ٢٠٠٨ ز

هەولێر

نێـوەرۆك

لاپەڕە	بـابـــەت
٨	پێشــكەش بێ .
٩	پێشــەكــی.
١١	**بەشی یەكەم:** **ئیسـلامو چارسەری كێشــەو قەیرانەكانمان**
١٤	پێشــەكــی.
١٨	یەكــەم: كــێشــەكانمان
٢٧	دووەم: قەیرانەكانمان
٤١	**بەشی دووەم:** **واقیعی هەرێمی كوردستان: گرفـتو چارەسـەر**
٤٤	تەوەرەی یەكــەم: چــەند ســەرنجو تێبینی یەك
٥٣	تەوەرەی دووەم: گرفتــەكان
٥٤	١/ لە ڕووی فیكـریــیەوە:
٥٥	٢/ لە ڕووی سیاسییەوە.
٥٦	٣/ لە ڕووی نەتەوەیی‌و نیشتمانییەوە.
٥٧	٤/ لە ڕووی ئابووری‌و ژیانو گوزەرانەوە.
٥٨	٥/ لە ڕووی كۆمەڵایەتی یەوە.
٥٨	٦/ لە ڕووی ڕاگەیاندنەوە.
٥٩	تــەوەرەی ســێیەم: چارەســــەر
٥٩	١/ لە ڕووی فیكـریــیەوە:

٧٢	٢/ لە ڕووی سیاسییەوە.
٧٦	٣/ لە ڕووی نەتەوەیی و نیشتمانییەوە.
٧٨	٤/ لە ڕووی ئابووری و ژیان و گوزەرانەوە.
٨٦	٥/ لە ڕووی کۆمەڵایەتی یەوە.
٩٣	٦/ لە ڕووی ڕاگەیاندنەوە.
٩٥	پوختـــەی چارەســـەر.
٩٩	پوختەی هەندێك لە پرسـیارو وەڵامەکـان .
١٠٧	**بەشی سێیەم :** **ڕووەو چاکسازییەکی بنەڕەتیی لە واقیعی هەرێمی کوردســتان**
١٠٩	پێشـەکـی .
١١١	پێشـدەسـتیی .
١١٥	چەند لایەنێکی ئیجابیی و دەستکەوتێکی سەرەکی .
١١٧	ئامانجی وتارەکـــەم
١٢٠	تەوەرەی یەکەم : ئەرکی یەکەم: ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگاکەمان لە بواری تاکـیی دا :
١٢٢	یەکەم: هێنانەدی کەش و هەوای ئازاد
١٣١	دووەم: پەروەردەیەکی گشـتگیرو هاوسەنگ:
١٣٣	سـێیەم: بناغـەی پەروەردەیەکی هاوســـەنگ بریتیە لە: سێکوچکەی: ئیمـان، خواپەرستی، ڕەوشت.
١٣٧	چوارەم: وریابوون لە هەندێك نەخۆشی و هەڵەی بیرەزاو کوشندە
١٣٧	١- لاسایی کردنەوەی کوێرانە
١٤٠	٢- هەمیشە ڕووی ڕەخنەو گلەیی لە خەڵك کردنو دەستی چەور پێسڕینیان.
١٤٢	٣- تەنبەڵیی و خۆبواردن لە ئیش وکار

٤- دابەزینی ئاستی خوێندنو وەرگتنی زانستی	١٤٤
٥- بێهیواییو نائومێدبوون	١٤٥
تەوەرەی دووەم: ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگاکەمان لە بواری خێزانییدا	١٤٧
سروشتی خێزانو پایەکانی لە ئیسلامدا:	١٤٨
پایەکانی خێزان .	١٥١
چەند گرفتو نەخۆشییەك لە بواری خێزانیی‌دا .	١٥٦
١- کوشتنی ئافرەتانو خۆکوشتنیان .	١٥٦
٢- بەزۆرو بە نابەدڵیی بەشوودانی ئافرەتان .	١٥٨
٣- چەند جۆرە ستەمێك کە بە ناوی ئیسلامەوە لە ئافرەتان کراونو ئیسلامیش لێیان بەرییە.	١٥٩
٤- یەکسانی ئافرەتانو پیاوان و ڕاستکردنەوەی بیرکردنەوەی هەڵەو لار.	١٦٠
٥- مەسەلەی چەند ژنەییو هەراو هۆریایەکی بێپاساو.	١٦٤
تەوەرەی سێیەم: ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگا لە بواری کۆمەڵایەتیی‌دا:	١٦٩
بنەمای یەکەم: کۆمەڵگای بەشەر ڕەگو ڕیشەکەی دەگەڕێتەوە بۆ یەك خێزان:	١٧٠
بنەمای دووەم: مسوڵمانان هەموویان یەکسانو بەرزییو نزمییان بەگوێرەی پارێزکارییە:	١٧٢
بنەمای سێیەم: کۆمەڵگا بەگشتی سەرچاوەی دەستەڵاتە	١٧٣
بنەمای چوارەم: پێکەوە تەباو ڕێك بوونو هاوکاری یەکدی کردن	١٧٤
بنەمای پێنجەم: بەزەیی بەیەکدا هاتنەوەو بۆ یەکدی دڵسۆزو بە پەرۆش بوون	١٧٥
بنەمای شەشەم: پاکیی دڵو دەستو داوێن.	١٧٧

١٧٩	بنەمای حەوتەم: تەبایی‌و پێکەوە ژیان لە نێوان پێکهاتەکانی کۆمەڵگادا:
١٨١	تەوەرەی چوارەم: ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگا لە بواری سیاسەت‌و دەوڵەتداریی دا.
١٨١	یەکەم: دەوڵەتداریی پێویستە بە عەقڵ‌و دڵێکی فراوانە....
١٨٢	دووەم: پێویستە پێکهاتەکانی قەوارەی سیاسی‌و دامەزراوەکانی بوونی ڕاستەقینەیان هەبێ....
١٨٤	سێیەم: کار پێ‌سپاردن‌و لەخۆ نیزیکخستنەوەی کەسانی پسپۆڕو بوێر...
١٨٦	چوارەم: بەرپرس‌و کاربەدەستان دەبێ خۆیان بە خزمەتکاریی خەڵك بزانن ...
١٨٧	پێنجەم: خەڵك‌و میللەت لەسەری پێویستە کە هاوکارو دەستبارگری حکومەت‌و دامەزراوەو داموو دەزگاکانی بێت.
١٩١	نیوەڕۆك.

بەرهەمە چاپکراوەکانی دانەر

١- پوختەیەك دەربارەی ئیسلام. چاپی ٢/ ٢٠٠٦.
٢- دەبەرێك ڕاچوونی ئیسلامو ڕێچکان. چاپی ٣/ ٢٠٠٦
٣- یادی خوا، گرنگی یادی خوا لە ژیانی مرۆڤـ دا. چاپی ١ /١٩٨٧
٤- کۆمەڵـی خوا. چاپی ١ / ١٩٨٨
٥- پێشمەرگەی ئیسلام، یان مسوڵمانی موجاهید کێیەو چۆنە؟ چاپی٣ /٢٠٠١
٦- دەردو دەرمانی بزووتنەوەی ئیسلامی. چاپی ١ /١٩٨٩
٧- ڕێبازی پێغەمبەر ﷺ کامەیە؟! چاپی ١/ ١٩٨٩

تێبینی: ((دواتر خرایە نێو کتێبی (مسوڵمانی کامڵ : بەشی یەکەم: بیروبڕوای مسوڵمان) وە دواتر ئەمیش خرایە نێو کتێبی (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی))یەوە .

٨- ڕێگای صالح بوونو بەرەو خوا چوون. چاپی ٢ /٢٠٠٥
٩- کوردستان بۆ وێران بوو و چۆن ئاوەدان دەبێتەوە؟! چاپی ١ / ١٩٨٩
١٠- حوکمی گەڕانەوە ژێر نیری طاغووت. چاپ ٢ /٢٠٠٥
١١- سۆزی نەتەوایەتیو بیری ناسیۆنالیزم لە تەرازووی ئیسلامدا. چاپی ٣ /٢٠٠٥ .
١٢- مسوڵمانی کامڵ/ بەشی یەکەم: بیروبڕوای مسوڵمان چاپی ١ /١٩٩٧

تێبینی: ((دواتر خرایە نێو کتێبی (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی)یەوە)).

١٣- چارەسەری کێشەی کورد لە نێوان ئیمانو پەرلەمان دا. چاپی ١ /١٩٩٢
١٤- بزووتنەوەی ئیسلامیی لە دووڕیانی مانو نەمان دا. چاپی ١ /١٩٩٣
١٥- بزووتنەوەی ئیسلامییو ئایندەیەکی گەشو ڕوون. چاپی ١/ ١٩٩٥
١٦- پرۆژەی بەرنامەی فیکری کاری ئیسلامیی. چاپی ١ / ١٩٩٦

١٧- چەند ڕێڕوونییەك بۆ ئیسلامییەکانی کوردستان. چاپی ١ /١٩٩٦

١٨- ئیسلامو کێشە هەنووکەییەکان چاپی ١ /١٩٩٥

١٩- با وریا بین! داڕووخانی ڕەوشت کۆمەڵگاکەمان بەرو هەڵدێر نەبات . چاپی ٢ /٢٠٠٦.

٢٠- مسوڵمانی کامڵ: بەشی دووەم/ خواپەرستی مسوڵمان – بەرگی یەکەم . چاپی ١ / ٢٠٠٠ .

٢١- مسوڵمانی کامڵ: بەشی دووەم/ خواپەرستی مسوڵمان – بەرگی دووەم . چاپی ١ / ٢٠٠٠ .

<u>تێبینی</u>: ئەم کتێبە بە هەردووك بەرگەکەیەوە ئێستاکە لەژێر چاپە بۆ جاری دووەم لە چوار بەرگدا بەناونیشانی: خواپەرستیی ئیسلامیی .

٢٢- گەڕانەوە لای خوا (عزّ وجلّ) . چاپی ٤ /٢٠٠٥

٢٣- زانایانی ئیسلامو کێنو چۆنن ؟! چاپی ٢ / ٢٠٠٢

<u>تێبینی</u> : بۆ زمانی عەرەبیش وەرگێڕراوە.

٢٤- بنچینە گرنگەکانی هەڵسوکەوتی شەرعییانەو ژیرانە لەگەڵ وردە بابەتە خیلافییەکان دا چاپی ١ / ١٩٩٩ .

<u>تێبینی</u>: ئەم نامیلکەیە باسێکی بەرگی یەکەمی کتێبی: (خواپەرستی ئیسلامیی)یە.

٢٥- مزگەوتەکانی کوردستان لە نێوان ئاوەدان کردنەوەو وێران کردندا. چاپی ١ /٢٠٠٠

٢٦- تاقیکردنەوەی خوا بۆ بەندەکانی چییەو چۆنە؟ چاپی ١ /٢٠٠٠

٢٧- بنەما شەرعییەکانو هێڵە گشتیەکانی کۆمەڵێکی ئیسلامیی ڕەسەن .

<u>تێبینی</u>: (ئەم نامیلکەیە وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی)

٢٨- کۆمەڵی ئیسلامیی: ئامانجو هەڵوێستەکانی. چاپی ١ /٢٠٠١

٢٩- پاساوو بەڵگە شەرعییەکانی بنیاتنانی کۆمەڵیی ئیسلامیی، ئاڵقەکانی: ١و ٢ و ٣ و ٤ . چاپی ١ / ٢٠٠١

٣٠- ئافرەتی مسوڵمانی کورد مافە شەرعییەکانیو ئەرکە گرنگەکانی. چاپی ١ /.٢٠٠٠

٣١- ئافرەتو خێزان لە سایەی شەریعەت دا . چاپی ٢ / ٢٠٠٥

٣٢- چەند مەسەلەیەکی باوی سەردەم . چاپی ٥ / ٢٠٠٥

تێبینی: وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی.

٣٣- چەند ڕێڕوونییەك بۆ خوشكو برایانمان لە هەندەران. چاپی ١ / ٢٠٠٢

٣٤- سنوورە قەدەغەکان مەشکێنن! (چاوپێکەوتنی دکتۆر حسین محمد عزیز) . چاپی ٢ / ٢٠٠٣

٣٥- چۆن هەڵسوکەوت لەگەڵ خەڵکی دا بکەین؟! چاپی ١ / ٢٠٠٢

تێبینی: وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی.

٣٦- شەهید کێیەو چ پلەوپایەیەکی هەیە؟! چاپی ١ / ٢٠٠٢

٣٧- جیهاد لە ڕێی خواداو چەند سەرنجو ئاگادارییەك. چاپی ١ / ٢٠٠٢

٣٨- بۆئەوەی لەسەر جیهادکردنمان قەرزدار نەبینەوە! چاپی ١ / ٢٠٠٢

٣٩- جیهاد لەڕێی خوادا چییەو بۆچی دەکرێو چۆن دەکرێ؟ چاپی١ / ٢٠٠٢

٤٠- ئەشکەنجەو زیندان (چاوپێکەوتنی هاوژین عومەر) چاپی ٢ / ٢٠٠٦ .

تێبینی: وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی.

٤١- کارو پرۆژەی ئیسلامیمان (وتاری کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵی ئیسلامیی) چاپیح ٢ / ٢٠٠٦ .

٤٢- ئیسلامو مسوڵمانەتیو کاری ئیسلامیی لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سوننەتدا. چاپی ١ / ٢٠٠٦ .

٤٣- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی بەرگی/١، ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامی چی‌یەو چۆنە؟! ١ تا ١٢ . چاپی ١ / ٢٠٠٦

٤٤- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی بەرگی/ ٢، خوا بە یەكگرتن (التوحید) لە بەدیهێنەرایەتیی‌و پەروەردگاریێتی دا. ١٣ تا ٢٦ . چاپی ١ / ٢٠٠٦

٤٥- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی بەرگی/ ٣، خوا بەیەكگرتن لە ناوو سیفەت‌و لە پەرستراویێتی دا، ٢٧ تا ٣٦ . چاپی ١ / ٢٠٠٧

٤٦- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی بەرگی/ ٤، ئیمان بە فریشتەكانی خوا (عزّوجل)، كتێبەكانی خوا (عزّوجل)، پێغەمبەرانی خوا (علیهم الصلاة والسلام). ٣٧ تا ٤٠ . چاپی ١ / ٢٠٠٧

٤٧- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی بەرگی/ ٥، ئیمان بە ڕۆژی دوایی قەزاو قەدەر ٤١ تا ٤٥ . چاپی ١ / ٢٠٠٨

٤٨- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی بەرگی/٦، تایبەتمەندیی‌و دیدو بۆچوونەكانی پەیڕەوانی ڕێبازی ڕاست. ٤٦ تا ٥٠ . چاپی ١ / ٢٠٠٨

٤٩- تەوژمی ئیسلامیی‌و عەلمانیی‌و خاڵە هاوبەش‌و جیاوازەكانیان. چاپی ١ / ٢٠٠٧

<u>تێبینی</u>: زۆربەی بە (٢٤) ئاڵقە لە هەفتەنامەی (هاوولاتی)و ئەوەی دیكەش بە (٩) ئاڵقە لە هەفتەنامەی (ئاوێنە)دا بلاوكراوەتەوە.

٥٠- گەنجەكانمان لە نێوان ڕەسەنایەتیی‌و لاسایی كردنەوەدا.

٥١- بە دوورخستنەوەی ئافرەت لە ئیسلام چ زیانێك دەكەین؟

٥٢- سیاسەتی ئیسلامیی‌و چەند رونكردنەوەیەك.

٥٣- چۆنیەتی بوونە پێشەنگ‌و بنیاتنانی بنكەی جەماوەریی.

٥٤- چەند بنەمایەكی گرنگی وتاربێژیی.

٥٥- قوتابیانی زانیاری شەرعی چەند سەرنج و ڕێنمایی یەك.
٥٦- خوو ڕەوشتی بەرزو پەسند سەنگی مەحەکی مسوڵمانەتی یە.
٥٧- بانگەواز بۆ لای خوا .
٥٨- قوتابیان لەم هەل و مەرجەدا پێویستە چۆن بن و چی بکەن؟!
٥٩- ضيف و قضية (مقابلة مع قناة العربية).
٦٠- حوار خاص (مقابلة مع قناة العالم).
٦١- (خواناسیی، ئایین ، ئیمان).
٦٢- ئەم کتێبە (واقیعی هەرێمی کوردستان ... دیدێکی ئیسلامییانە.

ئەو بەرهەمانەی لەژێر چاپن

١- بە حەوت قۆناغ لەگەڵ کتێبی خوادا: بۆ ئەوەی چاکتر لە قورئان بەهرەمەند بین .
٢- گۆرانیی و مۆسیقاو چەند بابەتێکی دیکەی هونەریی لەبەر تیشکی قورئان و سوننەت دا .
٣- الإسلام كما يتجلّى في كتاب الله تبارك وتعالى.

ئەو بەرهەمانەی چاوەڕێی چاپن.

١- پوختەی ژیاننامەی پێغەمبەری خوا ﷺ .
٢- خوو و ڕەوشتی ئیسلامیی.
٣- ئافرەت و خێزان لەسایەی شەریعەت دا. بەرگی دووەم.
٤- گرنگیی و پێویستی پابەندی بە قورئان و سوننەتەوە.
٥- چەند دەرسێك لە: (تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز) کە ئەگەر خوا تەمەن بدات هەموو قورئان تەواو دەکەین.

بێگومان ئەركی سەرشانی هەر تاكێكی نێو هەر كۆمەڵگایەكە كە بە پێی تواناو بۆلوانی خەم لە كۆمەڵگایەكەی بخوات‌و بە تەنگییەوە بێ‌و هەوڵبدات خراپەو زیانەكانی لێ‌دوور بخاتەوەو چاكەو قازانجەكانی بۆ دابین بكات.

جا منیش بە پێویستم زانی كە لەبارەی واقیعی ئێستای خۆمانەوە بدوێم، وەك بەشێك لە ئەركی سەرشانم بەرانبەر بە كۆمەڵگایەكەم، ئاشكراشە كە من وەك كوردێكی مسوڵمان هەوڵدەدەم بە ئەندازەی تێگەیشتنم لە قورئان‌و سوننەت، لەبەر ڕۆشنایی شەریعەتدا بدوێم‌و هەر لە بەراییشەوە دەڵێم:

قەناعەتی سەداسەدم ئەوەیە كە ئێمە وەك خەڵكی مسوڵمانی كوردستان ئەگەر بێت‌و شەریعەتی بەرجەستە لە قورئان‌و سوننەتدا بكەینە سەرچاوەی بیروبۆچوونەكانمان‌و بناغەی هەڵس‌وكەوتەكانمان، هەرچی زیاتر بەسەر گیروگرفت‌و قەیرانەكانماندا زاڵ دەبین‌و، ڕیزەكانمان زیاترو چاكتر پێكەوە جۆش دەدرێن‌و، برایەتییمان لەسەر بنچینەی ئیمان‌و ئیسلام‌و، تەباییمان لەسەر بنچینەی ڕێز لە یەكدی نان‌و پێكەوە ژیان، پتەوترو باشتر دەبێ.

شایانی باسیشە كە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە دوانی ئێمە مانای ئەوەنیە كە لە گۆشەنیگایەكی تایبەتی‌و حیزبییەوە دەدوێین، چونكە ئیسلام بە تەنیا موڵكی هیچ كەس‌و كۆمەڵێك نیەو بۆ كەس قۆرخ نەكراوە، بەڵكو هی هەموانەو ناسنامەی گشتی كۆمەڵگاو نەتەوەكەشمانە.

عەلی باپیر

نوسینگەی تەفسیر

بۆ بڵاوكردنەوەو ڕاگەیاندن

ت: 2518138 -2221695 - 2230908

07701387

بەرگ

